

รายงานการวิจัย

แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาของเด็กต่างด้าว

สัญชาติพม่าโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน :

กรณีศึกษาอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

**Directions in Developing Educational Management for
Burmese Migrant Children with Community Participation :**

A Case Study of Banlaem, Phetchaburi

กมลทิพย์ พลบุตร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

2555

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2554)

รายงานการวิจัย
แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาของเด็กต่างด้าว
สัญชาติพม่าโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน :
กรณีศึกษาอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
**Directions in Developing Educational Management for
Burmese Migrant Children with Community Participation :
A Case Study of Banlaem, Phetchaburi**

กมลทิพย์ พลบุตร
Ph.D. (Second Language Acquisition and Teaching)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
2555

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2554)

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ก)
กิตติกรรมประกาศ	(ข)
สารบัญ	(ค)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา	2
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	2
1.4 ข้อจำกัดของการวิจัย	2
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	2
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.7 ระยะเวลาของการทำวิจัย	3
1.8 ระเบียบวิธีวิจัย	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 เด็กต่างด้าวกับการศึกษา	7
2.1.1 เด็กต่างด้าว และเด็กอพยพในประเทศไทย	7
2.1.2 การย้ายถิ่น เด็กอพยพ และการศึกษา	9
2.1.3 สิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าว	13
2.1.4 การศึกษาของผู้อพยพในประเทศปลายทาง	16
2.1.5 ความพร้อมและความสำเร็จในการศึกษา	18
2.1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสำเร็จในการศึกษาของ ผู้อพยพ	19
2.1.7 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการศึกษา	20

	หน้า
2.2 การศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในประเทศไทย	24
2.2.1 โอกาสในการรับการศึกษาของเด็กต่างด้าวในประเทศไทย	24
2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กต่างด้าว	26
2.2.3 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว	28
2.3 การจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	30
2.3.1 ที่มาของการจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน	30
2.3.2 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา	31
2.3.3 ลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา	32
2.3.4 ลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	34
2.3.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา	37
2.3.6 การจัดการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม (ศูนย์การเรียนรู้)	40
2.3.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว	44
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
บทที่ 3 ผลการศึกษา	70
3.1 บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	70
3.1.1 นโยบายรัฐ และการบังคับใช้กฎหมาย	70
3.1.2 โรงเรียน	76
3.1.3 ครอบครัว	89
3.1.4 ชุมชน	96
3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	111
3.2.1 องค์ประกอบส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลบ้านแหลม)	112
3.2.2 ชุมชน	116
3.2.3 ครอบครัว	125

	หน้า
3.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบ การจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมแก่เด็กต่างสัญชาติ (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	130
3.3.1 ครอบครัว	131
3.3.2 ชุมชนไทยและชุมชนพม่า	133
3.3.3 องค์กรในชุมชน	
บทที่ 4 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	136
4.1 สรุปข้อค้นพบ	136
4.1.1 บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	136
4.1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	144
4.1.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบ การจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	148
4.2 อภิปรายผล	151
4.2.1 บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	151
4.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม	155
4.2.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	157
บรรณานุกรม	158
ภาคผนวก ก แนวคำถามสนทนากลุ่ม และ คำถามเชิงลึก	165
ภาคผนวก ข เอกสารราชการที่เกี่ยวข้อง	175
ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียน	
นักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548	176
สถิติจำนวนเด็กต่างชาติ(พม่า) ของสำนักงานเขตการศึกษา 1	
จังหวัดเพชรบุรี	180

	หน้า
ภาคผนวก ค หลักฐานการเผยแพร่ผลงานวิจัย	181
การนำเสนอผลงานวิจัยด้วยวาจา (Paper Presentation) International Conference on Asian Education, Osaka, Japan (27-30 October, 2011)	182
บทความวิจัย ตีพิมพ์ใน The Asian Conference on Education Official Conference Proceedings 2011	206
การนำเสนอผลงานวิจัยด้วยวาจา (Paper Presentation) International Conference “Regional Cooperation for Sustainable Future in Asia” Institute of East Asian Studies, Thammasat University (Rangsit Campus) 22-23 February, 2012	222
ประวัติผู้วิจัย	225

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประเภท ทุนวิจัยโครงการเดี่ยว ประจำปีงบประมาณ 2554 ผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติผู้ให้ทุนในการทำวิจัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี หน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัยที่ ส่งเสริมให้บุคลากรทำวิจัย ในฐานะมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและสังคม

งานวิจัยนี้แม้จะสำเร็จลุล่วงแล้ว แต่หากไม่ได้รับการเผยแพร่ ก็คงไม่เกิดประโยชน์ต่อ สังคมในวงกว้าง การเผยแพร่งานวิจัยนี้ได้นำเสนอในรูปแบบของ Paper presentation ในงาน ประชุมวิชาการระดับนานาชาติ The International Conference on Asian Education จัด โดย International Academic Forum วันที่ 27-31 ตุลาคม พ.ศ. 2554 เมืองโอซากา ประเทศญี่ปุ่น และ งานประชุมวิชาการระดับนานาชาติ The International Conference 2012 “Regional Cooperation for Sustainable Future in Asia” วันที่ 23-24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 จัดโดย สถาบันเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เข้าร่วมงานประชุมจากประเทศต่างๆ ที่ให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจแก่ผู้วิจัย ขณะที่น่าเสนองานวิจัยในที่ประชุมดังกล่าว ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเขียนรายงานการวิจัย รวมทั้งทีมผู้อ่านประเมินบทความวิจัยเพื่อลงใน หนังสือประมวลผลการประชุมทางวิชาการ (Proceedings) ซึ่งช่วยให้ผลงานวิจัยนี้เป็นประโยชน์ในระดับสากลด้วย

ที่สำคัญที่สุดที่ขาดไม่ได้คือ ผู้ให้ข้อมูลทั้งชาวไทยและชาวพม่า ในตำบลบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ที่ให้ความร่วมมืออย่างดีทุกประการ ด้วยการอุทิศเวลาที่มีค่า และ แบ่งปันประสบการณ์เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย ผู้เขียนจึงสามารถทำงานวิจัยนี้สำเร็จ และได้เรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับบริบทการศึกษาของเด็กพม่า รวมทั้งชีวิต ความเป็นอยู่ของแรงงานพม่า ในอำเภอบ้านแหลม ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่ได้อุทิศ เวลา คำแนะนำ และ โอกาส เพื่องานวิจัยนี้ ไว้ ณ ที่นี้

กมลทิพย์ พลบุตร

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรีเป็นแหล่งประมงทะเลซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก แต่เนื่องค่าแรงงานในประเทศที่นับวันจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับสภาพการขาดแคลนแรงงานในกิจกรรมภาคส่วนนี้ ทำให้มีความจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวราคาถูก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากประเทศพม่า และเป็นแรงงานผิดกฎหมาย เนื่องจากไม่ได้ขึ้นทะเบียน บุตรที่เกิดจากแรงงานต่างด้าวเหล่านี้เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี สถานะภาพที่ผิดกฎหมายของพ่อแม่ มีผลทำให้เด็กต่างด้าว (พม่า) ด้อยโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่มีใบสูติบัตร และทะเบียนบ้าน ซึ่งเป็นอุปสรรคในการสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษา

ทว่า เนื่องจากการวิจัยเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย ยังขาดมิติด้านการศึกษาของเด็กต่างด้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอำเภอบ้านแหลม งานวิจัยนี้จึงเป็นการบุกเบิกเพื่อเข้าใจสภาพปัญหาการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในท้องถิ่นดังกล่าว トラบไคที่ประเทศไทยยังต้องการแรงงานต่างด้าวราคาถูก เด็กต่างด้าวที่เกิดจากครอบครัวแรงงานเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สังคมจำเป็นต้องดูแล และให้โอกาสเพื่อที่จะเป็นประชากร ที่มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาสังคม ที่ตนอยู่อาศัย การขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) เป็นปัจจัยเสี่ยง ต่อความมั่นคงของชุมชน และประเทศไทย เนื่องจากอาจถูกผลักดันเข้าสู่กิจกรรมที่ผิดกฎหมายได้ง่าย

นอกจากนี้ในด้านสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human right) เด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาสรวมถึง เด็กไร้สัญชาติ มีสิทธิในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาตัวเอง เพื่อความอยู่รอดในสังคม เท่าเทียมกับเด็กที่มีสัญชาติของทุกประเทศ แม้กระทรวงศึกษาธิการ จะมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ แต่ยังขาดฐานข้อมูลเกี่ยวกับเด็กกลุ่มนี้ อีกทั้งยังไม่มีงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ในอำเภอบ้านแหลม

ข้อค้นพบ จากการศึกษาสภาพจริง เกี่ยวกับการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) นี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของประชากรกลุ่มนี้ในท้องถิ่น ความมั่นคงปลอดภัยของสังคม อำเภอบ้านแหลม และสังคมไทยโดยรวม อีกทั้งยังเป็นฐานข้อมูล สำหรับผู้กำหนดนโยบาย ทั้งด้านการศึกษา และความมั่นคง และผู้นำนโยบายไปจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความมั่นคงและธรรมาภิบาล (social security and good governance) แก่สังคมท้องถิ่น ที่มีชนต่างวัฒนธรรมที่ด้อยโอกาสอยู่ร่วมด้วย

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 ศึกษาบริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

1.2.2 ศึกษาบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

1.2.3 พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

1.3 ขอบเขตการวิจัย

เด็กต่างด้าว (พม่า) ในขอบเขตการศึกษา คือ เด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี มีพ่อแม่เป็นแรงงานอพยพมาจากประเทศพม่า ซึ่งเด็กกลุ่มนี้อาจเกิดที่ประเทศพม่า และติดตามผู้ปกครองเข้ามาอาศัยในตำบลบ้านแหลม และเด็กที่เกิดที่ประเทศไทยหลังจากที่ผู้ปกครองเข้ามาทำงานในตำบลบ้านแหลม

1.4 ข้อยกเว้นของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า พูดภาษาพม่าเป็นหลัก และ นักเรียนต่างด้าวสัญชาติพม่าที่อายุน้อย มีข้อจำกัดด้านภาษา จึงจำเป็นต้องใช้ล่ามพม่าในการสื่อสารระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

เด็กต่างด้าว (พม่า) หมายถึง เด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย และพ่อแม่เป็นผู้อพยพมาขายแรงงานจากประเทศพม่า

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เข้าใจบริบทการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.7 ระยะเวลาของการทำวิจัย

1 ตุลาคม พ.ศ. 2553 – 31 กันยายน พ.ศ. 2554

1.8 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาบริบทการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ด้านคือ ศึกษาบริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสังเกต (Observation) โดยจดบันทึกในแบบสังเกต (Field notes) ถ่ายภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่ม (Focus Group) ด้วยการบันทึกเสียง โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.8.1 สถานที่ทำการวิจัย

งานวิจัยนี้ เก็บข้อมูลจาก ตำบลบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากเป็นตำบลที่มีแรงงานพม่าอยู่หนาแน่น สถานที่ต่าง ๆ ประกอบด้วย

1.8.1.1 โรงเรียน 3 แห่งที่รับเด็กต่างด้าวพม่าเข้าเรียน

1.8.1.2 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และแรงงานต่างด้าว ได้แก่

1.8.1.2.1 ที่ว่าการอำเภอบ้านแหลม

1.8.1.2.2 เทศบาลตำบลบ้านแหลม

1.8.1.2.3 สำนักงานแรงงานจังหวัดเพชรบุรี

1.8.1.2.4 วัดที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนที่รับเด็กต่างด้าวพม่าเข้าเรียน

1.8.1.2.5 สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอบ้านแหลม

1.8.1.3 แหล่งที่อยู่อาศัยของแรงงานพม่า ได้แก่ หอพักใน ตำบลบ้านแหลม

1.8.1.4 สถานที่ประกอบกิจการจ้างแรงงานพม่า

1.8.1.5 องค์กรพัฒนาเอกชน

1.8.2 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สังเกต และ เก็บข้อมูลจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม

ผู้ให้ข้อมูล

เกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ การแนะนำจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้ในชุมชน และความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

1. ผู้บริหารโรงเรียน 5 คน
2. ครูไทย 9 คน เป็นครูประจำชั้นที่มีนักเรียนต่างด้าว (พม่า) เรียนอยู่
3. นักเรียนต่างด้าว (พม่า) อายุ 10 ขวบขึ้นไป จำนวน 9 คน
4. ผู้ปกครองแรงงานต่างด้าว (พม่า) ที่ถูกเรียนอยู่ในโรงเรียน จำนวน 9 คน
5. เด็กต่างด้าวแรงงานพม่า ที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียน จำนวน 10 คน
6. ผู้ปกครองแรงงานต่างด้าว (พม่า) ที่ถูกไม่ได้เรียนอยู่ในโรงเรียน
7. ปลัดอำเภอบ้านแหลม
8. เจ้าหน้าที่สำนักงานแรงงาน

แนวคำถาม

การสร้างแนวคำถาม มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโอกาส และอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษาของเด็กต่างด้าว และการจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้ ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ การสังเกต และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับคนในพื้นที่
2. สร้างแนวคำถามครอบคลุมประเด็นด้านโอกาส และอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า)

ขั้นที่ 2

สนทนากลุ่ม เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของ เด็กต่างด้าว (พม่า) และ ทรัพยากรในชุมชนไทย และชุมชนพม่าที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามบริบทที่เป็นจริง

ผู้ให้ข้อมูล

เกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ การแนะนำจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้ในชุมชน และความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

1. ผู้ปกครองนักเรียนไทยที่บุตรหลานเรียนอยู่ที่โรงเรียนเดียวกับเด็กต่างด้าว (พม่า)
2. คนไทยที่อยู่อาศัยใกล้ชุมชนพม่า หรือห้องแถวพม่า
3. เจ้าของสถานประกอบการ ที่จ้างแรงงานต่างด้าว (พม่า)
4. กรรมการสถานศึกษา
5. ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.)
7. ผู้ใหญ่บ้าน
8. เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน
9. เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน

แนวคำถาม

การสร้างแนวคำถาม มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พหุภาคีในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กต่างด้าว ชุมชนประเทศเจ้าภาพ และชุมชนแรงงานต่างด้าว โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล และทรัพยากรในชุมชนเอง
2. สร้างแนวคำถามครอบคลุมประเด็นด้านการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นการตรวจสอบข้อค้นพบ

ตรวจสอบข้อค้นพบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ในพื้นที่จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารโรงเรียน
2. ครูไทย
3. ครูชาวพม่า/ผู้นำชุมชนแรงงานพม่า
4. ผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น
5. นักพัฒนาชุมชน/ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน

1.8.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม และข้อมูลจากการจดบันทึกในแบบสังเกต (Field notes) มาวิเคราะห์หมวดหมู่ และประเด็นตามกรอบแนวคิดของงานวิจัย และบรรยายเป็นความเรียง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่องแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว (พม่า) โดย
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษา
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไว้ดังนี้

2.1 เด็กต่างด้าวกับการศึกษา

- 2.1.1 เด็กต่างด้าว และเด็กอพยพในประเทศไทย
- 2.1.2 การย้ายถิ่น เด็กอพยพ และการศึกษา
- 2.1.3 สิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าว
- 2.1.4 การศึกษาของผู้อพยพในประเทศปลายทาง
- 2.1.5 ความพร้อมและความสำเร็จในการศึกษา

2.2 การศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในประเทศไทย

- 2.2.1 โอกาสในการรับการศึกษาของเด็กต่างด้าวในประเทศไทย
- 2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กต่างด้าว
- 2.2.3 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว

2.3 การจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

- 2.3.1 ที่มาของการจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.3.2 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
- 2.3.3 ลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
- 2.3.4 ลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 2.3.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
- 2.3.6 การจัดการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม (ศูนย์การเรียนรู้)
- 2.3.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เด็กต่างด้าวกับการศึกษา

2.1.1 เด็กต่างด้าวและเด็กอพยพในประเทศไทย

เปรมใจ วังศิริไพศาล (2551) กล่าวถึงเด็กต่างด้าว และเด็กอพยพ สองกลุ่มหลักในประเทศไทย ที่ยังสำรวจจำนวนได้ไม่แน่นอน ได้แก่ เด็กจากครอบครัวแรงงานต่างด้าว และเด็กอพยพหนีภัยสงครามจากประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มแรกยังอาจจัดเป็น สามประเภทคือ เด็กต่างด้าวที่ติดตามครอบครัวเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย เด็กที่ตามเข้ามาภายหลัง และ เด็กที่เกิดในประเทศไทย เด็กกลุ่มนี้มีจำนวนมากขึ้นทุกปี สาเหตุหนึ่งคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่สูงกว่าประเทศเพื่อนบ้าน เป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานไร้ฝีมือทะลักเข้ามาในประเทศไทย อีกทั้งความต้องการแรงงานของภาคธุรกิจ ซึ่งทำให้มีการลักลอบจ้างแรงงานเหล่านี้ตามพื้นที่ชายแดนไทย โดยไม่มีกฎหมายรับรอง การขาดแคลนแรงงานในธุรกิจบางประเภท ส่งผลให้ภาคธุรกิจเรียกร้องให้รัฐบาลอนุญาตการจ้างแรงงานไร้ฝีมือในกิจการบางประเภท ซึ่งมีผลให้มติดุกระรัฐมนตรีให้มีการจดทะเบียนเพื่ออนุญาต แรงงาน 3 สัญชาติ คือ กัมพูชา ลาว และพม่า ให้ทำงานได้ในบางกิจการ และบางพื้นที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539

รัฐบาลไทยเปิดให้มีการจดทะเบียนผู้ติดตามแรงงาน ซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี จากครอบครัวแรงงานต่างชาติ ในปีพ.ศ. 2547 พบว่าร้อยละ 82 เป็นเด็กสัญชาติพม่า นอกจากนี้ยังมีเด็กที่เข้ามาในประเทศไทยด้วยตนเอง เพื่อทำงานหลายประเภทตามพื้นที่ชายแดน หรือพื้นที่อื่นๆในประเทศไทย เด็กต่างชาติบางส่วนถูกหลอกลวง หรือถูกนำเข้ามาโดยขบวนการค้ามนุษย์ และถูกบังคับให้บริการทางเพศ หรือขอทาน ดังนั้นหากรวมจำนวนเด็กต่างชาติที่อยู่นอกระบบโดยไม่ได้ขึ้นทะเบียน จำนวนเด็กต่างชาติมีมากกว่าจำนวนที่ขึ้นทะเบียนไว้

กระทรวงศึกษาธิการได้เคยรวบรวมสถิติเด็กต่างด้าวในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2545 ระบุว่า เด็กไร้สัญชาติจำนวน 172,984 คน ไม่ได้ขึ้นทะเบียน และไม่ได้เรียนในโรงเรียนไทย จำนวนนี้ประกอบด้วย เด็กในภาคเหนือจำนวน 144,019 คน เด็กในภาคกลางจำนวน 16,824 คน เด็กในภาคใต้จำนวน 4,343 คน และเด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 7,798 คน จากจำนวนเด็กเหล่านี้ เด็กต่างด้าวที่มาจากครอบครัวแรงงานมีจำนวน 11,360 คน (Chawandhorn Muangmee, 2005)

เปรมใจ วังศิริไพศาล กล่าวถึง เด็กต่างด้าวกลุ่มที่สอง ได้แก่เด็กอพยพหนีภัยสงครามจากการสู้รบระหว่างทหารของรัฐบาลพม่ากับกองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ว่า ผู้อพยพได้เข้ามาอยู่ในศูนย์พักพิงบริเวณชายแดนภาคตะวันตกของไทย ซึ่งมี 9 ศูนย์ ในเขตจังหวัด กาญจนบุรี ราชบุรี ตาก และแม่ฮ่องสอน นอกจากรัฐบาลพม่าจะทำการปราบปรามกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับ

รัฐบาล แล้วยังมีการบังคับใช้แรงงานและการบังคับย้ายถิ่นฐาน ทำให้จำนวนผู้อพยพเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น เปรมใจ วังศิริไพศาล อ้างจำนวนผู้อพยพหนีภัยเหล่านี้ที่ขึ้นทะเบียนของ UNHCR ในปี พ.ศ. 2550 ว่ามีถึง 118,566 ซึ่ง หนึ่งในสามเป็นเด็กอายุ 0-17 ปี ส่วนหนึ่งเป็นเด็กที่เกิดใหม่ในศูนย์ ปละไม่ต่ำกว่า 3000 คน นอกจากนี้ ยังมีเด็กอพยพจากรัฐฐาน ประเทศพม่า ที่หลบหนีการบังคับใช้แรงงาน และการกดขี่จากกองกำลังทหารพม่า แต่เด็กกลุ่มนี้ไม่ได้อยู่ในศูนย์พักพิง จึงกลายเป็นแรงงานต่างชาตินอกศูนย์พักพิง ซึ่งไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้

นอกจากนี้ เปรมใจ วังศิริไพศาล (2553) ยังรายงานอีกว่า มีเด็กต่างด้าวที่เข้ามาด้วยตนเองเพื่อทำงานตามพื้นที่ชายแดน และพื้นที่อื่นๆของประเทศไทย ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบที่ไม่ขึ้นทะเบียนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อรวมเด็กเหล่านี้กับเด็กต่างด้าวที่เกิดใหม่จำนวน ไม่น้อยในแต่ละปี เด็กต่างด้าวในประเทศไทยอาจมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามแสนคน

ความไม่ชัดเจนในการระบุจำนวนเด็กต่างด้าวมีผลต่อการจัดการศึกษา เนื่องจากไม่สามารถตรวจสอบได้ว่านโยบายของรัฐบาลไทยที่เปิดโอกาสในการเข้ารับการศึกษาศึกษาของเด็กต่างด้าวมีผลในเชิงปฏิบัติเพียงใด นัยน์พร ลิ้มปาส (2552) ระบุสาเหตุที่ไม่สามารถระบุจำนวนเด็กต่างด้าวไว้ดังนี้

1. ผู้ที่มาขึ้นทะเบียนต่างด้าวต้องมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป (ทะเบียนผู้ใช้แรงงาน) จึงไม่ปรากฏจำนวนเด็กต่างด้าวที่อายุน้อยกว่า 15 ปี
2. เด็กต่างด้าวที่เป็นผู้ติดตามแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายเป็นกลุ่มที่ตกสำรวจ เพราะสถานะภาพของผู้ปกครองที่ผิดกฎหมาย
3. เด็กต่างด้าวที่เป็นผู้ติดตามแรงงานต่างด้าวต้องโยกย้ายที่อยู่อาศัยตามการย้ายถิ่นไปขายแรงงานของผู้ปกครอง จึงไม่มีที่อยู่อาศัยที่แน่นอน

นอกจากปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพของการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวแล้ว แรงงานต่างด้าวจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขของรัฐ เมื่อมีความจำเป็นต้องคลอดบุตร จึงจำเป็นต้องอาศัยการทำคลอดด้วยหมอตำแยในชุมชนของตน และส่วนใหญ่ไม่แจ้งเกิดบุตรแก่ทางอำเภอ

2.1.2 การย้ายถิ่น เด็กอพยพ และการศึกษา

Adams & Kirowa (2006) กล่าวว่า การอพยพย้ายถิ่นไม่ใช่เหตุการณ์ใหม่ มนุษย์มีการเคลื่อนย้ายถิ่นมาตลอด การบันทึกทั้งในยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญต่อการโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของคน ทุกประเทศมีส่วนเกี่ยวข้องกับการอพยพ ไม่ว่าจะเป็นประเทศต้นทางของผู้อพยพ ประเทศปลายทางที่ผู้อพยพหลั่งไหลเข้ามา หรือประเทศส่งผ่านผู้อพยพ สิ่งนี้บ่ง

บอกให้รู้ว่าการอพยพโยกย้ายระหว่างประเทศ ส่งผลกระทบสำคัญที่ทำให้เกิด ความหลากหลาย ของชาติพันธุ์ของผู้เรียนในโรงเรียนทั่วโลก Kirova & Adams (2006) แนะนำให้มองการเปลี่ยนแปลง ของประชากรนักเรียนจากการเพิ่มจำนวนของเด็กอพยพในเชิงบวก โดยถือว่าเป็นโอกาสสำหรับ การเรียนรู้ และเป็นโอกาสสำหรับการศึกษาที่มีคุณค่าเพิ่มสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่เด็ก ผู้ปกครอง ครู ชุมชน และสังคม

Adams & Kirova กล่าวถึงรูปแบบการอพยพว่า ในอดีตรูปแบบนั้นสามารถคาดการณ์ได้ กล่าวคือ การอพยพจากประเทศที่เศรษฐกิจด้อยกว่า ไปยังประเทศที่เศรษฐกิจพัฒนามากกว่า แต่ กระแสเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน และการพัฒนาของระบบคมนาคมสื่อสาร มีผลให้รูปแบบการ อพยพเปลี่ยนไป แม้ครอบครัวผู้อพยพส่วนใหญ่จะมีสภาพที่ต้องกระเสือกกระสนดิ้นรนทาง เศรษฐกิจ และเด็กจากครอบครัวผู้อพยพมักจะมีฐานะยากจน อาศัยอยู่ในแหล่งพำนักที่แออัด แต่ สภาพเช่นนี้ไม่ได้เกิดกับผู้อพยพทุกคน

Fix & Passel (อ้างใน Adams & Kirova: 2006: 3) ระบุว่าในบรรดาผู้อพยพ มีผู้เชี่ยวชาญ ในสาขาต่างๆ ผู้จัดการ และผู้ประกอบการรวมอยู่ด้วย การย้ายถิ่นของคนเหล่านี้ ทำทลาย แนวความคิดดั้งเดิมที่มีต่อผู้อพยพ ที่ว่าเป็นผู้ที่ถูกผลักดันให้ออกจากประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของ ตน เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ Schiff & Ozden (อ้างใน Adams & Kirova : 2006: 3) เรียกการ อพยพของคนที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษในวิชาชีพ ว่าภาวะสมองไหล (brain drain) ซึ่งประเทศที่ ยากจนหลายๆหลายประเทศ ประสบกับการอพยพของคนกลุ่มนี้

Schiff & Ozden ยังระบุอีกด้วยว่าผู้อพยพที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา จากประเทศกำลัง พัฒนา มักไปประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเครือสหภาพยุโรป ออสเตรเลีย และ แคนาดา โดยเฉพาะแคนาดาและออสเตรเลีย มีสัดส่วนของผู้อพยพที่มีการศึกษาสูง อย่างไรก็ตาม ระดับ การศึกษาสูงของครอบครัว ไม่ได้ช่วยลดอุปสรรคในการเรียนของเด็กอพยพจากครอบครัวดังกล่าว ครอบครัวอพยพที่มีการศึกษาสูง จำนวนไม่น้อยที่ไม่ประสบความสำเร็จ ในการหางานในประเทศ ปลายทาง ที่เหมาะกับระดับการศึกษาของตน สาเหตุหลักคือ การขาดความคล่องแคล่วในภาษาของ ประเทศที่อพยพไป นอกจากนี้ ภาระการส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวที่ประเทศบ้านเกิด อาจทำให้ สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวผู้อพยพไม่ค่อยดีนัก หรือค่อนข้างยากจน Schiff & Ozden เตือนว่าครู ไม่ควรทักท้วงเอาเองว่า ผู้ปกครองของเด็กอพยพที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนั้น ขาดความรู้หรือทักษะ ทางการศึกษา

แรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังการอพยพข้ามชาติ ไม่ได้จำกัดเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ การกีด กันทางการเมือง ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ เช่นความขัดแย้งทางการเมือง สงครามกลางเมือง การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือภัยทางธรรมชาติ สามารถผลักดันให้คนละถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อปกป้องชีวิต

ของตนเองและครอบครัว UNHCH (1994) (อ้างใน Adams & Kirowa : 2006: 4) ระบุว่าจำนวนเกินครึ่งของผู้ลี้ภัยเป็นเด็ก Adams & Kirowa แนะนำนักการศึกษาที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กอพยพ และเด็กลี้ภัยให้ตระหนักถึง ความยากลำบากทางสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย ที่เด็กและครอบครัวต้องเผชิญ ในขณะเดียวกัน นักวิชาการควรตระหนักถึง ความยากลำบากเชิงระบบในการศึกษาที่จะต้องแก้ไขต่อไป

การเพิ่มจำนวนประชากรของเด็กอพยพ อย่างรวดเร็วในแต่ละประเทศ ดูเหมือนจะกลายเป็นเรื่องปกติ Hernandez (2004) (อ้างใน Adams & Shambleau :2006: 87) ระบุว่า ประชากรเด็กอพยพเป็นกลุ่มที่เพิ่มจำนวนรวดเร็วกว่าประชากรเด็กกลุ่มอื่นๆในประเทศสหรัฐอเมริกา ปี 2002 อัตราการเกิดของประชากรในครอบครัวผู้อพยพนับเป็น 56% ของอัตราการเกิดของประชากรในประเทศสหรัฐอเมริกา (Camerota, 2002 อ้างใน Adams & Kirowa: 2006: 6) หนึ่งในห้าของประชากรเด็กในสหรัฐอเมริกามาจากครอบครัวที่พ่อและ/หรือแม่เกิดที่ต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีผู้อพยพลี้ภัยมาจกทั่วทุกมุมโลก

ในช่วง คริสต์ศตวรรษที่ 19 จำนวนผู้อพยพเข้าประเทศนี้มีถึง 14 ล้านคน เป็นจำนวนที่มากที่สุดในประวัติศาสตร์การอพยพของประเทศสหรัฐอเมริกา Fix & Passel (2003) (อ้างใน Adams & Shambleau :2006: 87) คาดว่า ในช่วงปี ค.ศ. 2000 – 2010 มีจำนวนผู้อพยพเข้ามาอีกประมาณ 14 ล้านคน Friedlander (1991) (อ้างใน Adams & Shambleau :2006: 87) กล่าวว่ากระแสผู้อพยพที่หลั่งไหลเข้ามาในช่วงปลาย คริสต์ศตวรรษที่ 20 มีผลกระทบใหญ่หลวงต่อสังคมอเมริกัน ถึงขนาดเรียกได้ว่าเป็นการปฏิวัติประชากร ซึ่งส่งผลที่เด่นชัดต่อโรงเรียน

Friedmann (2002) (อ้างใน Adams & Shambleau :2006: 6) กล่าวว่า ในอดีตผู้อพยพมักอาศัยกันอย่างหนาแน่นในเขตตัวเมือง แต่ปัจจุบันจำนวนผู้อพยพที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆลงหลักปักฐานในเขตชนบท ชุมชนชนบทที่ไม่มีประสบการณ์กับประชากรผู้อพยพ มักขาดบริการชุมชนที่จะตอบสนองความต้องการของประชากรกลุ่มนี้ ทักษะคิดของสังคม และนโยบายรัฐมีผลต่อความเป็นอยู่ของผู้อพยพ Hernandez และคณะ (2007) อธิบายถึงสิ่งเหล่านี้ในประเทศสหรัฐอเมริกาว่า ผู้มาใหม่ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความเป็นอยู่ของชุมชน และประเทศชาติโดยรวม

Kirowa and Adams (2006) กล่าวว่า ครอบครัวผู้อพยพมีผลกระทบสำคัญต่อการเข้าเรียนในโรงเรียน หลายประเทศกำลังประสบปัญหา การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้อพยพ พร้อมกับปัญหาอัตราการเกิดที่ลดลงของพลเมืองในประเทศของตนเอง สิ่งนี้บ่งบอกให้รู้ว่า โรงเรียนในปัจจุบันและอนาคตอาจต้องปรับวิธีการปฏิบัติ เนื่องจากประชากรที่โรงเรียนให้บริการมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ จากหลักการที่ว่าความร่วมมือกับผู้ปกครองในชุมชนเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ครูและบุคลากรของโรงเรียนจึงต้องมีความยืดหยุ่น

การหลั่งไหลเข้ามาของผู้อพยพในชุมชนหนึ่งๆ อาจจะมาจกประเทศต้นทางเดียวกัน หรือจากหลากหลายประเทศ ซึ่งมีการผสมปนเปของชนหลายเชื้อชาติ การหลั่งไหลเข้ามานี้ อาจไม่กลมกลืนกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อพยพมาอยู่ก่อนหน้า ไม่ว่าสถานการณ์ในชุมชนนั้นจะเป็นอย่างไร โรงเรียนต้องปรับให้เข้ากับความต้องการของผู้อพยพ และให้บริการการศึกษาที่ดีที่สุดต่อเด็ก

DebBurman (2005) ชี้ให้เห็นความจำเป็นที่สหรัฐอเมริกา ต้องให้การศึกษาที่มีคุณภาพแก่กลุ่มเด็กอพยพด้วยว่า การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างระยะยาวของระบบเศรษฐกิจของประเทศ จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษาอย่างยิ่ง ซึ่งทำให้การศึกษาหลังมัธยมเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน สำหรับประชากรที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน สถาบันการศึกษาของสหรัฐอเมริกาจึงเผชิญกับประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นคือ การให้การศึกษาแก่ประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ และการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของความสำเร็จในการศึกษาระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆ

จากการคาดการณ์ของกระแสการอพยพทั่วโลก ที่ยังคงมีอยู่ต่อไปไม่หยุดยั้งในอนาคต แสดงให้เห็นว่า จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลักสูตรการผลิตครู หากครูจะต้องประกอบวิชาชีพด้วยความรู้ ทักษะ ทักษะ และความเชื่อที่ว่า เด็กทุกคนมีสิทธิ์ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ Hernandez, Denton, & Macartney (2007) กล่าวว่า การที่โรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา จะประสบความสำเร็จ ในการให้การศึกษาแก่ผู้อพยพหลากหลายชาติพันธุ์ได้นั้น โรงเรียนจะต้องพัฒนานโยบาย และหลักสูตร จากงานวิจัยที่มุ่งเน้นความหลากหลายของผู้เรียน รวมทั้งเด็กจากครอบครัวผู้อพยพ

จากการศึกษาของต่างประเทศ เกี่ยวกับการย้ายถิ่น เด็กอพยพ และการศึกษา สรุปได้ว่าการอพยพย้ายถิ่นเป็นเหตุการณ์ปกติที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ทุกประเทศมีส่วนเกี่ยวข้อง การอพยพนี้ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของประชากรในโรงเรียน เป็นโอกาสสำหรับการเรียนรู้สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้ง นักเรียน ผู้ปกครอง ครู ชุมชน และสังคม รูปแบบการอพยพในอดีตเป็นการอพยพจากประเทศที่เศรษฐกิจด้อยกว่าไปยังประเทศที่เศรษฐกิจพัฒนาแล้ว แต่พัฒนาการของระบบการสื่อสารและการคมนาคม มีผลให้รูปแบบการอพยพเปลี่ยนไป สาเหตุของการอพยพมีหลากหลาย ทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และภัยธรรมชาติ

ผู้อพยพมายังประเทศใหม่ ส่วนใหญ่ฐานะเศรษฐกิจไม่ดี แม้จะมีความรู้ เนื่องจากขาดความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาใหม่ เด็กจากครอบครัวอพยพที่ฐานะเศรษฐกิจไม่ดี ประสบความยากลำบากทางสังคม สุขภาพอนามัยจากการแหล่งที่อยู่อาศัยที่แออัด และอุปสรรคในการเข้าสู่ระบบการศึกษา จำนวนประชากรผู้อพยพที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในชุมชนชนบท เป็นปรากฏการณ์

ใหม่ของชุมชน ทำให้ชุมชนไม่พร้อมที่จะตอบสนองความต้องการของผู้อพยพเข้ามาใหม่ และมองว่า ผู้อพยพเป็นภัยคุกคามต่อความเป็นอยู่ของชุมชน

ทัศนคติของสังคม และนโยบายรัฐมีผลต่อความเป็นอยู่ของผู้อพยพ การหลั่งไหลเข้ามาของผู้อพยพมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในโรงเรียน ประเทศสหรัฐอเมริกาเล็งเห็นว่า เด็กอพยพจะกลายเป็นแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นคุณภาพการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้จะมีผลต่อตลาดแรงงาน และระบบเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายการศึกษาและสถาบันการศึกษาที่ผลิตครู จึงควรพัฒนาครูให้มีทักษะ และทัศนคติที่ส่งเสริมการให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพต่อคนทุกชาติพันธุ์

2.1.3 สิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าว

เด็กต่างด้าว ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 หมายถึง เด็กที่ไม่ได้สัญชาติไทย เด็กต่างด้าวจากครอบครัวแรงงานย้ายถิ่นจากประเทศพม่า จัดเป็นกลุ่มเด็กด้อยโอกาส กลุ่มที่ 5 ตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติได้เสนอในนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาส 6 กลุ่ม (เปรมใจ วังศิริไพศาล, 2553) ดังนี้

1. เด็กที่ถูกปล่อยปละละเลย
2. เด็กที่ถูกละเมิดสิทธิ
3. เด็กที่ประพฤติดนไม่เหมาะสม
4. เด็กพิการ
5. เด็กขาดโอกาส (เด็กไม่ได้เรียนหนังสือ เด็กถูกรกรรกรก่อสร้าง/กรรมกรว่างงาน เด็กยากจน เด็กชนกลุ่มน้อย เด็กที่ไม่ได้สัญชาติไทย เด็กที่ไม่มีสูติบัตรหรือ ทะเบียนบ้าน
6. เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กทุกกลุ่มในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการคุ้มครองสิทธิของเด็ก ซึ่งได้รับการรับรองจาก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD) นายบิปร ลิมปภาส (2552) กล่าวถึงสาระสำคัญของอนุสัญญาดังกล่าว ที่ระบุว่า ประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับ ในระดับประถมศึกษาให้ทั่วถึง โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และเพื่อให้ให้เด็กมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา รัฐต้องจัดการศึกษาที่มีรูปแบบหลากหลาย และ การศึกษาวิชาชีพ

วันชัย รุจนวงศ์ (2549) กล่าวถึงสิทธิของเด็กในการรับการศึกษาภายใต้อนุสัญญาฯ ว่า รัฐต้องมีมาตรการส่งเสริมให้เด็กมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ และลดจำนวนเด็กที่ออกกลางคัน อนุสัญญาฯ นี้ยังครอบคลุมถึงสิทธิการได้รับการศึกษาภาคบังคับ และ โอกาสที่เท่าเทียมสำหรับการศึกษาที่สูง

กว่า การศึกษาภาคบังคับของเด็กโดยไม่แบ่งแยกสัญชาติ และ ไม่ว่าเด็กจะมีสถานะที่ถูกกฎหมายของรัฐหรือไม่ก็ตาม การคุ้มครองสิทธิของเด็กในการรับการศึกษา ยังเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ระบุให้ รัฐจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า สิบสองปี อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

CHAWANDHORN MUANGMEE (2005) ศึกษา นโยบายของรัฐบาลไทยด้านการศึกษาของเด็ก ย้ายถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิทางการศึกษาดังนี้

1. นโยบายปี พ.ศ. 2535 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกกฎเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กต่างด้าว และเด็กไร้สัญชาติซึ่งมีลักษณะต่อไปนี้

1.1 เด็กที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนราษฎร ไม่สามารถพิสูจน์สัญชาติ วันเดือนปีเกิด และที่อยู่ได้แก่เด็กเร่ร่อน เด็กติดตามพ่อแม่มาขายแรงงานในต่างถิ่น เด็กไร้บ้านที่อยู่ในบ้านสงเคราะห์เด็ก และเด็กด้อยโอกาส สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

2.2 เด็กชาวเขา สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

3.3 เด็กลาว ที่มีที่อยู่อาศัยถาวรในประเทศไทย สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

4.4 ผู้อพยพสัญชาติไทยจากเกาะกง ซึ่งถูกจำกัดที่อยู่อาศัยในจังหวัดตราด สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

5.5 ผู้อพยพจากประเทศเนปาลที่ถูกจำกัดที่อยู่อาศัยใน ทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

6.6 ผู้อพยพสัญชาติเวียดนาม และบุตรหลาน ที่หลบภัยชั่วคราวมาที่ประเทศไทย ในปี 1945-1946 สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ในพื้นที่ที่กำหนด ได้แก่ หนองคาย อุดรธานี สกลนคร นครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานี ยโสธร ปราจีนบุรี สุราษฎร์ธานี พัทลุง อำนาจเจริญ หนองบัวลำพู และสระแก้ว

7.7 บุตรของทหารจีน ที่เกิดในประเทศไทย แต่ไม่ได้สัญชาติไทย สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ในพื้นที่ที่กำหนด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย และ แม่ฮ่องสอน

8.8 จีนฮ่อ ที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และถูกควบคุมโดยกระทรวงมหาดไทยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 – 1961 ชาวจีนเหล่านี้ไม่สามารถกลับประเทศจีนได้ด้วยเหตุผลทางการเมือง ชาวจีนฮ่อกลุ่มนี้ รวมถึง บุตรหลานที่เกิดในเมืองไทย แต่ไม่ได้สัญชาติไทย เนื่องจาก ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 337 วันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 1972 เด็กจีนฮ่อกลุ่มนี้ไทย สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ในพื้นที่ที่กำหนด 3 จังหวัด และ 10 อำเภอ

9.9 ผู้อพยพชาวพม่า หมายถึง ชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ก่อน วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1976 เนื่องจากเหตุผลทางการเมือง และได้ขึ้นทะเบียนกับทางราชการ ระหว่างรอการส่งกลับประเทศพม่า ได้รับอนุญาตให้พำนักชั่วคราวในประเทศไทย สามารถรับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ในพื้นที่ที่กำหนด 9 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และ ระนอง

2. นโยบายปี พ.ศ. 2547 กระทรวงศึกษาธิการ ทำร่างระเบียบใหม่ จากระเบียบเดิมที่ใช้ในปี 2535 และประกาศยกเลิกระเบียบที่ขัดแย้งกับระเบียบใหม่ ระเบียบใหม่นี้เกี่ยวกับเอกสารสำหรับสมัครเข้าเรียนในสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับเด็กอพยพที่เข้าเมืองถูกกฎหมาย และผิดกฎหมาย ในการรับนักเรียนเข้าเรียน สถานศึกษา ผู้เรียนต้องยื่นใบแจ้งเกิด เลขรหัสประจำตัว (เลข 13 หลัก) ทะเบียนบ้าน หรือเอกสารที่ทางราชการออกให้ ในกรณีที่ผู้เรียนไม่มีเอกสารเหล่านี้ ผู้เรียนต้องกรอกข้อมูลส่วนตัวในแบบฟอร์มของทางราชการ

3. นโยบายปี พ.ศ. 2548 กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้ระเบียบใหม่ เกี่ยวกับ วันเดือนปีเกิดของนักเรียนต่างด้าว ระเบียบใหม่นี้ มีขึ้นเพื่อส่งเสริมการศึกษาของนักเรียนที่ไม่มีสัญชาติไทย ดังนี้

3.1 โรงเรียนไม่ต้องระบุในวุฒิบัตรหลักฐานแสดงการจบการศึกษา “ไม่มีทะเบียนบ้าน” เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างระหว่างนักเรียนไทย กับนักเรียนต่างด้าว

3.2 ยกเลิกระเบียบของปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับเด็กต่างด้าว 9 กลุ่ม

3.3 เด็กต่างด้าวมีสิทธิ์เข้ารับการศึกษานานในทุกประเภท และทุกระดับ โดยไม่จำกัดพื้นที่

3.4 กระทรวงมหาดไทย สํารวจ จำนวนคนต่างด้าว และผู้ไม่มีทะเบียนบ้าน เพื่อนำไปสู่การจัดทำหลักฐานทางทะเบียน แก่เด็กต่างด้าวที่ไม่มีทะเบียนบ้าน

3.5 กระทรวงศึกษาจัดงบประมาณอุดหนุนการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าวที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร เทาเทียมกับเด็กไทย ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย

มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 มีผลให้มีการประกาศ “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐาน วัน เดือน ปีเกิด ในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548 (การจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย)” ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของบุตรแรงงานต่างด้าว รวมทั้งการได้รับวุฒิบัตรหลักฐานแสดงการจบการศึกษา และงบประมาณอุดหนุนเท่าเทียมกับเด็กไทย

4. นโยบายท้องถิ่น ผลของการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการศึกษา ของเด็กต่างด้าวของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2547 ทำให้้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สนองต่อนโยบายนั้นเช่นกัน เช่น จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีแรงงานพม่ากว่า 200,000 คน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจของจังหวัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร ได้จัดทำแผนกลยุทธ์ 3 ปี (ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2549 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2552) ด้านการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวชาวพม่า โดยให้บริการทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ เพื่อให้เข้าใจสังคม และวัฒนธรรมไทย และ กฎหมาย เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จุดมุ่งหมายคือให้เด็กกลุ่มนี้ ประมาณ 1,000 คน ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (12 ปี)

CHAWANDHORN MUANGMEE สรุปว่า แม้รัฐบาลไทยจะเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวชาวพม่าได้รับการศึกษา แต่เด็กเหล่านี้ยังได้รับการศึกษาน้อยมาก เนื่องจากการนำนโยบายสู่การปฏิบัติของหน่วยงานท้องถิ่น เช่น โรงเรียน และองค์กรท้องถิ่น โรงเรียนบางแห่งปฏิเสธที่จะรับเด็กต่างด้าวหน่วยงานในท้องถิ่น ขาดการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับสิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าว รวมทั้งผู้ปกครองของเด็กต่างด้าวเองก็เพิกเฉย ต่อการศึกษาขั้นพื้นฐาน แม้จะมีการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว แต่วิธีการปฏิบัติของโรงเรียนอาจแตกต่างกัน โรงเรียนที่มียุทธศาสตร์ที่สร้างสรรค์ สามารถขยายโอกาสในการรับการศึกษาของเด็กต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย (นัยน์ปพร ลิปปภาส, 2552)

Green (2003) ได้กล่าวไว้ในการศึกษาเรื่อง The Undocumented: Educating the Children of Migrant Workers in America ว่าผู้บริหาร โรงเรียนมีบทบาทสำคัญมากในการกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว เช่น การค้นหาและระบุลักษณะของเด็กในครอบครัว แรงงานต่างด้าวที่มีสิทธิได้รับการบริการด้านการศึกษา โดยการจัดเตรียมกองทุนพิเศษของโรงเรียน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายรับสมัคร เดินทางไปตามชุมชนของแรงงานต่างด้าว เช่น ไร่ผลไม้ หุงปศุสัตว์ และโรงงานต่างๆ เพื่อรับสมัครเด็ก นอกจากนี้การสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โรงเรียนต้องอธิบายให้ ผู้ปกครอง ครู และเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการเข้าใจเรื่องระเบียบปฏิบัติ ที่ส่งผลต่อเด็กย้ายถิ่น และเด็กที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย โดยจัดทำระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน เป็นภาษาดั้งเดิมของพ่อแม่

จากการศึกษาสิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าวข้างต้น สรุปได้ว่า นโยบายของรัฐบาลไทย ในการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว มีการพัฒนามาตามลำดับ แต่การปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ เรื่องสิทธิในการรับการศึกษา แก่ผู้ปกครองเด็กต่างด้าว ยังไม่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งความใส่ใจของผู้ปกครอง มีผลต่อโอกาสในการรับการศึกษา ของเด็กต่างด้าวเช่นกัน

2.1.4 การศึกษาของผู้อพยพในประเทศปลายทาง

DebBurman (2005) กล่าวว่า กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย การศึกษาของผู้อพยพ ในประเทศสหรัฐอเมริกา มาจาก ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Theory of human capital investment) และ ทฤษฎีความจำเป็นด้านการศึกษา (Theory of the demand for schooling)

Theory of human capital investment พัฒนาโดย Schultz (1961) และ Becker (1964) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าปัจเจกบุคคลเพิ่มทุนมนุษย์เพื่อขยายเครือข่ายความมั่งคั่ง ความสามารถในการเปลี่ยน การศึกษาเป็นรายได้ อาจแตกต่างกัน ระหว่าง ผู้อพยพที่เกิดต่างประเทศ กับผู้ที่เกิดในประเทศ สิ่งนี้ มีนัยว่าผู้อพยพ อาจไม่สามารถถ่ายโอนทุนมนุษย์ ที่สะสมมาจาประเทศเกิด สูตลาดแรงงานใน ประเทศปลายทาง ในการวิเคราะห์เรื่องการอพยพ นักเศรษฐศาสตร์ใช้คำว่า ความสามารถในการ ถ่ายโอนทักษะระหว่างประเทศ (International Transferability of Skills) ทักษะนี้ คือความ เหมือนกันของตลาดแรงงาน ในประเทศต้นทาง กับประเทศปลายทาง โดยมีการศึกษาและภาษา เป็นตัวชี้วัดสำคัญ

การศึกษา มีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือส่วนเฉพาะจากประเทศต้นทาง กับ ส่วนที่ถ่ายโอน ระหว่างประเทศได้ องค์ประกอบ 2 ส่วนนี้แตกต่างกัน ตามระดับ และประเภทของความสำเร็จ ทาง การศึกษา ทักษะที่มีลักษณะทั่วไป ที่เรียนรู้จากประเทศต้นทาง มีโอกาสมากในถ่ายโอนในประเทศ ปลายทาง และมีโอกาสน้อยที่คุณค่าของทักษะนั้น จะลดลงจากการอพยพ ยิ่งกว่านั้น ประเทศที่ใช้ ภาษาเดียวกัน มีโอกาสที่จะมีความเหมือนกันของธรรมชาติ และคุณภาพของการศึกษา และการฝึก ทักษะระหว่างการทำงาน

ความเหมือนต่างระหว่างภาษา ของประเทศต้นทาง กับประเทศปลายทาง มีผลต่อการถ่าย โอนทักษะในการทำงาน นักวิจัยพบว่าผู้อพยพที่พูดภาษาแม่ ที่มีความแตกต่าง จากภาษาอังกฤษ มาก มักจะมีความคล่องแคล่ว ในการพูดภาษาอังกฤษต่ำ และมักจะมีทักษะการทำงานที่ถ่ายโอนได้ น้อยในตลาดแรงงาน ของสหรัฐอเมริกา

Chiswick (1988 อ้างใน DebBurman : 2005: 23) เชื่อว่าการลงทุนทางการศึกษา แตกต่างกัน ระหว่างกลุ่มอพยพชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งอาจเกิดจากความแตกต่างของ เจเนอรัลฮิวแมน แคปิตอล และ เจเนอรัล อูปลาน หรือทั้งสองอย่าง ชาติพันธุ์บางกลุ่มอาจมีรสนิยม (taste) ด้านการศึกษา ซึ่งอาจกำหนดโดย ปัจจัย ทางสังคม และวัฒนธรรม แต่ชาติพันธุ์บางกลุ่ม อาจให้ค่านิยมแก่การบริโภคในอนาคต เมื่อ เปรียบเทียบกับการบริโภคปัจจุบัน ความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ในเจเนอรัลฮิวแมน แคปิตอล อาจเกิด จากความแตกต่าง ระหว่างกลุ่ม ในการสร้างผลผลิต จากการศึกษา ความแตกต่างนี้ อาจเกิดจาก ประสิทธิภาพ ในการเรียนรู้ทักษะ จากการศึกษาช่วงเวลาหนึ่ง หรือประสิทธิภาพ ในการประยุกต์ ทักษะในตลาดแรงงาน นักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่า ความแตกต่างในการผลิต เกิดจากความแตกต่างของ การสร้างทุนมนุษย์นอกระบบการศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลถึงคุณภาพ ของการศึกษาของกลุ่มชาติ พันธุ์ต่าง ๆ

การลงทุนของพ่อแม่ (Parental Investment) ในการศึกษาของลูก ถูกกำหนดโดยปัจจัยหลัก 4 ประการ ได้แก่ การศึกษาของพ่อแม่ รายได้ของครอบครัว ขนาดของครอบครัว และองค์ประกอบ

ของครอบครัว และเวลาของแม่ Chiswick คาดว่า การลงทุนของพ่อแม่ อาจได้รับอิทธิพลสำคัญจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตนสังกัด กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน มีมุมมองที่แตกต่างกันด้านขนาดของครอบครัว และ การมีส่วนร่วมของแรงงานสตรี

สำหรับผู้พยพที่เป็นผู้ใหญ่ ความแตกต่างทางภาษา ระหว่างภาษาแม่ของผู้พยพ กับภาษาที่ใช้ในประเทศปลายทาง ยิ่งน้อยเท่าไร การลดคุณค่าของทุนมนุษย์ จากประเทศต้นทางในตลาดแรงงานของประเทศปลายทาง ก็ยิ่งน้อยเท่านั้น ความแตกต่างด้านประเทศต้นทาง ระหว่างผู้พยพเด็ก กับผู้พยพผู้ใหญ่ อาจเกิดจากความแตกต่างของ แนวโน้มในการอพยพกลับ ยิ่งแนวโน้มการอพยพกลับมีมากเท่าไร สิ่งกระตุ้นสำหรับผู้พยพ ในการลงทุนทางการศึกษาของลูกในประเทศปลายทางก็ยิ่งมีน้อย ผู้พยพจากบางประเทศ มักมีการศึกษาสูง จึงมีรายได้สูง และลงทุนมากในการศึกษาของลูก ในทางตรงกันข้าม ผู้พยพที่มีการศึกษาน้อย จากบางประเทศ มีรายได้ต่ำ บวกกับ ขนาดครอบครัวที่ใหญ่ มักลงทุนน้อยกับการศึกษาของลูก นอกจากนี้กลุ่มผู้พยพยังแตกต่างกัน ด้านอัตราการมีส่วนร่วม ของแรงงานสตรี ซึ่งมีผลต่อความแตกต่างของ อัตราการลงทุนทะเบียนเรียนของลูก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กอายุน้อย

จากการศึกษาทุนมนุษย์ ในบริบทของการศึกษาของผู้พยพสรุปได้ว่า การเพิ่มทุนมนุษย์ หรือการสร้างความมั่งคั่ง เกิดได้จากการใช้การศึกษาเป็นตัวสร้างรายได้ ซึ่งแตกต่างกันระหว่างพลเมืองของประเทศ กับผู้พยพในประเทศนั้น การศึกษาและภาษาเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญ สำหรับการประกอบอาชีพของผู้พยพในประเทศปลายทาง ทักษะความรู้ที่ถ่ายโอนระหว่างประเทศ และความคล่องแคล่วในภาษาของประเทศปลายทาง มีผลต่อการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การลงทุนทางการศึกษาของผู้พยพ ยังแตกต่างกันระหว่างกลุ่มอพยพชาติพันธุ์ต่างๆ และการลงทุนของพ่อแม่ (Parental Investment) ในการศึกษาของลูกยังได้รับอิทธิพลจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่สังกัดด้วย

2.1.5 ความพร้อมในการเรียน และความสำเร็จในการศึกษา

Vidali & Adams (2006) อ้าง งานวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาว่า เด็กชนกลุ่มน้อย ประสบปัญหาและอุปสรรคในการเรียน มากกว่าเด็กที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ เนื่องจาก ปัญหาด้านภาษา และพื้นฐานการศึกษา

Adams & Shambleau (2006) กล่าวว่าเด็กอพยพ อาจขาดประสบการณ์ ในชั้นเรียนในช่วงเวลาที่สำคัญ ส่วนใหญ่ ไม่สามารถอ่าน และเขียนภาษาแม่ได้ และขาดแม้กระทั่งทักษะพื้นฐาน เช่นการจำ หรือกลยุทธ์ในการคิดขั้นสูง

Hernandez และคณะ (2007) อ้างงานวิจัยทางสังคมวิทยาซึ่งค้นพบมากกว่า 4 ทศวรรษ ว่าเด็กที่พ่อแม่มีระดับการศึกษาต่ำ หรือเรียนน้อย ส่วนใหญ่มักจะเรียนน้อยเช่นกัน และ เมื่อเข้าสู่วัยแรงงาน ก็มักเป็นลูกจ้างแรงงานราคาถูก พ่อแม่ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มักมีความรู้และประสบการณ์ ด้านการศึกษาที่จำกัด จึงไม่สามารถช่วยให้ลูก ประสบความสำเร็จในการศึกษา พ่อแม่ที่เรียนน้อย ไม่สามารถช่วยเรื่องการบ้านของลูกได้ และไม่สามารถปฏิสัมพันธ์กับครู ผู้บริหารโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ของลูก ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก สำหรับผู้บริหารที่จะให้ความสนใจถึง ความจำเป็นของเด็กอพยพ ที่พ่อแม่ที่จบการศึกษาเพียงระดับประถม หรือไม่จบมัธยมปลาย

Hernandez และคณะ (2007) อธิบายถึงความยากจน ที่ส่งผลถึงความสำเร็จ ในการศึกษาว่าเด็กอพยพจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ มักขาดที่อยู่อาศัยที่ดี อาหาร เสื้อผ้า และทรัพยากรทางการศึกษา การศึกษาก่อนวัยเรียน และสุขภาพอนามัย ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการ ความสำเร็จในการศึกษา และรายได้ต่ำเมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ค่าใช้จ่ายสำหรับการดูแลเด็ก และการศึกษาก่อนวัยเรียน เป็นปัญหาสำหรับครอบครัวแรงงาน ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการศึกษาระดับประถมศึกษา และระดับที่สูงขึ้นในอนาคต

Meisels & Shonkoff (อ้างใน De Feyter & Winster: 2010: 49) กล่าวถึง ประวัติการศึกษา ระดับอนุบาล และการศึกษา ก่อนวัยเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกาว่า เกิดขึ้นเพื่อลดช่องว่างความไม่เท่าเทียมทางผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ที่มีพื้นฐานมาจาก เชื้อชาติ และรายได้ การศึกษาก่อนวัยเรียน ถือว่าเป็นเครื่องมือ ในการช่วยให้เด็กอพยพ หลอมรวมเข้ากับสังคมอเมริกัน และส่งเสริมการเรียนรู้ในระยะยาว งานศึกษาวิจัยพบว่า พัฒนาการเบื้องต้น และความพร้อมในการเรียนของเด็กอพยพ ทำให้เข้าใจพัฒนาการในด้านอื่นๆ เช่น สติปัญญา อารมณ์ และสังคม งานวิจัย Early Childhood (อ้างใน De Feyter & Winster, 2010) ในสหรัฐอเมริกา พบว่า การศึกษาก่อนวัยเรียน มีผลดีต่อความสามารถทางภาษาอังกฤษของเด็กอพยพ มากกว่าเด็กกลุ่มอื่น

2.1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสำเร็จในการศึกษาของผู้อพยพ

สองทฤษฎีหลักที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาวิจัย ความสำเร็จในการศึกษาของผู้อพยพในสหรัฐอเมริกา ได้แก่ Cultural discontinuity และ Social interactional conflicts ฝ่ายที่สนับสนุนทฤษฎีแรก เชื่อว่า เด็กอพยพเป็นผู้ด้อยโอกาส เนื่องจากความแตกต่างระหว่าง ภาษา วัฒนธรรม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน Cartar and Segura, 1979 Trueba 1987, Perlmann, 1988 (อ้างใน DebBurman: 2005:6) พบว่าความสำเร็จในการศึกษาของผู้อพยพ เพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่อยู่อาศัย และการกลมกลืนเข้ากับสังคมอเมริกัน

ในทางตรงกันข้าม ทฤษฎี Cultural-ecological เชื่อว่า ความสำเร็จในการศึกษาของผู้อพยพ ได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ของหลายปัจจัย เช่น แรงจูงใจในการอพยพเข้ามา การรับรู้เกี่ยวกับโอกาส และ ความคุ้มค่าที่ได้จากตลาดแรงงาน จากความสำเร็จทางการศึกษา นอกจากนี้ ชนิตพันธ์ และ รุ่งอายุก็เป็นตัวกำหนด ความสำเร็จทางการศึกษาด้วยเช่นกัน

2.1.7 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการศึกษา

รุ่งอายุ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับความสำเร็จในการศึกษาของผู้อพยพ ปัจจุบันได้ข้อค้นพบใหม่ซึ่งไม่ได้สนับสนุน 2 ทฤษฎีหลักอย่างเต็มที่ งานวิจัยที่สำคัญๆหลายชิ้น ระบุว่า รุ่งอายุของผู้อพยพมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จทางการศึกษา และการเรียนรู้ที่โรงเรียน โดยทั่วไป เด็กอพยพรุ่นที่สอง มีผลสัมฤทธิ์เชิงวิชาการดีกว่า เด็กอพยพรุ่นแรก หรือ เด็กที่เกิดในสหรัฐอเมริกา แต่เด็กอพยพรุ่นแรก ที่อพยพมาสหรัฐอเมริกาตั้งแต่อายุยังน้อย มักประสบความสำเร็จในการศึกษา เหมือนกับเด็กอพยพรุ่นที่สอง

ชนิตพันธ์ นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยส่วนใหญ่ ที่ชี้ให้เห็น อิทธิพลสำคัญของ ชนิตพันธ์ต่อ ความสำเร็จในการศึกษา Rong and Grant, 1992, Kao, Tienda, and Schneider, 1996 (อ้างใน DebBurman: 2005:6) สรุปว่า ผู้อพยพชาติพันธุ์เอเชีย มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการสูงกว่าผู้อพยพชาติพันธุ์อื่นๆ นักเรียนชาติพันธุ์ Hispanic มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการต่ำกว่า และเด็กเรียนกลางคันสูงกว่า นักเรียนชาติพันธุ์เอเชีย และนักเรียนชาติพันธุ์ผิวขาวที่ไม่ใช่ Hispanic

ทุนทางสังคม White and Kaufman (1997) (อ้างใน DebBurman: 2005: 7) ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนจบมัธยมปลาย ของเด็กอพยพ กับเด็กชาติพันธุ์ที่เกิดในสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัยพบว่า ทุนทางสังคม (Social capital) เป็นปัจจัยสำคัญต่อ การเรียนจบมัธยมปลาย ตัวแปรด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การศึกษาของพ่อแม่ อาชีพของพ่อแม่ รายได้ครอบครัว ตัวแปรด้านทุนทางสังคม ได้แก่ การดูแลของพ่อแม่ การพูดคุยกับพ่อแม่ จำนวนพี่น้อง พี่น้องที่เรียนระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยระบุว่า คะแนนจากการสอบ และเกรดมีผลต่อความเป็นไปได้ของการเลิกเรียนกลางคัน ในความเป็นจริงแล้ว คุณลักษณะของทุนทางสังคม มีน้ำหนักมากกว่า อิทธิพลของรุ่งอายุ ชนิตพันธ์ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา และ การใช้ภาษาอังกฤษ สิ่งที่มีอิทธิพลต่ออัตราการเลิกเรียนกลางคัน เกี่ยวข้องกับ การเกิดในต่างประเทศ และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำ

DebBurman (2005) ศึกษาความแตกต่างของความสำเร็จในการศึกษาของผู้อพยพ ในรุ่น และอายุต่างๆที่อพยพเข้าประเทศสหรัฐอเมริกา จากประเทศต้นทางที่หลากหลาย ผู้วิจัยเสนอปัจจัย

หลักที่มีผลต่อความสำเร็จในการศึกษาของเด็กอพยพ ได้แก่ 1) การลงทุนทางการศึกษา 2) การลงทุนทางภาษา และ 3) การลงทุนทาง คุณภาพของเด็กเล็ก

1. การลงทุนทางการศึกษา DebBurman ตั้งเคราะห์งานวิจัยด้าน Investment in schooling จากมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ โดยกล่าวว่า นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความรู้สองด้านที่สำคัญ แก่ การศึกษาด้านการสำเร็จการศึกษาของผู้อพยพ ได้แก่ การศึกษาหลังการอพยพ และรูปแบบของการ สำเร็จการศึกษาของผู้อพยพจากแต่ละประเทศต้นทาง ข้อค้นพบสำคัญจากงานวิจัยด้าน การศึกษา หลังการอพยพ คือ อายุที่อพยพเข้ามา บวกกับระยะเวลาในการอาศัยในประเทศที่อพยพไป เป็นสิ่ง ที่กำหนด การลงทุนทางการศึกษา ผู้อพยพมักจะสร้างทุนมนุษย์ ในช่วงปีแรกๆของการอพยพสู่ ประเทศใหม่ และ เมื่อระยะเวลาในการอยู่อาศัยในสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้น การศึกษาหลังการอพยพก็ สูงขึ้น แต่ในอัตราที่ลดลง อัตราการลงทุนเบี่ยนเรียนของผู้อพยพ สูงในช่วงปีแรกๆของการอพยพ และลดลงหลังจากนั้น งานวิจัยด้านการลงทุนหลังการอพยพ ส่วนใหญ่เห็นสอดคล้องกันว่า ผู้ อพยพที่เกิดในต่างประเทศที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษ จะลงทุน ด้านการศึกษาหลังการอพยพ มากกว่า ผู้อพยพที่เกิดในต่างประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ human capital investment มีแนวโน้มต่ำ เมื่อค่าใช้จ่ายในการไปมาระหว่างประเทศต้นทางกับประเทศที่อพยพมาอยู่ต่ำ

ผู้อพยพที่อพยพเข้าสหรัฐอเมริกา ในช่วงอายุ 15-18 ได้รับการศึกษาน้อยกว่าผู้อพยพ เมื่ออายุน้อย หรือมากกว่า Gang and Zimmerman 1996 (อ้างใน DebBurman: 2005:8) พบว่า ช่องว่างระหว่างความสำเร็จในการศึกษา ระหว่างผู้อพยพ และกลุ่มควบคุมที่เป็นชาวเยอรมัน น้อยลงมาก ในรุ่นสอง เมื่อเปรียบเทียบกับช่องว่างในรุ่นหนึ่ง สิ่งนี้แสดงนัยว่า การกลมกลืนกับ สังคม และวัฒนธรรมเกิดขึ้นในการรับการศึกษา Schultz (อ้างใน DebBurman: 2005:8) ชี้ให้เห็นว่า แม้เด็กอพยพจะประสบความยากลำบากในระยะแรกๆ ภายใน 1 ทศวรรษ เด็กเหล่านี้สามารถพัฒนา มากกว่าเด็กที่เกิดในประเทศเยอรมัน Sanford and Seeborg (อ้างใน DebBurman: 2005:8-9) พบว่า ทั้งอายุที่อพยพ และต้นทุนชาติพันธุ์ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการศึกษา และความสามารถทาง ภาษา ยังมีผลต่อมาตรฐานการครองชีพของผู้อพยพอีกด้วย ผู้อพยพที่เข้ามาตั้งแต่เด็ก ได้รับ ประโยชน์ด้านทุนมนุษย์มากกว่าผู้อพยพที่เริ่มเป็นผู้ใหญ่'

2. ทุนทางภาษา DebBurman (2005) กล่าวว่า ทุนทางภาษา เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ของ ทุนมนุษย์ ทุนทางภาษา คือ ความสามารถของผู้อพยพ ในการสื่อสารด้วยภาษาของประเทศ ปลายทาง มีเหตุผล 2 ประการที่ การลงทุนทางภาษา สำคัญสำหรับการศึกษาด้าน school investment เหตุผลแรกคือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อ การเรียนรู้ภาษา อาจส่งผลต่อ การศึกษาของผู้อพยพที่ เป็นผู้ใหญ่ เหตุผลที่สองคือ ความสามารถทางภาษาหลักในประเทศที่อพยพไป มีผลต่อ การ ลงทะเบียนเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้อพยพที่เป็นเด็ก

DebBurman (2005) อ้างงานวิจัยด้านความสามารถทางภาษา กับโอกาสในการทำงาน และการศึกษาว่า ความสามารถทางภาษาอังกฤษ มีอิทธิพลสำคัญต่อรายได้ของชาติพันธุ์ทุกกลุ่ม ผู้อพยพในสหรัฐอเมริกา ที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่ว สามารถหารายได้ มากกว่าผู้อพยพที่พูดภาษาอังกฤษไม่คล่อง 20-30 เปอร์เซ็นต์ Chiswick (อ้างใน DebBurman: 2005:10) เน้นว่าทักษะภาษาของประเทศปลายทางที่อพยพ สำคัญมากสำหรับการกลมกลืนทางเศรษฐกิจของผู้อพยพ แต่ผู้อพยพบางคน ก็ไม่สามารถเรียนรู้ภาษาของประเทศที่อพยพไปอยู่

DebBurman อ้างงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัย ที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้อพยพ ในการลงทุนทางทุนภาษา งานวิจัยเหล่านี้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ภาษาของผู้อพยพในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และอิสราเอล ข้อค้นพบที่สำคัญ มี 4 ประการได้แก่

ประการที่ 1 ความคล่องแคล่วในการพูดภาษาของประเทศปลายทาง แตกต่างกันตามประโยชน์ที่ได้รับทางเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพ และการสัมผัสกับภาษา ความคล่องแคล่วในการพูดภาษาของประเทศปลายทาง มีความสัมพันธ์โดยตรงกับ ระดับการศึกษาของผู้อพยพ และระยะเวลาในการอยู่อาศัย แต่มีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับอายุที่อพยพเข้ามา

ประการที่ 2 การศึกษามีผลต่อทักษะการอ่าน และการเขียน มากกว่าการพูด Dustmann (อ้างใน DebBurman: 2005: 11) กล่าวว่า การศึกษาในระบบ มีอิทธิพลสำคัญต่อความสามารถในการเขียน มากกว่า การพูดสำหรับผู้อพยพในประเทศเยอรมัน ผู้อพยพที่มีการศึกษาดี มักไม่อยู่อาศัยในชุมชนชาติพันธุ์

ประการที่ 3 ภาษาที่พูดที่บ้าน กับภาษาที่ใช้ในชุมชน ที่ผู้อพยพอาศัยอยู่มีผลต่อความสามารถทางภาษา ของประเทศที่อพยพไปอยู่ ความคล่องแคล่วในการพูดภาษาประเทศปลายทางจะต่ำ สำหรับผู้อพยพ ที่อยู่ในชุมชนชาติพันธุ์ ที่ใช้แต่ภาษาชาติพันธุ์ ผลเสียของการใช้แต่ภาษาชาติพันธุ์ในชุมชน มีมากในช่วงปีแรกๆของการอพยพในกลุ่มผู้อพยพที่มีอายุ และการศึกษาต่ำ Dustmann (1994 อ้างใน DebBurman: 2005:12) อธิบายเหตุผล ของความคล่องแคล่วในการพูดภาษาเยอรมันต่ำ ในกลุ่มผู้อพยพเชื้อสายตุรกี ในประเทศเยอรมัน ว่าเกิดจากการอยู่อาศัยในกลุ่มชาติพันธุ์ และไม่ได้ปฏิสัมพันธ์ กับสังคมชาวเยอรมัน นอกจากนี้ Evans (1986 อ้างใน DebBurman: 2005:12) ระบุว่าผู้อพยพที่เกาะกลุ่มอยู่ด้วยกัน มีแรงจูงใจ และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ น้อยในการเรียนรู้เพื่อพูดภาษาหลักที่ใช้ในประเทศปลายทาง

ประการที่ 4 ความเหมือน และความต่างระหว่างภาษาชาติพันธุ์ กับภาษาที่ใช้ในประเทศปลายทาง มีผลต่อการการเรียนรู้ภาษา นักวิจัยด้านการเรียนรู้ภาษาที่สอง เชื่อว่า ภาษาแม่ที่เหมือนภาษาเป้าหมาย (ภาษาที่ใช้ในประเทศปลายทาง) ผู้เรียนจะมีพัฒนาการเรียนรู้ที่รวดเร็วกว่า ภาษาแม่ที่แตกต่างกับภาษาเป้าหมาย Miller (1998 อ้างใน DebBurman: 2005:12) ใช้หลักการทาง

ภาษาศาสตร์ดังกล่าวในการอธิบายเชิงเศรษฐศาสตร์ว่า ยิ่งภาษาของประเทศเกิดของผู้อพยพแตกต่างจากภาษาของประเทศปลายทางมากเท่าไร ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ภาษาก็ยิ่งต่ำมากเท่านั้น

Sweetman (1998 อ้างใน DebBurman: 2005:12-13) ซึ่งงานวิจัยด้านการเรียนรู้ภาษาของผู้อพยพในอดีต และปัจจุบัน มักเน้นทักษะภาษาของผู้อพยพที่เป็นผู้ใหญ่ Sweetman ศึกษาด้านทุนทางภาษาที่เกี่ยวกับความสามารถทางภาษา ของเด็กอพยพ ที่มีต่อผลการสอบในการสำรวจการสอบวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์นานาชาติครั้งที่ 3 (Third International Math and Science Survey) ผู้วิจัยพบว่า ทักษะภาษาของเด็กแต่ละคน และทักษะภาษาเฉลี่ยในโรงเรียนของเด็กมีผล ต่อผลสอบโรงเรียน ที่มีสัดส่วนของเด็กอพยพสูง และ/หรือ เด็กที่ไม่ได้พูดภาษาหลักของประเทศ (ใช้ภาษาชาติพันธุ์ที่บ้าน) มีความสัมพันธ์กับคะแนนที่ลดลง โรงเรียนที่สัดส่วนเด็กอพยพมีบิดาที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสูง มีผลต่อทุนทางภาษา การค้นพบนี้ สอดคล้องการศึกษาที่ผ่านมาที่แสดงว่า ภูมิหลังการศึกษาของพ่อแม่ สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของลูก รวมถึงการได้มาซึ่งทุนมนุษย์ด้านต่างๆ

3. การลงทุนด้านคุณภาพเด็ก DebBurman (2005) กล่าวว่าคุณภาพของเด็กวัดจากผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ และการสำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมปลายในช่วงวัยรุ่น การศึกษาด้านคุณภาพของเด็ก เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กอพยพ ใน 2 ประการคือ ความสำเร็จทางการศึกษาในวัยเด็ก ถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ เช่น ทรัพยากรที่พ่อแม่มี ดังนั้นการเข้าใจปัจจัย ที่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา จำเป็นต้องศึกษาการได้มาซึ่งทุนมนุษย์ในวัยก่อนเรียน (preschool 3-5 years) นอกจากนี้ ความหลากหลายของทรัพยากรของพ่อแม่ ในกลุ่มผู้อพยพชาติพันธุ์ต่างๆ อาจช่วยอธิบายความแตกต่างเชิงระบบ ของรูปแบบการลงทะเบียนเรียนของผู้อพยพ

นักเศรษฐศาสตร์ (Becker and Lewis, 1973; Becker, 1967 อ้างใน DebBurman: 2005:13-20) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพ และปริมาณของเด็กว่า การเพิ่มคุณภาพของเด็กเป็นสิ่งที่ใช้ค่าใช้จ่ายสูง หากมีจำนวนเด็กมาก Fan (อ้างใน DebBurman : 2005:13-20) เห็นสอดคล้องว่า การเพิ่มปริมาณเด็กเป็นสิ่งที่ใช้เวลามาก (time-intensive) แต่การเพิ่มคุณภาพเด็กเป็นสิ่งที่ใช้ค่าใช้จ่ายสูง (money-intensive)

มุมมองของนักสังคมศาสตร์ เน้นบทบาทของครอบครัว ที่มีต่อความสำเร็จทางการศึกษา ในด้านภูมิหลังครอบครัว ปัจจัย 3 อย่างถือว่าสำคัญมาก ได้แก่ ทุนมนุษย์ของพ่อแม่ (parental human capital) รายได้ของครอบครัว และการทำงานของแม่

ทุนมนุษย์ของพ่อแม่ วัดจาก จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญของความสำเร็จทางการศึกษาของลูก การใช้เวลาอย่างมีคุณภาพกับลูก มีความสัมพันธ์กับการศึกษาของ

พ่อแม่ DebBurman อ้างอิงงานวิจัยที่พบว่า การศึกษาของแม่ มีอิทธิพลสูงต่อความสำเร็จทางการศึกษาของลูกมากกว่าการศึกษาของพ่อ รายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กเช่นกัน ส่วนการทำงานของแม่ พบว่าทั้งมีผลและไม่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของเด็ก

Chiswick (1998) อ้างใน DebBurman : 2005:16) ศึกษาการเพิ่มทุนมนุษย์ในชาติพันธุ์ต่างๆ พบว่ากลุ่มผู้อพยพที่ประสบความสำเร็จมาก ในสหรัฐอเมริกา อัตราการมีส่วนร่วมในแรงงานของแม่ต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อลูกยังเล็ก ตัวอย่างเช่น ระดับการศึกษาที่สูงของอเมริกันยิวสัมพันธ์กับการเพิ่มทุน ให้แก่ลูกของพ่อแม่ยิว หญิงชาวยิวใช้เวลามาก เพื่อเพิ่มทุนมนุษย์ให้แก่ลูกเมื่อลูกยังเล็ก แต่ทำงานมากขึ้นเมื่อลูกโต

Dicks and Sweetman (1999 อ้างใน DebBurman : 2005:17) พบว่า ภาวะการเจริญพันธุ์ของคนรุ่นหนึ่ง มีผลต่อการศึกษาของคนในรุ่นถัดมา ทั้งในด้านระดับการศึกษา และการกลับมาศึกษาในภายหลัง นอกจากนี้ ระดับการศึกษาและรายได้ที่สูงกว่า ของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในรุ่นหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา และการกลับมาศึกษา ในภายหลังที่สูงขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นในรุ่นถัดมา การค้นพบนี้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า ความแตกต่างของความสำเร็จทางการศึกษา เกิดจาก ความแตกต่างของการเพิ่มทุนของครอบครัวต่อเด็ก ซึ่งการเพิ่มทุนดังกล่าวจะมีมากกว่าในครอบครัวที่มีขนาดเล็กกว่า

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น ความพร้อม และความสำเร็จในการศึกษาของ เด็กอพยพ สรุปได้ว่าเด็กอพยพที่ขาดความพร้อมในการเรียน อาจเกิดจากภาวะความยากจนของครอบครัว และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการศึกษาของผู้อพยพ มีหลายปัจจัย เช่น แรงจูงใจในการอพยพ การรับรู้เกี่ยวกับโอกาสในสังคม ความคุ้มค่าของการศึกษาที่ได้จากตลาดแรงงาน อายุ และชาติพันธุ์ ทุนที่เป็นปัจจัยสำหรับการสำเร็จการศึกษาของผู้อพยพ ได้แก่ 1) การลงทุนทางการศึกษา 2) การลงทุนทางภาษา และ 3) การลงทุนทาง คุณภาพของเด็กเล็ก

2.2 การศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในประเทศไทย

2.2.1 โอกาสในการรับการศึกษาของเด็กต่างด้าวในประเทศไทย

เด็กต่างด้าวในประเทศไทยจำนวนไม่น้อย ที่ถูกเอาเปรียบ ถูกทำร้าย ถูกทารุณกรรม ถูกล่อลวงละเมิดทางเพศ นอกจากนี้ เด็กเหล่านี้เป็นกลุ่มเสี่ยงที่อาจถูกหลอกลวง ตกเป็นเหยื่อของ ขบวนการค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด และการกระทำความผิดและอาชญากรรมต่างๆ การศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่ง ในการพัฒนาเด็กให้มีความรู้ ทักษะเบื้องต้นที่จำเป็นของชีวิต รู้จักภัยในสังคม

การศึกษาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการป้องกันเด็กจากความเสี่ยงดังกล่าว (เปรมใจ วังศิริไพศาล, 2553)

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความต้องการในการจ้างแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2549” โดยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบุว่า มีการจัดการศึกษานอกระบบแก่เด็กพม่าย้ายถิ่น โดยองค์กรศาสนาที่จังหวัดสมุทรสาคร วิชาที่สอนได้แก่ ภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ แต่เด็กพม่าย้ายถิ่นที่ได้รับการศึกษาดังกล่าว ก็มีสัดส่วนน้อยมาก (Chawandhorn Muangmee, 2005) ปี พ.ศ. 2535 แม้กระทรวงศึกษาธิการจะอนุญาตให้เด็กต่างด้าวเรียนในสถานศึกษาของไทยได้ แต่ปรากฏว่ามีเด็กต่างด้าวเข้าเรียนในโรงเรียนไทยน้อยมาก เช่น ที่จังหวัดสมุทรสาคร มีจำนวนเพียง 20 คน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอนโยบายการศึกษา สำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย เข้าเรียนในสถานศึกษาของไทย ส่งผลให้คณะรัฐมนตรีมีมติ ณ วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ให้เด็กทุกคนในประเทศไทยเข้าศึกษาในสถานศึกษาของไทยได้ แม้จะไม่มีหลักฐานประจำตัวใดๆ นโยบายนี้เปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวได้เข้าถึงการศึกษาในสถานศึกษาไทยเท่าเทียมกับเด็กไทย

เปรมใจ วังศิริไพศาล (2553) ชี้ว่าในสถานการณ์ที่เป็นจริง จำนวนเด็กต่างด้าวที่ได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของไทย มีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ เปรมใจ วังศิริไพศาล อ้างถึงข้อมูลจากการสัมมนา ใน ปี. พ.ศ. 2550 ของ เปรมใจ วังศิริไพศาล (2550) ซึ่งคาดว่าจำนวนเด็กต่างด้าวที่ได้รับการศึกษามีเพียงร้อยละ 10 จากจำนวนเด็กที่จดทะเบียน แต่หากรวมจำนวนเด็กที่ไม่ได้จดทะเบียนแล้ว สัดส่วนของเด็กต่างด้าวที่เข้าถึงการศึกษายังน้อยลงไปอีก

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีนโยบายส่งเสริมให้เด็กต่างด้าว เข้าถึงการศึกษา ในสถานศึกษาไทย แต่การระบุจำนวนเด็กต่างด้าวในสถานศึกษาไทยยังไม่ชัดเจน ปี พ.ศ. 2549 เป็นปีที่ถัดจาก ปีที่ประกาศนโยบาย ก็ยังไม่มีสถิติระบุจำนวนดังกล่าว (เปรมใจ วังศิริไพศาล, 2553)

เปรมใจ วังศิริไพศาล กล่าวถึงพื้นที่ ที่มีแรงงานต่างด้าว และเด็กต่างด้าวจำนวนมาก เช่น จังหวัดสมุทรสาคร เด็กต่างด้าว ในพื้นที่นี้ อายุ 0-15 ปี ขึ้นทะเบียนในปี พ.ศ. 2547 มีจำนวน 3,679 คน แต่จำนวนนี้ยังคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง องค์กรพัฒนาเอกชน คาดว่าจำนวนเด็กต่างด้าวมีมากเป็นเท่าตัวของตัวเลขในทะเบียน ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบจำนวนเด็กต่างด้าวในพื้นที่ กับสถิติของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร ณ เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2548 ซึ่งระบุว่าเด็กต่างด้าวศึกษาอยู่ในสถานศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 95 คน ถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก

จากการศึกษาข้างต้น พบว่าปัจจุบันเด็กกลุ่มนี้ได้รับการศึกษาทั้งนอกระบบ และในระบบ มีจำนวนน้อยมาก และองค์กรพัฒนาเอกชน มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กเหล่านี้

2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กต่างด้าว

แม้ว่ารัฐบาลไทยจะออกระเบียบ เพื่อเปิดโอกาส ให้กับเด็กข้ามชาติ ทั้งที่เข้าเมืองถูก และ ผิดกฎหมาย ได้เข้าถึงบริการการศึกษาของรัฐ แต่สัดส่วนของเด็ก ที่ได้รับโอกาสในการเข้ารับศึกษา ของรัฐนั้น น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนของเด็ก ซึ่งเกิดจากปัญหา และอุปสรรคด้านต่างๆ ดังที่มี ผู้วิจัยได้เสนอไว้ดังนี้

2.2.2.1 นโยบายรัฐและแนวทางการปฏิบัติ นัยน์ปพร ลิมปภาส (2552) ศึกษาการ เข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กแรงงานพม่า ในพื้นที่ แม่สอด มหาชัย และคุระบุรี พบว่าจุดอ่อน ของนโยบายของรัฐ และแนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้เด็กต่างด้าวได้เข้าถึงบริการการศึกษาของรัฐ เช่น

2.2.2.1.1 รัฐบาลไม่ได้จัดตั้ง หน่วยงานใดๆ เพื่อให้การสนับสนุน และ ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการศึกษา ของเด็กต่างชาติ ทำให้ขาดรายละเอียดในการตอบสนอง ต่อ การจัดการศึกษา ที่เข้าถึงเด็กต่างด้าวในทางปฏิบัติ

2.2.2.1.2 รัฐบาลขาดระบบฐานข้อมูล ที่มีประสิทธิภาพของเด็กแรงงานข้าม ชาติ จึงไม่สามารถ ประเมินผลการดำเนินงาน ตามนโยบายของรัฐ

2.2.2.1.3 รัฐบาลไม่ได้สร้างความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของผู้บริหาร และครู ด้าน นโยบาย บทบาท ภารกิจ และเป้าหมายต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าว ได้เข้าถึงบริการการศึกษาของรัฐ

2.2.2.1.4 กระทรวงศึกษาขาดการพัฒนาหลักสูตร ที่สามารถตอบสนองต่อ ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ

2.2.2.1.5 กระทรวงศึกษาขาดการแนะนำ ส่งเสริม และรับสมัครอาสาสมัคร ครูผู้สอนชาวพม่า เพื่อช่วยให้การเรียนของเด็กในช่วงเริ่มต้นสามารถปรับตัวได้

2.2.2.1.6 รัฐบาลไม่ไว้วางใจโรงเรียนที่จัดการศึกษานอกระบบ และมีการ ควบคุมการขึ้นทะเบียนโรงเรียนเหล่านี้ ก่อนที่รัฐบาลจะให้การสนับสนุน

นัยน์ปพร ลิมปภาส (2552) สรุปว่าแม้รัฐบาลไทยจะมีนโยบาย ที่เอื้อต่อบุตรแรงงานต่าง ด้าว แต่ไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เขตพื้นที่การศึกษา แต่ละแห่งต้องพิจารณาเองว่า จะดำเนินการ อย่างไร นอกจากนี้หลักสูตรสถานศึกษา สำหรับบุตรแรงงานต่างด้าว ไม่ใช่หลักสูตรท้องถิ่นที่ สามารถจัดให้กับผู้เรียนได้ และถูกทิ้งให้เป็นความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ ในท้องถิ่นนั้นเพียง ลำพัง นโยบายที่ขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนนี้ ทำให้ขาดความร่วมมือเท่าที่ควรจะเป็น

2.2.2.2 การรับรู้และสนองต่อนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน นัยน์พร ลิ้มปภาส (2552) กล่าวว่าผู้บริหารโรงเรียนบางแห่ง ไม่ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษา พ.ศ. 2548 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เปรมใจ (2551 หน้า 196) ซึ่งพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนบางแห่งรับเด็กต่างด้าวที่ พ่อแม่จดทะเบียนหรือมีใบอนุญาตทำงานเท่านั้น การศึกษาของคณะกรรมการรณรงค์ประชาธิปไตยในพม่า (อ้างใน เปรมใจ หน้า 196) พบว่า เด็กที่มีโอกาสเข้าเรียน ตามมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 เป็นเด็กต่างด้าว ที่มีสถานะทางทะเบียน คือ เลขประจำตัว 13 หลัก จากการจดทะเบียนเมื่อ พ.ศ. 2547 เท่านั้น

2.2.2.3 การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารของโรงเรียนที่มีต่อครอบครัวแรงงานต่างด้าว แม้รัฐบาลจะให้โอกาสในการเข้ารับการศึกษแก่เด็กต่างด้าว และบางโรงเรียนก็ยินดีรับเด็กเหล่านี้เข้าศึกษา แต่การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโอกาสทางการศึกษานี้ยังไม่ทั่วถึง กล่าวคือ โรงเรียนมักประชาสัมพันธ์ในลักษณะการชักชวน ผ่านทางนักเรียนต่างด้าว ที่เรียนอยู่ในโรงเรียน การลงพื้นที่ เพื่อประชาสัมพันธ์โอกาสในการรับการศึกษา แก่ชุมชนแรงงานต่างด้าว ยังมีน้อย และเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนไม่คุ้นเคย อีกทั้งยังมีปัญหาด้านการสื่อสาร เนื่องจากบุคลากรของโรงเรียนที่ออกไปประชาสัมพันธ์ไม่รู้ภาษาพม่า และผู้ปกครองเด็กพม่าก็ไม่เข้าใจภาษาไทย (นัยน์พร 2552 หน้า 54)

2.2.2.4 ทักษะและการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ แต่กรณีของการศึกษาของเด็กต่างด้าว มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุน และฝ่ายที่ไม่สนับสนุน ผู้ปกครองเด็กไทย และผู้นำชุมชนบางระดับไม่เห็นด้วยที่รัฐบาลใช้ภาษีของคนไทย เพื่อการส่งเสริมการศึกษาของเด็กต่างด้าว นอกจากนี้ผู้นำชุมชนระดับภูมิภาคบางส่วนถือว่า ฐานเสียงทางการเมือง คือคนไทย ไม่ใช่แรงงานต่างด้าว ในทางกลับกัน บางส่วนของสังคมไทย เช่น สถานประกอบการบางแห่ง และองค์กรทางศาสนาให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษแก่เด็กต่างด้าว (นัยน์พร ลิ้มปภาส, 2552)

2.2.2.5 สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และการศึกษาของผู้ปกครองครอบครัวแรงงานต่างด้าว อมรทิพย์ อมรภิบาล และ จิราพร วรเสน (2544) พบว่า แม้รัฐบาลไทยมีนโยบาย ให้เด็กไร้สัญชาติกลุ่มต่างๆ เข้าเรียนในระบบ โรงเรียน ตั้งแต่ปี 2535 แต่ลูกหลานแรงงานต่างชาติ ที่ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย แทบจะไม่พบว่าเข้าเรียนในระบบโรงเรียนเลย

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น สรุปได้ว่า ในสภาพความเป็นจริงเด็กต่างด้าว ในประเทศไทย ยังมีโอกาสเข้ารับการศึกษขั้นพื้นฐานในโรงเรียน ในสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรเด็กต่างด้าวที่เพิ่มขึ้นมาก ปัญหาและอุปสรรคมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ นโยบายของรัฐ และแนวทางการปฏิบัติ การรับรู้และสนองต่อนโยบายของผู้บริหาร โรงเรียน การประชาสัมพันธ์

และการสื่อสารของโรงเรียน แก่ครอบครัวแรงงานต่างด้าว ทักษะคิดและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ สถานะทางเศรษฐกิจและครอบครัว และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

2.2.3 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว

อมรทิพย์ อมราภิบาล และ จิราพร วรเสน (2544) กล่าวว่า แม้รัฐบาลไทยมีนโยบายจัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติกลุ่มต่างๆ โดยให้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนของรัฐได้ แต่เด็กที่ย้ายถิ่นตามพ่อแม่ ซึ่งลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่อยู่ในกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ของการให้บริการ อีกทั้งสภาพที่ผิดกฎหมาย อาจทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัย ในกลุ่มผู้ย้ายถิ่น จึงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเองภายในชุมชน เช่น ที่จังหวัดระนอง เด็กที่เข้าเรียน อายุ 3-12 ปี เรียนหลายระดับชั้น ตั้งแต่อนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 3 มีชั่วโมงการเรียนการสอน ที่เป็นระบบ สถานที่มักเป็นห้องเช่า ที่ไม่มีพื้นที่กว้างนัก ผู้ปกครองจ่ายค่าเล่าเรียนประมาณ 100-150 บาทต่อเดือน มีการเรียนการสอนหลายวิชา เช่น ภาษาพม่า ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และประวัติศาสตร์ หลายแห่งพยายามให้หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน และจ้างครูไทยเพื่อสอนภาษาไทย แต่ในช่วงปี 2544 มีนโยบายการกวาดล้างแรงงานผิดกฎหมาย โรงเรียนหลายแห่งจึงปิดไป

รูปแบบการจัดการศึกษาในชุมชนของพม่า อีกรูปแบบหนึ่งคือ การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กกลุ่มเล็กๆ สอนโดยครูพม่าที่เคยมีอาชีพครู เนื้อหาหลักสูตรเป็นของพม่า ใช้ตำราพม่า และเน้นการพัฒนาการของเด็ก นอกจากนี้ 2 รูปแบบนี้ หลายอำเภอ ในจังหวัดระนอง มีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ หรือคนไทยพลัดถิ่น ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐ โดยจัดให้เรียนร่วมกับเด็กไทยในโรงเรียนเขตเทศบาล 1 และ โรงเรียนเกาะเกณท์ เด็กพม่าจะได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียน โดยให้เรียนภาษาไทย พอที่จะเข้าใจและสื่อสารในชั้นเรียนได้ ผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐตั้งแต่ปี 2535 – 2544 มีเด็กไร้สัญชาติเข้าเรียนจำนวนไม่มากนัก อาจเนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ และ ปัญหาการปรับตัวของเด็ก

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2548) ได้เสนอนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาส 6 กลุ่มซึ่งรวมถึง เด็กต่างด้าว นโยบายดังกล่าวเน้น หลักความเสมอภาคที่ต้องการให้เด็กด้อยโอกาสทุกคนในประเทศไทย ได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม หลากหลายรูปแบบ รวมถึงหลักคุณภาพ ซึ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส บูรณาการทั้งด้านวิชาการ ด้านศีลธรรม จริยธรรม และด้านทักษะการดำรงชีวิต ในสัดส่วนที่เหมาะสม โดยให้มีมาตรฐานคุณภาพเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบปกติ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รายงานประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ และเด็กต่างด้าวในประเทศไทย ในปี 2550 และ 2551 (เปรมใจ วังศิริไพศาล, 2553) และชี้ว่าการศึกษาที่เหมาะสม สำหรับเด็กอพยพ หรือเด็กต่างด้าว มี 2 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาที่จัดการศึกษา กระแสหลักหรือตามหลักสูตรไทย และ 2) การศึกษาที่จัดในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ โดยองค์กรต่าง ๆ

เปรมใจ วังศิริไพศาล (2553) สังเคราะห์การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวของประเทศต่างๆ และระบุประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. นโยบายการศึกษา ที่พยายามให้เด็กต่างด้าวกลมกลืน กับสังคมของประเทศปลายทาง แม้จะเป็นการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา แต่กลับส่งเสริมความไม่เท่าเทียมทางวัฒนธรรม เนื่องจากไม่ยอมรับความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมของผู้ย้ายถิ่น
2. การเรียนหลักสูตร และภาษาของประเทศเจ้าบ้าน เหมาะสำหรับเด็กต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในประเทศปลายทางในระยะยาว
3. การเรียนหลักสูตร และภาษาของประเทศเจ้าบ้านเพียงอย่างเดียว มีผลต่อการปรับตัวของเด็กต่างด้าวในชุมชนของตนเอง และอาจเกิดช่องว่างกับครอบครัว
4. หลักสูตรการศึกษาแบบสองภาษา ที่รวมภาษาแม่และวัฒนธรรมของเด็กต่างด้าว จะช่วยให้เด็กมีพื้นฐานความรู้ และปรับตัวได้เมื่อกลับประเทศของตน รวมทั้งช่วยให้เด็กสามารถสื่อสารกับพ่อแม่ และเครือข่ายชุมชนของตน การรู้ภาษาของเจ้าบ้านช่วยให้เด็กเข้าถึงบริการในสังคมท้องถิ่นได้

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น สรุปได้ว่าเด็กอพยพในประเทศไทย ที่ได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ มีจำนวนน้อยมาก และองค์กรพัฒนาเอกชน ก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษา แบ่งออกเป็นหลายด้าน ในด้านนโยบายรัฐ พบว่าแม้จะมีนโยบายส่งเสริม แต่ขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และการเตรียมความพร้อมของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านการรับรู้ และตอบสนองนโยบายรัฐของผู้บริหาร ซึ่งยังปฏิบัติตามกรอบเดิม เช่น รับเด็กต่างด้าวที่พ่อแม่จดทะเบียนต่างด้าว และมีใบอนุญาตทำงานเท่านั้น ซึ่งไม่เปิดโอกาสตามนโยบายของรัฐบาล ปัญหาด้านการขาดระบบการประชาสัมพันธ์ ที่มีประสิทธิภาพ และความสามารถในการสื่อสารกับครอบครัวแรงงานพม่า ปัญหาด้านทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนไทยส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการส่งเสริมการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ เพราะเป็นการใช้ภาษีของสังคมไทย นักการเมืองท้องถิ่นคิดว่าประชากรกลุ่มนี้ ไม่ใช่ฐานเสียงทางการเมือง แต่สถานประกอบการบางแห่ง และองค์กรการกุศลให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว มีสามรูปแบบ รูปแบบที่พบมากได้แก่ กลุ่มชุมชนแรงงานต่างด้าวจัดตั้งโรงเรียนเฉพาะเด็กต่างด้าวขึ้นเองภายในชุมชน เช่นที่ จังหวัดระนอง เพื่อตอบสนองเด็กต่างด้าวส่วนใหญ่ที่ย้ายถิ่นตามพ่อแม่เข้ามาแบบผิดกฎหมาย ซึ่งไม่อยู่ในกลุ่มเป้าหมายการให้บริการของโรงเรียนไทย รูปแบบที่สองได้แก่ การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กพม่ากลุ่มเล็กๆภายในชุมชนพม่าโดยครูพม่า และรูปแบบที่สาม คือการเรียนร่วมกับเด็กไทยในโรงเรียนไทย

2.3 การจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3.1 ที่มาของการจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

เป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง ของการปฏิรูปการศึกษา (รอบแรก) ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปนี้ ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ สำหรับทุกคน ซึ่งหมายรวมถึง บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร และบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ ที่กลมกลืนกับท้องถิ่น ชุมชนมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนสามารถประสานความร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ อีกทั้งสามารถส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ประชาชนและองค์กรเอกชน หรือกลุ่มอาชีพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมส่งเสริมในการดำเนินงานทางการศึกษาอย่างเต็มที่ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2542)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดเจตนารมณ์ และหลักการของการปฏิรูปการศึกษาไว้หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายการศึกษาในระบบโรงเรียนไปสู่การศึกษาที่มีรูปแบบหลากหลาย โดยเปิดกว้างให้สังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมสร้างสรรค์วิถีใหม่ของการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547, หน้า 8) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้หลายมาตรา ดังนี้

มาตรา 8 บัญญัติให้การจัดการศึกษาชี้ดหลัก “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา”

มาตร 9 การจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการศึกษาให้ชี้ดหลัก

2.4 “มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ” และ

2.5 ส่งเสริม “การมีส่วนร่วมของ บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น”

มาตรา 12 รับรองสิทธิภาคสังคม และประชาชน ทั้งบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น สามารถเป็นผู้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ นอกเหนือจากเดิมที่รัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดอยู่

ขณะเดียวกันหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของชุมชนไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546)

1. มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา หรือธรรมนูญของสถานศึกษา
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความต้องการของสังคม และชุมชน
3. เป็นศูนย์การเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากสถานการณ์จริง
4. ให้มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา
5. มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
6. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

เจตนารมณ์และหลักการของการปฏิรูปการศึกษา และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รวมทั้ง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อผลดีดังต่อไปนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2544; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2542)

1. การจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพความต้องการการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น และผู้เรียนมากยิ่งขึ้น
2. ตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมจัดการศึกษามีแนวโน้ม ที่จะประสานการเรียน กับการดำเนินชีวิตในชุมชนเข้าด้วยกัน
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการสะสม และต่อยอดจากคนรุ่นหนึ่ง สู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรืออาจมีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญา ระหว่างท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงกันได้

2.3.2 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ความหมายของ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” จากมุมมองของนักวิชาการต่างๆ มีความหลากหลาย โดยแบ่งเป็น 2 นัยยะ (บุบผา เมฆศรีทองคำ, 2547) คือ

1. “การมีส่วนร่วมของชุมชน” หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน และส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชน

2. “การมีส่วนร่วมของชุมชน” หมายถึงการกระบวนการที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ กับการพัฒนาของบุคคล เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

เมื่อพิจารณาความหมายของ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ทั้ง 2 นัยยะโดยเชื่อมโยงกับการศึกษา สรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา” คือการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมในการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ และการพัฒนาตนเอง และชุมชน จากนโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อชุมชนจะได้มีศักยภาพในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง และจัดการศึกษา ที่ตรงต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง การเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญมาก

มัทธนา เป็งจันทร์ (2547) กล่าวว่าระบบการศึกษาโดยลำพัง ไม่สามารถตอบสนองความต้องการแก่คนในชุมชนได้ โรงเรียนจึงต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อให้การศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมความเป็นอยู่ของทุกคนในชุมชน

ความร่วมมือของชุมชนยังมีความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ ของโรงเรียน โรงเรียนได้รับความช่วยเหลือทั้งด้านวัตถุ และแรงงานจากชุมชน และความไม่เข้าใจกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนก็ลดลง

2.3.3 ลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

บุบผา เมฆศรีทองคำ (2547) ศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาจากแหล่งต่างๆ และสรุปไว้ดังนี้

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นลักษณะการร่วมมือ ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีลักษณะจำกัด ทำให้การมีส่วนร่วมไม่เต็มที่ ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่าง 2 ฝ่าย ฝ่ายที่มีอำนาจ และทรัพยากรน้อยกว่าจะรู้สึกด้อยกว่า เช่นผู้ปกครองที่มีความรู้ น้อย มักไม่ปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ การมีส่วนร่วมมักเป็นในลักษณะของการร่วมงาน หรือให้ความร่วมมือในการประชุมร่วมสนับสนุนการบริจาคเงิน และสิ่งของ แต่ไม่มีการร่วมตัดสินใจ

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (Partial Participation) การมีส่วนร่วมระดับนี้ เพิ่มขึ้นกว่าการมีส่วนร่วมแบบชายขอบ เป็นการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมริเริ่มงาน

ร่วมงาน ร่วมให้การสนับสนุนด้วยการบริจาค หรือร่วมมือในการทำงาน ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจบ้าง การร่วมกิจกรรมสามารถ มีส่วนร่วมได้ทุกกิจกรรม ยกเว้นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนอย่างไรก็ตาม การริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ยังคงเกิดจากโรงเรียน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน และ โรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นลักษณะการร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ทั้ง 2 ฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้น และเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเต็มที่ ผู้มีบทบาทได้แก่กลุ่มผู้นำหลักของชุมชน เช่น เจ้าอาวาส ผู้บริหาร โรงเรียน ประธานคณะกรรมการโรงเรียน กลุ่มผู้นำเหล่านี้มีบทบาทในการชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน มีส่วนร่วมและมีอำนาจในการตัดสินใจเต็มที่

ลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จำแนกได้ดังนี้

1. เป็นสมาชิก
2. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
3. เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วยเหลือ
4. เป็นกรรมการ
5. เป็นประธานกรรมการ

ประเภทของการมีส่วนร่วมของชุมชน ยังแบ่งออกเป็น 4 อย่างได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) เป็นการเข้าร่วมในรูปของการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การบริหารและการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคม หรือโดยส่วนตัว
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการปรับปรุงเพื่อการมีส่วนร่วมต่อไป

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (อ้างใน บุปผา เมฆศรีทองคำ, 2547 หน้า 22) จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

ในทำนองเดียวกัน ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2547) กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนเริ่มดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อดำเนินกิจกรรม
6. การร่วมกันดำเนินการ
7. การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ และ
8. การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

2.3.4 ลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นสิ่งสำคัญ สำหรับโรงเรียน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แบ่งเป็น 2 ประเภทหลัก (วิไลวรรณ วิทยวิโรจน์, 2525) คือ

2.3.4.1 การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน ใช้วิธีการดังนี้

2.3.4.1.1 การเสนอรายงานให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

2.3.4.1.2 การสร้างความเชื่อถือและความมั่นใจ ตลอดจนความนิยมในโรงเรียนให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

2.3.4.1.3 ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา และให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่ทุกคน ต้องให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

2.3.4.1.4 ส่งเสริมให้ครูกับผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดยิ่งขึ้น เพื่อผลดีต่อการเรียนการสอน สนับสนุนให้ครูออกไปเยี่ยมผู้ปกครองของนักเรียนด้วยตนเอง

2.3.4.1.5 พาเด็กออกไปศึกษานอกสถานที่ เช่น ไปฟังเทศน์ที่วัด ไปชมการทำไร่ทำสวน ชมโรงงานในท้องถิ่น

2.3.4.1.6 การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน โดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษา และวัฒนธรรม

2.3.4.1.7 ประเมินความต้องการของผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนมีโอกาสดตอบสนองความต้องการอันแท้จริงของประชาชน

2.3.4.1.8 แก่ไขคดีคลายข้อขัดข้องใจและสิ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าใจผิด ช่วยให้ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ดี มีความเข้าใจและเห็นใจโรงเรียน มองครูและนักเรียนด้วยความเชื่อถือ และนิยมยกย่อง

2.3.4.1.9 นำลูกเสือ ยุวกาชาดออกไปบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชน เช่น การพัฒนาวัด

2.3.4.1.10 นำนักเรียนไปสำรวจชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อทราบปัญหาความต้องการของคนในชุมชน

2.3.4.1.11 การนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ใช้วิธีการดังนี้

2.3.4.1.12 เชิญผู้เชี่ยวชาญในอาชีพเฉพาะอย่างมาให้ความรู้แก่นักเรียน เช่น เชิญช่างไฟฟ้ามาให้ความรู้เรื่องประโยชน์ และอันตรายที่เกิดจากไฟฟ้า

2.3.4.1.13 เชิญผู้ปกครองของนักเรียนมาเป็นวิทยากร

2.3.4.1.14 โรงงานอุตสาหกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตไฟฟ้า

2.3.4.1.15 ดำรวจ ข้าราชการให้ความรู้ด้านจราจร การปกครอง

2.3.4.1.16 คณะกรรมการสภาตำบลหรือท้องถิ่น ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานในตำบลหรือท้องถิ่น

2.3.4.2 แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัย

นอกเหนือจากการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนแล้ว วิธีการอื่นๆ ได้แก่ เชิญผู้ปกครองมาร่วมงานประจำปี จัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน หรือทำพิธีเปิดอาคารใหม่ จัดการแสดงละคร หรือการแข่งขันกีฬา จัดตั้งสมาคมครูและผู้ปกครอง จัดตั้งกรรมการโรงเรียนจากประชาชนในชุมชน จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมเกี่ยวกับการศึกษา สมาคมเกี่ยวกับครู จัดโปรแกรมต่างๆ ของโรงเรียนทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ การหย่อนใจให้ประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรงบ้างพอสมควร จัดตั้งคณะกรรมการประชาชนเพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนยังมีลักษณะ 2 ทางอีกด้วย คือทั้งโรงเรียนและชุมชนเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ดังนี้ (สุนทร ชอบทำดี, 2534)

1. การประชาสัมพันธ์โรงเรียน คือ การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

- 1.1 การประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการปฏิบัติงานของโรงเรียน
- 2.2 การทำจุลสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่
- 3.3 จัดป้ายประกาศเผยแพร่ข่าวสารของโรงเรียน
- 4.4 การพบปะเยี่ยมเยียนในวาระที่เหมาะสม
2. การให้บริการชุมชน คือ การให้บริการด้านต่างๆแก่ชุมชนตามกำลังความสามารถของโรงเรียน
 - 2.1 การให้บริการทางวิชาการ
 - 2.2 ให้คำแนะนำ หรือการปรึกษาหารือในกิจกรรมของชุมชน
 - 2.3 ให้บริการอาคารสถานที่หรือวัสดุอุปกรณ์
3. การร่วมกิจกรรมของชุมชน คือ การเข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของชุมชน กิจกรรมที่โรงเรียนสามารถปฏิบัติได้มีหลายอย่าง เช่น
 - 3.1 การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประเพณีท้องถิ่น เช่น กิจกรรมทางศาสนา
 - 3.2 เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
 - 3.3 ร่วมงานอื่นๆของท้องถิ่น หรือของบุคคลตามวาระอันควร
4. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน คือ การเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น
 - 1.1 การเชิญประชาชนมาร่วมในกิจกรรมงานวันเด็ก วันแม่ หรือวันสำคัญอื่นๆของโรงเรียน
 - 2.2 การเชิญบุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถเป็นวิทยากรในโรงเรียน
 - 3.3 ให้บุคคลในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน โดยการช่วยเหลือด้านแรงงาน หรือวัสดุอุปกรณ์
5. การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น คือ การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้ออำนวยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น เช่น
 - 5.1 การให้ครูมีส่วนร่วมในการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน
 - 5.2 การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนในกลุ่มและชุมชน
 - 5.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของนักเรียน เช่น การตอบปัญหาชิงทุนการศึกษา การแข่งขันหรือการประกวดต่างๆ
 - 5.4 การจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมศิษย์เก่าหรือสมาคมครูและผู้ปกครอง

2.3.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ตามที่มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540)

2.3.5.1 กลุ่มปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

2.3.5.1.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีอุตสาหกรรมเป็นแกนหลัก และสถานะเศรษฐกิจที่ดีที่ส่งเสริมให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

2.3.5.1.2 ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการปกครองในท้องถิ่น ที่มีการแข่งขัน และกระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

2.3.5.1.3 ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะนิสัยพื้นฐาน คือ ความเชื่อและค่านิยมของคนไทย

2.3.5.2 กลุ่มปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ความศรัทธาต่อการศึกษาและโรงเรียน ความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ความเป็นห่วงอนาคตของบุตรหลาน ความผูกพันกับโรงเรียน สถานภาพของคนในชุมชน เครือข่ายของชุมชน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน

2.3.5.3 กลุ่มปัจจัยด้านโรงเรียน ประกอบด้วย

2.3.5.3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ได้แก่ผู้บริหารในอดีตสร้างศรัทธาเอาไว้ ผู้บริหารมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ผู้บริหารทำงานกับกรรมการการศึกษาได้ดี ผู้บริหารและครูให้เกียรติแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถดี ผู้บริหารและครูมีความประพฤติดี ครูใฝ่ใจนักเรียนและสอนดี และครูในโรงเรียนมีความสามัคคี

2.3.5.3.2 ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเข้าไปขอความร่วมมือจากชุมชน โรงเรียนสร้างระบบที่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนเอื้อเพื่อต่อชุมชน โรงเรียนสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โรงเรียนสร้างความมั่นใจแก่ชุมชนในการดูแลบุตรหลานที่เข้ามาเรียน

2.3.5.3.3 ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีนโยบายและแผนงานที่ดี โรงเรียนมีความน่าเชื่อถือด้านการเงิน

2.3.5.3.4 ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนด้านอื่นๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน ชื่อเสียงของโรงเรียน ชื่อเสียงด้านวิชาการของโรงเรียน โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โรงเรียนมีทีมงานที่ดีทั้งผู้บริหาร คณะครู และกรรมการศึกษา

นอกเหนือจากปัจจัย 3 ประเภทดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน (พรทิพา จุลสุคนธ์, 2542) ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) วัฒนธรรม 3) ทรัพยากร ประกอบด้วย ทรัพยากรของ

โรงเรียน และทรัพยากรของชุมชน และ 4) ความรู้ความเข้าใจ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2) ระบบเศรษฐกิจ 3) แผนการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ 4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ 5) การจัดการศึกษาตามนโยบายการประกันคุณภาพของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ

นักวิชาการบางกลุ่มยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ต่าง ๆ ดังนี้

อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) จำแนกเงื่อนไขออกเป็น 1) เงื่อนไขที่จำเป็น (Necessary Condition) และ 2) เงื่อนไขที่พอเพียง (Sufficient Condition) คือ

1. เงื่อนไขที่จำเป็น (Necessary Condition) เกี่ยวกับทัศนคติของบุคลากร เช่นทัศนคติที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาความรู้ และจิตสำนึกและการเรียนรู้ที่ดีทางหนึ่งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทัศนคตินี้จะมีผลให้บุคคลยอมรับว่าความร่วมมือกันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์กร และตนเอง ทำให้เกิดแรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือ นอกนี้บุคลากรต้องมีทัศนคติที่เชื่อมั่นในศักยภาพการพัฒนาตนเองของมนุษย์ โดยไม่ยึดติดกับคุณค่าและนิยามที่สังคมกำหนด โดยเฉพาะในเรื่องความรู้ความเชื่อมั่นในศักยภาพของกันและกันเอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน รวมทั้งบุคลากรต้องมีทัศนคติด้านความหลากหลาย (Diversity) โดยเชื่อว่าความหลากหลายเป็นลักษณะตามธรรมชาติ และมีประโยชน์ในเชิงพัฒนา และมีผลดีต่อการการสร้างความร่วมมือ

2. เงื่อนไขที่พอเพียง (Sufficient Condition) ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ในเรื่องการมีส่วนร่วมของการศึกษาของชุมชน ความสนับสนุนจากภาคีอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งจะทำให้โรงเรียนและชุมชนสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ โครงสร้างการจัดการศึกษาต้องเป็นแนวราบซึ่งเป็นเงื่อนไขให้โรงเรียนและชุมชนเกิดความร่วมมือกันมากขึ้น นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐควรมาจากความต้องการของผู้เรียน และรัฐเลิกผูกขาดการจัดการศึกษาจากแหล่งเดียว (ระบบโรงเรียน) แต่กระจายสู่แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย การบริหารจัดการของโรงเรียนควรเปลี่ยนจากแนวดิ่งมาเป็นแนวราบให้มากขึ้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบโรงเรียน การปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องในชุมชน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจำแนกเงื่อนไขออกเป็น 1) เงื่อนไขที่สนับสนุน และ 2) เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค คือ

1. เงื่อนไขที่สนับสนุน ได้แก่

1.1 เงื่อนไขเกี่ยวกับชุมชน คือ การรวมกลุ่มกันเองในชุมชนหลายกลุ่ม การมีสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชน ผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุน และเห็นความสำคัญของการศึกษา

2.2 เงื่อนไขที่เกี่ยวกับคณะครู คือ การที่ครูเป็นคนในท้องถิ่น และครูให้ความสำคัญและไปร่วมกิจกรรมของชุมชน

3.3 เงื่อนไขที่เกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียนมีศักยภาพในการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โรงเรียนมีความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณ และการเงินของโรงเรียน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการต่างๆของโรงเรียน

4.4 เงื่อนไขที่เกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน คือคุณลักษณะที่ดีของผู้บริหารโรงเรียน เช่น มนุษย์สัมพันธ์ดี พื้นฐานครอบครัวอยู่ในชุมชนชนบท และมีฐานะใกล้เคียงกับคนในชุมชน

2. เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค ได้แก่

2.1 เงื่อนไขเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่คนในชุมชนขาดความรู้เรื่องการดำเนินงานของโรงเรียน โดยเฉพาะเรื่องการเรียนการสอน รวมทั้งความไม่สนใจเรื่องการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

2.2 เงื่อนไขที่เกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนไม่สามารถให้ความสนใจแก่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง เช่น การที่คนในชุมชนบางส่วนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนต่างๆที่เคยมีส่วนร่วมมาก่อน

2.3 เงื่อนไขเกี่ยวกับระบบราชการ ได้แก่ การกำหนดเนื้อหาสาระหลักสูตรจากส่วนกลาง และการทำงานตามระบบราชการ

ขณะที่ ชำนาญ ปาณวงษ์ (2544) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่

1. สภาพชุมชนเป็นแบบชนบท มีการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน
2. ชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีอาชีพเสริม และมีการรวมกลุ่มอาชีพ
3. ชุมชนกับครูมีความสนิทสนมกันดี
4. ผู้บริหารใส่ใจต่อบริบทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
5. ครูพักอาศัยอยู่ในชุมชน
6. สถานภาพของครูส่วนใหญ่เป็นโสด และอายุน้อย
7. โรงเรียนจัดกิจกรรมต่างๆที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

ส่วนปัจจัยที่ทำให้ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่

1. สภาพชุมชนเป็นชุมชนเมือง มีแหล่งชุมชนแออัด ไม่มีการพึ่งพาอาศัยกัน
2. ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพส่วนตัว ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพกัน บางคนมีอาชีพไม่แน่นอน
3. ครูกับชุมชนไม่มีเวลาพบปะสนทนากัน
4. ผู้บริหารมีงานบริหารภายนอกโรงเรียน
5. ไม่มีครูพักอาศัยในละแวกใกล้โรงเรียน
6. ครูส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีอายุมาก
7. ไม่มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

2.3.6 รูปแบบการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดเจตนารมณ์ และทิศทางใหม่ของการปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทย หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขยายฐานการเรียนรู้จากระบบ โรงเรียน ไปสู่การเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยการมีส่วนร่วมของสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2547 หน้า 8-11)

ดังในมาตรา 12 ที่ให้การรับรองสิทธิภาคสังคม และประชาชน ทั้งบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น เป็นผู้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ นอกเหนือจากที่รัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดอยู่นอกจากนี้มาตรา 18 (3) ยังกำหนดให้มีสถานศึกษาอีกประเภทหนึ่ง เรียกชื่อว่า “ศูนย์การเรียนรู้”

พิจารณาตามความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ คำว่า “ศูนย์การเรียนรู้” ที่ปรากฏในมาตรา 18 (3) มีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. ศูนย์การเรียนรู้เป็น “สถานศึกษา” ประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับโรงเรียน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
2. ศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานศึกษา ที่จัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. ผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้ เป็นได้ทั้งภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโดยภาคสังคม ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่น

สิ่งสำคัญของการจัดการศึกษาทางเลือกในรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ ที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบของรัฐคือ

1. เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และสังคมของผู้เรียน และมีผลกระทบต่อคนในชุมชน
2. เป็นการเรียนรู้นอกระบบการศึกษา ไม่อิงกับหลักสูตรของรัฐ มีเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ที่เอาปัญหาเป็นที่ตั้ง หรือชุมชนเป็นที่ตั้ง เพื่อแก้ปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาชุมชน และมีรูปแบบที่หลากหลาย
3. การจัดการและกระบวนการเรียนเกิดจากการมีส่วนร่วม การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) วิเคราะห์งานวิจัยด้าน ศูนย์การเรียนรู้ ในฐานะสถานศึกษาทางเลือกของสังคม และสรุปประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สถาบันทางสังคมต่างๆ และภาคประชาชน ได้จัดการศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบ “ศูนย์การเรียนรู้” อยู่แล้วอย่างกว้างขวาง และเป็นรากฐานและต้นทุนทางสังคมที่มั่นคง สามารถส่งเสริมให้พัฒนายิ่งขึ้น โดยประสานกับการปฏิรูปการศึกษาในระบบโรงเรียน
2. การจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ มีปรัชญา ทิศทาง และกระบวนการที่บูรณาการความรู้เข้ากับสภาพวิถีชีวิตที่เป็นจริงของท้องถิ่น บนรากฐานของภูมิปัญญา และการสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ศูนย์การเรียนรู้ที่สถาบันทางสังคมต่างๆ ได้ดำเนินการมา เป็นการศึกษาที่มีส่วนร่วมจากทุกส่วนในสังคม และระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ หากพิจารณาในแง่การใช้งบประมาณ และการลงทุนทางการศึกษา ภาครัฐสามารถใช้ต้นทุนตรงนี้จัดการศึกษาที่มีคุณภาพโดยใช้งบประมาณน้อยกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน
4. ศูนย์การเรียนรู้หลายแห่งภายใต้การดำเนินงานของสถาบันทางสังคมต่างๆ มีลักษณะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดว่าเป็นทรัพยากรทางการศึกษาที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก

ศูนย์การเรียนรู้ที่สถาบันทางสังคมต่างดำเนินการ แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. การจัดการศึกษาโดยสถานประกอบการ
2. การจัดการศึกษาโดย ชุมชน องค์กรเอกชน
3. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) สรุปงานวิจัยเรื่องสถานภาพ และวิธีการจัดการศึกษาของสถานประกอบการ โดยกล่าวถึงสภาพปัจจุบัน ในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา และปัญหาอุปสรรค ดังนี้

1. สภาพของการจัดการศึกษาโดยสถานประกอบการ

1.1 การบริหาร และการจัดการในกลุ่มการเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ของสถานประกอบการ มี 3 ลักษณะ คือ การจัดการร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถานประกอบการดำเนินการจัดการเองทั้งหมด และ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษา โดยสถานประกอบการให้บริการสถานที่

1.2 การคัดเลือกครูผู้สอนมี 2 รูปแบบคือ สถานประกอบการส่วนใหญ่ใช้บุคลากรของตนเองซึ่งผ่านการอบรมจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้สอน หรือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และสถานประกอบการร่วมมือกันจัดหาครู หรือผู้เชี่ยวชาญมาสอน

1.3 กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เรียนในสถานประกอบการ คือ แรงงานในสถานประกอบการนั้นๆ โดยสถานประกอบการบางแห่งเปิดโอกาสให้แรงงานจากสถานประกอบการในเครือบริษัทเดียวกัน หรือบริษัทใกล้เคียง รวมทั้งประชาชนในชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมเรียนด้วย

1.4 ประเภทของการศึกษา มีทั้งสายสามัญและสายอาชีพ สายสามัญส่วนใหญ่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนสายอาชีพเปิดสอนหลักสูตรระยะสั้น กลุ่มสนใจ และหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (กศน. ปวช.) ในสาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว และสาขาวิชาธุรกิจการจัดการ รวมทั้งสถานประกอบการบางแห่งยังร่วมมือจัดการศึกษา และสนับสนุนให้พนักงานเรียนหลักสูตร ปวส. ทวิภาคีร่วมกับกรมอาชีวศึกษา และปริญญาตรีร่วมกับสถาบันราชภัฏ

1.5 เวลาที่ใช้ในการเรียนการสอน สถานประกอบการบางแห่งเปิดโอกาสให้เรียนในเวลาทำงานในช่วงเช้าหรือช่วงบ่าย โดยถือเป็นเวลาทำงาน และไม่คิดเป็นวันลา หรือหักค่าตอบแทน แต่สถานประกอบการบางแห่ง จัดการเรียนการสอนเฉพาะวันหยุดช่วงเช้าหรือทั้งวัน

1.6 กระบวนการเรียนการสอน และหลักสูตร นักศึกษาส่วนใหญ่เรียนด้วยตนเอง แล้วพบกลุ่มเพื่อรับการสอนเสริม และเรียนตามชั้นเรียนตามวิชาที่กำหนด ผู้สอนส่วนใหญ่คิดว่าเนื้อหาหลักสูตรไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน หรือเพื่อศึกษาต่อ สำหรับเรื่องของหลักสูตร ผู้เรียนมีความเห็นว่าเนื้อหาสาระในหลักสูตรมีมากเกินไป ไม่เหมาะกับเวลาเรียนที่จำกัด และเนื้อหาบางวิชายากแก่การเข้าใจ

1.7 ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษา และค่าใช้จ่าย ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงานคิดว่าคุณค่าของการศึกษาอยู่ที่วุฒิการศึกษาที่สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อ และการเข้าถึงโอกาสที่ดีทางเศรษฐกิจและสังคม ในส่วนของค่าใช้จ่าย ผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องจ่ายเอง สถานประกอบการบางแห่งออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมดเพื่อเป็นสวัสดิการ บางแห่งออกค่าใช้จ่ายให้บางส่วน

1.8 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานประกอบการสนับสนุนการจัดการศึกษา ได้แก่

1.8.1 ผู้ประกอบการมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มองเห็นประโยชน์ของการพัฒนาคุณภาพแรงงานให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน

1.8.2 ผู้ใช้แรงงานมีความต้องการและเรียกร้องให้จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของตน รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิต และการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ และสังคมให้ดีขึ้น

1.8.3 การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารจัดการ และอื่นๆ

2. ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการจัดการศึกษาของสถานประกอบการ

2.1 ผู้ประกอบการไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการให้การศึกษาแก่ผู้ใช้แรงงาน และการขาดการสนับสนุนในด้านต่างๆ จากทางราชการ และในสถานประกอบการ

2.2 สถานประกอบการส่วนใหญ่ มีความขาดแคลนด้านวัสดุอุปกรณ์ สื่อ แบบเรียน ตำราเรียน และเอกสารประกอบการเรียนการสอน

2.3 หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ไม่สอดคล้องกับผู้เรียนและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2.4 ผู้สอนต้องทำหน้าที่ทั้งด้านการสอน และธุรการทำให้ไม่มีเวลาจัดเตรียมการสอน รวมทั้งผู้สอนบางคนไม่มีความชำนาญในการพัฒนาเนื้อหาในหลักสูตร ให้สอดคล้องกับผู้เรียนที่อยู่ในวัยทำงาน และสภาพความแตกต่างในด้านพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน

2.5 การวัดผลประเมินผลยังไม่เหมาะสม และมีมาตรฐานแตกต่างกัน รวมทั้งความยุ่งยากและล่าช้าในการออกหลักฐานการศึกษา ใบรับรอง และการเทียบโอนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

3. การจัดการศึกษาโดย ชุมชน องค์กรเอกชน

การศึกษาของชุมชนมีขนาดพื้นที่และปริมาณมากกว่าโรงเรียน ซึ่งมีคนเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษาในระบบอยู่มากมาย นอกจากนี้ การศึกษาของชุมชนยังเป็นการเรียนรู้ในเนื้อหาที่หลากหลาย ไม่ขึ้นเปลืองงบประมาณรัฐ เพราะชุมชนจัดการอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานของชุมชนเข้มแข็ง การศึกษาของชุมชนจึงเป็นทางเลือกการศึกษาอย่างหนึ่ง ลักษณะสำคัญของ “การศึกษาทางเลือก” ของชุมชนมีดังนี้

3.1 เป็นการศึกษาที่มีผู้เกี่ยวข้องหลากหลาย ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ หรือผู้จัดและผู้เรียนรู้ทำการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

3.2 เป็นการศึกษาที่เน้นกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ จึงไม่จำกัดสถานที่ หรืออาจไม่มีสถานศึกษา

3.3 เป็นกระบวนการเรียนรู้ในเนื้อหาที่ไม่ใช่ “ปฐมวัยหรือขั้นพื้นฐาน” แต่เป็นเนื้อหาที่เอาปัญหาเป็นตัวตั้ง (Problem base) ไม่ใช่เอาหลักสูตรเป็นตัวตั้ง (Content base)

3.4 ปรัชญาของการศึกษา เน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ทั้งกายใจ จิตวิญญาณ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

3.5 กระบวนการเรียนรู้ เน้นการบูรณาการวิธีการกับเนื้อหา และในกระบวนการก็เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้ และผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมกันอย่างเสมอภาค ทุกคนร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน ไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

3.6 เนื้อหาการเรียนรู้ สอดคล้องกับปัญหา และชีวิตจริงของผู้เรียน และเนื้อหานั้นทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตัวเองและชุมชนไปพร้อมกัน

4. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นการจัดการศึกษาทางเลือก ที่ต่างจากการศึกษาที่ รัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดอยู่ ทั้งด้านปรัชญา และรูปแบบกระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัว ภายใต้หลักการและแนวทางการจัดการศึกษาของชาติ ปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้แก่

4.1 ครอบครัวมีแนวคิดที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบปัจจุบัน อาจมีพื้นฐานมาจากศรัทธาในทางศาสนา ทศนะเชิงอุดมคติ หรือ ทศนะเชิงมนุษยนิยม

4.2 ระบบการศึกษาในโรงเรียน บังคับกดดันเด็กจนเกินไป ทำให้เด็กมีปัญหาในโรงเรียน หรือครูลงโทษ และใช้วาจาที่รุนแรงกับเด็ก

4.3 เด็กมีความต้องการพิเศษ ซึ่งการจัดการศึกษาในระบบของโรงเรียน ไม่สามารถตอบสนอง และช่วยพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างได้

2.3.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว

ศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กต่างด้าว

การศึกษานอกระบบที่จัดโดยองค์กรเอกชน มีส่วนสำคัญในการให้การศึกษาแก่เด็กต่างด้าว ที่มีปัญหาการเข้าถึงการศึกษา เนื่องจากทัศนคติ ของหน่วยงานในพื้นที่ ที่เป็นห่วงเรื่องความมั่นคงของประเทศ (เปรมใจ วังศิริไพศาล, 2553) การศึกษานอกระบบ สำหรับเด็กต่างด้าว มีการใช้หลักสูตรและภาษาของตนเองในการสอน โดยครูต่างชาติ มีปัญหาความหลากหลายและมาตรฐานการเรียนการสอน รูปแบบการจัดการศึกษามีดังนี้

1. ศูนย์การเรียนรู้เด็กต่างด้าวแบบที่ 1 (หลักสูตรไทยประยุกต์)

รูปแบบนี้ใช้เตรียมความพร้อมเด็กต่างด้าว เพื่อเข้าเรียนต่อในโรงเรียนไทย ในระบบ ใช้หลักสูตรที่ประยุกต์มาจากหลักสูตรมาตรฐานของไทย แต่ใช้ภาษาชาติพันธุ์ เป็นภาษาหลักในการสอนวิชาแกนกลาง และสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ สอนในระดับประถมศึกษา รูปแบบนี้เหมาะสำหรับเด็กต่างด้าว ที่ยังไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย และยังขาดความพร้อมที่จะศึกษาในระบบโรงเรียนไทย การจัดการเรียนการสอนมีลักษณะดังนี้

1.1 ใช้ภาษาชาติพันธุ์เป็นสื่อในการเรียนการสอน

1.2 วิชาสาระประกอบด้วย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา พลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ

1.3 เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นของไทยในวิชา สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ถูกปรับให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์โลก ภูมิศาสตร์สังคม และ วัฒนธรรมท้องถิ่น

1.4 ภาษต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ สอนโดยเจ้าของภาษา

2. ศูนย์การเรียนรู้เด็กต่างด้าวแบบที่ 2

รูปแบบนี้ใช้หลักสูตรของตัวเอง เพื่อเตรียมความพร้อมเด็กต่างด้าว ให้สามารถกลับไปเรียนที่ประเทศของตัวเองได้ ใช้หลักสูตรตามมาตรฐานสากล โดยปรับเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น เช่น สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับประเทศไทย และวัฒนธรรมไทย เพื่อให้เด็กเข้าใจบริบทของสังคมไทย เรียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 การจัดการเรียนการสอนมีลักษณะดังนี้

2.1 ใช้ภาษาชาติพันธุ์เป็นสื่อในการเรียนการสอน

2.2 หลักสูตรของศูนย์การเรียนรู้

2.3 ภาษต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ สอนโดยเจ้าของภาษา

การศึกษานอกระบบ

รูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นมากกว่าระบบโรงเรียน ประยุกต์จากหลักสูตรการเรียนของโรงเรียนไทยกับศูนย์การเรียนรู้ คงเนื้อหาความรู้หลัก แต่ปรับการเรียนการสอนให้เข้ากับสถานการณ์ เพื่อให้เหมาะกับเด็กต่างด้าวกลุ่ม ที่มีข้อจำกัดไม่สามารถเรียน ในระบบของโรงเรียน หรือในเวลาปกติได้ เช่น เด็กที่ต้องทำงาน หรือเด็กเรียนอ่อน มีการจัดเวลาเรียนนอกเวลาปกติ ไม่กำหนดอายุผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนมีลักษณะดังนี้

1. ใช้ภาษาชาติพันธุ์เป็นสื่อในการเรียนการสอน

2. หลักสูตรของศูนย์การเรียนรู้
3. ยืดหยุ่นเวลา และสถานที่ในการเรียนการสอน เช่น ชั้นเรียนกลางคืน ชั้นเรียนเสาร์-อาทิตย์ สอนในสถานที่ใกล้ที่พักหรือที่ทำงานของเด็ก
4. ภาษาไทยพื้นฐาน เน้นการสื่อสารเบื้องต้น

การศึกษาตามอัธยาศัย

รูปแบบนี้เหมาะสำหรับเด็กต่างด้าว ที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา ในระบบอื่นได้ เน้นเนื้อหาที่สอดคล้องและเป็นประโยชน์กับสถานการณ์ของเด็ก เหมาะกับเด็กต่างด้าว ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง ไม่มีแหล่งพำนักถาวร เคลื่อนย้ายที่อยู่ ที่ทำงานไปเรื่อยๆ ปรับรูปแบบตามสถานการณ์ของเด็ก เช่น การศึกษาเคลื่อนที่ (Mobile Teaching) ชั้นเรียนกลางคืน (Night School) ครูผู้สอนต้องมีศักยภาพ ทักษะ และเข้าใจความเสี่ยงของเด็กแต่ละเพศ การจัดการเรียนการสอนมีลักษณะดังนี้

1. สอนภาษาชาติพันธุ์ อ่านเขียน เบื้องต้น
2. สอนภาษาไทย อ่านเขียนเบื้องต้น
3. การคำนวณเบื้องต้น
4. สุขศึกษาและสาธารณสุขพื้นฐาน
5. ความเสี่ยงรูปแบบต่างๆ เช่น ยาเสพติด การค้ามนุษย์ ความรุนแรง โรคติดต่อทางเพศศึกษา
6. การดูแลตนเอง การป้องกันความเสี่ยง
7. ทักษะอาชีพ เช่น งานช่าง หัตถกรรม

นัยน์ปพร ลิ้มปาส (2552) กล่าวถึงลักษณะของศูนย์การเรียนรู้ ที่องค์กรเอกชน และชุมชนต่างด้าวมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่บุตรแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสาครดังนี้

1. มูลนิธิรักไทย จังหวัดสมุทรสาคร จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับบุตรแรงงานต่างด้าว 4 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้โกรกกราก ศูนย์การเรียนรู้พงษ์ทิพย์ ศูนย์การเรียนรู้สะพานปลา และศูนย์การเรียนรู้ท่าฉลอม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการศึกษาสองภาษาสำหรับเด็กข้ามชาติ และเพิ่มจำนวนเด็กอายุระหว่าง 3-12 ปี ให้ได้รับการศึกษาก่อนวัยเรียนผ่านศูนย์การเรียนรู้ และผ่านกิจกรรมในชุมชน ภาษาที่ใช้ในศูนย์การเรียนรู้มี 4 ภาษา คือ ไทย อังกฤษ พม่า และ มอญ รวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการทำกิจกรรม

2. เครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน จัดศูนย์การเรียนรู้ 2 ประเภท ประเภทที่ 1 จัดให้เรียนวันอาทิตย์ สำหรับบุตรแรงงานต่างด้าวรุ่นโตที่ไม่ต้องการเข้าเรียนในสถานศึกษา เนื่องจากต้องช่วยครอบครัวหารายได้ และคิดว่าตนเองอายุมากเกินไปที่จะเข้าเรียนในสถานศึกษาแบบเด็ก

ได้ วิชาที่เรียนได้แก่ ภาษาไทย ทักษะชีวิต กิจกรรมนอกสถานที่ ประเภทที่ 2 เป็นศูนย์เตรียมความพร้อมสำหรับบุตรแรงงานต่างด้าวที่ต้องการเข้าสู่การศึกษาในระบบ

3. ศูนย์การเรียนรู้ พัฒนาปัญญา มอญ จัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กในวัยเรียน ระหว่างวันจันทร์ถึงศุกร์ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเทียบเท่าระดับประถมศึกษาชั้นต้นในประเทศพม่า เพื่อประโยชน์แก่การกลับไปศึกษาต่อ ส่วนวันอาทิตย์จัดการเรียนการสอนให้คนวัยทำงาน การเรียนการสอนเน้นการสอนควบสองภาษา คือ เน้นสอนภาษาไทย แต่ไม่ทิ้งภาษามอญ และให้สามารถฟัง พูด อ่าน และเขียนได้ ทั้งภาษาไทยและภาษามอญ

4. ศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรม จัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาล และ ป.1 - ป.4 และชั้น ม.1 ตามหลักสูตร โรงเรียนมอญในประเทศพม่า เน้นการเรียนการสอนวิชาภาษามอญ และภาษาไทยเป็นหลัก โดยสอนภาษาอังกฤษเสริมเป็นบางวัน

โดยสรุป การจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นเป้าหมายหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา (รอบแรก) เพื่อขยายการศึกษาจากระบบโรงเรียนสู่รูปแบบที่หลากหลาย โดยความร่วมมือของชุมชน ซึ่งจะเกิดผลดีคือ การจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของท้องถิ่นและผู้เรียน เป็นการประสานการเรียนรู้กับวิถีชีวิตในชุมชน และเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อไป

ลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนมีหลายลักษณะ และหลายขั้นตอน ขึ้นอยู่กับอำนาจ และทรัพยากรที่ชุมชนมี วิธีการที่โรงเรียนสร้างความสัมพันธ์ กับชุมชน เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วม แบ่งเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในฐานะผู้ให้และผู้รับ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสาร ของโรงเรียน การให้บริการชุมชน การร่วมกิจกรรมของชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน และการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น

ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผล ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ถูกแบ่งเป็นประเภทต่างๆตามที่มีผู้ศึกษาไว้ เช่น ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ กลุ่มปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมวัฒนธรรม) กลุ่มปัจจัยด้านชุมชน (ความศรัทธาต่อการศึกษา และ โรงเรียน สถานภาพของคนในชุมชน เครือข่ายชุมชน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน กลุ่มปัจจัยด้าน โรงเรียน (บุคลากรของโรงเรียน วิธีการปฏิบัติงานของโรงเรียน ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ชื่อเสียงของโรงเรียน)

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยภายใน และภายนอก ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยภายใน ได้แก่ ภาวะผู้นำ วัฒนธรรม ทรัพยากร และความรู้ความเข้าใจ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระบบเศรษฐกิจ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการจัดการศึกษาตามนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษา ของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ

เงื่อนไขที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 จำแนกเป็น เงื่อนไขที่จำเป็นซึ่งเกี่ยวกับทัศนคติและจิตสำนึก กับ เงื่อนไขที่พอเพียง ซึ่งเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ เงื่อนไขกลุ่มที่ 2 จำแนกเป็น เงื่อนไขที่สนับสนุน ได้แก่ ชุมชน โรงเรียน และระบบราชการ

รูปแบบการจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เรียกว่า “ศูนย์การเรียนรู้” จัดเป็น “สถานศึกษา” ที่สามารถจัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการโดยบุคคล ครอบครัวยุทธ ชุมชน องค์กร สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ศูนย์การเรียนรู้ที่สถาบันทางสังคมต่างๆดำเนินการ ได้แก่ สถานประกอบการ ชุมชน/องค์กรเอกชน และครอบครัว

ศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กต่างด้าว เป็นการจัดการศึกษานอกระบบ ที่จัดโดยองค์กรเอกชนสำหรับเด็กต่างด้าวที่มีปัญหาในการเข้าเรียนในโรงเรียนไทย เนื่องจากทัศนคติ ของหน่วยงานรัฐ ด้านความมั่นคง และการขาดความพร้อมของเด็กต่างด้าว ที่จะศึกษาในระบบโรงเรียนไทย ในด้านต่างๆ เช่น ภาษาไทย พื้นฐานการศึกษา ความจำเป็นที่ต้องหารายได้เลี้ยงชีพ อายุเกินวัยเรียนในระดับชั้นต่างๆ และสถานภาพเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยง เช่น เด็กเร่ร่อนขายแรงงาน ศูนย์การเรียนรู้ประเภทนี้ มีบทบาทสำคัญ ในการให้การศึกษา ที่สอดคล้องกับสภาพ และสถานการณ์ของเด็กต่างด้าว ทั้งด้านความรู้เพื่อดำเนินชีวิต ในสังคมได้อย่างปลอดภัย การเตรียมความพร้อม เพื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนไทย และการสร้างพื้นฐานความรู้ เพื่อกลับไปเรียนต่อที่ประเทศของตนเองได้

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่ามีการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ใช้

วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ กรรมการศึกษา/กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองของนักเรียนในชุมชน ผู้นำชุมชนและนักการเมืองในท้องถิ่น และผู้บริหารโรงเรียนและครูจากโรงเรียนประถมศึกษา สถานที่วิจัยได้แก่ โรงเรียน 2 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากที่สุด คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะการบริจาคทรัพย์และวัสดุสิ่งของมากที่สุด สำหรับขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน มีทั้งทางตรงและทางอ้อมเมื่อโรงเรียนมีกิจกรรมสำคัญ และขอความร่วมมือจากชุมชน ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการเมือง การปกครอง ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนและกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วยปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนและปัจจัยอื่นๆ ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน วิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนและปัจจัยอื่นๆ

ศิริกาญจน์ โกศล (2542) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสและชุมชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไขด้านบริบทของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการกำหนดกระบวนการและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เงื่อนไขดังกล่าวประกอบด้วย เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับความคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนและโรงเรียน และการเข้าใจความหมายที่ตรงกันของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ 2) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 4) การจัดกิจกรรม 5) การต่อรองเพื่อการดำเนินการ 6) การร่วมกันดำเนินการ 7) การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ และ 8) การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ ในด้านลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Full Participatory Pattern) 2) การมีส่วนร่วมเป็นบางส่วน (Partial Participatory Pattern) และ 3) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participatory Pattern)

พรทิพา จุลสุคนธ์ (2542) วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดคีรีนาครัตนาราม ตำบลหนองสารเดช อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างมี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน อาทิ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ 2) ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู 3) กรรมการโรงเรียนและผู้ปกครอง และ 4) ประธานและสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกขั้นตอน คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์
2. การเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการมีส่วนร่วม และเกิดการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างผู้นำชุมชน ภาวะผู้นำของบุคลากรของโรงเรียนและชุมชน และโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกระทรวงศึกษาธิการ

ชำนาญ ปาณวงษ์ (2544) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร: กรณีศึกษาพหุกรณี” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นโครงสร้าง สถานที่วิจัยได้แก่ โรงเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนบ้านหนองโนนแดง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร และโรงเรียนที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วม คือ โรงเรียนบ้านคลองพัฒนา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านหนองโนนแดง ได้แก่ สภาพชุมชนที่เป็นชนบท มีการพึ่งพาอาศัยกัน ชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่ก็มีอาชีพอื่นเสริม และมีการรวมกลุ่มอาชีพกัน ครูมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ครูอาศัยอยู่ในชุมชน ครูส่วนใหญ่เป็น โสด อายุน้อย โรงเรียนจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในขณะที่โรงเรียนที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีปัจจัยคือ สภาพชุมชนเป็นชุมชนเมือง มีแหล่งชุมชนแออัด ไม่มีการพึ่งพาอาศัยกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพ ครูไม่มีเวลาพบปะกับชุมชน ผู้บริหารมีงานบริหาร

ภายนอกโรงเรียน ครูไม่ได้พักอาศัยในละแวกใกล้โรงเรียน ครูส่วนใหญ่สมรส และมีอายุมาก และโรงเรียนมีมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

นาวัน พรหมใจสา (2545) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน นักวิชา/วิทยากรท้องถิ่น ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ในขั้นจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีบทบาทในการร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัย ครู และผู้บริหารโรงเรียน เสนอแนะ ปรับปรุงเนื้อหาสาระ กำหนดวัตถุประสงค์ และกำหนดวิธีวัดผลประเมินผล ในขั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์นักเรียน การเป็นวิทยากรในชั้นเรียน แนะนำแหล่งเรียนรู้ และร่วมสละทรัพย์ แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ ในขั้นประเมินหลักสูตร ระยะแรกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การแสดงความคิดเห็นต่อหลักสูตรท้องถิ่น เป็นต้น 2) ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการจัดทำหลักสูตร ขั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และขั้นการประเมินหลักสูตรระยะแรก แต่มีปัญหาเล็กน้อยเรื่องการนัดหมายเวลา 3) คนในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ และเต็มใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับโรงเรียน

อิสราภรณ์ ธรรมโยโก (2545) วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยแบบบันทึกภาคสนาม และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสังเกต ผู้ให้ข้อมูล คือ เกษตรกร นักวิชาการ/วิทยากรท้องถิ่น ผู้นำชุมชน นักเรียน และผู้แทนองค์กรท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า 1) คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ร่วมประชุมเพื่อสร้างหลักสูตร สร้างแนวการสอน และแบบทดสอบ นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกับครู สาธิต เลียสละแรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ และประเมินแฟ้มผลงานนักเรียน 2) คนในชุมชนมีการนัดหมายกันล่วงหน้า และใช้เวลาว่าง จึงไม่มีปัญหาเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร 3) คนในชุมชนส่วนใหญ่ภาคภูมิใจ และเป็นเกียรติที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีประโยชน์ต่อนักเรียน โรงเรียน และชุมชน

บุบผา เมฆศรีทองคำ 2547 วิจัยเรื่อง “การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา” โดยวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรงานวิจัย ได้แก่ งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่สำเร็จแล้วในช่วงปี 2540-2545 กลุ่มตัวอย่างงานวิจัย ได้แก่ งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย จำนวน 6 สถาบัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่ง

เป็นแบบประเมินมาตรฐานค่า 5 ระดับ ผลการสังเคราะห์ในด้านความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และ แนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีข้อค้นพบที่สำคัญคือ

1. ประเภทบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาส่วนใหญ่คือ ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน และนักการเมืองท้องถิ่น อาจเป็นเพราะบุคคลเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโรงเรียนทั้งในแง่ของการสนับสนุนเชิงนโยบาย การประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รวมทั้งการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน จึงเป็นผลให้บุคคลเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากที่สุด ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาคือ ร่วมเสียสละเงิน แรงงาน วัสดุสิ่งของและอุปกรณ์ต่างๆให้โรงเรียน และเป็นวิทยากรในชั้นเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นไปในลักษณะของการร่วมสนับสนุนและส่งเสริมในนโยบายและกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนกำหนดขึ้นมากกว่าการที่ชุมชนเข้ามาร่วมคิดและร่วมตัดสินใจในนโยบายและกิจกรรม อันเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบบางส่วนซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันของ 2 ฝ่ายระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. ปัจจัยสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ ความเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งของชุมชน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและสภาพแวดล้อมของชุมชน ความสำนึกในภาระหน้าที่ต่อท้องถิ่นของคนในชุมชน ความพร้อมและความสามารถของคนในชุมชน ความสนิทสนมกับครูในโรงเรียน ชุมชนมีความศรัทธาต่อการศึกษาและโรงเรียน รวมทั้งชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญในการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความสำนึกและเห็นคุณค่าของการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม บริบทของชุมชนที่แตกต่างกันอาจทำให้ปัจจัยที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกัน

3. ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้แก่ การที่ครูเป็นคนในพื้นที่/พักอาศัยอยู่ในชุมชน ครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ครูมีความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ซึ่งทำให้ครูมีความใกล้ชิดและสนิทสนมกับชุมชน ดังนั้นโอกาสที่ครูจะนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนย่อมได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

4. ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้บริหารที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือความเป็นนักบริหารที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม/การศึกษาให้แก่บุตรหลาน มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจในการทำงานร่วมกับชุมชน มีอัธยาศัยดีเป็นกันเองกับคน

ในชุมชน มีความกระตือรือร้น/ริเริ่ม/ตั้งใจเอาใจใส่งานของโรงเรียน มีความสามารถในการบริหาร/การจัดการเรียนการสอน และทำงานประสานกับคนในชุมชนตลอดเวลา

5. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้แก่

5.1 การเมืองการปกครองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กลุ่มชนชั้นนำในท้องถิ่นมีการรวมตัวเป็นปึกแผ่น และมีอำนาจในชุมชน รวมทั้งมีการสนับสนุนจากรัฐและองค์กรภายนอก ซึ่งสนับสนุนทั้งในเชิงนโยบายและการให้ความร่วมมือในเชิงปฏิบัติในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกับโรงเรียน

5.2 สังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยมีความเชื่อและค่านิยมในการทำบุญให้ทาน มีกิจกรรมทางวัฒนธรรม ได้แก่ การลงแขกและมีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะทางด้านจิตใจที่ให้ความสำคัญต่อการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรักใคร่กลมเกลียวกันภายในชุมชน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการนำมาสู่ความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน

6. ปัจจัยอุปสรรคที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อโรงเรียนลดลง ชุมชนกับโรงเรียนไม่มีความผูกพันกัน ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรปัจจุบัน ชุมชนขาดความเข้าใจการศึกษาระบบนอกโรงเรียน ชุมชนขาดความรู้เรื่องการบริหารงานของโรงเรียน โดยเฉพาะเรื่องเรียนการสอน และความไม่สนใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการขาดความรู้ความเข้าใจของชุมชนต่อนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียน อาจเนื่องมาจาก ชุมชนและโรงเรียนขาดการประสานร่วมมือกันทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียน

นอกจากนี้ ปัจจัยโรงเรียน ได้แก่ วิธีการปฏิบัติงานของโรงเรียนก็เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เช่น โรงเรียนไม่ตอบแทนชุมชนในโอกาสที่เหมาะสม ได้แก่ การมีน้ำใจ/ให้เกียรติ/ช่วงที่ชุมชนมีงานเทศกาล โรงเรียนมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนจำกัด โรงเรียนไม่สามารถให้ความสำคัญแก่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง โรงเรียนไม่เข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน โรงเรียนมีมุมมองหรือความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไม่ถูกต้อง โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ที่ไม่หลากหลาย โรงเรียนไม่สามารถให้บริการด้านอาคารสถานที่/อุปกรณ์ต่างๆ ไม่ขอความช่วยเหลือจากชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าวิธีการปฏิบัติงานของโรงเรียนคำนึงถึงประโยชน์ของโรงเรียนเป็นหลักโดยไม่ได้ให้

เกียรติและคำนึงถึงความรู้สึกของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อโรงเรียน ดังนั้นการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการสนับสนุน หรือให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาย่อมเป็นไปได้ยาก

ปัจจัยด้านครูที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ครูขาดความชำนาญในวิชาชีพและขาดประสบการณ์ในการนำหลักสูตรไปใช้ รวมทั้งขาดแคลนครูผู้สอนวิชาหลักที่สำคัญ ได้แก่ วิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความเชื่อถือและความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อครู

ปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจเป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เนื่องจาก คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม สภาพเศรษฐกิจไม่ดี คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่าคนในชุมชนมุ่งให้ความสนใจต่อการหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต จึงไม่มีเวลาว่างพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย โดยทั่วไป เป็นการศึกษาด้าน ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค เงื่อนไข กระบวนการ และลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาในโรงเรียน ในสังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งยังขาดมิติด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว อาจเนื่องมาจากเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทย อีกทั้งรัฐบาลเพ่งมโนนโยบายส่งเสริมให้เด็กกลุ่มนี้สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนไทย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวในประเทศไทย

เปรมใจ วังศิริไพศาล (2553) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบ และแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว: กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก” ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และแบบสอบถาม พบการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆในการจัดการศึกษาของเด็กต่างด้าวในอำเภอแม่สอดดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กต่างด้าว ในศูนย์การเรียนบางแห่ง มากกว่าในโรงเรียนไทย ศูนย์การเรียน มีการทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง ให้ความสำคัญของการศึกษา บทบาทและการส่งเสริมนักเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในงานวิจัยนี้ได้แก่

1.1 โรงเรียนตั้งอยู่ริมถนน เพื่อป้องกันอุบัติเหตุที่จะเกิดแก่นักเรียน โรงเรียนจำเป็นต้องต้องสร้างรั้ว แต่งบประมาณมีจำกัด ผู้ปกครองแรงงานต่างด้าวช่วยกันออกแรงสร้างรั้วให้โรงเรียน

1.2 ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นให้ศูนย์การเรียนรู้เพิ่มเนื้อหาการเรียน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ที่นำหลักสูตรพม่ามาใช้ เนื้อหาหลักสูตรจะไม่มีการเรียนเกี่ยวกับชาติพันธุ์กระเหรี่ยง ผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่เป็นชาติพันธุ์กระเหรี่ยงจึงเสนอให้เพิ่มเนื้อหาส่วนนี้เข้าไปในหลักสูตร

1.2 การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวในอำเภอแม่สอด จังหวัดตากซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดน เป็นตัวอย่างที่ดีของการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น การจัดประชุมทุก 2 เดือน ระหว่างผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้ ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ และแรงงานจังหวัด เพื่อให้ทุกฝ่ายรับรู้การทำงาน กฎระเบียบ นโยบาย แนวทางปฏิบัติ ซึ่งทุกฝ่ายมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีการใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อในการเรียนรู้ภาษาเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการเข้าใจภาษาและการสื่อสารระหว่างคนไทยและคนต่างด้าวในพื้นที่ชายแดน

ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว

1. องค์กรพัฒนาเอกชน การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวขององค์กรพัฒนาเอกชนมีความสำคัญมาก เพราะองค์กรพัฒนาเอกชนมีอิสระ ยืดหยุ่นเรื่องเนื้อหาและรูปแบบที่เหมาะสมตามบริบทของเด็ก การมีส่วนร่วมนี้เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล แต่ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมประสานงานเรื่องมาตรฐานของการเรียนการสอน

2. ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวของหน่วยงานองค์กรท้องถิ่น หรือประชาคมท้องถิ่น รวมถึงสถานประกอบการ มีความสำคัญในการสนับสนุนให้การจัดการศึกษาให้กับเด็กต่างด้าวสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และเป็นการร่วมมือกับรัฐในการจัดการศึกษาของท้องถิ่นอีกด้วย

3. ผู้ปกครอง ควรกระตุ้นให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เด็กต่างด้าว เช่น การให้คำปรึกษา การสนับสนุนด้านงบประมาณ หรือการช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียน - สื่อท้องถิ่น

วิทยุชุมชน เป็นสื่อท้องถิ่นที่สำคัญมากที่สามารถใช้เป็นส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนการสอนสำหรับเด็กต่างด้าว เช่น ใช้ประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ นโยบาย กฎระเบียบ สิ่งแวดล้อม หรือความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างชาติพันธุ์ อาหาร ศิลปะ ภาษา โดยเผยแพร่ในภาษาท้องถิ่นและภาษาต่างด้าว

Zeya Thu (2006) ศึกษาเรื่อง “Migrant Children’s Access to Education in Thailand: A Case Study of Myanmar Children in Samut Saknon Province” ระบุว่าอุปสรรคทางการศึกษาของเด็กย้ายถิ่น ประกอบด้วยอุปสรรคหลายด้าน ในการรับการศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบด้วยอุปสรรคด้านครอบครัว/ชุมชน โรงเรียน และนโยบาย/ระบบการศึกษา โดยอุปสรรคในระดับครอบครัว/ชุมชน ได้แก่ เจตคติในเรื่องการศึกษา ของพ่อแม่ย้ายถิ่น การขาดข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาและโรงเรียน เจตคติต่อการศึกษา และหลักสูตรของไทย ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ความต้องการใช้แรงงานเด็ก ความชำนาญในภาษาไทย การโยกย้ายที่อยู่ การขาดเอกสารที่จำเป็นในการสมัครเรียน ความกลัวการถูกจับกุมและส่งตัวกลับพม่า

อุปสรรคในระดับโรงเรียน ประกอบด้วย ความห่างไกลจากโรงเรียน และภาระค่าเดินทาง เจตคติของผู้บริหารโรงเรียน และครู เงินทุน และงบประมาณซึ่งนำไปใช้ จ้างครูใหม่โดยมิได้เป็นงบประมาณอุดหนุนรายหัว สำหรับเด็กนักเรียนตามที่ระบุไว้ใน ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ อุปสรรคด้านนโยบายและระบบ ได้แก่ การขาดระบบการสื่อสาร ระหว่างโรงเรียนและพ่อแม่ย้ายถิ่น และการขาดการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2548 ดังนั้นโอกาสในการรับการศึกษาในโรงเรียนไทยของเด็กย้ายถิ่นจากประเทศพม่า ยังต่ำกว่ามาตรฐานทั่วไป ผู้วิจัยเสนอให้มีการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนโรงเรียนสำหรับเด็กย้ายถิ่น และควรรี้อย่างเร่งด่วน พัฒนาเอกชน (NGO) มีส่วนร่วมดำเนินการด้วย

นัยน์ปพร ลิ้มปาส (2552) ศึกษาเรื่อง “ความมั่นคงด้านการศึกษาของเด็กต่างด้าว จังหวัดสมุทรสาคร” พบว่าการมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการศึกษาสำหรับบุตรแรงงานต่างด้าวมีความสำคัญมาก เนื่องจากโอกาสทางการศึกษาที่บุตรแรงงานต่างด้าวได้รับจากการศึกษาในระบบรัฐไทยยังต่ำอยู่มาก โดยระบุข้อมูลปีการศึกษา 2551 ที่แสดงว่าบุตรแรงงานต่างด้าวมีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) 30 แห่ง ทั่วพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง เป็นจำนวนกว่า 600 ราย ส่วนการศึกษานอกระบบ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะศูนย์การเรียนรู้ ดำเนินงานโดยองค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิรักไทย จังหวัดสมุทรสาคร และเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) รวมถึงศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มแรงงานต่างด้าวชาติพันธุ์มอญอีก 2 แห่ง พบว่ามีบุตรแรงงานต่างด้าวที่ศึกษาอยู่ในศูนย์การเรียนรู้เหล่านี้ ไม่ต่ำกว่า 500 ราย

อมรทิพย์ อมรภิบาล และ จิราพร วรเสน (2544) ศึกษาเรื่อง “การประเมินความต้องการของเด็กต่างชาติ กรณีศึกษาเด็กพม่าในจังหวัดระนอง” ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสนทนากลุ่ม และวิธีเรียงอันดับบัตรรายการ สรุปความต้องการด้านการศึกษาของเด็กพม่าในจังหวัดระนอง

ในด้านต่างๆ ประกอบด้วย 1) ความต้องการตามอายุ 2) หลักสูตรเนื้อหา 3) การจัดการเรียนการสอน และ 4) ความพร้อมในค่าใช้จ่าย

1. ความต้องการตามอายุ ความต้องการด้านการศึกษาคำนึงตามอายุของเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม

1.1 อายุไม่เกิน 13 ปี ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองต่อการศึกษาของลูกตนเองแบ่งได้ 3 กลุ่ม

1.1.1 ต้องการให้มีโรงเรียนเฉพาะของเด็กพม่า เรียนหลักสูตรพม่า เพื่อที่สามารถกลับไปเรียนต่อเมื่อกลับไปประเทศพม่า

1.1.2 ต้องการให้เรียนหลักสูตรไทย แต่แยกชั้นเรียนต่างหากเฉพาะเด็กพม่า เพื่อจะได้ไม่มีปัญหาเรื่องการปรับตัว และสื่อภาษาที่ใช้สอน

1.1.3 1.1.3 ต้องการให้เข้าโรงเรียนไทย เรียนร่วมกับเด็กไทย

1.2 อายุ 13-15 ปี เด็กพม่าอายุ 13-15 ปี

1.2.1 ต้องการศึกษาในโรงเรียนไทย และจะเข้าเรียนเมื่อมีโอกาส

1.2.2 ต้องการฝึกอาชีพ

1.2.3 ต้องการเรียนหลักสูตรไทย แต่ต้องการให้แยกชั้นเรียนเฉพาะคนพม่า เนื่องจากยังมีปัญหาเรื่องการปรับตัว และสื่อภาษา

1.3 อายุ 16-18 ปี

1.3.1 เด็กผู้หญิงต้องการเรียนเสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า และค้าขาย โดยจัดเรียนตอนเย็นหลังเลิกงาน

1.3.2 พวกทำงานโรงงาน ไม่ค่อยมีความสนใจจะเรียนรู้อะไรเพิ่มเติม เนื่องจากเหนื่อยจากการทำงาน บางคนอยากเรียนในวันหยุด เช่น อาทิตย์บ่าย โดยให้หน่วยงานหรือนายจ้างสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเรียน

1.3.3 กลุ่มเด็กโต เพศชาย ต้องการเรียนด้านช่าง เช่น ช่างซ่อมเรือ ช่างซ่อมเครื่องเรือ ช่างยนต์ ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ ช่างซ่อมเครื่องไฟฟ้า

2. หลักสูตรเนื้อหา มีความต้องการหลากหลาย ต่างกันตามอายุ เพศของกลุ่มตัวอย่าง เช่น เด็กเล็กต้องการเรียนหลักสูตรพม่า ต้องการให้เด็กเล็กได้เรียนรู้วัฒนธรรมพม่า เพื่อรักษาเอกลักษณ์ชนชาติของตน บางคนอยากเรียนหลักสูตรไทย เพื่อเข้าใจวิถีชีวิตของคนไทย อยากเรียนฝึกทักษะภาษาอังกฤษเพื่อประกอบอาชีพในปัจจุบัน บางคนอยากนำวิชาชีพไปประกอบธุรกิจเมื่อกลับไปอยู่พม่าในด้านหลักสูตรภาษา ส่วนใหญ่อยากเรียนทั้ง ภาษาไทย ภาษาพม่า และภาษาอังกฤษ

3. การจัดการเรียนการสอน ต้องการให้รัฐบาลไทยอนุญาตให้จัดการเรียนการสอนเด็กเล็ก โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐไทยเข้ามาควบคุมดูแลให้อยู่ในขอบเขต สำหรับเด็กในวัยเรียน เห็นว่าให้เรียนร่วมกับเด็กไทยอาจมีปัญหาเรื่องสื่อภาษาที่ใช้สอน แต่ถ้ามีการเตรียมเด็กให้มีความพร้อมก่อน น่าจะเรียนรวมกันได้ ด้านเวลาที่เหมาะสม น่าจะเป็นกลางวัน หรือช่วงบ่ายของแต่ละวัน เด็กโตต้องการเรียนทักษะวิชาชีพ และภาษาไทย เวลาที่เหมาะสมน่าจะเป็นวันหยุดมากกว่าตอนเย็นของวันทำงาน เนื่องจากเหนื่อยจากการทำงานแล้ว เด็กผู้หญิงที่ได้ทำงานในโรงงานแล้ว ไม่มีความต้องการที่จะเรียนอะไรเพิ่มเติม เนื่องจากพอใจสภาพที่เป็นอยู่

4. ความพร้อมในค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่ยินดีจ่าย หรือมีความสามารถในการจ่ายได้ถ้าค่าเรียนไม่มากนัก พ่อแม่ต้องการให้มีทุนสนับสนุนสำหรับเด็กเรียนดี มีผู้ช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ เด็กที่ทำงานต้องการให้นายจ้างสนับสนุน

การศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาในศูนย์การเรียน เนื่องจากอุปสรรคหลายประการ ที่ทำให้เด็กต่างด้าวไม่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียนไทยตามปกติ องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทสำคัญมาก ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ ผู้ปกครองของเด็กต่างด้าวในศูนย์การเรียน มีบทบาทในการอุทิศแรงงาน ช่วยกิจกรรมของโรงเรียน และเสนอความคิดเห็นด้านเนื้อหาหลักสูตร ศูนย์การเรียนตามพื้นที่ชายแดน เข้าในกรณีของจังหวัดจาก พบว่า ความร่วมมือขององค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น และสื่อชุมชน มีความสำคัญ ดังนั้นส่วนร่วมของชุมชนที่จำเป็น สำหรับการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว นอกเหนือจากองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีบทบาทเด่นชัดอยู่แล้ว ควรเพิ่ม บทบาทของผู้นำชุมชน ท้องถิ่น สื่อท้องถิ่น และบุคลากรด้านการศึกษาของรัฐบาล เพื่อช่วยให้การศึกษาในศูนย์การเรียน ได้มาตรฐาน และเพิ่มโอกาสในการศึกษาของเด็กต่างด้าว

การศึกษาในต่างประเทศ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว

Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD) (2010) รายงานเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กอพยพ เรื่อง “Closing the gap for immigrant students: Policies, Practice, and Performance” ซึ่งเป็นการศึกษา เพื่อเสนอแนะนโยบาย แนวทางปฏิบัติ และผลงานเพื่อลดช่องว่างด้านความสำเร็จทางการศึกษา ระหว่างเด็กอพยพ กับเด็กของสังคมกระแสหลัก OECD ได้กล่าวเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชนต่อการศึกษาของเด็กอพยพ ในประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. **นโยบาย** การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการศึกษาของบุตร มีผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของบุตร ไม่ว่าผู้ปกครองจะมีสถานะภาพอย่างไรในสังคม เช่นสถานะภาพผู้อพยพ หรือชนกลุ่มน้อย ผู้ปกครองของเด็กอพยพ สามารถเป็นทรัพยากรอย่างดีสำหรับโรงเรียน แต่ผู้ปกครองมักไม่กระตือรือร้น ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตร จากศึกษาหลายประเทศ OECD พบว่าโรงเรียนต่างๆ พยายามทำให้ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วม แต่ประสบปัญหาในการสื่อสารกับผู้ปกครอง ในทางกลับกัน สมาคมผู้ปกครองรายงานว่า ระบบการศึกษา ขาดการส่งเสริมเด็กอพยพ ที่ผู้ปกครอง ไม่อยู่ในสถานะที่จะช่วยเรื่องการบ้านของลูก หรือจ่ายค่าเรียนพิเศษได้

รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ที่ส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็ก ได้แก่

1. การสนับสนุนที่บ้าน เช่นพูดคุยกับลูกเกี่ยวกับกิจกรรมที่โรงเรียน และการช่วยเหลือลูกในการทำการบ้าน
2. การมีปฏิสัมพันธ์กับโรงเรียน เช่นการเข้าประชุมผู้ปกครอง และกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ปกครอง จะสามารถมีส่วนร่วม ในการศึกษาของลูกอย่างเต็มที่นั้น ผู้ปกครองจำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษา ที่ใช้ในการเรียนการสอน เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่ดีที่บ้าน และสื่อสารกับโรงเรียน แต่ผู้ปกครองบางคน มีการศึกษาที่จำกัด ซึ่งเป็นอุปสรรคในการช่วยเหลือการเรียนของลูกที่บ้าน จึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากโรงเรียนและชุมชน

ชุมชนสามารถเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ แก่โรงเรียนและเด็กอพยพ โรงเรียน และพหุภาคี ในระดับการศึกษาต่างๆ ชุมชนต่างๆในพื้นที่ และภาคเอกชน สามารถให้ความช่วยเหลือต่างๆ เช่น ครูภาษา บุคคลต้นแบบ และโอกาสสำหรับประสบการณ์วิชาชีพ การทำให้เกิดประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน รัฐบาลควรกระตุ้น โรงเรียนและครู เข้าถึงผู้ปกครองเด็กอพยพกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

2. **อุปสรรคทางภาษา** งานวิจัยด้านการศึกษาของเด็กอพยพส่วนใหญ่ ระบุว่าผู้ปกครอง อาจไม่สามารถมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกมากนัก แม้จะอยากมีส่วนร่วมก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดด้านภาษา หรือระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ในบางประเทศ ภาษาอาจไม่ใช่ปัญหาสำคัญ เนื่องจากผู้ปกครองเด็กอพยพส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง และสามารถพูดภาษาของประเทศที่อพยพไปอยู่ได้ เนื่องจากเป็นเงื่อนไขในการทำงานในตลาดแรงงาน อย่างไรก็ตาม ในบางบริบท แม้ผู้ปกครองจะมีการศึกษาสูง แต่ยังมีความสามารถทางภาษา ไม่เพียงพอที่จะสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ กับทางโรงเรียน ครู และชุมชน

3. ความรู้เกี่ยวกับระบบการศึกษาของประเทศที่อพยพไป งานวิจัยระบุว่า อุปสรรคสำคัญที่สุดในการมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก ได้แก่การขาดความรู้เกี่ยวกับระบบการศึกษา ของประเทศที่อพยพไป และการขาดความมั่นใจ ในการมีบทบาทในโรงเรียนของลูก จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ ผู้ปกครองเด็กอพยพ จะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเพื่อช่วยการเรียนรู้ของลูก นอกจากนี้เด็กอพยพ และผู้ปกครอง ยังมีความยากลำบาก ในการปรับตัวเข้ากับโรงเรียน เนื่องจากความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สิ่งนี้อาจขัดขวางการมีส่วนร่วม ในการศึกษาของลูก และชุมชน ในบางวัฒนธรรม ผู้ปกครองอาจไว้วางใจครูและโรงเรียน และไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก โรงเรียนจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม และปรับวิธีการสื่อสาร เพื่อจะได้เข้าถึงผู้ปกครองอพยพกลุ่มต่างๆ

4. เงื่อนไขด้านการทำงานของผู้ปกครอง แม้ผู้ปกครองเด็กอพยพ อาจจะมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับระบบการศึกษา แต่ก็ไม่สามารถ มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกได้เต็มที่ เนื่องจากการทำงานที่ใช้แรงงาน และมีเวลาจำกัดสำหรับกิจกรรมของโรงเรียน หรือการช่วยการบ้านของลูก โรงเรียนควรชดเชยข้อจำกัดนี้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ช่วยเรื่องการบ้าน และเข้าถึงผู้ปกครองและชุมชน

5. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสำหรับการเรียนที่บ้าน เด็กอพยพในประเทศสมาชิกของ OECD โดยเฉลี่ย ด้อยโอกาสทางสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อเทียบกับเด็ก ที่เป็นพลเมืองของประเทศ การขาดความช่วยเหลือ ด้านการเรียนรู้จากพ่อแม่ และสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่พอเพียงที่บ้าน สามารถขัดขวางเด็กอพยพในการเรียนอย่างเต็มศักยภาพ เด็กอพยพในบางประเทศเป็นผู้ลี้ภัย พักอาศัยในห้องเช่าเล็กในเมืองใหญ่ เด็กเหล่านี้ มักขาดที่สำหรับเรียนหนังสือในบ้าน เช่น โต๊ะหนังสือ หนังสือเรียน และหนังสืออ่านเพื่อความบันเทิง โรงเรียนในบางประเทศ ให้นักเรียนทำการบ้าน ที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือ จากพ่อแม่ เช่นการบ้านประเภทโครงงาน ซึ่งต่างจากการบ้านประเภทเติมคำ ต้องอาศัยทักษะมากมาย เช่นการใช้มัลติมีเดีย และการเข้าไปศึกษาแหล่งต่างๆ โรงเรียนและชุมชนสามารถตั้งศูนย์ช่วยเหลือการทำการบ้านของเด็ก ที่ผู้ปกครองไม่สามารถช่วยได้ หรือส่งเสริมให้เด็กใช้ห้องสมุดสาธารณะ เพื่อการเรียนรู้ และเข้าถึงหนังสือ และสื่อการเรียนต่างๆ รวมทั้งสื่อการเรียนในภาษาแม่

6. การรับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครองเด็กอพยพ ประเทศสมาชิกของ OECD ระบุว่า ผู้ปกครองเด็กอพยพ มักไม่มีบทบาทในการประชุมครูและผู้ปกครอง และมักไม่เป็นกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการทำให้ผู้ปกครองทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม และโรงเรียนควรสนับสนุนให้ผู้ปกครองเด็กอพยพได้แสดงความคิดเห็น

7. การใช้ทรัพยากรในชุมชนผู้อพยพ และภาคีในชุมชน โรงเรียนอาหาทรัพยากรทั้งที่เป็นเงินและไม่ใช้เงิน โดยการสร้างความมีส่วนร่วม (เครือข่าย) กับชุมชน ธุรกิจชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล และ NGO โรงเรียนในประเทศสมาชิกของ OECD มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ในลักษณะต่างๆ แต่การประเมินผลของความร่วมมือของเครือข่าย ยังไม่เป็นระบบนัก สิ่งที่ทำทายเป็น การระบุวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการศึกษาของเด็กอพยพ การแบ่งปันวิธีการระหว่างโรงเรียน ตัวอย่างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดผลในประเทศสมาชิกของ OECD ได้แก่ การหาผู้ช่วยในการเรียนให้แก่เด็กอพยพที่ด้อยโอกาส ผู้ช่วยนี้อาจมาจากกลุ่มเด็กอพยพเองก็ได้ ผู้ช่วยในการเรียน โดยเฉพาะผู้ที่มีภูมิหลังสังคมเดียวกันผู้อพยพ พบว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติมทางการศึกษา และเสริมสร้างความมั่นใจแก่เด็กอพยพ นอกจากนี้ ผู้อพยพที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีภูมิหลังเดียวกับเด็กอพยพ สามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานงานชุมชน” เพื่อช่วยในการสื่อสารระหว่างครอบครัวผู้อพยพกับโรงเรียน

8. ประเด็นสำคัญที่ผู้กำหนดนโยบายควรพิจารณา

- 8.1 อุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการศึกษาของผู้ปกครองเด็กอพยพคืออะไร
- 8.2 ผู้อพยพที่เป็นผู้ใหญ่มีโอกาสในการเรียนภาษา และรับข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาของประเทศปลายทาง หรือไม่
- 8.3 ผู้ปกครองเด็กอพยพสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษา และทรัพยากรที่มีอยู่หรือไม่ ถ้าใช่ ข้อมูลนั้นเป็นภาษาของผู้อพยพหรือไม่ ในรูปแบบใด
- 8.4 รัฐบาลส่งเสริมให้โรงเรียน ครู และผู้ปกครองเด็กอพยพพัฒนาการมีส่วนร่วมในการศึกษาของผู้ปกครองเด็กอพยพอย่างไร
- 8.5 มีกลยุทธ์การสื่อสารต่างๆ เพื่อเข้าถึงผู้ปกครองที่มีข้อจำกัดด้านภาษาหรือไม่ เช่น การใช้ ผู้อพยพที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีภูมิหลังเดียวกับเด็กอพยพ ทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานงานชุมชน” เพื่อช่วยในการสื่อสารระหว่างครอบครัวผู้อพยพกับโรงเรียน
- 8.6 โรงเรียนใช้ผู้ปกครองเด็กอพยพ และชุมชนเป็นทรัพยากรเพื่อการศึกษาของเด็กอพยพมากน้อยเพียงใด

9. ทางเลือกสำหรับนโยบายด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอพยพ

- 9.1 ผู้ปกครองและเด็กอพยพ สามารถเข้าถึงข้อมูล เกี่ยวกับระบบการศึกษา และความช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับผู้ปกครองและเด็กด้วยภาษาที่เข้าใจ (ภาษาแม่) รวมทั้งให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว

9.2 สร้างเครือข่ายบ้านโรงเรียนชุมชนในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการติดต่อสื่อสารระหว่างครู ครอบครัว และชุมชน

9.3 รัฐบาลสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการศึกษาของผู้ปกครองเด็กออพพ โดยให้โรงเรียนและเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

9.4 สนับสนุนและประเมินโปรแกรมนำร่องในเขตเทศบาล และโรงเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก จากผลการประเมิน ระบุวิธีการปฏิบัติที่ดี และเผยแพร่แก่โรงเรียนอื่น ๆ

9.5 จัดให้มีการฝึกอบรม (หลักสูตรครูศาสตร์ และครูประจำการ) ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และชุมชน แก่ครู และผู้บริหารสถานศึกษา

9.6 สร้างระบบที่ตรวจสอบได้ว่า โรงเรียนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาแผนให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กออพพ

9.7 ใช้ผู้ปกครองเด็กออพพเป็นทรัพยากรในการเข้าถึงผู้ปกครองคนอื่นๆ (การเยี่ยมบ้าน)

9.8 ให้โรงเรียนเชิญชวนให้ธุรกิจชุมชน และสมาชิกในชุมชน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ออพพ) เป็นทรัพยากรสำหรับการศึกษา และต้นแบบที่ดีสำหรับเด็กออพพ

9.9 จัดให้มีโปรแกรมผู้ช่วยเรียน โดยให้นักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีภูมิหลังเป็นเด็กออพพ ช่วยเด็กออพพในโรงเรียนประถม และมัธยม

9.10 ขยายความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียน หน่วยงานสวัสดิการสังคม และ สาธารณสุข เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กออพพ

10. ตัวอย่างการส่งเสริมผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กออพพ

10.1 การให้ข้อมูลผ่านหลายช่องทาง

10.2 กระทรวงศึกษาธิการ ของประเทศออสเตรเลีย สร้างสื่อ ดิจิทัลแจกจ่ายแก่ผู้ปกครอง เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ระบบการศึกษา และวิธีการติดต่อเชื่อมโยงกับผู้ปกครองคนอื่น

10.3 องค์กรการศึกษาของประเทศไอร์แลนด์พัฒนา สื่อดิจิทัล เรื่อง “The What, Why and How of Children’s learning in Primary School” เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับผู้ปกครอง สื่อนี้เป็นภาษาอังกฤษ แต่มีตัวอักษรบรรยายเป็นภาษาอื่นด้วย

10.4 รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา จัดให้มีการให้คำปรึกษารูปแบบใหม่ ซึ่งส่งเสริมการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ข้อมูลที่ให้รวมถึงสิ่งจำเป็นสำหรับการเข้าเรียนระดับอุดมศึกษา เครือข่ายสนับสนุนนักเรียนและผู้ปกครอง

10.5 บางโรงเรียน ที่ประเทศเคนมาร์ค มีบริการสายด่วน (Hot line) ให้คำปรึกษา ทางโทรศัพท์สำหรับผู้ปกครองที่ต้องการความช่วยเหลือ

10.6 การสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง

10.7 โรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับงบประมาณจากรัฐ ในการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนกับผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน

10.8 โครงการ Home School Community Liaison (HSCL) ในประเทศไอร์แลนด์ สร้างความร่วมมือ ระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียน โครงการนี้เน้นโรงเรียนในพื้นที่ยากจน และร่วมมือกับผู้ปกครองที่ยากจน มากกว่าผู้ปกครองเด็กอধ্যพ สถานะภาพผู้พพไม่ได้เป็นเกณฑ์ ในการกำหนดความยากจน โครงการนี้ส่งเสริมให้ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกมากขึ้น กิจกรรมในโครงการ ได้แก่การฝึกทักษะการเป็นผู้ปกครอง การพัฒนาผู้ปกครอง และการเยี่ยมบ้าน ร่วมกับผู้ประสานงานของโครงการ

10.9 เวทีประชาคมระดับประเทศสำหรับผู้ปกครองเด็กอধ্যพ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ก่อตั้งเวทีประชาคมระดับประเทศสำหรับผู้ปกครองเด็กอধ্যพ ในปี 2006 เพิ่มเติมจากสมาคมผู้ปกครอง เวทีนี้เป็นผู้นำในการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองระหว่างผู้พพทั่วประเทศ รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณสำหรับเวทีนี้ นอกเหนือจากเวทีประชาคมระดับประเทศ แล้วยังมีเวทีประชาคม 30 แห่งในเขตเทศบาลขนาดใหญ่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก เวทีประชาคมระดับประเทศ แต่ละเวทีจัดกิจกรรมของตัวเอง เช่น การช่วยเหลือผู้ปกครองเด็กอধ্যพให้เข้าใจระบบการศึกษาของเนเธอร์แลนด์ และความสำคัญ ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของลูก การฝึกอบรมครู ให้เข้าใจบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของครอบครัวผู้พพ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การให้ความช่วยเหลือเรื่องการบ้าน เป็นต้น

11. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาก่อนวัยเรียนและการดูแลเด็ก

11.1 ประเทศออสเตรเลีย ซิลี เยอรมัน อิสราเอล นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ได้ทดลองใช้โปรแกรม Home Instruction for Preschool Youngsters (HIPPY) โดยเน้นกลุ่มครอบครัวผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ ครอบครัวยากจน ครอบครัวผู้พพ และครอบครัวชนกลุ่มน้อย มีกิจกรรมเยี่ยมบ้านโดยคิวดูเตอร์ที่มีภูมิหลังแบบเดียวกัน การไปเยี่ยมบ้าน เพื่อสอนผู้ปกครองในการใช้หนังสือแบบฝึกหัด เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกที่บ้าน โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อปรับปรุงทักษะในการอบรมเลี้ยงดูลูก และช่วยให้ผู้ปกครอง ตระหนักถึงศักยภาพของตน ในการเป็นผู้ให้ความรู้ที่บ้าน การประเมินโครงการนี้จากหลายประเทศ แสดงให้เห็นผลบวกจากการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของเด็กที่เข้าร่วมโครงการ

11.2 ประเทศสวีเดน มีกิจกรรม โรงเรียนเด็กเล็กแบบเปิด กล่าวคือ ผู้ปกครอง และลูก สามารถแวะเข้าร่วมกิจกรรมเมื่อไรก็ได้ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นเชิงสังคมและการศึกษา โรงเรียนเด็กเล็กแบบเปิดนี้ เปิดสำหรับเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนสถานดูแลเด็กที่ใดอย่างเป็นทางการ

11.3 ประเทศนอร์เวย์ มีโครงการ “Family Learning” เพื่อพัฒนารูปแบบต่างๆ เพื่อการศึกษาสำหรับเด็กชนกลุ่มน้อย รูปแบบเช่น กิจกรรม Open Kindergartens with Library มีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นการเรียนรู้ภาษาของเด็กอพยพ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองด้านภาษาและการบ้านของลูก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม Norwegian Education for Early Childhood Education and Care children and Their Mothers มีวัตถุประสงค์กระตุ้น การเรียนรู้ภาษานอร์เวย์ ในกลุ่มเด็กอพยพอายุช่วง 4-5 ขวบที่ไม่ได้เคยเข้าโรงเรียนอนุบาล และผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก รวมทั้งกิจกรรม Reading Friends ซึ่งมีความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนต่างๆ และห้องสมุด เพื่อพัฒนาทักษะภาษาแม่และภาษานอร์เวย์ของเด็กอพยพ ส่งเสริมทักษะด้านพหุวัฒนธรรมในโรงเรียน และเพิ่มการใช้บริการห้องสมุดของสมาชิกในครอบครัว

12. ปกครองมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

12.1 ประเทศออสเตรเลีย มีโครงการ “Backpack Parents” โดยการเชิญผู้ปกครอง มาเรียนรู้วิธีการสอนของโรงเรียน รับสื่อการเรียนการสอน เพื่อนำไปใช้สอนลูกด้วยภาษาแม่ของตัวเองที่บ้าน วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้ปกครอง และมีส่วนร่วมในการช่วยลูกเรียนด้วยภาษาแม่

12.2 ประเทศอังกฤษ มีโครงการ “Involving School Parents in Reading and Mathematics” (Inspire) เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการอ่านและการเรียนคณิตศาสตร์ของลูก มีโรงเรียนอนุบาลเด็กเล็ก และโรงเรียนประถมเข้าร่วมโครงการ 370 แห่ง เครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างความเห็นหุ้นส่วนระหว่าง โรงเรียน องค์กรท้องถิ่นต่างๆ เช่น องค์กรสาธารณสุข ห้องสมุด สังคมสงเคราะห์ ตลอดโครงการ เด็ก 1 คนพาผู้ปกครอง “คนสำคัญ” มาโรงเรียนเพื่อช่วยครูทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ผลการประเมินโครงการ พบว่าประสบผลสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น

12.3 ผู้ปกครองกว่า 40,000 คน เข้ามีส่วนร่วม รวมถึงกลุ่มที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วม เช่น ผู้ปกครองเด็กชนกลุ่มน้อย

12.4 กิจกรรมการเรียนที่บ้าน เพิ่มขึ้น

12.5 ผู้ปกครองมีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับการเรียนของลูก

12.6 ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่าน และคณิตศาสตร์เพิ่มขึ้น ผู้ปกครอง นักเรียน และครู รายงานว่ามีความมั่นใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

13. การเพิ่มทักษะแก่ผู้ปกครองเด็กอพยพ

13.1 ประเทศฝรั่งเศส มีโครงการนำร่อง “Opening schools to parents to achieve integration” ในปี 2008 มีวัตถุประสงค์ เพื่อสนับสนุนผู้ปกครองเด็กอพยพ ในการเรียนภาษาฝรั่งเศส และเข้าใจระบบการศึกษาของประเทศฝรั่งเศส โครงการนี้มี การสอนภาษาฝรั่งเศสใน ฐานะภาษาที่ 2 เพื่อส่งเสริมค่านิยมและการหลอมรวมเข้ากับสังคมฝรั่งเศส และข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับระบบการศึกษาของฝรั่งเศส เช่น สิทธิ และหน้าที่ของนักเรียน และผู้ปกครอง การเข้าร่วม เป็นแบบเสรี ไม่มีค่าใช้จ่าย หลักสูตรอบรม ใช้เวลาประมาณ 120 ชั่วโมง

13.2 ประเทศสวีเดน จัดโครงการ “Swedish for Immigrants” สำหรับผู้ที่เพิ่งอพยพ เข้ามาใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อช่วยผู้อพยพหางาน และฝึกทักษะภาษาเพื่องานอาชีพ และ ประสบการณ์วิชาชีพ ระยะเวลาการฝึกอบรมประมาณ 18-36 เดือน มีการทดสอบประเมินทักษะ ภาษาสวีดิชด้วยข้อสอบมาตรฐานของชาติ เจ้าหน้าที่หน่วยงานด้านแรงงาน จะเป็นผู้ประเมินว่า ผู้อพยพมีทักษะภาษาพร้อมสำหรับตลาดแรงงานหรือยัง หากยังไม่พร้อมก็ต้องรับการอบรมต่อไป ปัจจุบัน รัฐบาลสวีเดนส่งเสริมคุณภาพหลักสูตรการอบรมทักษะภาษาสวีดิช และมีการประเมินที่ เข้มงวดขึ้น

13.3 ประเทศนอร์เว กำหนดให้ผู้อพยพวัยแรงงาน มีสิทธิและหน้าที่ในการรับ การศึกษาภาษานอร์เว เทศบาลมีหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรอบรมภาษาแก่ผู้อพยพวัย แรงงาน และสิทธิในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ผู้อพยพวัยแรงงานที่ไม่ได้รับการศึกษา ระดับประถม หรือมัธยมต้น มีสิทธิเข้ารับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน

14. โครงการผู้ช่วยเรียนชาติพันธุ์ และบุคคลต้นแบบ

14.1 ประเทศอังกฤษจัด โครงการ “Leeds Black and Ethnic Minority Mentoring Programme” เน้นกลุ่มเป้าหมายคือ African Caribbean, Black, Pakistani, Bangladeshi ที่มีศักยภาพ พอที่จะเรียนในระดับอุดมศึกษา แต่มีความเสี่ยงที่จะเลิกเรียนกลางคันเนื่องจากการขาดแรงจูงใจ หรือความช่วยเหลือด้านการศึกษา

14.2 ประเทศเนเธอร์แลนด์ นักเรียนชาติพันธุ์ระดับมัธยมต้นจะได้รับความช่วยเหลือ จากผู้ช่วยเรียน ซึ่งมักเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ผู้ช่วยเรื่องการเลือกเรียนรายวิชาต่างๆ และเป็น บุคคลต้นแบบ เทศบาลที่มีสัดส่วนของเด็กอพยพสูง มีการทดลองโครงการผู้ช่วยเรียน โครงการ ประเภทนี้มีผลดีต่อทักษะทางสังคม และความประพฤติของเด็กกลุ่มเสี่ยง (เด็กเรียนอ่อน) และ ป้องกันการเลิกเรียนกลางคัน

14.3 ประเทศเดนมาร์ก มีโครงการ “We Need All Youngsters” ริเริ่มโดยกระทรวงผู้ ลี้ภัย ผู้อพยพและการหลอมรวม บุคคลต้นแบบซึ่งมีภูมิหลังเดียวกับผู้อพยพช่วยสร้างแรงจูงใจให้

เด็กอพยพเรียนในโรงเรียนอาชีวะจนจบการศึกษา บุคคลต้นแบบนี้จะแบ่งปันประสบการณ์กับเด็กอพยพเกี่ยวกับการเรียนภาษา และแง่มุมต่างๆของระบบการศึกษาของเคนมารค์

14.4 ประเทศเยอรมัน เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดเรื่อง “ผู้ช่วยเรียนชาติพันธุ์” โดย Mercator Foundation โครงการ “Educational Support for Children and Youth with Migration Background” มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนของเด็กอพยพ รวมถึงผู้ช่วยเรียนที่กำลังฝึกสอนจากโครงการนี้ ผู้ช่วยเรียนจะได้รับประสบการณ์จากการสอนเด็กอพยพ และเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับบทบาทครูในอนาคตสำหรับชั้นเรียนที่มีนักเรียนหลากหลายชาติพันธุ์

15. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างโอกาสให้แก่เด็กอพยพ

15.1 ประเทศเยอรมัน มีองค์กรท้องถิ่นที่ริเริ่มโครงการต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ National Integration Project เช่น

15.1.1 เครือข่ายทั่วประเทศที่จัดให้บริษัทที่เป็นหุ้นส่วนกับโรงเรียน มาฝึกอบรมเด็กอพยพสำหรับการฝึกงานสายอาชีพ

15.1.2 ชุมชนเตอร์กิชในประเทศเยอรมัน จัดณรงค์ทางการศึกษาแก่ผู้ปกครองที่มีเชื้อสายเตอร์กิช และแต่งตั้งทูตทางการศึกษา 100 คน

15.1.3 สื่อสาธารณะมีความตระหนักว่าการนำเสนอเรื่องผู้อพยพทางสื่อสาธารณะเป็นประเด็นอ่อนไหว

15.1.4 โครงการ “Integration of Young Migrants” ในประเทศเยอรมัน สนับสนุน

15.2 โครงการจากองค์กรที่หลอมรวมเด็กอพยพในโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนต่างๆ และกิจกรรมในชุมชน เงื่อนไขของโครงการกำหนดว่า ผู้อพยพต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการวางแผน และดำเนินงานโครงการ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับโครงการที่คนในชุมชนและผู้อพยพชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งผู้ปกครองของเด็กอพยพร่วมกันทำ

16. การช่วยเหลือด้านการเรียนพิเศษ และกิจกรรมหลังโรงเรียนเลิก

16.1 ประเทศฝรั่งเศส มีโครงการอาสาช่วยเหลือหลังเวลาเลิกเรียน เช่น การช่วยเหลือการทำการบ้าน การฝึกทักษะการเล่นกีฬา กิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงการเรียนภาษาฝรั่งเศสในฐานะภาษาที่ 2

16.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา มีโครงการ “Expanded Learning Time” (ELT) ดำเนินการในโรงเรียนรัฐบาล 26 แห่ง มีนักเรียนเข้าร่วมโครงการ 13500 คน ในเขตพื้นที่การศึกษา 12 เขต โครงการนี้ เน้นการเรียนแบบโครงการ และประสบการณ์ กิจกรรมหลังเลิกเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนกับนักเรียน ผลการประเมินโครงการเบื้องต้น ชี้ว่า ระยะเวลาที่อยู่ในโรงเรียนนาน

มากเท่าไรก็ยังมีผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ โครงการนี้ยังช่วยลดช่องว่างระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างเด็กผิวขาวกับเด็กชนกลุ่มน้อย ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมที่มีคุณค่าแก่เด็กชนกลุ่มน้อยที่ขาดสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่บ้าน

16.3 ประเทศสวีเดน มีศูนย์ช่วยเหลือหลังเลิกเรียน ศูนย์เหล่านี้ตั้งอยู่ใกล้โรงเรียน และมีความร่วมมือกับครูและเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน เพื่อช่วยนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียน การบ้าน และสันตนาการ

16.4 ประเทศเยอรมัน มีโรงเรียนฤดูร้อน “Migrant Children learn German during the holidays” หลักสูตรเข้มข้น 3 อาทิตย์ ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาและประสบการณ์ทางสังคม โรงเรียนฤดูร้อนนี้บูรณาการการเรียนภาษาเยอรมันในฐานะภาษาที่ 2 เข้ากับการทำworkshop ละครเกี่ยวกับ ภาษา วัตถุประสงค์เพื่อช่วยการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ความมั่นใจของเด็กอพยพ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน

สรุปจาก รายงานการศึกษาขององค์กร OECD พบว่า องค์กรนี้เน้นบทบาทของโรงเรียน และครู ในการส่งเสริมให้ ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเด็กอพยพ เนื่องจากผู้ปกครองมีอุปสรรคด้านภาษา และไม่เข้าใจระบบการศึกษาของประเทศที่อพยพไป โรงเรียนต้องปรับวิธีการสื่อสาร และทำงานเชิงรุกเพื่อให้เข้าถึงผู้ปกครอง ที่ไม่สามารถเข้าร่วม กิจกรรมกับโรงเรียน ความยากจน และความขาดแคลนสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กอพยพ สามารถดูแลลงได้หากโรงเรียน และชุมชนร่วมมือกัน เช่นสร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนเด็กอพยพที่มีชาติพันธุ์หรือภูมิหลังเดียวกัน คอยให้คำปรึกษาด้านการเรียน หรือการใช้ห้องสมุดสาธารณะเพื่อการเรียนรู้

เพื่อเป็นการผลักดันให้ผู้ปกครอง และชุมชนมีบทบาทในการจัดการศึกษาของเด็กอพยพ รัฐบาลจำเป็นต้องมีนโยบายเชิงรุก อย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรม เช่นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่ผู้ปกครองสามารถเข้าใจได้ สร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ด้วยโครงการฝึกภาษาที่ใช้สื่อสารกับโรงเรียน ทักษะการเป็นผู้ปกครองในการช่วยการบ้านของลูก และการเลี้ยงดูเด็กเล็ก จัดเวทีประชาคมระดับประเทศสำหรับผู้ปกครองเด็กอพยพ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้ผู้ปกครองยังมีบทบาทในการช่วยครูทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรของโรงเรียนอีกด้วย

องค์กรต่างๆในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ และการปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ของเด็กอพยพ เช่นการเชิญชวนธุรกิจชุมชนมามีส่วนร่วมในการฝึกทักษะอาชีพ ประสานงานกับผู้มีภูมิหลังเดียวกับเด็กอพยพ ให้เป็นต้นแบบ ช่วยสอนการบ้าน

และให้คำปรึกษาแก่เด็ก รวมถึงการขยายความร่วมมือกับ หน่วยงานสวัสดิการสังคม และ
สาธารณสุขเพื่อการพัฒนาเด็กซึ่งมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้

สรุปแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. นโยบายการศึกษา ที่เปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวจากครอบครัวแรงงาน ที่ด้อยโอกาส
ได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทยเป็นนโยบายที่ดี แต่ยังไม่เพียงพอ กระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะผู้
กำหนดนโยบายจำเป็นต้องพัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้ 1) แนวทางปฏิบัติตามนโยบายที่ชัดเจน และ
ตรวจสอบได้ 2) การกำหนดให้มีการประสานงานระหว่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการมีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษา และขับเคลื่อนนโยบายไปในทิศทางเดียวกัน และ 3) การให้ความรู้แก่บุคลากร
ทางการศึกษาเพื่อมีข้อมูล และทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว
2. โรงเรียนที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว ส่วนใหญ่ประสบปัญหา เรื่องการ
สื่อสารกับผู้ปกครองเด็กต่างด้าว การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ โอกาสทางการศึกษา และให้ข้อมูล
เกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วยภาษาแม่ของเด็กต่างด้าว เป็นเรื่องจำเป็น เพื่อขยายโอกาสในการเข้าสู่
ระบบการศึกษาไทยของเด็กต่างด้าว โรงเรียนจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ ในการเข้าหาชุมชนชาติพันธุ์
และผู้ปกครอง เพื่อให้กลุ่มเหล่านี้มีส่วนร่วม ในการศึกษาของเด็กต่างด้าวมากขึ้น
3. ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายในชุมชน สามารถใช้
เป็นแหล่งเรียนรู้ และตอบสนองความต้องการ และความจำเป็นของเด็กต่างด้าว ที่ระบบโรงเรียน
อาจไม่สามารถตอบสนองได้ องค์กรเอกชน และชุมชนชาติพันธุ์มีบทบาทสำคัญไม่น้อยไปกว่า
โรงเรียน ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเด็กต่างด้าว อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของ
ชุมชนชาติพันธุ์กับโรงเรียนในระบบยังมีน้อยมาก
4. ครอบครัวแรงงานต่างด้าวที่ระดับการศึกษาต่ำ ฐานะยากจน และมีอุปสรรคด้านภาษา
มีผลต่อโอกาสในการเข้ารับการศึกษาของลูก ส่วนใหญ่ไม่รู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโอกาสทาง
การศึกษา และระบบการศึกษาไทย ความยากจนยังทำให้ครอบครัวเห็นความสำคัญของการใช้
แรงงานเด็กมากกว่าการศึกษาของเด็ก นอกจากนี้ผู้ปกครองเด็กต่างด้าวที่มีข้อจำกัดด้านการศึกษา
ฐานะทางเศรษฐกิจ และภาษา ก็ไม่สามารถช่วยเหลือเรื่องการบ้านของลูกได้ การมีส่วนร่วมในการ
เรียนของลูก และการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็ก
ต่างด้าว ครอบครัวจึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือรูปแบบต่าง ๆ จากรัฐ โรงเรียน และชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ได้จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับ เด็กต่างด้าวกับการศึกษา การศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในประเทศไทย การจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ สังเคราะห์ได้ เป็น 4 ด้าน คือ

1. นโยบายรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย
2. โรงเรียน
3. ครอบครัว
4. ชุมชน

บทที่ 3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากแบบสังเกต (Field notes) การถอดเทปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิเคราะห์แบบ Content Analysis แสดงให้เห็นถึงประเด็น และหมวดหมู่ดังต่อไปนี้ ซึ่งนำเสนอในลักษณะความเรียงที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

3.1 บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

3.1.1 นโยบายรัฐ และการบังคับใช้กฎหมาย

3.1.1.1 ขาดระบบข้อมูลพื้นฐาน แม้ประเทศไทยจะเปิดโอกาสในการเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนไทย แก่เด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส โดยมี “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548” (ภาคผนวก ข) ที่ส่งเสริมให้เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น แต่จำนวนเด็กที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทยยังมีน้อยมาก จากสถิติจำนวนเด็กต่างชาติ (พม่า) ของสำนักงานเขตการศึกษา 1 จังหวัดเพชรบุรี (ภาคผนวก ข) พบว่ามี 32 คน

จำนวนนักเรียนต่างสัญชาติ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพชรบุรีเขต 1 (ข้อมูลพื้นฐานการศึกษา 10 มิถุนายน, 2553)

กัมพูชา	พม่า	มาเลเซีย	ลาว	ไม่ปรากฏสัญชาติ
2	32	1	4	1

(กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1)

จากจำนวนนักเรียนสัญชาติพม่า 32 คน ผลการวิจัยการเข้ารับการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในโรงเรียนไทย ในตำบลบ้านแหลม พบว่ามีจำนวน แยกตามโรงเรียนต่าง ๆ ดังนี้

โรงเรียน วัดลักษ์ชัย	โรงเรียน วัดในกลาง	โรงเรียน บ้านแหลม	โรงเรียน วัดต้นสน	โรงเรียน บ้านแหลมวิทยา
22	2	1	1	1

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนสัญชาติพม่า กว่าร้อยละ 80 กำลังศึกษาอยู่ในอำเภอบ้านแหลม ซึ่งสอดคล้องกับสถิติแรงงานพม่า ที่พบมากที่สุดในอำเภอบ้านแหลม อย่างไรก็ตาม นักเรียนต่างด้าว (พม่า) จำนวน 27 คนนี้ ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นร้อยละเท่าไร ของจำนวนเด็กพม่าในวัยเรียน อายุ 7-15 ปี เนื่องจาก ปัญหาด้านระบบฐานข้อมูลทะเบียนชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในส่วน ของแรงงานต่างด้าว มีผลให้ไม่สามารถตรวจสอบเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อยู่ในวัยเรียนได้ ซึ่งต่างจากระบบฐานข้อมูลทะเบียนคนไทย ที่สามารถกำหนดช่วงอายุเด็กในวัยเรียน เพื่อข้อมูลสำหรับงานวิจัยได้ ในกรณีของระบบฐานข้อมูลทะเบียนต่างด้าว ต้องแยกแยะ ข้อมูลเด็กช่วงอายุที่ต้องการจากจำนวนต่างด้าวที่ลงทะเบียนทั้งหมด ดังเช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนของอำเภอให้ข้อมูลว่า

“ถ้าเป็นคนไทยสามารถพรีนข้อมูล เด็กช่วงอายุเท่านี้ได้ แต่ถ้าเกิดเป็นพม่ารหัส 00 ทำไม่ได้”

“ถ้าเป็นคนไทย เด็กบ้านแหลม 1 ขวบ ถึง 10 ขวบ ช่วงอายุนี้พรีนออกมาได้เลย แต่คนพม่า คนต่างด้าวต้องพรีนออกมาหมดเลย มีก็ همینต้อง พรีนออกมาหมด”

(ปลัดอำเภอ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ การโยกย้ายแรงงานไปมาข้ามเขต ก็มีผลให้ไม่สามารถระบุจำนวนแรงงานต่างด้าวที่แน่นอนได้ แรงงานต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่ ที่อาศัยอยู่ในตำบลบ้านแหลม มักทำงานเกี่ยวข้องกับประมงต่อเนื่อง เช่นการแปรรูปอาหารสัตว์ทะเล ซึ่งงานประเภทนี้มีให้ทำเกือบตลอดปี แต่ก็มีแรงงานพม่าบางส่วนที่ไม่ได้ทำงานกลุ่มนี้ เช่นงานก่อสร้าง เมื่องานก่อสร้างเสร็จก็ต้องโยกย้ายแรงงานไปเรื่อย ๆ เพื่อหาแหล่งงานใหม่ ซึ่งมีผลต่อเด็กที่ต้องโยกย้ายตามพ่อแม่ที่ไปขายแรงงานตามที่ต่าง ๆ

“สรุปเป็นหมื่น ในเพชรบุรีก็ขึ้นทะเบียนแค่ 4,000 ไม่เชื่ออาจารย์ดู ตลาดนัดคนพวกนี้เดินกันเยอะ ถ้าคนดูออกคนไทย (หรือ) คนพม่า ไม่ต้องโทกผ้าไม่ต้องแต่งหน้า จำนวนขึ้นทะเบียนไม่แน่นอน มีการย้ายเข้าย้ายออกตลอด บ้างย้ายไปต่างจังหวัด นายจ้างเขาจะ โกงตลอด ถ้าสมมุติกรุงเทพมหานครแรงงานคน ก็จะเอาแรงงานตรงนี้ไป....”

(ปลัดอำเภอ, สัมภาษณ์)

“เพราะว่าทำไม่รู้ไหม โอกาสน้อย เพราะว่าเด็กพวกนี้จะไม่อยู่กับที่ ทั้งที่เขาอยู่กับเราไม่นานเดี๋ยวก็ต้องย้ายถิ่น ก็อยู่แบบไม่ทน เวลาเขาย้ายงาน พ่อเขาทำงานก่อสร้าง เขาก็ย้ายไปอยู่ที่อื่นไม่ถาวรนะ อย่างทำที่บ้านแหลมเสร็จเนี่ย เขาก็อาจจะไปหาดเจ้า เขาก็ย้ายครอบครัวไปหาดเจ้าเปรียบเทียบกับตัวไทเกอร์ เมื่อก่อนเรียนอนุบาลที่นั่นนะ แต่พ่อแม่ย้ายไปทำงานที่อื่น ก็ตามไป แล้วพังกลับมาเนี่ย ไปตั้งหลายปี”

(ครูเขาวัว, สัมภาษณ์)

“แต่ว่าเด็กพวกนี้นะ เป็นเด็กที่ไม่อยู่กับที่ บอกผอ.นะว่า ผอ.ต้องทำใจนะ ถ้าเด็กพวกนี้อามาแล้วเป็นเด็กที่เร่ร่อน ทำไม่รู้ไหม พ่อแม่เค้ามีอาชีพ ก่อสร้างอย่างเนี้ยะ 6 เดือน 3 เดือน พอหมดอาชีพนี้แล้ว เค้าก็อพยพไปหางานใหม่ อย่างห้องที่เนี่ย เด็ก 16 คน ไปแล้ว 3 คน ไปหางานทำที่ท่ายาง ไปหาดเจ้า เพราะว่างานที่นี้หมด แต่ว่าถ้าเป็นพวกประมงอะไรอย่างนั้น จะอยู่”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

จำนวนเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนไทย ในอำเภอบ้านแหลมมีน้อยมากนั้น ยังมาจากปัจจัยด้านสถานะภาพทางกฎหมายของพ่อแม่ด้วย เนื่องจากแรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมายมักไม่เปิดเผยตัวเอง ในช่วง 5-6 ปี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2552 จำนวนแรงงานต่างด้าว (พม่า) เพิ่มขึ้นมากในอำเภอบ้านแหลม แต่ไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ เนื่องจากส่วนมากเกือบ 90 เปอร์เซ็นต์เป็นแรงงานผิดกฎหมาย (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์) เด็กที่ติดตามแรงงานต่างด้าว (พม่า) มา และเด็กที่เกิดในตำบลบ้านแหลม หลังจากแรงงานได้อพยพเข้ามาแล้ว จึงมีจำนวนมากตามไปด้วย แต่แรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย มักหลบซ่อน เพราะกลัวความผิด การมาติดต่อกับหน่วยราชการ เช่นการนำลูกมาเข้าเรียนจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก

“เมื่อปี 2547 ตอนนั้นรัฐบาลยังไม่ได้เก็บตก แต่ว่าช่วงปลายปีที่แล้ว ปี52 เนื่องจากแต่ละพื้นที่ทั้งมหาชัย ทั้งเพชรบุรี ทั้งสมุทรสาคร โดยเฉพาะที่ประกอบอาชีพประมงมันเยอะ เห็นแล้วมี

ปริมาณสูง มันยากต่อการควบคุม เราก็เลยให้เก็บตกเข้าไปเลย เก็บตกก็คือคนที่หลบหนีเข้าเมือง โดยไม่ได้รับอนุญาต คือให้พวกนี้มาขึ้นทะเบียนให้หมด ตั้งแต่ปลายปีที่แล้ว (พ.ศ.2552) จนถึงต้นปีที่ผ่านมา ที่ในช่วงที่เก็บตกขึ้นทะเบียนใหม่ตั้งแต่ปลายปีที่แล้ว เขาระบุอาชีพเลย มันจะมีระบุอาชีพ ใช้ว่าบัตรนี้ประกอบอาชีพอะไร จะมีหมด สรุปพวกที่อยู่ที่บ้านแหลมส่วนใหญ่เกือบ 90 % จะเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย....”

(ปลัดอำเภอ, สัมภาษณ์)

“น้อย แต่ไม่รู้เท่าไร แต่เห็นเดินในตลาดเยอะ แต่ไม่กล้ามาเรียน ที่เข้าเรียนค่อนข้างน้อยนะ ช่วยพ่อแม่เขาชนนัชนี่ คือเด็กในวัยเรียน ไม่ส่งเสริมให้เรียน ไม่กล้า.... ไม่กล้าให้มาเรียน เขาอาจไม่ได้ขึ้นทะเบียน กลัวว่าจะมีความผิด”

(ครู ป. 3 รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

3.1.1.2 ขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน (ผลบังคับใช้ พรบ. ไม่ครอบคลุมเด็กต่างด้าว)

บุคลากรทางการศึกษาในเขตพื้นที่ ตำบลบ้านแหลมได้ตระหนักถึงการเพิ่มขึ้นของประชากรแรงงานพม่าในตำบลบ้านแหลมอย่างชัดเจน และสังเกตเห็นเด็กในวัยเรียนที่ไม่ได้เรียน วิ่งเล่นเตร็ดเตร่ ในชุมชน ห้างแถว หรือตลาดนัด และแสดงความกังวลเกี่ยวกับปัญหาสังคมของเด็กต่างด้าวที่อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา ส่วนมากเด็กเหล่านี้พูดภาษาไทย แสดงว่าอาจเกิดในตำบลบ้านแหลม หรือติดตามพ่อแม่ที่เป็นแรงงานต่างด้าว (พม่า) เข้ามาอยู่ในตำบลบ้านแหลมตั้งแต่อาายุยังน้อย

“การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดก็คือ การเปลี่ยนแปลงของประชากร ลูกเล็กเด็กแดงนี้เยอะ เค้าก็จะอยู่กันที่นี้เป็นชุมชน เริ่มจากชุมชนเล็ก ๆ จนตอนนี้กลายเป็นชุมชนใหญ่ไปแล้ว”

(ผู้บริหาร รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

“ผมว่าปัญหามันแหลมคือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาเด็กไม่ได้เรียนหนังสือ ที่เดินเล่นพละกันในบ้านแหลม ผมเข้าใจว่าอนาคตจะเป็นปัญหาทางสังคม พอโตขึ้น แล้วที่เล็กๆคุยกับเพื่อนด้วยกัน พบว่ามีการลักขโมยบ่อย ในโรงเรียนก็มี เป็นก๊อกร้านและเหล้า เพราะสังคมบ้านแหลมส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของโรงงาน และแรงงานพม่า มีเด็กอายุประมาณ ป.2 ถึง ป. 4

ผมถามว่าทำไมไม่มาเรียน ถ้าเข้ามาจะให้เรียน ถ้าไม่มาเค้าจะมาเล่น กลุ่ม 14 ปี 15 ปี มาเล่น พุดไทยชัด เหล่านี้ต่อไปจะเกิดปัญหากับสังคมบ้านแหลม”

(ผู้บริหาร รร.บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

บุคลากรเหล่านี้ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า แม้รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทย โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่การขาดระบบและกลไกในการควบคุมให้เป็นไปตามนโยบาย เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน ในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กต่างด้าวในแต่ละพื้นที่ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในการรับการศึกษาของเด็กเหล่านี้ ก็ยังคงไม่ได้รับการคุ้มครอง เด็กต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เพราะผู้ปกครองอาจไม่ให้ความสำคัญ อีกทั้งกฎหมายไทยไม่มีผลบังคับใช้กับชาวต่างชาติ ให้มีหน้าที่ดูแลให้บุตรหลานชาวต่างชาติรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

“ต้องมีกฎระเบียบข้อบังคับ เรามี พรบ.การศึกษาภาคบังคับ เพราะฉะนั้นเมื่อเราให้โอกาสเค้าเรียน ให้เรียนฟรีทุกอย่าง เมื่ออยู่ในพื้นที่ที่เรา จะต้องให้เรียนหนังสือน่าจะเป็นอย่างนั้น มองว่าถ้าไม่ได้เรียนจะเกิดปัญหา ให้เขตเค้าดูแล....

ก็คือถ้าเป็นลูกของแรงงานต่างด้าว ถ้าอยู่ตำบลนี้ อำเภอนี้ ต้องเรียนที่นี่ มันจะควบคุมง่ายกว่า”

(ผู้บริหาร รร.บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“พวกที่ไม่ได้เรียน ผู้ปกครองเขาไม่ให้ ไม่ยอมให้มา เราก็คงจะไปบังคับไม่ได้ เพราะมันไม่มีกฎหมายบังคับเหมือนของไทย”

(ครูป.3 รร.วัดลัษณ์, สัมภาษณ์)

3.1.1.3 แรงงานเด็ก ครอบครัวแรงงานพม่าในตำบลบ้านแหลมส่วนใหญ่ ทำอาชีพรับจ้างในกิจการประมงต่อเนื่องขนาดเล็ก เช่น หั่นปลา บีบปลา แกะหอย ตากปลา ฯลฯ ตามบ้านของเจ้าของกิจการ เมื่อมีลูกหากเด็กยังเล็กมาก ถ้าไม่เลี้ยงเอง ก็ส่งไปให้ญาติที่ประเทศพม่าเลี้ยง เพื่อที่ตนเองจะได้ทำงานหารายได้ เมื่อลูกโตอายุสัก 2 ถึง 3 ขวบก็ มักนำลูกไปเลี้ยงที่ทำงานด้วย เด็กอายุไม่ถึง 10 ขวบก็เริ่มทำงานที่เดียวกับผู้ปกครอง ซึ่งได้ค่าแรงเท่าที่เด็กสามารถทำงานได้ เด็กผู้ชายพม่าอายุ 12-13 ขวบก็จะไปทำงานในเรือประมง ซึ่งต้องออกทะเลไปครั้งละ 1-2 สัปดาห์ การใช้แรงงานเด็กลักษณะนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เด็กขาดโอกาสเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน

“คือว่าที่พม่า เขาอยากมีลูกเยอะ เพราะว่าสามารถช่วยเหลือเขาได้”

“เนี่ย ยังไม่ทันไรเลย อย่างเด็ก 4-5 ขวบ ก็ช่วยพ่อแม่ทำงานได้แล้ว”

“คินะ 4-5 ขวบเนี่ย แล้วเด็กตอนช่วง 11-12 สามารถไปเรือได้”

“มันมีรายได้สำหรับทุกคน นอกจากว่าเด็กแรกเกิดถึง 2 ขวบเนี่ย ก็คือว่าเขาจะเอาไปดูไว้ข้าง ๆ ถ้าว่าพอมากกว่านั้นหน่อยเนี่ย ก็ให้ทำงาน”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร.วัดลักษณะ, สัมภาษณ์)

“เข้าใจว่าส่วนหนึ่งคือทำงานจับกังที่แพปลา อีกส่วนหนึ่งออกทะเล 10-15 วัน ถึงจะเข้าฝั่ง พวกนี้เข้าใจว่าไม่ได้เรียนหนังสือ”

(ผู้บริหาร รร.บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ผู้ปกครองเด็กต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่ ไม่นิยมให้บุตรหลานเรียนหนังสือ เนื่องจากเห็นความสำคัญ ของการหารายได้ในชีวิตประจำวัน ในปัจจุบันมากกว่าการศึกษา ความไม่แน่นอนเรื่องการได้รับวุฒิการศึกษา หลังจบการศึกษาระดับประถม ซึ่งอาจมีผลต่อการศึกษาต่อระดับมัธยม อีกทั้งสถานภาพของแรงงานต่างด้าว ที่ไม่มีหลักประกันด้านอาชีพอื่น นอกเหนือจากการขายแรงงาน ทำให้ผู้ปกครองแรงงานพม่า ไม่ส่งเสริมให้บุตรหลานรับการศึกษา ในโรงเรียนไทย เด็กต่างด้าว (พม่า) จึงเข้าสู่ตลาดแรงงานเด็ก ตั้งแต่อายุยังน้อยมาก ซึ่งผิดกฎหมายแรงงาน ที่ห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีทำงาน

“เด็กจะออกก่อน ป.6 พอได้เลขได้ภาษาก็จะออก พ่อแม่เขาก็จะให้ออก”

“จบไปแล้วก็ไม่มีอะไรรองรับ ม. 3 ม. 6 ไม่มีอาชีพรับรองจะให้เรียนแค่ ป. 6 พื้นฐาน”

“ถ้าออกไปแล้ว เขาน่าจะรับจ้างเหมือนแม่เขา ถ้าเกิดเรียนสูงที่ไหนจะรับเขาเวลาทำงาน จบมัธยมแล้วจะไปต่อที่ไหน ราชภัฏรับไหมคะ”

“พอเด็กจบ ป. 4 ออกไปเป็นเหมือนกันหมด ออกไปช่วยแม่ทำงาน คิดว่าถ้าเรียนมัธยมแล้วที่ไหนจะรับทำงาน”

“กลัวรัฐบาลจะไม่ช่วย เปิดรับเขาหรือเปล่า จะให้โอกาสเขาไหม ขึ้นอยู่กับหน่วยงานราชการ อนาคต. จะรับเขาไหม”

(ครูป. 3 รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“พี่ว่าคงไม่ได้เรียนต่อนะ พี่มีความคิดอย่างนั้น เพราะว่ากฎหมายไทยไม่ได้เปิดโอกาสให้กับเขา แต่ว่าเมื่อเช้าพี่ฟังข่าวนะ ชาวอาชำนันก็เป็นตำรวจคนแรก ชาวเขาคนแรกนะในประเทศไทยนะที่ได้เข้าเป็นตำรวจได้ โอกาสน้อยนะ”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

“เขาจะได้ใบรับรองหรือเปล่า ถ้าไม่มีสัญชาติ มันก็ออกวุฒิไม่ได้ ไข่ม้อยกะ รับรองได้หรือออกวุฒิไม่ได้มั้ง”

(ครู ป. 3 รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

3.1.2 โรงเรียน

3.1.2.1 ผู้บริหาร (กลยุทธ์การบริหารจัดการ และวิสัยทัศน์) โรงเรียน 5 แห่ง ในตำบลบ้านแหลม ที่สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพชรบุรี เขต 1 และรับนักเรียนต่างด้าว (พม่า) เข้าศึกษา เป็นโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลางมีนักเรียนตั้งแต่ 500 คน ขึ้นไป โรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนตั้งแต่ 120 คน ขนาดของโรงเรียนมีผลต่อจำนวนนักเรียนพม่าที่จะเข้าเรียนในโรงเรียน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการคุมกำเนิด ซึ่งทำให้อัตราการเกิดของประชากรไทย ในอำเภอบ้านแหลมลดลงมาก จนประชากรวัยเรียนลดตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มอัตราการเกิดที่ลดลงทั่วประเทศ

“เด็กไทยนี้น้อยลงนะ ในแต่ละปีเข้าเรียน ไม่กี่คนเอง คือคนไทยเค้าคุมกำเนิดนะ”

(ครู ป. 3 รร. วัดลักษ์, สัมภาษณ์)

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะควบคุมจำนวนโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องมีกลยุทธ์ ในการรักษาจำนวนนักเรียนในโรงเรียนไม่ให้ต่ำกว่า 120 คน ในขณะที่โรงเรียนขนาดกลาง ที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรต่าง ๆ และเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองในพื้นที่มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่มีความกดดันเรื่องจำนวนนักเรียนน้อยกว่าเกณฑ์

จากผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนบ้านแหลม และโรงเรียนวัดคันสน ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดกลาง รับนักเรียนสัญชาติพม่าไว้เพียง โรงเรียนละ 1 คน แต่โรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนวัดในกลาง มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ 2 คน และโรงเรียนวัดลักษ์ธาราม มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ จำนวน 22 คน นโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าว สามารถเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนไทย

โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย 15 ปี และโรงเรียนได้รับค่าสนับสนุน ตามรายหัวของนักเรียน เท่ากับนักเรียนไทย ก็เป็นโอกาสให้ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้กลยุทธ์ในการจัดการศึกษาเพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กอยู่ได้ ด้วยการเชิญชวนให้ผู้ปกครองพม่าส่งลูกเข้าเรียน เป็นผลให้เด็กต่างด้าว (พม่า) มีโอกาสได้เข้าเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก มากกว่าโรงเรียนขนาดกลาง แต่การใช้กลยุทธ์ก็ต้องคำนึงถึงผู้ปกครอง และครูในโรงเรียนด้วยว่า มีทัศนคติอย่างไรในการที่โรงเรียน จะรับเด็กพม่าเข้าเรียน

“มันมีโรงเรียนขนาดเล็ก คือต่ำกว่า 120 คนอะไรเนี่ย มันเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก และมันมีขนาดที่ต้องการบูรณาการวิธีการเรียนใหม่ เช่นยุบรวม เปิดสอนเป็นรายชั้น อะไรต่ออะไร ทีนี้พวกผู้บริหารเขาก็กลัว เช่นว่าถ้าเด็กต่ำกว่า 120 คนเนี่ย อาจต้องยุบรวม หรือ ไปเอาเด็กจากที่อื่นมาเรียนอะไรเนี่ย ทีนี้เขาก็มีการจัดรายหัวให้ เขาก็ไปตามเด็กเหล่านี้มา ทีนี้ของผมมันอยู่ขนาดกลางอยู่แล้ว ขนาด 500 กว่า ก็คือธรรมดาที่แทบจะดูแลไม่หวาดไม่ไหว ก็ไม่จำเป็นต้องไปหามา แต่เขาสนใจมากก็ไม่ได้ชัดเจน”

(ผู้บริหาร รร. วัดต้นสน, สัมภาษณ์)

“ไม่ได้ออกไป (สำรวจเด็กพม่า) ทีนี้เด็กก็เยอะอยู่แล้ว ชุมชนก็แออัด โรงเรียนเราเด็กก็เยอะที่สุด”

(ครูป. 3 รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“คิดว่าแต่ละโรงเรียนน่าจะออกไปสำรวจเด็ก แล้วดึงเด็กเข้ามาในระบบ โรงเรียนให้มาก เด็กจะได้มีการศึกษา มันเป็นโอกาสของเด็กนะ ก็รัฐบาลเค้าก็เปิดโอกาสอยู่แล้ว ก็บอกแล้วว่าเด็กพม่าเรียนแล้วได้รายหัวทุกคน คือบางทีอย่างว่าครูเค้าก็ไม่รับ บางทีผู้ปกครองบางคนเค้าก็ไม่รับ”

(ผู้บริหาร รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าว (พม่า) เข้าเรียนในโรงเรียนไทย เพิ่งจะเริ่มกันได้ไม่กี่ปี ผู้บริหารโรงเรียนใช้กลยุทธ์ ในการส่งเสริมให้เด็กต่างด้าว (พม่า) เข้าเรียนในโรงเรียนของตน แต่ความกังวลด้านความพร้อม ในการเรียนของเด็กต่างด้าว (พม่า) ซึ่งต่างจากเด็กไทย อันจะมีผลกระทบต่อผลการประเมินโรงเรียนโดยรวม ทำให้ผู้บริหารบางโรงเรียน มีวิธีการจัดการต่างจากโรงเรียนที่ไม่มีนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ศึกษาอยู่ วิธีการดังกล่าวคือการ ไม่นำผลการเรียนของนักเรียนต่างด้าว (พม่า) มาประเมินรวมกับผลการเรียนนักเรียนไทย กล่าวคือ ไม่มีการประเมินผลการเรียนของเด็กต่างด้าว (พม่า) วิธีการนี้เป็นการเลี่ยงไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการประกันคุณภาพ

การศึกษา เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก บางคนจึงมีโอกาสดำเนินการศึกษา และเมื่อจบการศึกษาที่จะได้รับใบรับรองการศึกษา แต่จะไม่ได้ใบสูทรับรองวุฒิการศึกษา

“ผมเป็นกรรมการเขตที่ติดตามประเมินผล เราไม่เคยได้พูดถึงเรื่องนี้เลย เพราะการที่ไม่พูดถึงคือการประเมินคุณภาพเด็ก เรามีต่างด้าว เราไม่เอามาประเมิน เพราะฉะนั้นมันจึงไม่มีผลกระทบต่อการเรียนไทย พม่ามีการฝากเรียนจะไม่มีการประเมินผล เข้าเรียนได้ยังไง ได้ทำไหร่ เด็กส่วนใหญ่จะไม่มีตึก เราก็ออกไปรับรองการศึกษาให้ ออกหลักฐานให้ แต่ไม่ใช่ใบสูทรับรองวุฒิการศึกษาให้ เราจึงไม่พูดถึงเพราะมันจะมีผลกระทบต่อการเรียน แต่ถามว่าลึก ๆ น่าจะคิดนะ เพราะเราใช้งบประมาณของเรา มันควรจะคิดถึงความคุ้มค่า”

(ผู้บริหาร รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

วิสัยทัศน์ และทัศนคติ

นอกเหนือจากผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องมีกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ในการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าวที่ด้อยโอกาส และใช้โอกาสนี้เพื่อรักษาสถานภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่ให้ถูกยุบแล้ว การเป็นผู้บริหารโรงเรียน ที่มีทัศนคติเชิงบวก และวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรม เพื่อความเข้าใจระหว่างชาติพันธุ์ มีแนวโน้มช่วยให้เด็กไทย เด็กต่างด้าว (พม่า) และชุมชนได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ผู้บริหารหญิงของโรงเรียนขนาดเล็ก (โรงเรียนวัดโน) มีทัศนคติเป็นบวกต่อเด็กต่างด้าว โดยคิดว่าเด็กทุกคนควรมีโอกาสในการศึกษาเท่าเทียมกัน เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เกิดในเมืองไทยก็ควรได้เรียนเหมือนเด็กไทย เพื่อมิให้ตกเป็นเหยื่อ จากการไม่รู้หนังสือ หากเด็กต่างด้าว (พม่า) โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง อ่านหนังสือไทยไม่ออก อาจถูกล่อลวงได้ ทัศนคติในเชิงบวกของผู้บริหารโรงเรียนนี้ เป็นสัญญาณที่ดี ที่จะทำให้เด็กต่างด้าว (พม่า) ในชุมชนตำบลบ้านแหลม มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น

แต่ผู้บริหาร โรงเรียน ก็ยังต้องคำนึงถึงทัศนคติของครูในโรงเรียน และผู้ปกครองของนักเรียนไทยในชุมชนด้วย เนื่องจากคนไทยในชุมชนตำบลบ้านแหลม ยังมีปฏิสัมพันธ์ น้อยมากกับแรงงานพม่า ทำให้เกิดความไม่เข้าใจ และความวิตกกังวลว่า หากในชั้นเรียนมีนักเรียนต่างด้าว (พม่า) จำนวนมาก จะเป็นผลเสียต่อการศึกษานักเรียนไทย คำสัมภาษณ์ของผู้บริหารหญิงของโรงเรียนขนาดเล็ก ยังสะท้อนให้เห็นว่า ฐานะของผู้ปกครองไทยในชุมชน มีส่วนทำให้ผู้บริหาร

โรงเรียน ต้องคำนึงถึงจำนวนนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่โรงเรียนจะรับเข้าศึกษา ต่างจากผู้ปกครอง
ของนักเรียนไทยที่ศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอาจไม่ค่อยดีนัก
ผู้ปกครองของนักเรียนไทย ที่ศึกษาในโรงเรียนขนาดกลาง ที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้าง
ดี อาจไม่พึงพอใจที่โรงเรียนมีนักเรียนพม่าจำนวนมาก การแสดงปฏิกิริยา การไม่ยอมรับในเรื่องนี้
ทำให้โรงเรียนวิตกกังวล

ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล นอกจากจะเปลี่ยนวิกฤติจำนวนประชากรนักเรียน
น้อย ด้วยการสนองนโยบายกระทรวงศึกษาในการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียนต่างด้าว
(พม่า) เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำเนินการต่อไปได้แล้ว ยังสร้างคุณค่าเพิ่มจากการมี
นักเรียนต่างด้าว (พม่า) ในโรงเรียนด้วยความคิดที่จะ จัดการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรม
แบบสองภาษา ไทย-พม่า ซึ่งคล้ายรูปแบบของโรงเรียนอีพี (ภาษาอังกฤษ) วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร
โรงเรียน เกี่ยวกับรูปแบบโรงเรียนสองภาษาไทย-พม่าสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ในตำบลบ้าน
แหลมนี้ จะเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา ที่ใช้ทรัพยากรในชุมชน ได้แก่ชุมชนพม่าซึ่งเป็นเจ้าของ
ภาษา (Native speaker) ได้อย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยไม่ต้องนำเข้าครู
เจ้าของภาษาจากประเทศตะวันตก ที่มีค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาที่สูง

“คือเราต้องการให้โอกาสเด็ก สงสารเค้า บางทีเค้าไม่รู้หนังสือเลย พอโตขึ้นอ่านหนังสือ
ภาษาไทยก็ไม่ได้ ต่อไปในอนาคตอาจไปถูกเค้าหลอก เค้าอะไรอีกเนียะ โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงนะ
ค่ะ”

“พี่ถือว่าทุกคน น่าจะมีโอกาสเท่ากัน ไม่ว่าชนชาติใด ลองเข้ามาอยู่บนผืนดินเดียวกับเรา
แล้ว ก็คิดเอาไว้ว่าเด็กก็น่าจะมีโอกาสเหมือนลูกหลานของเรา เค้าก็เป็นคนเหมือนกันนะ”

“จริง ๆ ที่โรงเรียนนี้ พี่เคยคิดจะเปิดรับเด็กพม่าเป็นห้องเลย พอเริ่มจะคิด ครูในโรงเรียน
บางคนบอกเลย ว่าถ้ารับเด็กพม่า คนไทยจะเรียนกันไม่ได้”

“ก็เคยคิดนะ เคยคิดว่าจะเอาภาษาพม่าเป็นภาษาที่สอง จะเอาครูที่เป็นคนพม่ามาสอนเด็ก
พม่าเด็กเล็ก ๆ ครูไทยสอนภาษาไทย ครูพม่าก็สอนคนไทยเราบ้าง”

“แต่ว่าต้องดูทัศนคติหลายๆด้าน และทางผู้ปกครองก่อน เดี่ยวผู้ปกครองเค้าจะมามีแต่
พม่า แต่ชุมชนแถวนี้ไม่ค่อยเท่าไร เพราะว่าแถวนี้ฐานะทางพ่อแม่จะไม่ค่อยดี แต่พี่เคยคิดนะอย่าง
ว่าจะให้ภาษาพม่าเป็นภาษาที่สอง ที่อื่นเอา EP แต่เราไม่เอา EP”

(ผู้บริหาร. รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

3.1.2.2 ครู เป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) เนื่องจากเป็นผู้ที่สัมผัสกับเด็ก และผู้ปกครองโดยตรง บทบาทของครูในการออกสำรวจเด็กไทย ที่อายุครบเข้าเรียน (ทร. 14) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ เป็นผลพลอยได้ที่เด็กต่างด้าว (พม่า) ได้รับการสำรวจโดยไม่ได้อยู่ใน แผนปฏิบัติงานของกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กที่จำนวนเด็กมีแนวโน้มจะไม่ถึง 120 คน ก็ได้ประโยชน์จากนโยบายของรัฐบาล ที่เปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าว เข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยงบประมาณของรัฐบาล

โรงเรียนวัดลักษณาราม ซึ่งมีจำนวนนักเรียนต่างด้าว (พม่า) มากที่สุดเมื่อเทียบกับ โรงเรียนอื่น ๆ ในตำบลบ้านแหลม ครูทำงานเชิงรุก ในการเพิ่มจำนวนประชากรนักเรียน ครูหลายคนเล่าถึงประสบการณ์การออกสำรวจเด็กไทย ที่อายุถึงเกณฑ์เข้าเรียน และอยู่ในบัญชีรายชื่อสำรวจที่โรงเรียนได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่สำรวจเด็กตามบัญชีรายชื่อนั้น ครูผู้ออกสำรวจต้องไปหาเด็กที่บ้าน ส่วนใหญ่แรงงานพม่าจะเช่าห้องแถวอยู่รวมกันหลายครอบครัว ห้องแถวเหล่านี้ปลูกสร้างขึ้นอย่างง่ายเพื่อให้แรงงานพม่าเช่าในราคาที่ไม่แพงนัก คนไทยในตำบลบ้านแหลมส่วนใหญ่ไม่อาศัยตามห้องแถวพม่า ห้องแถวที่พม่าอาศัยอยู่นี้ มีทั้งที่อยู่ในย่านที่คนไทยอาศัยอยู่ และแยกต่างหาก นอกจากนี้แรงงานพม่าบางครอบครัว ก็อาศัยอยู่ในที่พัก ที่นายจ้างจัดให้ ในบริเวณบ้านของนายจ้าง

ครูที่ลงพื้นที่สำรวจเด็กไทย จึงมีโอกาสดูพบเด็กต่างด้าว (พม่า) จำนวนมากในชุมชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ โดยเฉพาะชุมชนที่มีห้องแถวพม่าหนาแน่น ก็จะพบเด็กจำนวนมาก ภาพที่ครูพบเห็นคือ แรงงานพม่าทำงานไป โดยมีลูกวิ่งเล่นอยู่บริเวณที่พ่อแม่ทำงาน การส่งลูกไปศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนยังไม่เป็นที่นิยมสำหรับแรงงานพม่า นอกจากเด็กเล็กแล้วเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุถึงเกณฑ์เข้าเรียนก็มีจำนวนมาก พ่อแม่เด็กพม่าที่พอจะพูดภาษาไทยได้ และอยากให้ลูกมีโอกาสได้เรียนหนังสือในโรงเรียน ก็ถือโอกาสที่ครูมาสำรวจเด็กไทย สอบถามว่าโรงเรียนจะรับลูกของตนเข้าเรียนไหม เด็กพม่าบางคนที่เกิดและโตในเมืองไทย สามารถพูดภาษาไทยได้ และสนใจจะเรียนหนังสือก็ถามครูเองว่า ตนจะขอไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนได้ไหม

แม้การลงพื้นที่สำรวจเด็กไทย ในชุมชนใกล้โรงเรียนตามบัญชีรายชื่อ ที่โรงเรียนมีหน้าที่สำรวจ จะไม่ได้รวมถึงการวางแผนรณรงค์ ให้ครอบครัวแรงงานพม่า ส่งลูกเข้าเรียน แต่การลงพื้นที่นี้ และการเปิดโอกาสของกระทรวงศึกษาธิการ และวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน ก็เป็นโอกาสที่ดียิ่งสำหรับครอบครัวแรงงานพม่า ที่จะได้รับรู้ถึงโอกาสการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายตามที่รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุน

“เขาก็จะไปตามกันถึงบ้านเลย แล้วก็ไปถาม ถ้าเขาบอกว่าป็นเด็กพม่า เราก็ชักจูงให้เขามาเรียน”

(ครู ป. 3 วัดลักษณะ, สัมภาษณ์)

“... เราก็ไปตามเด็ก(สำรวจเด็กไทย) ไปตามเด็ก ก็ไปเจอพม่า แล้วเขาก็ถามว่ามาเรียนได้ไหม เขาไม่กล้ามาเองหรอก เราก็บอกว่าได้ เพราะโรงเรียนเรากำลังรณรงค์ให้เด็กเยอะขึ้น”

“ที่จริงพี่ไปตามแถวนี้ พม่าจะมีแถวนี้ ในแถบของพี่จะมี หมู่ 6 แล้วก็ หมู่ 7 ตรงนี้จะมีเยอะ ไปตามไทเกอร์ อยู่หมู่ 8 นั่น พี่ก็ไปตาม เยอะพม่าเยอะเลย”

“ส่วนมากจะเป็นแนวอนุบาลเยอะ แต่ว่าพอไปตามอนุบาลปั๊บ ประถมใหญ่ ๆ ก็ตามมา ก็คือเราจะไปหาอนุบาล พอพวกพ่อแม่รู้ มาเรียนด้วยได้ไหมคะ ขอเรียนด้วยได้ไหมคะ”

“เขาจะอยู่เป็นห้องแถว อยู่ติดๆกันเนี่ย พอเราไปเขาก็จะออกมาถาม หนูขอไปเรียนด้วยได้ไหม เพราะว่าถ้าเด็กไม่มา เด็กก็จะวิ่งเล่นอยู่แถว ๆ นั้น”

“เด็กขอ แล้วบางคนพ่อแม่เขาก็ถามว่าถ้าเขาเอาลูกเขามาเข้าเรียนจะได้ไหม”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

“เยอะนะ ยังมีอีกนะ แต่มันเยอะนะ พี่วิ่ง(รถ) เข้าไปในหมู่บ้านหนึ่ง เด็กไม่มาโรงเรียน ปรากฏว่าพอเด็กไม่มาโรงเรียน พี่ก็เข้าไปในบ้านหลังนี้ อยู่กันแบบครอบครัว อาชีพค้าปลีกปลา พอมองเข้าไปนะ พี่เห็นเด็กไม่ได้ จะไปกวาดมานะ (กวาดมาเรียน) เสียทำไม มีปลากองเบ่อเรอเลย เสียทำไมเด็กเล็ก ๆ เพียบเลย เป็นลูกพม่า ลูกเล็กเด็กแดง ไอ้แม่ก็บีบปลา ไอ้ลูกก็วิ่งเล่น”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม แม้ครูจะได้แสดงบทบาทสำคัญ ในการออกสำรวจเด็กไทย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้กับเด็กต่างด้าว (พม่า) ไปด้วย จากนโยบายการศึกษาฟรี 15 ปี แต่สถานะภาพของเด็กต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงาน ก็เป็นอุปสรรค ในการเข้ารับการศึกษา ในโรงเรียนไทย เนื่องจากครอบครัวแรงงานพม่าส่วนใหญ่ ไม่มีเอกสารสำคัญ ที่โรงเรียนต้องการสำหรับรับเด็กต่างด้าวเข้าเรียน เนื่องจากโรงเรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ ในการป้อนข้อมูลในระบบ Smiss เพื่อรับงบประมาณสนับสนุนรายหัวนักเรียน

ข้อมูลที่จะต้องป้อนเข้าระบบ มีส่วนเกี่ยวข้องกับ เอกสารหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับบุคคล เช่นเลขบัตรประจำตัวชาวต่างชาติ (ที่ขึ้นทะเบียน) ของผู้ปกครอง และใบแจ้งเกิดของเด็ก ซึ่งโรงเรียนใช้เป็นสูตรคำนวณรหัสประจำตัวให้เด็กต่างด้าว เพื่อเข้าระบบ Smiss ครูที่ออกสำรวจเด็ก

และพบเด็กต่างด้าว (พม่า) หรือผู้ปกครองพม่าที่ต้องการให้บุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนไทย จะยึดแนวปฏิบัตินี้ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่โรงเรียนไม่สามารถรับเข้าเรียนได้ ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ไม่มีใบแจ้งเกิด ซึ่งมีทั้งเด็กที่เกิดที่พม่า และติดตามผู้ปกครองที่มาขายแรงงาน ในตำบลบ้านแหลม และเด็กที่เกิดที่เมืองไทย จากการทำคลอดที่บ้าน และไม่มีการแจ้งเกิด กลุ่มแรก ผู้ปกครองไม่มีใบแจ้งเกิดมาจากพม่า

“แต่ตอนนี้รัฐบาลเค้าให้รายหัวมาแล้วนะ เค้ามีสูตรคิดเลขหลัก ต้องถาม ผอ. นะอันนี้”

“ถ้าเป็นเด็กต่างด้าว เด็กพวกนี้ก็ได้เหมือนเด็กไทยเลย ที่นี้เกณฑ์ให้เลขหลักเนี่ยนะ มันมีหลักฐานที่ผอ. มันเป็นนโยบายของรัฐ”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“ต้องรับไว้ทุกคน ใครมายืนต้อนรับหมด เอกสารครบรับหมด”

“คือ บัตรพ่อแม่ บัตรที่เขาทำ บัตรรัฐบาล คล้าย ๆ กับบัตรต่างด้าว ของไทยออกให้พม่าอย่างเนี่ย”

“เขาบางคนเกิดเมืองไทย เกิดตามโรงพยาบาล แล้วเขาจะมีสมุดของเด็กมาให้”

“มีทุกคนเลย ส่วนมากที่มาอยู่ที่นี่มีทุกคนเลย ไม่มีไม่รับ”

“ไม่รับ รับไม่ได้ เอกสารไม่ครบ คนต่างด้าวนะ”

“ส่วนมากก็ต้องครบนะซิ คนไม่ครบ ไม่กล้าออกมาเรียนหรือก่เชื้อชิ เพราะกลัวตำรวจจับใช้ไหม กลัวตำรวจจับ”

“ต้องเกิดปัญหาแน่นอน ปัญหาทั้งสังคม แต่ผู้ปกครองบางคนก็คินะ อยากให้ลูกมาเรียน ถ้าไม่เรียนนี่มีปัญหาแน่ พวกนี้แบบว่าถ้ามีปัญหาแล้วหนีกลับสบาย แต่บางคนอยากมาแต่ใบเกิดอยู่ที่พม่า ก็มาเรียนไม่ได้”

(ครูเขาว์, สัมภาษณ์)

“หลักฐานที่แสดงบอกว่า พ่อเค้าบอกว่าสมมติเด็กชายโพธิ์อย่างเงี้ย ถามว่าแล้วเด็กคนนี้มีหลักฐานไหม ไม่มีเพราะเกิดมาจากพม่า ที่นี้อ้าวไม่ได้ ถ้าเด็กเกิดที่นี้โรงพยาบาลบ้านแหลม เค้าออกหลักฐานให้ได้ เค้าก็ออกมา (เรียน) นะน้อง”

“เท่าที่ไปสำรวจดู ได้ตั้งหลายคน พอบอกว่าครูหลักฐานการเกิด เพราะว่าเด็กคนนี้เพิ่งมาจากพม่า.... อย่างนี้ไม่ได้เลยมีอุปสรรค”

“แต่ที่พี่เอามานี้มีหลักฐานหมดนะ ให้ดูได้เลย ทั้งบัตรประจำตัวของบิดามารดา หลักฐานการเกิดจากโรงพยาบาลบ้านแหลม เขาจะมีเลขบัตรของเขาโดยเฉพาะ”

“หลักฐานการเกิด แต่ถ้าเกิดที่นี่ พี่จะค้นได้ที่โรงพยาบาลบ้านแหลม ส่วนใหญ่นะที่พ่อแม่เขามาอยู่ แล้วมาเกิดที่นี่ต้องไปดู (โรงพยาบาล) บ้านแหลมซิ เจ้าเรียกอะไร ข้อมูล ทะเบียนเจ๊ยะทะเบียนคนป่วย จะเป็นเด็กพม่า เวลาขึ้นไปเนี่ย แบบเค้านัดหยอดยา ไอ้โห จะเป็นเด็กเกิดที่นี่ คไม่รู้ซิ เซนส์มันบอกเป็นเด็กพม่า”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

3.1.2.3 การสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์ ผู้ปกครองเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย แม้จะพูดภาษาไทยได้บ้าง หรือสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานและนายจ้างได้บ้าง แต่ยังไม่สามารถสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของบุตรหลานกับครูไทย ที่ออกไปพบปะตามชุมชนที่พม่าอยู่อาศัย อีกทั้งยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการศึกษาของไทย เช่น เอกสารสำคัญที่โรงเรียนต้องการสำหรับลงทะเบียนเด็กต่างด้าว (พม่า) เข้าระบบโรงเรียนไทย

ครูไทยเอง ก็ไม่เข้าใจภาษาพม่า จึงมีปัญหาในการสื่อสารกับผู้ปกครองพม่า แต่เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เกิดและโตในชุมชน และนักเรียนที่เรียนอยู่ที่โรงเรียน ช่วยทำหน้าที่เป็นล่ามในการสื่อสารระหว่างครูกับผู้ปกครอง นอกจากนี้ นักเรียนต่างด้าว (พม่า) เหล่านี้ ซึ่งอ่านออกเขียนได้ ยังต้องทำหน้าที่แทนผู้ปกครองในการเซ็นชื่อในเอกสารของโรงเรียน เช่น การรับเงินช่วยเหลือทางการศึกษาที่รัฐบาลให้กับผู้ปกครอง ดังนั้นการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียน กับผู้ปกครองเด็กต่างด้าว (พม่า) ตั้งแต่การรับสมัครเข้าเรียนจนถึง เข้าเป็นนักเรียนของโรงเรียนแล้ว จำเป็นต้องอาศัยเด็กต่างด้าว (พม่า) เหล่านี้

“ปัญหาที่ไม่เข้ามาเรียน บางทีมีปัญหาที่ครูไปสื่อสารแล้วไม่รู้เรื่อง”

“บางทีพ่อแม่ ที่พี่ไปหาเนี่ยยังฟังภาษาไทยไม่ค่อยรู้เรื่อง.... ไหนหลักฐานมีไหม ขอคู่มือยบบางทีเค้าไม่ให้เนะ เค้าระแวง กลัวไม่เอามาคืน บอกให้เค้าไปถ่ายเองเค้าก็ไปไม่ได้”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“เขาพูดได้ แต่เขาเขียนไม่ได้ นอกนั้นจะมีแม่นายโพธิ์ พูดพอได้ในอะ นอกนั้นพูดไม่ได้เลย มองตากันปริบ ๆ อยู่那儿แหละ ต้องให้ลูกสื่อ ส่วนมากจะให้ลูกสื่อ แต่เวลาไปเอาบัตรเอาอะไร เขาเต็มใจนะ เขาริบควักมาให้เลย เอาไปถ่ายเอกสาร”

(ครูเยา, สัมภาษณ์วั)

“สื่อสารไม่สะดวก พูดบางคำยังไม่ชัด”

(ครู ป. 3 รร.วัดลักษ์ณ์, สัมภาษณ์)

“(พ่อแม่) ฟังรู้มั่งไม่รู้มั่ง ส่วนมากจะไม่ค่อยรู้”

(ครูรัช รร.วัดลักษ์ณ์, สัมภาษณ์)

“เขาจะมาที่นี่ เขาพูดภาษาไทยไม่ได้ ลูกเขาจะเป็นล่าม เขาจะเอาเงินมาให้ ซื้อเสื้อผ้า เขาจะไม่มิลิทธิเรียนฟรี (ก่อนปี2553) เขาจะให้ลูกสื่อกับเรา”

(ครู ป. 3 รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“ลูกสาวเค้าจะบอกว่าอะไรเท่าไร แล้วเวลาเซนต์ซื้อก็ให้ลูกสาวเซ็นแทนผู้ปกครอง ต้องอุปกรณ์การเรียนอะไรอย่างนี้นะคะ เด็กจะเป็นผู้เซ็น”

(ครู ป. 3 รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

“เขา (พี่ชายของนักเรียนพม่า) เขียนชื่อเขาได้ตัวเดียว เพราะชื่อเขามีตัวเดียว แต่ถ้าแม่ไม่ ต้องเลย นามสกุล ไม่มีด้วย เขียนชื่อได้ตัวเดียว”

(ครู ป. 2 รร. รร.วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

“เวลาจะเซ็นอะไรต้องให้ลูกเซ็น”

(ครู ป. 3 รร. วัดลักษ์ณ์, สัมภาษณ์)

3.1.2.4 การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ซึ่งส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ มีครูที่ให้ความสนใจ ดูแลเด็กอย่างทั่วถึงเป็นรายบุคคล เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนน้อย ห้องเรียน

หนึ่งมีนักเรียนเพียง สิบกว่าคน และ การปฏิบัติของครูต่อเด็กไทย และเด็กต่างด้าวอย่างเท่าเทียม โดยไม่มีอคติ มีผลสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงาน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่รายงานว่าพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) เป็นที่น่าพอใจ ครูไทยหลายคนที่ทำให้สัมภาษณ์ ตั้งข้อสังเกตว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) มีความตั้งใจ และสนใจในการเรียนมากกว่าเด็กไทยที่เป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน อาจเป็นเพราะ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวแรงงานต่างชาติที่ยากลำบาก เป็นแรงขับให้เด็กต่างด้าว (พม่า) มีความพยายามในการเรียนรู้ มากกว่าเด็กไทยที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีสบายกว่า นอกจากนี้นักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังเรียนในโรงเรียนไทยนี้ เป็นกลุ่มที่มีจำนวนน้อยมากของครอบครัวแรงงานพม่า ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษ ชุมชนแรงงานพม่าส่วนใหญ่ ยังให้ความสำคัญต่อการใช้แรงงานเด็ก มากกว่าการให้การศึกษา

“การบ้านจะนำหน้าเพื่อน ทำเร็ว พิมพ์งานคอมพิวเตอร์เขาจะทำ เต็มใจเรียนรู้ บอกเขาว่าครูจะมาทำวิจัย เขาก็เต็มใจมา ”

“พูดไทยได้ พูดเก่ง เรียนรู้ทุกอย่าง ภาษาอังกฤษก็พูดได้”

(ครู ป. 3 บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“ก็เด็กห้องพี่นะ 3 คนเก่งหมดเลย”

(ครูทอม, สัมภาษณ์)

“เคยสอนรวมๆกับเด็กของเรา (เด็กไทย) นี่ละ ที่เคยเจามา 2-3 ปีนี้แหละ มีความรู้สึก ว่า เด็กพม่ามีความตั้งใจ และสนใจกว่าเด็กของเรา”

“ปรับตัวเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ทุกคน ส่วนเรื่องการเรียน เขาก็รับรู้ได้เร็ว แล้วเขาก็มีความสนใจด้วย”

“ที่เราสังเกตนะ เด็กต่างชาติมีความตั้งใจเรียน ความสามารถในการเรียนของเขา จะเก่งกว่าเด็กไทย แทบทุกห้องเลย ที่เคยคุย ๆ คืออาจจะเป็นเพราะว่าเขายากลำบากมาก่อน”

(ครู ป. 3 วัดลักษณะ, สัมภาษณ์)

“ส่วนใหญ่เด็กที่เรียนเก่งเป็นเด็กพม่า เก่งจริง ๆ ผมมาอยู่บ้านแหลมใหม่ๆ ไปดูที่ห้องเรียน มีเด็กพม่า 3-4 คน เก่งกว่าคนไทย เด็กที่มาเรียนส่วนใหญ่ เข้าใจว่าพ่อแม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา คนพม่าส่วนใหญ่พูดภาษาอังกฤษได้”

(ผู้บริหาร. รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ลักษณะเด่นของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในโรงเรียนไทยขนาดเล็ก ในตำบลบ้านแหลม คือเด็กจะเข้าเรียนเมื่ออายุมากกว่าเกณฑ์ เนื่องจากรัฐบาลพึงสนับสนุนการเรียนของเด็กต่างด้าวในโรงเรียนไทย โดยสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย ในปี พ.ศ. 2552 เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่มาเข้าเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าเรียนในระบบโรงเรียนมาก่อน เมื่อมาเข้าเรียนครั้งแรก ปี พ.ศ. 2552 เด็กเหล่านี้จึงอายุมากกว่าเด็กในชั้นเรียนเดียวกัน และมีวุฒิภาวะสูง ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ ครูที่ออกไปสำรวจเด็กไทยในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียน ซึ่งมีครอบครัวแรงงานพม่าอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น หากเป็นครูอนุบาล และพบเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่ครอบครัวแรงงานพม่าสนใจให้เข้าเรียนอนุบาล ครูก็จะรับไว้ แม้ว่าอายุจะมากกว่าเด็กไทยที่เข้าเรียนชั้นอนุบาล ซึ่งมักอายุประมาณ 5 ขวบ แต่เนื่องจากเด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่เคยเข้าโรงเรียนมาก่อน จึงเริ่มต้นเรียนรู้เหมือนเด็กอนุบาลทั่วไป แม้จะอายุ 8 ขวบ แต่เนื่องจากวุฒิภาวะสูงกว่า เด็กอนุบาลทั่วไป รวมทั้งมีความตั้งใจเรียน จึงเรียนรู้ได้ไว ทั้งทักษะในการเขียนตัวอักษร และการอ่านหนังสือ ครูประจำชั้นอนุบาลของโรงเรียนวัดลักษณะ จึงแต่งตั้งเด็กต่างด้าว (พม่า) คนหนึ่งในชั้นอนุบาลให้เป็นหัวหน้าชั้น

“เราไปได้มาถือว่า เด็กไม่เคยเรียนหนังสือมาเลยนะ ”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“คือตอนที่มาเข้าอนุบาล เด็กเขาโตกว่าเด็กทั่วไปอยู่แล้ว”

(ครู ป. 3 รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“เออ ไปดูได้เลย พี่ว่าอายุสมองเค้าเต็มนะ 8 ขวบเจี๊ย ต้องอยู่ ป.2 แล้วต้องมาอยู่กับเด็ก 5 ขวบเจี๊ย”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“เขียนสวย พยัญชนะ ก-ฮ ไปแล้ว อ่านได้ จริ่งแล้วถ้าเป็นไปได้นะ พี่ว่าน่าจะไปอยู่ชั้น ประถม เด็ก ๆ มีความพร้อมเหมือนว่าอายุสมองเค้าได้นะ ป้อนอะไรให้ก็เป็น เนี่ยพี่ต้องให้เป็น หัวหน้าชั้น”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“ที่นี้พอเราสอน ๆ ไปใช้ไหม เด็กพวกนี้วุฒิภาวะมันสูงไง ฟังครั้งเดียวรู้เรื่อง ทำได้หมด ลายมือเขียนตรงดิกเลย เด็กของเราเนเก ยังไม่เป็นรูปเป็นร่าง ม้วนไม่เป็น”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

“เรียนดี ๆ เท่าที่ไปหามา เรียนดีทุกคนเลยนะ ไม่รู้ว่าจะเป็นอายุสมองเค้าพร้อมรีเปล่า อายุ เค้าได้ สมองเค้าเต็มที”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุเกือบ 10 ขวบ แต่เพิ่งเข้าเรียนที่ โรงเรียนไทยเป็นครั้งแรก จะถูก จัดให้เริ่มเรียนจากชั้นประถม 1 เมื่อเรียนผ่านไปได้สัก 1 เทอม ครูไทยสังเกตเห็นว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) เรียนรู้ได้ไว เพราะวุฒิภาวะสูงกว่านักเรียนไทยในชั้นประถม 1 และเมื่อเด็กต่างด้าว (พม่า) สอบผ่าน ครูก็จะเลื่อนชั้นให้ไปเรียน ประถม 2 ในเทอมที่ 2 โดยไม่ต้องเรียน ประถม 1 ต่อ นอกจากการเรียนรู้อย่างดีแล้ว เด็กต่างด้าว (พม่า) สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนนักเรียน และโรงเรียน ได้ดี แม้จะเพิ่งเข้าเรียน และเป็นประสบการณ์ครั้งแรกในการเรียนหนังสือ ครูประจำชั้นประถม 1 กล่าวว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) ชั้น ประถม 1 ที่เพิ่งเข้าเรียน ปรับตัวได้ดี และชอบคบหากับนักเรียน ชั้นสูงกว่า เช่น ประถม 2 และ ประถม 3

“พม่าจะเป็นเด็กอายุมาก คือ อายุประมาณ ป. 2 ป. 3 แต่เขาเพิ่งจะมาเข้า จึงให้เข้าป. 1 ก่อน เข้าเรียน ป.1 ไปได้สักเทอม ก็จะเห็นว่า คือว่าเด็กมัน โดน่ะ เขาก็จะรับเร็ว พอรับเร็วก็สอบผ่าน แล้ว เขาก็จะได้ขึ้น ป. 2 กลางปี คือเขาโตเกินเด็กแล้ว ความจริงอายุเขาน่าจะ ป.3 ป. 4 ด้วยซ้ำ แต่เขาเพิ่ง เข้ามา”

(ครู ป. 3 วัดลัทธิ, สัมภาษณ์)

“ห้อง ป.1 เนี่ย อายุเกินเกณฑ์ก็มีนะ 10 ขวบ แต่ปีการศึกษาปี เทอม 2 นี้เค้าส่งเลื่อนชั้นไป ไปอยู่ ป.1 10 ขวบ เนี่ยมันต้องอยู่ ป. 4 แล้วนะ”

“ก็เนี่ยมาเรียนพื้นฐาน ถ้าเกิดมา 10 ขวบเนี่ยจะขึ้นไปอยู่ชั้น ป. 4 มันไม่ได้ เด็กต้องลงพื้นฐาน ป.1 ให้ดี เดี่ยวที่ว่าเทอม 2 จะส่งไปอยู่ชั้น ป. 2 10 ขวบต้องอยู่ชั้น ป. 4 แล้ว”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“การปรับตัว ค่อนข้างมาก แล้วไม่คบเด็ก ป. 1 จะไปคบชั้นโต ๆ ป. 1 มันเด็กไป... ชอบไปคบ ป. 2 ป. 3 เขาชอบ”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เคยเรียนที่พม่ามาก่อน แต่ไม่มีหลักฐานทางการศึกษา โรงเรียนจะจัดให้เรียนชั้น ป.1 ใหม่ เพราะถ้าให้เรียนชั้นต่อเนื่อง ก็จะขาดหลักฐานคะแนนของชั้นอื่นๆ ก่อนหน้านั้น ซึ่งจะมีปัญหาในการทำหลักฐานจบการศึกษาประถมศึกษา 6 ยกเว้นเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เรียนในโรงเรียนไทยที่มีหลักฐานการศึกษาครบ และย้ายโรงเรียนก็จะไปเรียนชั้นต่อเนื่อง ดังนั้นเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุมากกว่า 10 ปี และเคยเรียนชั้นสูงกว่า อนุบาล และ ป.1 แต่ต้องมาเรียนซ้ำชั้นกับ เด็กอนุบาล หรือ เด็กป.1 จึงเรียนรู้ได้เร็วกว่า และมักให้ข้ามชั้น จาก ป.1 ไป ป.2 ในภาคการศึกษาที่ 2 ของปีการศึกษาเดียวกัน

“ถ้าไม่มีหลักฐานนะคะ อย่างวิชาเขาเรียนโรงเรียนบ้านแหลมมา เขามีใบย้าย มีคะแนน เขาก็สามารถขึ้น ป.3 ได้ แต่เด็กที่ไม่มีอะไรเลย เราก็ต้องให้เข้า ป.1 ก่อน ไม่งั้นเดี๋ยวพอทำเรื่องจบ มันจะไม่มีคะแนนของ ป.1 ป.2”

(ครู ป. 3 รร.วัดลัทธิ, สัมภาษณ์)

“แล้วก็มาขึ้น ป.1 ใหม่ อย่างภัทรพลเนี่ย เคยเรียน ป. 6 มาแล้ว”

“นายโพธิ์ รมเย็นนะ มาพูดอะไรไม่ได้เลย ที่แรกครูก็ไม่รู้หรอก มันเป็นอะไร พัชรพล เวลาครูพูดอะไร เธอจะต้องพูดกับเพื่อน (โพธิ์) ทำไม แต่ฟังเข้าใจ ว่าที่เขาพูดกับเพื่อนเพราะว่าครูพูดอะไร สิ่งงานอะไร เขาก็เลยพูดกับเพื่อนว่า ครูเขาพูดอย่างไร ”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

3.1.3 ครอบครัว

3.1.3.1 ความยากจน ครอบครัวแรงงานพม่า ที่อพยพจากประเทศพม่า เข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ครอบครัวแรงงานพม่าที่ทำงานใน ตำบลบ้านแหลม ก็เช่นเดียวกัน จากการสัมภาษณ์ครอบครัวแรงงานพม่า ที่ไม่ส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนไทย ครอบครัวเหล่านี้กล่าวถึงสภาพความจำเป็นในการเข้ามาขายแรงงานในเมืองไทยดังนี้

“ที่พม่า เรียนจบก็ไม่มีงานทำ”

“มีงานทำ ก็ได้เงินเดือนน้อย”

“เรียนที่ยุ่งๆ จบแล้วมีงานทำ แต่เรียนต่างจังหวัด จบแล้วไม่มีงานทำ ต้องอยู่เมืองใหญ่ๆ”

(ลำ/ สันทนา กลุ่ม ผู้ปกครองพม่าที่ลูกไม่ได้เรียนในโรงเรียนไทย
สนทนาที่หน้าวัดต้นสน, สัมภาษณ์)

การทำงานเป็นผู้ใช้แรงงาน ในกิจการประมง หรือการแปรรูปอาหารทะเล บางฤดูกาล ไม่สามารถกำหนดเวลาทำงานตายตัวได้ บางช่วงต้องทำงานหลังเที่ยงคืน บางช่วงก็ทำเวลากลางวัน ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลมที่ไม่ส่งลูกเข้าเรียน ระบุว่าเวลาในการทำงานเป็นอุปสรรคในการส่งลูกไปโรงเรียน นอกจากนี้บางฤดูกาลก็ไม่มีงานทำ รายได้ไม่แน่นอน ทำให้ไม่มีเงินซื้ออาหารเข้าให้ลูกรับประทานก่อนไปโรงเรียน

“บางที่ทำงานกลางคืนมั่ง กลางวันมั่ง แล้วแต่มีปลา”

“บางที่ไปทำปลาดีสอง กลับมาสี่ ห้าโมง”

“ส่วนมาก ไม่มีเวลาอาบน้ำแต่งตัวให้ลูก”

“ลูกสาวพูดไทยได้ แต่ไม่มีเวลาไปส่ง ต้องไปทำงาน ”

“คือบางวันไม่มีดั่งค์ในตัวเลย ถ้าลูกไปโรงเรียนใช้มัย ตอนเช้าต้องกินข้าวต้ม ไม่มีดั่งค์”

“ต้องทำงาน ไม่มีดั่งค์ ไม่ใช่ว่าไม่อยากให้ลูกไปเรียน แต่ไม่มีดั่งค์ ลูกไปโรงเรียนต้องกินข้าวต้ม บางที่ไม่มีดั่งค์ให้ลูกไปโรงเรียน”

“งานมีไม่ทุกวัน มีมั่ง ไม่มีมั่ง”

(ลำ/ สันทนา กลุ่ม ผู้ปกครองพม่าที่ลูกไม่ได้เรียนในโรงเรียนไทย
สนทนาที่หน้าวัดต้นสน, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม แม้ครอบครัวแรงงานพม่าจะฐานะยากจน บางครอบครัวก็พยายามส่งลูกมาเรียน เพื่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่นเพื่อให้ รู้ภาษาไทย อ่านภาษาไทยได้ จะได้เดินทางไปไหนมาไหนสะดวกกว่า รุ่นพ่อแม่ชาวพม่าที่พูด และอ่านภาษาไทยไม่ได้

“นั่งรถได้แล้วก็พูดภาษาไทยได้ ไปไหนมาไหนได้ อย่างไปเพชรนะ รุ่นเรา อะไรวะ เพราะไม่รู้ (อ่านไม่ออก) อยู่เมืองไทยก็อ่านได้ ไปไหนมาไหนได้ ไม่หลง”

(ล่อม/ สทนากลุ่ม ผู้ปกครองพม่าที่ลูกไม่ได้เรียนในโรงเรียนไทย
สถานที่หน้าวัดต้นสน, สัมภาษณ์)

เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เรียนในโรงเรียนวัดลักษณะ โรงเรียนวัดในกลาง โรงเรียนวัดต้นสน และ โรงเรียนบ้านแหลม ล้วนมาจากครอบครัวที่ขายแรงงาน และยากจน แม้รัฐบาลจะสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย แต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากที่รัฐให้ เช่นค่าขนม ค่ารถรับส่ง และค่ากิจกรรมต่าง ๆ สำหรับมาโรงเรียน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองที่ขายแรงงานบางคน ไม่สามารถจ่ายได้ จึงให้ลูกเลิกเรียนก่อนจบ ป. 6 หรือให้เรียนแค่ ป.6 เพื่อช่วยกันหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว

“เพราะว่ารายได้แค่น้อย บางวันเค้าไม่มีเงินก็ไม่มาค่ะ ขนาดเราให้เค้ากินอาหารฟรีเหมือนเด็กไทย เค้าก็มา ๆ หยุด ๆ”

(ครูป. 3 รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม การได้เข้าเรียนในโรงเรียนไทย โดยได้รับการสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย ทั้งค่าเสื้อผ้า อุปกรณ์การเรียน นม และอาหารกลางวัน ก็เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปกครองพม่าส่งลูกมาโรงเรียน เนื่องจากลูกได้ทานอาหารกลางวันฟรี

“ช่วงเทศกาลปีใหม่ หยุด 4 วัน เด็กพม่าบ่นทำไมหยุดหลายวันจัง.... พี่ว่าเขาชอบมาโรงเรียน มาแล้วเขาได้กินอิ่ม แต่คนไทยชอบหยุด คนไทยหยุดหลาย ๆ วันชอบ”

“อย่างอาหารเสริมนมเนี่ย เด็กไทยไม่ค่อยสนใจเท่าเด็กพม่า เอาสิ เอาหมด ผมเอาครับผม เอาครับ ผมเอาไปให้น้อง แบบโรงเรียนหยุดหลายวันเนี่ยเด็กไม่ชอบ เขาไม่ได้กินอาหารที่ดีจากที่บ้าน”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

อีกทั้ง เด็กต่างด้าว (พม่า) ก็ชอบมาโรงเรียนเพราะได้ทานอาหารที่อร่อยที่โรงเรียน ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่ได้ทานแบบนี้ที่บ้าน ครูหลายคนก็ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านนักเรียนในชุมชน บรรยายถึงสภาพอาหารการกินในครอบครัวพม่าไว้ดังนี้

“ไม่รู้อะไรด้วยน้อยหนึ่ง แล้วก็ผักกะละมังหนึ่ง กินกัน 6-7คน เค้าประหยัด”

“ประหยัดกินมากเลย อาหารกินประหยัด เด็กมันไม่ค่อยได้กิน”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“เคยเห็นพ่อแม่เขาจะไปซื้อผักในตลาด แล้วก็เขาก็ไปคลุกกับน้ำมัน แล้วก็เอาพริกป่นใส่ให้ลูกกิน เขาก็กินกันนะ แต่เดี๋ยวนี้เขาพัฒนาขึ้นนะ รู้จักกินปลา กินหมู แต่มาใหม่ ๆ เห็นสภาพ พอเราเปิดกล่องข้าวมันเหม็น เรายังกินแทบไม่ลง”

“อาหารของเรากับของเขามันต่างกันไง เด็กมันถึงได้อยากมาโรงเรียน”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

“ความเป็นอยู่ของเค้าลำบาก ไม่มีกิน”

(ครู ป. 3 วัดลักษณะ, สัมภาษณ์)

เนื่องจากโรงเรียนที่เด็กต่างด้าว (พม่า) เรียน เป็นโรงเรียนที่ตั้งในวัด สาธุชนมาทำบุญเลี้ยงพระ และเป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารกลางวันเด็กทั้งโรงเรียนเป็นประจำ นักเรียนต่างด้าว (พม่า) จะทานอาหารมากกว่านักเรียนไทย เพราะอาหารที่บ้านไม่ค่อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยเองก็ได้ตอบแทนโรงเรียนที่ให้ความร่วมมือในการวิจัย ด้วยการเป็นเจ้าภาพอาหารกลางวัน และสังเกตเห็นการทานอาหารกลางวันอย่างเอร็ดอร่อยของเด็กต่างด้าว (พม่า) ตามที่ครูในโรงเรียนให้ข้อมูล ดังนั้นการมีโอกาสได้เรียนในโรงเรียนไทย นอกจากจะได้รับความรู้แล้ว เด็กต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงานที่ยากจน ยังได้ทานอาหารอย่างสมบูรณ์กว่าอาหารที่ครอบครัวพม่าจัดให้ลูก

“อาหารกลางวันของโรงเรียน ที่ผู้มีจิตศรัทธามาเลี้ยง เชื้อไหม แกกินอาหาร 4 ขาม ภาษาไทยเรียกว่า กินแบบมูมาม ตะกละนะ”

“ดูเลย เรียนดีแต่ยากจน ถามดูเลย วันนี้แม่ให้ตั้งค์ไหม ไม่มี ครูก็ให้นะ เวลาเค้ากินข้าวเสร็จแล้ว ให้ 5 บาท 10 บาท เวลาไปโรงอาหารนะ ก็ให้เด็ก เด็กมันกินเกณฑ์ไ้ แม่ครัวเค้าจะรู้เลย

เด็กต่างด้าว 3 คนเนี่ยก็ให้มากกว่าเด็กไทย ยิ่งთომหลังเด็กโตขึ้นต้องกินมาก รู้เลยห้องนี้เค้า (แม่ครัว) จะให้แบบเต็ม พอมีเจ้าภาพมาเลี้ยง กินที่ 4 ชาม ก็บอกเค้าไม่ต้องรีบ กินค่อย ๆ เคี้ยวก็มี เจ้าภาพมาอีก”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

3.1.3.2 ระดับการศึกษา ผู้ปกครองของนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่เคยเรียนหนังสือที่ประเทศพม่าในระดับประถมศึกษา มีคะแนนตั้งแต่ ป.1 ถึง ป.5 คนกลุ่มนี้จำนวนน้อยมากที่เรียนจบระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากเคยผ่านการเรียนในโรงเรียนมาบ้างแล้ว จึงพอจะอ่านภาษาพม่า และเขียนได้ แต่ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ นอกจากบางคนที่สามารถเซ็นชื่อของตัวเองได้เพียงอย่างเดียว แม้จะสามารถอ่านเขียนภาษาแม่ได้ แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการอ่านภาษาแม่ เนื่องจากเด็กต่างด้าว (พม่า) ทุกคนที่เรียนในโรงเรียนไทยให้ข้อมูลตรงกันว่า ผู้ปกครองไม่เคยอ่านนิทาน หรือหนังสือพม่าให้ลูกฟัง และไม่มีกิจกรรมการอ่านภาษาพม่าที่บ้าน ส่วนมากผู้ปกครองพม่าจะอาศัยให้ลูกอ่านข้อมูลสำคัญในชีวิตประจำวันที่เป็นภาษาไทยให้ เช่น คำอธิบายการใช้ยาในฉลากยา ใบเก็บค่าน้ำ ค่าไฟ ฯลฯ

ระดับการศึกษาของผู้ปกครองพม่า และอาชีพขายแรงงาน อาจเป็นปัจจัยให้พ่อแม่ไม่สนับสนุนการศึกษาของลูกสักเท่าไร เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน จึงอาจไม่ได้เรียนจนจบประถมศึกษา การจะได้เรียนต่อถึงระดับมัธยมศึกษาเป็นเรื่องที่ห่างไกลความเป็นจริงอยู่มาก ซึ่งระดับการศึกษาต่ำ หรือไม่ได้รับการศึกษาในกลุ่มครอบครัวแรงงานพม่า มีผลต่อการเพิ่มจำนวนประชากร เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน แต่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา เพราะต้องขายแรงงาน ในตำบลบ้านแหลมนั้นเป็นที่สังเกตของคนไทยในชุมชนว่า เป็นกลุ่มที่เป็นปัจจัยของการเพิ่มประชากรพม่าในชุมชน

จากการสนทนากลุ่มกับผู้ปกครองนักเรียนไทย โรงเรียนวัดลักษณะ ทุกคนมีความเห็นว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน แต่ไม่ได้เรียน เพราะต้องทำงานหารายได้ช่วยครอบครัว เช่นเด็กอายุ 13 เป็นต้นไป ก็เริ่มมีลูกแล้ว ซึ่งมีให้เห็นทั่วไปในชุมชน แรงงานเด็กเหล่านี้ นอกจากจะมีลูกก่อนวัยอันควรแล้ว ยังไม่มีความรู้ด้านการคุมกำเนิด ทำให้อัตราการเกิดของประชากรพม่าในตำบลบ้านแหลมสูงขึ้นทุกปี คนไทยในชุมชนให้ข้อมูลตรงกันว่า สามารถสังเกตได้ง่าย จากจำนวนผู้หญิงที่ฝากครรภ์กับโรงพยาบาลประจำอำเภอบ้านแหลม ส่วนมากเป็นแรงงานพม่า

“จาก 13 เนี่ยนันมีลูก แต่คนไทยมี 20 กว่า กว่าคนไทยจะได้มีลูก พม่าปาเข้าไป 2 3 คนแล้ว”

“อย่างคนไทยเนี่ย ยังไงก็อยากทำงานก่อน ยังไม่อยากมีลูก ยังไม่อยากจะไรตอนนี้ใช้ไหม แต่พม่าเนี่ยพอว่า 13 14 15 บางคนมีลูกแล้วนะ ไม่ทันไรมันมีลูกแหละ พอว่ามันมีลูกอีกแหละ ประชากรมันก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ”

“เด็กช่วง 15-16 นี้นะ ผู้ชายมันก็ไปทะเล ผู้หญิงมันก็มีแฟนแล้ว”

“มีครอบครัวแล้วนะ เด็กพม่าเดี๋ยวนี้นี้ 15-16”

“มีแฟนแล้วลูกเยอะแยะ 14-15 เนี่ย มีแฟนกันแล้วเด็กพม่าเนี่ยส่วนมากนะ ที่เห็นส่วนมากนะ ประมาณ 15 เนี่ย”

(ผู้ปกครองไทย รร.วัดลักษณ, สัมภาษณ์)

“คนเค้าเยอะมาก ออกลูกออกหลานเต็มเลย ไปดูที่ฝากท้องที่โรงพยาบาลสิ เต็มไปหมด”

“ช่วงวันอังคารหรือวันอะไรเนี่ยเห็นเค้าฝากท้องกันเต็มโรงพยาบาลเลย”

(ผู้ปกครองไทย รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

3.1.3.3 ภาษาไทยและปฏิสัมพันธ์กับคนไทย ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม มักอาศัยรวมกลุ่มกัน ตามห้องแถวชั้นเดียว จนกลายเป็นชุมชนห้องแถวพม่า ซึ่งห้องแถว 1 แถว มีประมาณ 10 ห้อง จะมีคนไทยอาศัยอยู่น้อยมาก ประมาณ 1 หรือ 2 ห้องเท่านั้น ดังนั้นครอบครัวแรงงานพม่าจึงสื่อสารด้วยภาษาพม่าเป็นหลัก และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพ่อแม่พูดภาษาไทยไม่ได้ หรือพูดไม่คล่อง ดังนั้นจึงเป็นที่สังเกตว่าครอบครัวแรงงานพม่า ที่อพยพมาทำงานและอาศัยในชุมชน 20 หรือ 30 ปี แต่พูดไทยไม่ค่อยชัด นักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่เกิดในตำบลบ้านแหลม และเรียนในโรงเรียนไทย ก็ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ค่อนข้างมาก จากภาษาที่ใช้ที่บ้าน และในชุมชนที่อยู่อาศัย ครูที่โรงเรียนให้ข้อสังเกตว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) พูดภาษาไทยบางคำไม่ชัด แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียน

“เวลาอ่านคำบางคำอะไรอย่างเนี่ยที่อ่านของภาษาไทย บางทีเขายังอ่านออกเสียงไม่ค่อยชัด เพราะมันยังติดเสียงภาษาของเขาอยู่”

(ครูรัช, สัมภาษณ์)

“มีอยู่สองคนที่อยู่มานาน ไทเกอร์กับพชนพลฟังภาษาไทยชัด นอกนั้น (เด็กพม่า) เสียงผิดกันหมดเลย เสียงเพี้ยน แต่สละนี้รู้หมดคนนะ ท่องได้ก่อนเพื่อน พยัญชนะท่องได้ แต่เสียงเพี้ยนหมดเลย”

“ที่พม่าสงสัยไม่มีตัว ง สะกดตัว ง ไม่ได้ ออกเสียงไม่ได้”

“ (วิภา) ถ้าฟังจริง ๆ บางคำก็ไม่ชัด พ่อแม่เขาอยู่ที่นี้มานาน เขาเกิดที่โรงพยาบาลบ้านแหลม”

(ครูเยาว์, สัมภาษณ์)

“เค้าพูดภาษาพม่า ก็เลยบอกว่า เธอมาอยู่กับครูที่นี้ที่โรงเรียน เธอต้องพูดภาษาไทยนะ ไม่ใช่พม่า บางทีก็พูดไม่ชัด มีอยู่คนหนึ่งชื่อ โต้้ง อายุเยอะแล้ว 7 ขวบ บางทีต้องถามคำถาม 3 ครั้งว่า เธอพูดอะไร แต่เด็กเรียนคินะ เขียนเก่ง”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวแรงงานพม่ากับคนไทย ส่วนใหญ่คือลูกจ้างกับนายจ้างไทย เนื่องจากต้องพึ่งพิงนายจ้างไทยในการติดต่อกับทางราชการ เช่น การทำบัตรทำตัว การต่ออายุบัตร การไปตรวจสุขภาพ และการเอาชื่อใส่ทะเบียนบ้านของนายจ้าง โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการเข้าเรียนของลูก หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในสถานประกอบการ การปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในชุมชนทั่ว ๆ ไปจะมีน้อย เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยจะเกาะกลุ่มกับชาติพันธุ์ของตนเป็นหลัก

“มันก็ขึ้นอยู่กัน เหมือนพุดง่าย ๆ ว่าขึ้นอยู่กับนายจ้างใช่ไหม ถ้าสมมติว่าเขาทำงานอยู่บ้านนี้เนี่ย เจ้าของบ้านนี้เป็นที่น่าเคารพของคนในท้องถิ่นเนี่ย อย่างอื่นมันก็ไม่เกิดขึ้น เพราะว่าเขาก็เหมือนลูกจ้างในบ้านหลังนี้ มันเป็นผลกระทบซึ่งกัน”

“ถ้าสังคมส่วนใหญ่เขายอมรับ (นายจ้าง) เขาก็ยอมรับพวกลูกจ้าง คนงานทุกประเภทในบ้านเหมือนกัน”

(ผู้บริหาร รร. วัดต้นสน)

“ส่วนมากถ้าเด็กมาเข้า มาใหม่ เขาก็ไปอยู่ตามทะเบียนบ้านของนายจ้าง นายจ้างเขาให้ใช้”

“พ่อไปทำงานทางนี้ แม่ไปทำงานตรงนี้ ก็ไปอิง (ทะเบียนบ้าน) กับนายจ้าง เพราะนายจ้างต้องดูแล ลูกอีกบ้าน พ่ออีกบ้าน แต่ลูกส่วนใหญ่จะอยู่ (ทะเบียนบ้าน) กับแม่”

(ครูรัช, สัมภาษณ์)

“ส่วนมากก็ต่างคนต่างอยู่แหละ เราก็ส่วนหนึ่ง เขาก็ส่วนหนึ่ง ตอนเช้าก็ไปทำมาหากิน”

“คือพวกเค้าจะอยู่แค่พวกเค้า ไม่มายุ่งกับเรา”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร.บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ครอบครัวแรงงานพม่า โดยทั่วไปมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนไทยค่อนข้างจำกัด จากการสัมภาษณ์ แรงงานพม่าคิดว่า คนไทยไม่ชอบคนพม่า เพราะแรงงานพม่าฐานะยากจน การศึกษาน้อย และขยันทำงานกว่าคนไทย

“ มีเพื่อนเป็นคนไทย แต่ไม่ค่อยสนิทเท่าไร”

“ (คนไทย) บางคนก็นิสัยดี บางคนก็นิสัยไม่ดี”

“ (คนไทย) เกลียดพม่า ไม่ชอบพม่า เพราะพม่าไม่มีตังค์”

“ พม่าขยัน คนไทยไม่ชอบ”

“คนไทยไม่ชอบพม่า พม่าการศึกษาน้อย”

(ล่าม/ สนทนากลุ่ม ผู้ปกครองพม่าที่ถูกไม่ได้เรียนในโรงเรียนไทย

สนทนาที่หน้าวัดต้นสน, สัมภาษณ์)

การมีปฏิสัมพันธ์ที่จำกัดระหว่างแรงงานพม่ากับชุมชนไทย ทำให้ทั้งสองชุมชนขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน แม้จะอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางภาษาไทยของเด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่ว่าจะเกิดในชุมชนไทย หรือติดตามครอบครัวมาภายหลัง ความไม่เข้าใจและปัญหาในการสื่อสารกับคนไทย ทำให้เกิดความหวาดกลัวของครอบครัวแรงงานพม่า เช่นกลัวการมีปัญหากับคนไทย หรือกลัวการถูกคนไทยรังแก นอกจากนี้ เมื่อเด็กพม่าไม่เข้าใจภาษาไทย ผู้ปกครองจึงไม่ประสงค์ที่จะส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนไทย

“ กลัวมีปัญหากับคนไทย”

“ ลูก พูดภาษาไทยไม่ได้ อยากให้เรียนภาษาพม่ามากกว่า”

“ อยากให้เรียนภาษาพม่ามากกว่า เพราะว่าพูดภาษาไทยไม่ได้”

“ ไม่มีเพื่อนไปโรงเรียนกับลูก ลูกกลัวไปโรงเรียนคนเดียว”

“ลูกพมานะ ตอนแรกทีไปเรียนนะ ทะเลาะกันบ่อยเลย โคนตีมั่ง ต่อยมั่ง”

(ล่าม/ สนทนากลุ่ม ผู้ปกครองพม่าที่ถูกไม่ได้เรียนในโรงเรียนไทย

สนทนาที่หน้าวัดต้นสน, สัมภาษณ์)

3.1.4 ชุมชน

3.1.4.1 ชุมชนห้องแถวพม่า แหล่งที่อยู่อาศัยของแรงงานพม่า จะเป็นห้องแถวชั้นเดียว ที่สร้างแบบง่าย ๆ หลายหมู่บ้าน ในตำบลบ้านแหลม จะมีห้องแถวสำหรับให้พม่าเช่าโดยเฉพาะ ค่าเช่าห้องเดือนละประมาณ 1,200 บาท ครอบครัวแรงงานพม่าจะอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่ม และแออัดมาก เนื่องจากหลายครอบครัว เช่าห้องเช่าอยู่ด้วยกันเพียง 1 ห้อง อีกทั้งขาดการดูแลสุขภาพอนามัยของแหล่งที่อยู่ และสภาพแวดล้อม ทำให้กลายเป็นแหล่งชุมชนแออัด และเป็นแหล่งเสื่อมโทรมของหมู่บ้าน

“บ้านนี้ก็อยู่กันแออัด หลายครอบครัวอยู่ห้องหนึ่ง ห้องแถวเป็นห้อง ๆ หนึ่งละ ห้องละ 1,200 บาท อยู่กันที่ละ 4--5 ครอบครัว ก็อยู่ติด ๆ กัน”

(ผู้บริหาร รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

“บ้านแหลมฝั่งโน้นเป็นแฟลป์ พม่าเยอะมาก ๆ และมีลูกที่เกิดเล็ก ๆ เกิดเป็นชุมชนแออัด ต่อไป เกิดเป็นชุมชนต่างด้าว สภาพความเป็นอยู่ของเราแย่แล้ว ของเค้าแย่มาก เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัย เกิดเป็นชุมชนแออัด เป็นแหล่งเสื่อมโทรมของบ้านแหลม”

(ผู้บริหาร.รร บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ครูผู้สอนนักเรียนต่างด้าว (พม่า) สะท้อนความคิดเห็น เกี่ยวกับชุมชนที่อยู่อาศัยของ ครอบครัวแรงงานพม่า และผลกระทบที่อาจมีถึงนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านบ้านแหลมไว้ ดังนี้

“พม่าเขาอยู่ในชุมชนสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี”

“เค้าก็รับจ้าง เช่าห้องอยู่ ถ้าพูดถึงสิ่งแวดล้อมไม่ดี ห้องเช่าลักษณะไม่มั่นคง ขาดการปรับปรุง”

“ก็ว่ามันอาจหลาย ๆ อย่างกะ ชุมชนสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี เมื่อมาเรียนหนังสือ อาจมีปัญหาตามมา”

(ครู ป. 3 รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

นอกจากจะเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ชุมชนแออัด และสุขอนามัยไม่ดีแล้ว ชุมชนห้องแถวพม่า ยังเป็นแหล่งที่น่ากลัว และไม่ปลอดภัยสำหรับ คนไทยที่ไม่คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมเช่นนั้น พฤติกรรมของแรงงานพม่า ที่อาศัยอยู่ที่ห้องแถวพม่า ที่คนไทยรู้สึกเป็นลบได้แก่ พฤติกรรมการดื่มสุรา เนื่องจากแรงงานพม่ามักจับกลุ่มดื่มสุรา เสียงดังเอะอะ เป็นที่รบกวนผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะเวลาที่แรงงานพม่า จำนวนมากที่ทำงานบนเรือประมง กลับจากทะเล ขึ้นบกและพักผ่อนด้วยการสังสรรค์ด้วยสุราเป็นกลุ่มใหญ่ เวลาเมาก็จะมีเรื่องทะเลาะวิวาท บางครั้งถึงกับทำร้ายร่างกาย จนเสียชีวิต แรงงานพม่าที่ตำบลบ้านแหลม ส่วนใหญ่เป็นแรงงานผิดกฎหมาย เมื่อมีการฆาตกรรมในกลุ่มแรงงานพม่ากันเอง จึงมักไม่เป็นข่าว ไม่มีการแจ้งความดำเนินคดี แรงงานพม่าจะจัดการเรื่องศพผู้เสียชีวิตกันเอง โดยการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พุทธ ที่วัดในชุมชน ซึ่งภาพการแบกศพแรงงานพม่าที่เสียชีวิตจากการทะเลาะวิวาทในวงสุรา มาขอความเมตตา เจ้าอาวาสที่วัดในชุมชนให้ทำการ ฌาปนกิจกิจศพให้ เป็นภาพที่เป็นลบในสายตาของคนไทย

“มันก็นั่งดื่มเหล้าดื่มเบียร์ ดูแล้วหน้าตามีหนวด หน้าตาขี้ขี้ น่ากลัว”

“น่ากลัว ตอนเรือเข้านะ แต่ร้านค้าขายดีนะ ตอนเรือเข้า ขายดีมากเลย”

“ตอนนั้น มันฆ่ากันตาย คงไม่รู้จะทำอย่างไรมั้ง มันก็เบกเพื่อนมันมาหาหลวง

พ่อวัตรัน มาให้หลวงพ่อวัตรันเผาศพ ตีกันตาย เข้ามาอยู่แล้วเข้ามาสร้างปัญหาให้กับสังคม”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“พม่าเมาก็นิสัยเสียนะ พอเมาแล้วก็เสียงดัง แต่ถ้าไม่เมาก็ต่างคนต่างอยู่นะนะ แต่ถ้าเมาก็ทำตัวเป็นนักเลงนิสัยไม่ดี แต่ส่วนมากจะเมากันเยอะ”

“ส่วนมากเค้าจะออกทะเล แล้วก็กันาน ๆ จะมาที่นี้ แต่ตรงไหนที่มีบ้านเช่า ก็อาจเดือดร้อนก็มีทะเลาะ ตีกันตายเลยนะ แบบทะเลาะกันเอง อะ ไรกันเองนะ”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร.บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ครูที่ดองพานักเรียนต่างด้าว (พม่า) ไปส่งถึงบ้านที่อยู่ในชุมชนห้องแถวพม่า เพราะพ่อแม่ไม่มารับหลังโรงเรียนเลิก รู้สึกหวาดกลัวกับการกิจ ในการเข้าไปในชุมชนพม่า ที่มีกลุ่มแรงงานพม่าดื่มสุราจำนวนมาก ครูคนหนึ่งเล่าถึงความเป็นห่วงของครอบครัวของตน ที่รู้ว่าครูเข้าไปในชุมชนห้องแถวพม่า

“ทำไม่รู้ไม่ไห้ เพราะผู้ปกครองไม่มารับเนี่ย พี่ต้องไปส่ง พอเข้าไปนะ ตรอกเข้าไป มันเป็นห้องแถว น้องชายของพี่บอกว่า ทีหลังอย่าเข้าไป ไปส่งพวกนี้ อย่าเข้าไปบอกจริง ๆ อย่าเข้าไป มันเหมือนเป็นห้องแถว (พม่า) ค่ะ เหล้า ค่ะ เบียร์”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

ในมุมมองของแรงงานพม่า ที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนห้องแถวพม่า ในตำบลบ้านแหลม เป็นชีวิตที่มีความสะดวกสบายกว่า ชีวิตความเป็นอยู่ที่ประเทศพม่า เนื่องจากมีงานทำ นำมาซึ่งรายได้ และมีเงินออม นอกจากนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศทุนนิยมเสรี การกระจายสินค้าและบริการขั้นพื้นฐาน ทั้งถึงกว่าประเทศพม่า สินค้าในชีวิตประจำวันสามารถหาซื้อได้ทั่วไปตามร้านค้า และ ตลาดนัดของชุมชน

“ชีวิตที่เมืองไทยดี มีงานทำทุกวัน ได้เงินทุกวัน”

“ได้ค่าจ้าง ได้ตั้งค์เก็บดี”

“ก็ได้เงินเยอะ อยากซื้ออะไรก็ได้ซื้อ ก็มีตั้งค์เก็บไว้ บางทีอยากกินเป๊าะซี่ไหม้ ก็ไปซื้อเป๊าะซี่ใส่น้ำแข็ง ที่พม่าไม่ค่อยมีน้ำแข็ง น้ำแข็งหายาก ”

“ น้ำก็มี ไฟก็มี”

“ มีงานทำ ได้ตั้งค์ อยากซื้ออะไรกินก็ซื้อได้ แถวนี้อาณาเขตเยอะ ”

“ กินอะไรก็ได้”

(ลำม/ สันทนา กลุ่ม ผู้ปกครองพม่าที่ลูกไม่ได้เรียน ที่หน้าวัดต้นสน, สัมภาษณ์)

3.1.4.2 ชุมชนคนไทย และทัศนคติต่อชุมชนพม่า ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตำบลบ้านแหลมที่มีครอบครัวแรงงานพม่าเพิ่มมากขึ้น และประชากรพม่าที่เกิดที่ตำบลบ้านแหลมมากขึ้นทุกปี มีผลกระทบต่อคนไทยในชุมชนอย่างชัดเจน ทัศนคติของคนไทยต่อชุมชนพม่ามีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสถานะภาพ กลุ่มคนไทยในตำบลบ้านแหลม ที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อแรงงานพม่า อาจเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ด้านต้นทุนการผลิต นายจ้างแรงงานไทย นิยมแรงงานพม่า เพราะค่าจ้างแรงงานราคาถูก แต่การใช้แรงงานพม่าที่ผิดกฎหมาย ก็เป็นสิ่งที่คนไทยที่ไม่ใช่นายจ้างแรงงานพม่า มองว่าก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมตามมา

“ส่วนใหญ่พวกนายจ้างชอบแรงงานพม่า เพราะราคาถูก ตรงนี้จะเป็นปัญหา ถ้าจ้างโดยจดทะเบียนถูกต้องก็โอเค แต่พวกนี้ค่าแรงงานจะถูกกว่า พวกเราร้อน ไม่มีใบผ่านเข้ามาค่าแรงต่ำ

นายจ้างก็จะจ้างพวกนี้ ส่วนใหญ่พวกนี้จะเป็นปัญหากับสังคม เพราะคนของเราเห็นแก่ตัวเกินไป เห็นแก่เงิน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว จนทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา”

(ผู้บริหาร รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ แรงงานพม่า ยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่ดี แก่ เจ้าของห้องแถว ร้านค้าในชุมชน และตลาดนัด ความเปลี่ยนแปลงของประชากรในชุมชน อันเป็นผลมาจากแรงงานพม่าที่หนาแน่น ขึ้น ทำให้คนไทยใน ตำบลบ้านแหลม บางส่วน ที่มีที่ดิน หันมาสร้างที่อยู่อาศัยให้แรงงานพม่าเช่า เศรษฐกิจของชุมชนสะพัด ผู้ประกอบการรายย่อย เช่นร้านค้าปลีก หรือ แผงลอยในตลาดนัด ขายสินค้าได้มากขึ้น เนื่องจากแรงงานพม่าจำนวนมาก มีความจำเป็นในการอุปโภคบริโภค

“เค้าบอกว่าตอนนี้ คนรวบบ้านแหลมถ้ามีที่ดินจะสร้างห้องแถว ก็รายได้จากพม่าตอนนี้ข้างหลังโรงเรียนพี่ก็มี 10 ห้องเนี่ยนะ คูจริง ๆ เป็นคนไทยสัก 2 ห้อง อีก 8 ห้องเป็นพม่า ”

(ครูทุม, สัมภาษณ์)

“ในด้านร้านค้า คนมากขึ้น ก็ซื้อของมากขึ้น ในส่วนนั้นก็ดีกับชุมชน สภาพความเป็นอยู่ของคนไทยก็ดี พม่าเค้าก็มาซื้อของเรา การเงินก็สะพัด ตลาดนัดยามเช้าพม่าทั้งนั้นเลย ชุมชนจะดีในด้านค้าขาย เงินสะพัด”

(ผู้บริหาร รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“เยอะมาก เพราะว่าบ้านแหลมนี้เราเห็นว่าในตลาดนัดนะ โห พม่าเยอะมากค่ะ ตลาดนัดที่มาซื้อของ ทำให้แม่ค้าเค้าชอบนะ เพราะเค้าขายของได้”

(ครู ป. 3 รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

กลุ่มคนไทยที่ไม่ได้ผลประโยชน์จากแรงงานพม่า ในส่วนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมโลก มองว่าแรงงานพม่า และคนไทยจะกลายเป็นสังคมเดียวกัน เนื่องจากต่างก็เป็นพลเมืองของประเทศอาเซียน อย่างไรก็ตาม คนไทยที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ด้านการหลอมรวมของกลุ่มประเทศสมาชิกของอาเซียน และรับข้อมูลเกี่ยวกับแรงงานพม่าในด้านลบ เช่นข่าวอาชญากรรม หรือ ความกลัวโดยคิดไปเองก็มีเช่นกัน

“ถ้าพูดถึงว่าในเชิงสังคมเนี่ยอาจมีการพูดเหมือนไม่ให้เกียรติกัน เพราะเขาเป็นชาวบ้านธรรมดา เหมือนว่าเดินผ่านมา ว่าพวกนี้อย่าไปยุ่งกับมัน พม่าอะไรเจ๊ยย แต่พวกนี้นั่นก็อดทน เพราะมันมาทำมาหากิน แต่ถ้าในพวกเราที่พอมีความรู้ พอเข้าใจสังคมอยู่บ้าง เราก็ไม่เคยพูดให้เขาต้องกระทบกระเทือนใจอะไร เพราะเดี๋ยวนี้นั่น ถ้ามองในเชิงสากล เราก็จะเป็นสังคมเดียวกันในอาเซียนอยู่แล้ว”

(ผู้บริหาร รร. วัดต้นสน, สัมภาษณ์)

“คนก็ยังรังเกียจกันอยู่นะคนไทย... เขาจะมองในด้านข่าว ก็มีเรื่องฆ่า เขาขู่ฆ่า เขาก็เลยไม่กล้ายุ่ง ที่จริงน่าจะให้ออกาสนะ เขาจะได้เปลี่ยนสภาพ กลัวจะมารองเมือง แย่งอาชีพ ค่าจ้างแรงงานก็ถูก”

(ครู ป. 3 รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ในส่วนของคนไทย ที่อาศัยอยู่ในตำบลบ้านแหลม และมีอาชีพทำงานรับจ้างทั่วไป เช่นเดียวกับแรงงานพม่า มีทัศนคติในเชิงบวก ต่อความศรัทธาในพุทธศาสนาของแรงงานพม่า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแรงงานพม่าในบ้านแหลม ภาพของแรงงานพม่าที่ซื้อดอกกล้วยไม้หอบใหญ่ตามตลาดนัด เพื่อนำไปประดับหิ้งพระที่บ้าน เพื่อแสดงการสักการบูชาพระพุทธรูป เป็นภาพที่พบเห็นประจำทุกวัน เนื่องจากแรงงานพม่ามีความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า การสักการบูชาพระพุทธรูปซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า จึงใช้ดอกไม้สด และเปลี่ยนดอกไม้ที่หิ้งพระทุกวัน ไม่ปล่อยให้ดอกไม้เหี่ยวเฉา

แม้แรงงานพม่าจะกระเปียดกระเสียดการใช้จ่าย แม้แต่อาหารการกิน หรือค่า ำ ใช้จ่าย เพื่อการศึกษาของลูก แต่แรงงานพม่าให้ความสำคัญ ต่อการทำทานตามหลักคำสอนของพุทธศาสนามาก แรงงานพม่าจึงได้รับความนับถือ จากชุมชนไทยว่าเป็นคนชอบทำบุญ เห็นได้ชัดจากเทศบาลกฐิน แรงงานพม่าจะทำบุญกฐินกันมาก โดยกลุ่มแรงงานพม่าจะจัดกองกฐิน และเชิญชวนทุกคนในชุมชนมาร่วมบุญกฐิน แต่กองกฐินที่แรงงานพม่าเป็นเจ้าภาพ แรงงานพม่าด้วยกันก็จะร่วมบุญมาก และเงินที่ได้จากกองกฐินของแรงงานพม่า ก็ค่อนข้างมาก แรงงานพม่าในตำบลบ้านแหลม มีประเพณีจัดทอดกฐินทุกวัดในตำบลฯ

“ ปี ๆ หนึ่ง ทอดกฐิน ทอดผ้าป่ากันทุกวัดเลยนะพวกพม่า ทุกวัดในบ้านแหลมเลย ”

“ แบบว่าเค้าตามไปทอดทุกวัดแหละ วัดนั้นบ้างวัดนี้บ้าง ”

“งานกฐิน งานบุญประจำปี ส่วนมากเค้าจะไปทำกันเอง ไปเฉพาะของเค้า แต่เค้าชอบทำบุญ ”

“ คนเยอะก็ได้เยอะนะ พุ่มหนึ่งตั้งเท่าไร่ แล้วก็ถามว่าพม่าเค้าได้เท่าไร่ เค้าก็ว่าเยอะนะที่วัดนี้นะ ”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร.บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“แต่พม่าคืออย่างนะ ชอบทำบุญ”

“พม่าชอบทำบุญเหมือนกันหมดทุกคน พม่าประเทศเค้าชอบทำบุญ ”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร.วัดลักษณะ, สัมภาษณ์)

แรงงานไทย ที่ทำงานลักษณะเดียวกับแรงงานพม่า เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากหลังไหลเข้ามาของแรงงานพม่า แม้จะยอมรับว่า แรงงานพม่าทำงานไว และขยัน แต่แรงงานไทยเริ่มรู้สึกว่างานพม่าเป็นภัยคุกคามต่อการประกอบอาชีพของตน

“ไวมากคนพม่าเนี่ย ดักปลาปักหมอยเนี่ยเก่ง พม่าทำงานเก่งกว่าคนไทยนะ ขยันด้วย”

“ไอ้ที่เขาจ้างกรอกหอย (แมลงภู) ไอ้ที่ไม่ละ 4 บาทนะ พม่ากรอกวันละ 6-700 บาท คนไทยยังทำไม่ได้แบบนั้นเลย การงานเค้าจะเก่ง ไวมาก”

“ไอ้ที่ตัดเนี่ย ปลาไส้ตัน เยอะมาก ใช้กรรไกรตัด ใครตัดไวก็ได้มาก แล้วแต่ความไวของคนทำ แต่พม่าทำงานไวทุกอย่าง ยิ่งทำหอยด้วยนะ ใช้ทั้งมัดทั้งอะไรด้วยนะ โห... เราหันไปมองข้างหลังนะ มือข้างหนึ่งถือมัด อีกข้างหนึ่งแตะด้วย โอ้โห... อย่างว่าพม่าทำงานเก่งแล้วก็ทำงานดีด้วย”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร. บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ปัจจุบัน ผู้ประกอบการนิยมจ้างแรงงานพม่า มากกว่าแรงงานไทย ซึ่งสังคมไทยมองว่าแรงงานไทยก็เกียจจึงต้องจ้างแรงงานพม่า หรือ แรงงานไทยเลิกงาน แต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นข้อมูลอีกด้านหนึ่ง คือ การจ้างแรงงานไทยนั้น ผู้ประกอบการต้องมีค่าใช้จ่ายด้านประกันสังคม เครื่องแบบทำงาน ค่ายานพาหนะขนส่งแรงงาน ซึ่งผู้ประกอบการนำไปหักจากค่าแรง ทำให้แรงงานไทย มีค่าใช้จ่ายมากกว่าแรงงานพม่า จึงได้ค่าแรงต่ำกว่า แรงงานไทยบางส่วนจึงไม่ยินดีที่จะรับค่าแรงที่ต่ำกว่า

“คือค่าแรงคนไทยตอนนี้ วันละ 186 บาท พม่าวันละ 200 บาท ”

“พม่า 200 บาทไม่โดนหักอะไรเลย แต่คนไทยมีหักค่าประกัน หักค่ารถ ”

“นายจ้าง จากที่สังเกตดูนะ เขาจะจ้างคนไทย 150 แต่พม่า 170 แต่ (พม่า) ต้องเอาเสื้อผ้า (ชุดทำงาน) มาเปลี่ยนเอง เสื้อผ้าเธอ (พม่า) ต้องซื้อเอง แต่คนไทยได้ 150 ต้องเสียค่าเสื้อผ้า ค่าประกัน ค่าน้ำมัน ค่าน้ำ แล้วพีกิดว่าคนไทยมันจะได้อะไร ในเมื่อค่าแรงต่ำ คนไทยเข้าก็ไม้อยากได้ ในเมื่อต่างชาติได้ค่าแรงมากกว่า อะอะอะอะไรก็ คนไทยนะหรือซีเกียจสันหลังยาว งานพอค่าแรงถูก หน้อยก็ไม่ว่า แต่ทีนี้อยากรู้ว่า แล้วมองในมุมกลับกัน คนที่เป็นนายจ้าง เขาเคยนึกถึงมั๊ยว่า คนไทยมีความนึกคิด มีความรู้สึก มีจิตใจบ้างมั๊ย”

“แต่ว่าตามโรงงาน โรงกึ่งนะ มีพม่าเยอะแยะเลย เห็นว่าตอนนี้กำลังคัดคนไทยออก เอาพม่าเข้า เขาก็พูดกันมานะ เห็นว่าจ้าง (พม่า) แล้วไม่ต้องเสียเสียเงินประกันสังคมอะไรเนี่ย พวกพม่ามันไม่ต้องเสีย แต่คนไทยต้องเสียนู่นเสียเนี่ย โบนัสด้วยอะไรด้วย”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร. วัดลักษณะ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ เนื่องจาก แรงงานพม่า เป็นแรงงานอพยพไปตามแหล่งงาน ไม่ได้อาศัยอยู่ถาวรที่ใดเป็นเวลานาน จึงง่ายต่อการย้ายแหล่งที่อยู่ แรงงานพม่า จึงหาที่พักใกล้โรงงาน แต่คนไทยที่เป็นคนในพื้นที่ มีบ้านพักอาศัยถาวร ซึ่งมักไกลจากสถานที่ตั้งของโรงงานที่มักถูกกำหนดให้ตั้งไกลจากชุมชน จำเป็นต้องอาศัยการเดินทางไปทำงาน ซึ่งผู้ประกอบการจำเป็นต้องจัดรถรับส่ง แต่เมื่อมีแรงงานอพยพพม่า อาศัยอยู่รอบ ๆ โรงงาน ซึ่งไม่ต้องเสียค่ายานพาหนะรับส่งแรงงาน ผู้ประกอบการจึงนิยมจ้างแรงงานพม่ามากกว่า แรงงานไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานที่ทำในช่วงเวลากลางคืน ทำให้แรงงานไทยสูญเสียรายได้

“บางครั้งนะ เราทำอะไรได้โอที แต่ว่าไม่ได้ทำแล้ว พม่าทำแทน เพราะพม่าเช่าห้องอยู่ตรงนั้น เขาก็ให้พม่าทำไม่ต้องเสียค่าจ้างมาก ทำโรงงานเนี่ยอย่างคนไทยอยู่ไกลต้องเช่ารถ พอไปกลับก็เสียค่ารถ แต่พม่าเนี่ยไม่ต้องเสีย”

“เพราะเค้าเช่าห้องอยู่แถวนั้น ข้าง ๆ โรงงาน เดินไปกลับก็ถึง”

“ลูกสาวฉันยังบอกเลยว่า แม่ที่เนี่ยพม่าเยอะ พม่าทำโอทีเพียบเลย ส่วนคนไทยก็ต้องกลับบ้าน เพราะทางโรงงานจะได้ไม่ต้องเสียเวลาอารธมา รับ สาม สี่ หุ่่ม หรือเที่ยงคืน ดีหนึ่ง อะไอย่างเงี้ย แต่ตอนนี้ คนไทยบางคนก็ไม่มืงานทำ ตกงานหมด บางคนรายได้ลดลง เพราะพม่าทำโอทีแทนนี้แหละ มันก็เหมือนพม่ามาแย่งเราทำมาหากินเหมือนกันนะ ก็แย่งตรงนี้อย่างที่กรอกหอย เคียวนี้ คนไทยไม่ได้กรอกแล้ว พม่าทำหมด”

(สนทนากลุ่ม ผู้ปกครอง รร.บ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ชุมชนไทยในท้องถิ่น ยังคงมองว่า แรงงานพม่าเป็นกลุ่มล่างของสังคม การอยู่อาศัยในแหล่งแออัด การขาดการดูแลเรื่องสุขอนามัย และสภาพแวดล้อม การไม่รู้ภาษาไทย และการขาดความกลมกลืนกับสังคมไทย ทำให้การเปิดโอกาสให้นักเรียนต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงาน เข้าเรียนในโรงเรียนในชุมชนจำนวนมาก สร้างความไม่พอใจแก่ผู้ปกครองนักเรียนไทย ประเด็นที่ผู้ปกครองไทยเป็นกังวล จนอาจย้ายบุตรหลานจากโรงเรียนที่มีนักเรียนพม่าจำนวนมาก ไปเรียนที่อื่น อาทิ ภิยามารยาทของนักเรียนพม่า ที่ต่างจากคนไทย และการเข้าใจภาษาที่ครูสอนในโรงเรียนของเด็กพม่าที่อาจช้ากว่าเด็กไทย จนครูอาจต้องสอนซ้ำ จนมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กไทยที่อาจช้าไปด้วย ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องสร้างความเข้าใจแก่ ครูในโรงเรียน และผู้ปกครองเด็กไทย เพื่อเปิดโอกาสในการรับการศึกษาของเด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า กลุ่มที่โรงเรียนอาจต้องสร้างความเข้าใจเป็นกลุ่มแรกคือ กลุ่มครอบครัวไทยที่ฐานะดีที่มีโอกาสเลือกโรงเรียนให้บุตรหลาน

“แต่เกิดเป็นพม่า 50 60 คน แต่ฉันไม่กัคน เราไม่เห็นความแตกต่าง แต่ถ้าเป็นพม่า 15 ไทย 10 อย่างนี้ก็ต้องมีปัญหาแน่ละ เรื่องหลาย ๆ อย่าง เพราะว่าเด็กเค้ามาจากสิ่งแวดล้อมที่ต่างจากคนไทยค่ะ ส่วนใหญ่เค้าจะอยู่ห้องแถวทั้งนั้นค่ะ ไม่มีบ้านของตัวเอง แล้วก็เรื่องการอบรมพุดจา มารยาทต่าง ๆ พวกนี้ค่ะ”

(ครู ป. 3 รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

“การเรียนรู้ (ในโรงเรียน) การสื่อเนี้ยพูดภาษาไทย ได้ภาษาเดียว แต่ที่นี้เวลาเด็กพม่าอยู่กับเรา (โรงเรียน) เนี้ยเราพูดภาษาไทย เขาพูดได้ไม่กี่คำ แล้วเขาฟังเราเข้าใจแค่ไม่กี่คำ แต่เวลาเขาอยู่กับพ่อแม่เขา คือเขาจะเข้าใจตรงนั้นมากกว่า ที่นี้มันทำให้การเรียนรู้ของเด็กไทยช้าเนาะ”

(ผู้ปกครอง รร. วัดลัทธิ, สัมภาษณ์)

“เค้าถูกพวกพม่า ดูถูกในด้านไม่รู้ภาษาบ้าง สกปรกบ้าง อะไรพวกเนี้ย แต่ว่าเนี้ย ปีหน้าเนี้ย จะเปิดรับเด็กพม่าสักห้องหนึ่ง”

“คิดว่าแต่ละโรงเรียนน่าจะออกไปสำรวจเด็ก แล้วดึงเด็กเข้ามาในระบบโรงเรียนให้มาก เด็กจะได้มีการศึกษา มันเป็นโอกาสของเด็ก ก็รัฐบาลเค้าก็เปิดโอกาสอยู่แล้ว ก็บอกแล้วว่าเด็กพม่าเรียนแล้ว ใ้รายหัวทุกคน คือบางที อย่างที่ว่า ครูเค้าก็ไม่รับ บางทีผู้ปกครองบางคนเค้าก็ไม่รับ”

“ผู้ปกครองคนไทย อย่างเช่น แถวโรงเรียนบ้านแหลม โรงเรียนต้นสน ชุมชนเค้าเป็นอีก ระดับกับที่นี่ ที่นี่เป็นชุมชนพื้น ๆ แต่ชุมชนนั้นเด็กจะมาจากครอบครัวที่มีอันจะกินระดับกลางเนี่ย พอมาเข้าไปก็กลัว”

“เพราะคิดว่า รับนักเรียนพม่ามาก ๆ ผู้ปกครองคงจะพาลูกออกไปเรียน โรงเรียนอื่น คนไทยนะ แต่ตอนนี้ก็พยายามคุยกับผู้ปกครองคนไทย แบบว่าเรียกประชุมนะ”

“แต่ว่า ต้องดูทัศนคติหลาย ๆ ด้าน และทางผู้ปกครองก่อน เดี่ยวผู้ปกครอง เค้าจะมามีแต่พม่า แต่ว่าที่ชุมชนแถวนี้ไม่ค่อยเท่าไร เพราะแถวนี้ฐานะทางพ่อแม่ไม่ค่อยดี”

(ผู้บริหาร รร. วัดในกลาง, สัมภาษณ์)

สรุป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับ บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าวสัญชาติพม่า ในอำเภอบ้านแหลม สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก และหมวดหมู่ย่อยดังนี้

ประเด็นที่ 1 นโยบายรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย

1. การขาดระบบข้อมูลพื้นฐาน
2. การขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน
3. การใช้แรงงานเด็ก

ประเด็นที่ 2 โรงเรียน

1. ผู้บริหาร (กลยุทธ์การบริหารจัดการและทัศนคติ)
2. ครู
3. การสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์
4. การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าวสัญชาติพม่า

ประเด็นที่ 3 ครอบครัว

1. ความยากจน
2. ระดับการศึกษา
3. ภาษาไทยและปฏิสัมพันธ์กับคนไทย

ประเด็นที่ 4 ชุมชน

1. ชุมชนห้องแถวพม่า
2. ชุมชนไทย และทัศนคติต่อชุมชนพม่า

แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะมีนโยบายเปิดโอกาสในการเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนไทย แก่เด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส โดยมี “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับ นักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548” แต่จำนวนเด็กนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ของ สำนักงานเขตการศึกษา 1 จังหวัดเพชรบุรี มีเพียง 32 คน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับ จำนวนประชากรเด็กในวัยเรียนสัญชาติพม่า ที่เกิดและอาศัยอยู่ในอำเภอบ้านแหลม ปัญหาด้านระบบฐานข้อมูลทะเบียนชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในส่วนของแรงงานต่างด้าว ทำให้ไม่สามารถระบุจำนวนที่แท้จริงของ เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ของเด็กกลุ่มนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจาก ปัญหาด้านระบบฐานข้อมูลแล้ว การโยกย้ายแรงงานไปมาข้ามเขต ก็มีผลให้ไม่สามารถระบุจำนวนแรงงานต่างด้าวที่แน่นอนได้ แรงงานพม่าบางส่วนในอำเภอบ้านแหลม ทำงานก่อสร้าง เมื่อการก่อสร้างเสร็จสิ้นก็ต้องอพยพไปหาแหล่งงานใหม่ที่ยื่น เด็กต่างด้าวที่ต้องโยกย้ายตามผู้ปกครองไปตามแหล่งงานใหม่ จึงมักไม่ได้รับการศึกษา หรือ ออกจากโรงเรียนกลางคัน จำนวนเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนไทย ในอำเภอบ้านแหลมมีน้อยมากนั้น ยังมาจากปัจจัยด้านสถานะทางกฎหมายของพ่อแม่ด้วย เนื่องจากแรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย มักอยู่อย่างหลบซ่อน และพยายามที่จะไม่เกี่ยวข้องกับหน่วยราชการ ดังนั้น การมาติดต่อกับโรงเรียนเพื่อนำลูกมาเข้าเรียนจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก

เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในตำบลบ้านแหลม ที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา มีจำนวนมาก แม้รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้ เด็กต่างด้าวกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทย โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่การขาดระบบและกลไกในการควบคุมให้เป็นไปตามนโยบาย เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน ในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กต่างด้าว ในแต่ละพื้นที่ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในการรับการศึกษาของเด็กเหล่านี้ก็ยังคงไม่ได้รับการคุ้มครอง อีกทั้งกฎหมายไทยไม่มีผลบังคับใช้กับชาวต่างชาติ ให้มีหน้าที่ดูแลให้บุตรหลานของตน รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เด็กพม่าส่วนใหญ่จึงเข้าสู่ตลาดแรงงานเด็ก ตั้งแต่อายุยังน้อย เช่น 12-13 ขวบ ซึ่งผิดกฎหมายแรงงาน ที่ห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีทำงาน

เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในตำบลบ้านแหลม ที่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีนักเรียนประมาณ 120 คน นโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าว สามารถเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนไทย โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย 15 ปี และโรงเรียนได้รับค่าสนับสนุนตามรายหัวของนักเรียน เท่ากับนักเรียนไทย ก็เป็นโอกาสให้ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้กลยุทธ์ในการจัดการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กอยู่ได้ แต่การใช้กลยุทธ์ก็ต้องคำนึงถึงผู้ปกครอง และครูในโรงเรียนด้วยว่า มีทัศนคติอย่างไรในการที่โรงเรียน จะรับเด็ก

ต่างด้าว (พม่า) เข้าเรียน แต่ความกังวลด้านความพร้อม ในการเรียนของเด็กพม่า ซึ่งต่างจากเด็กไทย อันจะมีผลกระทบต่อผลการประเมิน โรงเรียนโดยรวม ทำให้ผู้บริหารบางโรงเรียน มีวิธีการจัดการ ต่างจากโรงเรียน ที่ไม่มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ วิธีการดังกล่าวคือ การไม่ประเมินผลการเรียนของ เด็กต่างด้าว (พม่า) เพื่อเป็นการเลี่ยงไม่ให้เกิดผลกระทบ ต่อการประกันคุณภาพการศึกษา เด็กพม่า ที่กำลังศึกษาอยู่ ในโรงเรียนขนาดเล็ก บางคนเมื่อจบการศึกษา ก็จะได้รับใบรับรองการศึกษา แต่จะ ไม่ได้รับใบสุทธิรับรองวุฒิการศึกษา

โอกาสในการรับการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ยังมีผลมาจากวิสัยทัศน์ เกี่ยวกับการจัดการ การศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนอีกด้วย ผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็ก มีทัศนคติเป็นบวก ต่อเด็กต่าง ภาษา ต่างวัฒนธรรม และมองเห็นโอกาส ในการจัดการศึกษาแบบสองภาษา ไทย-พม่าเพื่อคุณค่า ทางการศึกษาของสองชุมชน เป็นสัญญาณที่ดี ที่จะทำให้เด็กพม่า ในชุมชนตำบลบ้านแหลม มี โอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น แต่ผู้บริหารโรงเรียน ก็ยังต้องคำนึงถึงทัศนคติของครูในโรงเรียน และ ผู้ปกครองของนักเรียนไทยในชุมชนด้วย เนื่องจากคนไทยในชุมชนตำบลบ้านแหลม ยังมี ปฏิสัมพันธ์ น้อยมากกับแรงงานพม่า ทำให้เกิดความวิตกกังวลว่า นักเรียนพม่าที่ไม่พร้อมทาง การศึกษา จะเป็นผลเสียต่อการศึกษาของนักเรียนไทย นอกจากนี้ ฐานะของผู้ปกครองไทยใน ชุมชน มีส่วนทำให้ผู้บริหารโรงเรียน ต้องคำนึงถึง จำนวนนักเรียนพม่า ที่โรงเรียนจะรับเข้าศึกษา ผู้ปกครองของนักเรียนไทย ที่ศึกษาในโรงเรียนขนาดกลาง ที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้าง ดี อาจไม่พึงพอใจที่โรงเรียนมีนักเรียนพม่าจำนวนมาก

ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) บทบาทของครู ในการออกสำรวจเด็กไทยที่อายุครบเข้าเรียน (ตร. 14) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ เป็นผลพลอยได้ที่เด็กต่างด้าว (พม่า) ได้รับการสำรวจไปด้วย การสำรวจนี้ทำให้ครู มีโอกาสพบเด็ก พม่าจำนวนมากในชุมชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ แม้การลงพื้นที่สำรวจเด็กไทย ในชุมชนใกล้เคียง โรงเรียนตามบัญชีรายชื่อ ที่โรงเรียนมีหน้าที่สำรวจ จะไม่ได้รวมถึงเด็กพม่า แต่การลงพื้นที่นี้ และ การเปิดโอกาสของกระทรวงศึกษาธิการ และวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน ก็เป็นโอกาสที่ดีอย่าง ยิ่ง สำหรับครอบครัวแรงงานพม่า ที่จะได้รับรู้ถึงโอกาสการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ต้อง เสียค่าใช้จ่ายตามที่รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุน

อย่างไรก็ตาม แม้ครูจะได้แสดงบทบาทสำคัญในการออกสำรวจเด็กไทย ซึ่งเป็นการเปิด โอกาสให้กับเด็กต่างด้าว (พม่า) โดยบังเอิญ แต่สถานะภาพของเด็กต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัว แรงงาน ก็เป็นอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษา เนื่องจาก ครอบครัวแรงงานพม่าส่วนใหญ่ ขาด เอกสารสำคัญสำหรับการลงทะเบียนเข้าเรียน ซึ่งเป็นเอกสารหลักฐานสำคัญ เกี่ยวกับบุคคล เช่น เลขบัตรประจำตัวชาวต่างชาติ (ที่ขึ้นทะเบียน) ของผู้ปกครอง และใบแจ้งเกิดของเด็ก เลขรหัสของ

เอกสารต่างๆเหล่านี้โรงเรียนใช้เป็นสูตรคำนวณ รหัสประจำตัวให้เด็กต่างด้าว เพื่อเข้าระบบ Smiss เพื่อรับงบประมาณสนับสนุนรายหัวของนักเรียน จากกระทรวงศึกษาธิการ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่โรงเรียนไม่สามารถรับเข้าเรียนได้ ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ไม่มีใบแจ้งเกิด ซึ่งมีทั้งเด็กที่เกิดที่พม่า และติดตามผู้ปกครองที่มาจากแรงงานในตำบลบ้านแหลม และเด็กที่เกิดที่เมืองไทย ด้วยการทำคลอดที่บ้าน และไม่มีการแจ้งเกิด

ผู้ปกครองเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ส่วนใหญ่แม้จะ พูดภาษาไทยได้บ้าง หรือสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานและนายจ้างได้บ้าง แต่ยังไม่สามารถสื่อสาร เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา ของบุตรหลานกับครูไทย อีกทั้งยังไม่มีความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการศึกษาของไทย ครูไทยเอง ก็ไม่เข้าใจภาษาพม่า จึงมีปัญหาในการสื่อสารกับผู้ปกครองพม่า แต่เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เกิดและโต ในชุมชน และนักเรียนที่เรียนอยู่ที่โรงเรียน ช่วยทำหน้าที่เป็นล่ามในการสื่อสารระหว่างครูกับผู้ปกครอง นอกจากนี้ นักเรียนพม่าเหล่านี้ ซึ่งอ่านออกเขียนได้ ยังต้องทำหน้าที่แทนผู้ปกครองในการเซ็นชื่อในเอกสารของโรงเรียน เช่น การรับเงินช่วยเหลือทางการศึกษาที่รัฐบาลให้กับผู้ปกครอง ดังนั้นการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียน กับผู้ปกครองเด็กต่างด้าว (พม่า) ตั้งแต่การรับสมัครเข้าเรียนจนถึง เข้าเป็นนักเรียนของโรงเรียนแล้ว จำเป็นต้องอาศัยเด็กพม่าเหล่านี้

การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ซึ่งส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ มีครูที่ให้ความสนใจ ดูแลเด็กอย่างทั่วถึงเป็นรายบุคคล เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนน้อย และการปฏิบัติของครูต่อเด็กไทย และเด็กต่างด้าวอย่างเท่าเทียมโดยไม่ถือคติ มีผลสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงาน พัฒนาการเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) เป็นที่น่าพอใจของโรงเรียน เด็กต่างด้าว (พม่า) มีความตั้งใจ และสนใจในการเรียนมากกว่าเด็กไทยที่ร่วมชั้นเรียน อาจเป็นเพราะ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวแรงงานต่างชาติดีที่ยากลำบาก เป็นแรงขับให้เด็กพม่า มีความพยายามในการเรียนรู้มากกว่าเด็กไทยที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่สบายกว่า

ลักษณะเด่นของนักเรียนพม่า ในตำบลบ้านแหลม คือเด็กจะเข้าเรียนเมื่ออายุเกินเกณฑ์ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่มาเข้าเรียนส่วนใหญ่ ไม่เคยเข้าเรียนในระบบโรงเรียนมาก่อน แม้ว่าเด็กพม่าจะมีอายุมากกว่าเด็กไทย ที่เริ่มเรียนชั้นอนุบาล ซึ่งปกติอายุประมาณ 5 ขวบ แต่เนื่องจากเด็กพม่าไม่เคยเข้าโรงเรียนมาก่อน จึงเริ่มต้นเรียนรู้เหมือนเด็กอนุบาลทั่วไป แม้จะอายุ 8 ขวบ แต่เนื่องจากวุฒิภาวะสูงกว่า เด็กอนุบาลทั่วไป รวมทั้งมีความตั้งใจเรียน จึงเรียนรู้ได้ไว ทั้งทักษะในการเขียนตัวอักษร และการอ่านหนังสือ

เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุเกือบ 10 ขวบ แต่เพิ่งเข้าเรียนที่ โรงเรียนไทยเป็นครั้งแรก จะถูกจัดให้เริ่มเรียนจากชั้นประถม 1 เมื่อเรียนผ่านไปได้สัก 1 เทอม เด็กมักพม่าเรียนรู้ได้ไว เพราะวุฒิ

ภาวะสูงกว่านักเรียนไทยในชั้นประถม 1 และเมื่อเด็กต่างด้าว (พม่า) สอบผ่าน ก็จะเลื่อนชั้นให้ไปเรียน ประถม 2 ในเทอมที่ 2 นอกจากการเรียนรู้ที่ดีแล้ว เด็กต่างด้าว (พม่า) สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนนักเรียน และโรงเรียนได้ดี แม้จะเพิ่งเข้าเรียน และเป็นประสบการณ์ครั้งแรกในการเรียนหนังสือ

นอกจากนี้ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เคยเรียนที่พม่ามาก่อน แต่ไม่มีหลักฐานทางการศึกษา โรงเรียนจะจัดให้เริ่มต้นเรียนชั้น ป.1 เนื่องจากขาดหลักฐานคะแนนของชั้นอื่น ๆ ก่อนหน้านั้น ซึ่งจะมีปัญหาในการทำหลักฐานจบการศึกษาประถมศึกษา 6 ยกเว้นนักเรียนพม่า ที่เรียนในโรงเรียนไทย ที่มีหลักฐานการศึกษาครบ และย้ายโรงเรียน ก็จะได้เรียนชั้นต่อเนื่อง ดังนั้นเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุมากกว่า 10 ปี และเคยเรียนชั้นสูงกว่า อนุบาล และ ป.1 แต่ต้องมาเรียนซ้ำชั้นกับ เด็กอนุบาล หรือ เด็ก ป.1 จึงเรียนรู้ได้เร็วกว่า และมักให้ข้ามชั้น จาก ป.1 ไป ป.2 ในภาคการศึกษาที่ 2 ของปีการศึกษาเดียวกัน

ครอบครัวแรงงานพม่า ที่อพยพจากประเทศพม่า เข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การทำงานเป็นผู้ใช้แรงงาน ในกิจการประมง หรือการแปรรูปอาหารทะเล บางฤดูกาล ไม่สามารถกำหนดเวลาทำงานตายตัวได้ บางช่วงต้องทำงานหลังเที่ยงคืน บางช่วงก็ทำเวลากลางวัน ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลมที่ไม่ส่งลูกเข้าเรียน ระบุว่าเวลาในการทำงานเป็นอุปสรรคในการส่งลูกไปโรงเรียน นอกจากนี้บางฤดูกาลก็ไม่มียานพาหนะได้ไม่แน่นอน ทำให้ไม่มีเงินซื้ออาหารเข้าให้ลูกรับประทานก่อนไปโรงเรียน

แม้รัฐบาลจะสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย แต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากที่รัฐให้ เช่นค่าขนม ค่ารถรับส่ง และค่ากิจกรรมต่าง ๆ สำหรับมาโรงเรียน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองที่ขายแรงงานบางคน ไม่สามารถจ่ายได้ จึงให้ลูกเลิกเรียนก่อนจบ ป. 6 หรือให้เรียนแค่ ป.6 เพื่อช่วยกันหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว อย่างไรก็ตาม การได้เข้าเรียนในโรงเรียนไทย โดยได้รับการสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย ทั้งค่าเล่าเรียน อุปกรณ์การเรียน นม และอาหารกลางวัน ก็เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปกครองพม่าส่งลูกมาโรงเรียน เนื่องจากลูกได้ทานอาหารกลางวันฟรี

ผู้ปกครองของนักเรียนพม่า ส่วนใหญ่เคยเรียนหนังสือที่ประเทศพม่าในระดับประถมศึกษา มีคะแนนตั้งแต่ ป.1 ถึง ป.5 คนกลุ่มนี้อ่านภาษาพม่า และเขียนได้ แต่ ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ บางคนสามารถเซ็นชื่อของตัวเองได้เพียงอย่างเดียว แม้จะสามารถอ่านเขียนภาษาแม่ได้ แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการอ่านภาษาแม่ ไม่เคยอ่านนิทานพม่าให้ลูกฟัง และไม่มีกิจกรรมการอ่านที่บ้านกับลูก ส่วนมากผู้ปกครองพม่าจะอาศัยให้ลูกอ่านข้อมูลสำคัญในชีวิตประจำวันที่เป็นภาษาไทยให้ เช่น คำอธิบายการใช้ยาในฉลากยา ใบเรียกเก็บค่าน้ำ ค่าไฟ ฯลฯ

ระดับการศึกษาของผู้ปกครองพม่าและอาชีพขายแรงงาน อาจเป็นปัจจัยให้พ่อแม่ไม่สนับสนุนการศึกษาของลูก เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน จึงอาจไม่ได้เรียนจนจบประถมศึกษา ระดับการศึกษาต่ำ หรือไม่ได้ได้รับการศึกษาในกลุ่มครอบครัวแรงงานพม่า มีผลต่อการเพิ่มจำนวนประชากรเด็กพม่าที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา เพราะต้องขายแรงงาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นปัจจัยของการเพิ่มประชากรพม่าในชุมชน เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียนอายุ 13 เป็นต้นไป ก็เริ่มมีลูกแล้ว ซึ่งมีให้เห็นทั่วไปในชุมชน แรงงานเด็กเหล่านี้ นอกจากจะมีลูกก่อนวัยอันควรแล้ว ยังไม่มีความรู้ด้านการคุมกำเนิด ทำให้อัตราการเกิดของประชากรพม่า ในตำบลบ้านแหลมสูงขึ้นทุกปี

ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม มักอาศัยรวมกลุ่มกัน ตามห้องแถวชั้นเดียว จนกลายเป็นชุมชนห้องแถวพม่า สื่อสารด้วยภาษาพม่าเป็นหลัก และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพ่อแม่พูดภาษาไทยไม่ได้ หรือพูดไม่คล่อง นักเรียนพม่าที่เกิดในตำบลบ้านแหลม ก็ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ค่อนข้างมาก จากภาษาที่ใช้ที่บ้าน และในชุมชนที่อยู่อาศัย แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวแรงงานพม่ากับคนไทย ส่วนใหญ่คือลูกจ้างกับนายจ้างไทย เนื่องจากต้องพึ่งพิงนายจ้างไทยในการติดต่อกับทางราชการ เช่น การทำบัตรทำตัว การต่ออายุบัตร การไปตรวจสุขภาพ และการเอาชื่อใส่ทะเบียนบ้านของนายจ้าง โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการเข้าเรียนของลูก หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในสถานประกอบการ การปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในชุมชนต่างๆ ไปจะมีน้อย เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยจะเกาะกลุ่มกับชาติพันธุ์ของตนเป็นหลัก

การมีปฏิสัมพันธ์ที่จำกัดระหว่างแรงงานพม่ากับชุมชนไทย ทำให้ทั้งสองชุมชนขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางภาษาไทย ของเด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า ความไม่เข้าใจ และปัญหาในการสื่อสาร กับคนไทย ทำให้แรงงานพม่าเกิดความหวาดกลัว การมีปัญหากับคนไทย หรือกลัวการถูกคนไทยรังแก นอกจากนี้ เมื่อเด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่เข้าใจภาษาไทย ผู้ปกครองจึงไม่ประสงค์ที่จะส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนไทย

ชุมชนห้องแถวพม่า แออัดด้วยครอบครัวแรงงานพม่า เนื่องจากหลายครอบครัว เข้าห้องเช่าอยู่ด้วยกันเพียง 1 ห้อง อีกทั้งขาดการดูแลสุขอนามัยของแหล่งที่อยู่และสภาพแวดล้อม ทำให้กลายเป็นแหล่งชุมชนแออัด และเป็นแหล่งเสื่อมโทรมของหมู่บ้าน นอกจากจะเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ชุมชนแออัด และสุขอนามัยไม่ดีแล้ว ชุมชนห้องแถวพม่า ยังเป็นแหล่งที่น่ากลัว และไม่ปลอดภัยสำหรับ คนไทย เนื่องจากแรงงานพม่ามักจับกลุ่มดื่มสุรา เสี่ยงดังเอะอะ เป็นที่รบกวนผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง แรงงานพม่า จำนวนมากที่ทำงานบนเรือประมง เมื่อกลับจากทะเล ขึ้นบก

และสังสรรค์กันด้วยสุราเป็นกลุ่มใหญ่ เวลาเมาก็จะมีเรื่องทะเลาะวิวาท บางครั้งถึงกับทำร้ายร่างกาย จนเสียชีวิต ครูที่ต้องพานักเรียนพม่า ไปส่งถึงบ้านในชุมชนห้องแถวพม่า เพราะพ่อแม่ไม่มารับหลังโรงเรียนเลิก รู้สึกหวาดกลัวในการเข้าไปในชุมชนพม่า ที่มีกลุ่มแรงงานพม่ากลุ่มใหญ่ดื่มสุราตามหน้าห้องแถว

ในมุมมองของแรงงานพม่าที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนห้องแถวพม่า ในตำบลบ้านแหลม เป็นชีวิตที่มีความสะดวกสบายกว่า ชีวิตความเป็นอยู่ที่ประเทศพม่า เนื่องจากมีงานทำ นำมาซึ่งรายได้ และมีเงินออม นอกจากนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศทุนนิยมเสรี การกระจายสินค้าและบริการขั้นพื้นฐาน ทัวถึงกว่าประเทศพม่า สินค้าในชีวิตประจำวันสามารถหาซื้อได้ ตามร้านค้าทั่วไป และ ตลาดนัดของชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตำบลบ้านแหลม ที่มีครอบครัวแรงงานพม่าเพิ่มมากขึ้น และประชากรพม่าที่เกิดที่ตำบลบ้านแหลมมากขึ้นทุกปี มีผลกระทบต่อคนไทยในชุมชนอย่างชัดเจน ทักษะคติของคนไทยต่อชุมชนพม่ามีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสถานะภาพ กลุ่มคนไทยในตำบลบ้านแหลม ที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อแรงงานพม่า อาจเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ด้านต้นทุนการผลิต นายจ้างแรงงานไทย นิยมแรงงานพม่า เพราะค่าจ้างแรงงานราคาถูก

นอกจากนี้ แรงงานพม่า ยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่ดี แก่ เจ้าของห้องแถว ร้านค้าในชุมชน และตลาดนัด ความเปลี่ยนแปลงของประชากรในชุมชน อันเป็นผลมาจากแรงงานพม่าที่หนาแน่น ขึ้น ทำให้คนไทยใน ตำบลบ้านแหลม บางส่วน ที่มีที่ดิน หันมาสร้างที่อยู่อาศัยให้แรงงานพม่าเช่า เศรษฐกิจของชุมชนสะพัด ผู้ประกอบการรายย่อย เช่น ร้านค้าปลีก หรือ แผงลอยในตลาดนัด ขายสินค้าได้มากขึ้น

กลุ่มคนไทยที่ไม่ได้ผลประโยชน์จากแรงงานพม่า ในส่วนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมโลก มองว่าแรงงานพม่า และคนไทยจะกลายเป็นสังคมเดียวกัน เนื่องจากต่างก็เป็นพลเมืองของประเทศมาเลเซีย อย่างไรก็ตาม คนไทยที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ด้านการหลอมรวมของกลุ่มประเทศสมาชิกของอาเซียน และรับข้อมูลเกี่ยวกับแรงงานพม่าในด้านลบ เช่น ข่าวอาชญากรรม หรือ ความกลัวโดยคิดไปเองก็มีเช่นกัน

ในส่วนของคนไทย ที่อาศัยอยู่ในตำบลบ้านแหลม และมีอาชีพทำงานรับจ้างทั่วไป เช่นเดียวกับแรงงานพม่า มีทัศนคติในเชิงบวก ต่อความศรัทธาในพุทธศาสนาของแรงงานพม่า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแรงงานพม่าในบ้านแหลม ภาพของแรงงานพม่าที่ซื้อดอกกล้วยไม้หอบใหญ่ตามตลาดนัด เพื่อนำไปประดับหิ้งพระที่บ้าน เนื่องจากแรงงานพม่ามีความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า การสักการบูชาพระพุทธรูปซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า จึงใช้ดอกไม้สด และเปลี่ยนดอกไม้ที่หิ้งพระทุกวัน แม้แรงงานพม่าจะกระเปียดกระเสียดด้านการใช้จ่าย แม้แต่

อาหารการกิน หรือค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของลูก แต่แรงงานพม่าให้ความสำคัญต่อการทำทานตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา มาก แรงงานพม่าจึงได้รับความนับถือจากชุมชนไทยว่าเป็นคนชอบทำบุญ แรงงานพม่าจะทำบุญกฐินกันมาก โดยมีประเพณีจัดทอดกฐินทุกวัดในตำบลฯ

แรงงานไทย ที่ทำงานประเภทเดียวกับแรงงานพม่า เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากหลังไหลเข้ามาของแรงงานพม่า และรู้สึกว่าการจ้างแรงงานพม่าเป็นภัยคุกคามต่อการประกอบอาชีพ ปัจจุบัน ผู้ประกอบการนิยมจ้างแรงงานพม่า มากกว่าแรงงานไทย การจ้างแรงงานไทยนั้น ผู้ประกอบการต้องมีค่าใช้จ่ายด้านประกันสังคม เครื่องแบบทำงาน ค่าขนพาหนะขนส่งแรงงาน ซึ่งผู้ประกอบการนำไปหักจากค่าแรง ทำให้แรงงานไทย ได้ค่าแรงต่ำกว่าแรงงานพม่า ซึ่งไม่มีค่าใช้จ่ายเหล่านี้ แรงงานไทยบางส่วนจึงปฏิเสธงาน เพราะไม่ยินดีที่จะรับค่าแรงที่ต่ำกว่า

นอกจากนี้ เนื่องจาก แรงงานพม่า เป็นแรงงานอพยพไปตามแหล่งงาน ไม่ได้อาศัยอยู่ถาวรที่ใดเป็นเวลานาน จึงหาที่พักใกล้โรงงาน แต่แรงงานไทยที่เป็นคนในพื้นที่ มักอาศัยไกลจากสถานที่ตั้งของโรงงาน ที่มักถูกกำหนดให้ตั้งไกลจากชุมชน ซึ่งผู้ประกอบการจำเป็นต้องจัดรถรับส่ง เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานอพยพพม่า ที่อาศัยอยู่รอบๆ โรงงาน โดยที่ผู้ประกอบการไม่ต้องเสียค่าขนพาหนะรับส่งแรงงาน แรงงานพม่าจึงถูกเลือกแทนที่แรงงานไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานที่ทำในช่วงเวลากลางคืน ทำให้แรงงานไทยสูญเสียรายได้

ชุมชนไทยในท้องถิ่น ยังคงมองว่า แรงงานพม่าเป็นกลุ่มล่างของสังคม การอยู่อาศัยในแหล่งแออัด การขาดการดูแลสุขภาพอนามัย และสภาพแวดล้อม การไม่รู้ภาษาไทย และการขาดความกลมกลืนกับสังคมไทย ทำให้การเปิดโอกาสให้นักเรียนพม่า จากครอบครัวแรงงาน เข้าเรียนในโรงเรียนในชุมชนจำนวนมาก อาจสร้างความไม่พอใจแก่ผู้ปกครองนักเรียนไทย ประเด็นที่ผู้ปกครองไทยเป็นกังวล จนอาจย้ายบุตรหลานจากโรงเรียนที่มีนักเรียนพม่าจำนวนมาก ไปเรียนที่อื่น อาทิ ภิรามารยาทของนักเรียนพม่า ที่ต่างจากคนไทย และการเข้าใจภาษาที่ครูสอนในโรงเรียนของเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อาจช้ากว่าเด็กไทย จนครูอาจต้องสอนซ้ำ จนมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กไทย ที่อาจช้าไปด้วย

3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม อยู่ในระดับต่ำต้อยมาก จนถึงไม่มีเลย เนื่องมาจากหลายปัจจัยที่ซับซ้อน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ และสังคม ประเด็นของการนำเสนอข้อค้นพบ เริ่มจาก ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ตั้งแต่ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ เทศบาลตำบล ซึ่งเป็นฝ่ายนโยบาย และบริการชุมชน ในตำบลบ้านแหลมโดยตรง ตามด้วย การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ของชุมชน ในตำบลบ้านแหลม และ การมีส่วนร่วมของครอบครัว

3.2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลบ้านแหลม)

เทศบาลตำบลบ้านแหลม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยเป็นเจ้าของงบประมาณสำหรับการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ปัจจุบันเทศบาลมีความร่วมมือกับโรงเรียนในเขตเทศบาล 5 แห่ง และขอความร่วมมือให้โรงเรียนเหล่านี้ จัดการศูนย์ดูแลเด็กเล็ก 5 ศูนย์ ซึ่งในอนาคต เทศบาลตำบลบ้านแหลมจะบริหารจัดการศูนย์ดูแลเด็กเล็กในบริเวณที่ทำการของเทศบาล ปัจจุบันครูที่ปฏิบัติงานที่กำลังศึกษาต่อเพื่อให้ได้คุณสมบัติตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ

แม้ว่าหนึ่งในภารกิจหลักของเทศบาล จะเกี่ยวข้องกับการดูแลสวัสดิการของเด็กเล็ก ผู้สูงอายุ และการรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่จำนวนประชากรพม่า ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นชุมชนพม่า ที่กระจายไปทั่วตำบลบ้านแหลม และอำเภอบ้านแหลม ยังไม่ได้รับการเอาใจใส่จากเทศบาลเท่าที่ควร จนดูเหมือนว่าคำว่า “ชุมชน” นั้น หมายถึงชุมชนคนไทยในตำบลบ้านแหลม ชุมชนครอบครัวแรงงานพม่าจึงอยู่นอกเหนือภารกิจของเทศบาล

ผลกระทบต่อชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ที่เห็นเด่นชัดจากชุมชนพม่า ได้แก่ขยะมูลฝอย เนื่องจากครอบครัวแรงงานพม่าเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่เช่าห้องแถวชั้นเดียวอยู่ ห้องแถวบางแห่งมีครอบครัวแรงงานพม่าหลายครอบครัวเช่าอาศัยในห้องแถวหนึ่งห้อง แหล่งอาศัยที่มีประชากรแออัด รวมทั้งลักษณะพฤติกรรมกาทิ้งขยะของครอบครัวแรงงานพม่า

“เรื่องสิ่งแวดล้อมและขยะมูลฝอยอะไรต่างๆ พม่าค่อนข้างที่อาจจะ... เราไม่ได้ว่าเขาจะครับ คืออาจจะสกปรกนิดหนึ่งในเรื่องการดูแลความสะอาด ขยะ เขาค่อนข้างที่สะเปะสะปะ

... ก็บอกเจ้าของห้องแถวว่าให้ช่วยคุณตรงนี้คิดหนึ่งเรื่องอย่าให้เขาทิ้งขยะลงน้ำ”

“...แต่เราก็พยายามไปประสานกับเจ้าของห้องแถว ผู้ประกอบการเรือที่ว่ามียูทจังก์จ้งแรงงานอยู่ ให้ช่วยคุณสักนิดหนึ่ง ทิ้งให้มันเป็นที่ที่เป็นทาง เคียวเราไปเก็บ”

(ผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

นอกจากการทิ้งขยะในชุมชนที่อยู่อาศัยแล้ว แรงงานพม่าผิดกฎหมายที่หลบอยู่บนเรือประมง ก็สร้างปัญหาเรื่องการทิ้งขยะเช่นกัน

“...เพราะว่าพม่าเวลาเรือเข้าที่บ้านแหลมเนี่ยปัญหามันก็จะตามมา คือเวลาเรือจอดอยู่พม่าที่เขายู่นบนเรือ ไม่กล้าขึ้นบกก็มี บางทีเขามาไม่ถูกต้องครับ ก็จะเป็นปัญหาก็คือเวลาเค้าทิ้งขยะลงคลอง เค้าอยู่บนเรือซื้ออะไรมาทาน เค้าจะทิ้งขยะ ไม่กล้าขึ้นมานบนบก เราก็พยายามที่จะเอาถังขยะไปตั้งริมแม่น้ำให้แล้วมีเรือไปเก็บแต่ก็ยังทิ้งกันอยู่ ก็พยายามได้แต่ณรงค์บอกเจ้าของเรือ”

(ผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ภารกิจด้านสุขอนามัย เป็นประเด็นที่เทศบาล ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานสาธารณสุข ประชากรแรงงานพม่า ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในอำเภอบ้านแหลม ส่งผลให้เกิดความวิตกด้านการควบคุมเชื้อโรค และจำนวนประชากร แต่เป็นภารกิจที่ต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย ทั้งเทศบาลสาธารณสุข กระทรวงแรงงาน และกระทรวงมหาดไทย

“...ประเด็นปัญหาอีกเรื่องขยะมูลฝอย สิ่งแวดล้อมเชื้อโรคเรื่องอะไรต่างๆ แล้วก็ต่อไปจะเป็นปัญหาเรื่องประชากรที่เพิ่มขึ้นเพราะเขาไม่ได้คุมกำเนิดเนี่ยก็จะเป็นปัญหาตามมาที่ต้องรับ”

“...พม่าเขาเป็นกันอยู่ อย่างเชื้อโรคในส่วนตรงนี้ก็แล้ว กลัวปัญหาตรงนี้ก็เหมือนกัน โรคเท่าข้างเราก็ไม่ค่อยมีเกือบหมดไปแล้ว ตอนนี้มันก็กลับเกิดขึ้นมาอีก”

“ก็เคยคุยกับทางโรงพยาบาล แต่ที่นี้พม่าเขาไม่ค่อยคุมกำเนิดไม่ค่อยทำหมันอะไรพวกนี้เหมือนเขาปล่อยตามธรรมชาติ สามีกกลับมา (จากทะเล) ก็จะมีเพศสัมพันธ์ มีอะไรทั่วไป ก็คือตรงนี้เด็กเล็กชาวพม่าค่อนข้างที่จะเยอะมาก ถ้าเราเห็นตามงานนะครับ จะงูลูกงูหลาน บางคนอุ้มอยู่คนหนึ่ง แล้วก็อีกคนหนึ่ง ในท้องก็อีกคนหนึ่ง คือเขาก็จะมีตรงนี้ค่อนข้างที่จะเยอะ ก็จะเป็นปัญหาที่เราต้องมาช่วยกันแก้ เพราะคงไม่ใช่ที่เทศบาลอย่างเดียว จะต้องหลายหน่วยงานที่เข้ามา แม้เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแรงงานอะไรต่าง ๆ ก็จะต้องเข้ามาช่วยกัน แต่ของเราเป็นจุดสุดท้ายที่เราจะต้องมารองรับกันตรงนี้”

(ผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันเทศบาลมีความร่วมมือกับโรงเรียนในเขตเทศบาล 5 แห่ง และให้โรงเรียนเหล่านี้ เปิดศูนย์ดูแลเด็กเล็ก 5 ศูนย์ ซึ่งในอนาคต เทศบาลตำบลบ้านแหลม จะบริหารจัดการศูนย์ดูแลเด็กเล็กในบริเวณที่ทำการของเทศบาล ปัจจุบันครูพี่เลี้ยงที่เป็นพนักงานของเทศบาลมีจำนวน 20 คนที่ปฏิบัติหน้าที่ตามศูนย์เด็กเล็ก ทั้ง 5 ศูนย์ ซึ่งดูแลเด็กเล็กประมาณ 300 คน ครูพี่เลี้ยงในศูนย์ทั้ง 5 บางส่วนกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาตรี เพื่อให้ได้คุณสมบัติตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนในเขตเทศบาลยังไม่ได้สังกัดภายใต้การบริหารของเทศบาล เทศบาลดูแลเฉพาะ ศูนย์เด็กเล็ก เนื่องจากข้าราชการครู ต้องเปลี่ยนสถานะจากข้าราชการ มาเป็นพนักงานเทศบาล อีกทั้งครูส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่ผู้บริหารเทศบาลการศึกษาไม่สูงนักมีตั้งแต่ระดับมัธยมต้นถึงปริญญาตรี จึงเป็นเรื่องความรู้สึกลึกซึ้งของสถานะภาพ ที่ต้องเปลี่ยนและความแตกต่างของระดับความรู้ แม้เทศบาลจะมีงบประมาณในการจัดการศึกษาก่อนข้างมาก แต่ก็ยังไม่มีโรงเรียนไหนในเขตเทศบาลที่สมัครใจย้ายโอนมาสังกัดกับเทศบาล

ในด้านส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) เทศบาลตำบลบ้านแหลม ยังไม่มีบทบาท ผู้บริหารเทศบาลตำบล ยอมรับว่าเด็กต่างด้าว (พม่า) ยังมีโอกาสได้ศึกษาน้อยมาก เพราะพ่อแม่ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของลูก และที่ผ่านมา องค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้มากกว่า เทศบาลตำบล

“...นโยบายของรัฐที่บอกให้เรียน แต่เด็กที่เรียนจริงๆ ถ้าคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็ ห้าถึงสิบเปอร์เซ็นต์ แค่นั้นเอง เพราะว่าพม่าส่วนหนึ่งเขายังไม่คิดถึงเรื่องให้ลูกเรียนในนี้ครับ แต่ก็จะมีส่วนหนึ่งที่เห็นว่าเอามาเรียนได้เพื่อให้ลูกมีความรู้ ผมเคยเห็นหน่วยงานมูลนิธิริรักษ์ไทย เขาเข้ามาเปิดให้ความรู้ แล้วมาสอนหนังสือด้วย สอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เด็กจะได้ภาษาพม่าด้วย เขาได้สามภาษา”

(ผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

แม้ว่าเทศบาลจะมีหน้าที่ให้บริการการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน และให้โอกาสแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสอย่างเด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า แต่มีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้เด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่ได้รับโอกาสในการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน อาทิ พ่อแม่พม่าไม่ได้แจ้งเกิดลูกแก่ทางอำเภอทำให้ไม่มีหลักฐานใบเกิดที่โรงพยาบาลไทยออกให้

“เขาลอดกันเองโดยไม่ไปแจ้งเกิดก็มี เพราะบางที่เขาไม่เข้าใจเรื่องระเบียบ เรื่องการสื่อสารกัน เขาไม่รู้ว่าสามารถที่จะเอาลูกมาฝากเลี้ยงตรงนี้ได้นะ ดูแลได้นะ แล้วพอมานเข้าทีหลังอย่างทีบอกอาจารย์ (เด็กพม่า) จะกระโดดไปเข้า ป.1 เลย ความเตรียมพร้อมมันไม่มีเด็กมันก็จะไม่สมบูรณ์”

(ผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องการสื่อสารประชาสัมพันธ์ แก่ครอบครัวแรงงานพม่า เรื่องบริการเลี้ยงดูเด็กเล็กที่เทศบาลจัดให้ ก็ทำให้ครอบครัวพม่าเข้าไม่ถึงข้อมูล และบริการของเทศบาล

“เด็กพม่าเด็กเล็กนี้ไม่ค่อยเข้ามา”

“พม่าไม่ค่อยรู้ว่ามิต้องนี่”

“...แต่มีบางคนที่ครูเขาไปบอกว่า เรียน ได้ นะ ให้มาเรียน มันก็จะมีส่วนน้อย มีจำนวนนิดเดียวเทียบกับจำนวน (เด็กพม่า) ทั้งหมด ก็เหมือนกับเขาไม่รู้ข้อมูล”

“... สิทธิที่เค้าจะได้เนี่ย มันก็มีสิทธิสามารถที่จะเข้ามาได้ (เข้ามาเรียนในศูนย์เด็กเล็ก) อย่างที่ผมบอก (เขาไม่เข้ามา) เพราะบางทีเราสื่อสารภาษาพม่าไม่ได้”

“เราไม่สามารถจะไปสื่อให้เขาได้ข้อมูล บางทีเขาก็ไม่ค่อยกล้า คนพม่าไม่ค่อยกล้าคิดจะมาสูงลิ้งคุยกับส่วนราชการ คือเขาพยายามหลบอยู่แล้วครับ เจอตำรวจ เจออะไรเนี่ยหลบกันใหญ่ เจอคนที่แต่งชุดสีกากีที่เป็นข้าราชการเลยไม่ค่อยกล้าพูดด้วย”

(ผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เทศบาลไม่สามารถให้บริการเด็กเล็ก (พม่า) ได้ ทั้งที่ควรมีสิทธิ์ได้รับโอกาสเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน มาจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้ผู้ปฏิบัติเกรงว่า ทำไปแล้วจะเกิดปัญหา

“....ถ้านโยบาย (ของกระทรวงศึกษา) เป็นอย่างนั้น แล้วคุณมีหนังสือสั่งการมาให้เราทำ เราก็ทำ แต่ถ้าเราทำนอกเหนือจากที่ทางการสั่ง บางทีมันผิด เราไม่สามารถจะทำได้ เขา (เด็กพม่า) ก็ไม่ได้รับบริการ บางเรื่องทำไป ส.ต.ง. บอกว่าผิดเราก็แยะเหมือนกัน เหมือนกับเราอยากทำอะไรให้เด็ก เราเคารพสิทธิมนุษยชน เขาน่าจะได้รับสิทธินั้น บางทีส.ต.ง. ทักท้วงบอกไม่ได้ ส.ต.ง. ไม่ฟัง คุณจ่ายไม่ตรงวัตถุประสงค์ ต้องเรียกตั้งคั้ง”

(ผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

แม้ว่า เทศบาลตำบลบ้านแหลม จะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ กองการศึกษาซึ่งรับผิดชอบงานด้านการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา และการส่งเสริมอาชีพ ในตำบลบ้านแหลม การบริการศูนย์เด็กเล็กนี้ไม่คิดค่าใช้จ่าย เนื่องจากเป็นนโยบายเรียนฟรี 15 ปีของรัฐบาล คลอบคลุมตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียน อนุบาล จนถึง มัธยมปลาย หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

แต่ศูนย์เด็กเล็ก ก็มีเด็กเล็ก (พม่า) น้อยมาก ไม่สามารถระบุจำนวนได้แน่นอน เนื่องจากความกังวลของเจ้าหน้าที่ของศูนย์เด็กเล็ก ที่รับเด็กที่หลักฐานไม่สมบูรณ์ตามระเบียบของโรงเรียน ศูนย์เด็กเล็กจึงรับดูแลเด็กพม่าด้วยความเมตตาเป็นพื้นฐาน โดยไม่ได้บันทึกรายชื่อนักเรียนเป็นหลักฐาน และใช้สิทธิ์แทนเด็กไทยที่ย้ายออกโดยไม่ได้แจ้งออกจากโรงเรียน ศูนย์จึงฉวยฉวยวัสดุอุปกรณ์ นม และอาหารร่วมกับเด็กไทย

“ไม่กี่เปอร์เซ็นต์ 5 เปอร์เซ็นต์”

“...แบบว่าเขามาฝึกกฎหมายมันก็ไม่มีโอกาสได้เรียนใช้ไหม”

“โรงเรียนอาจจะรับเด็กพม่า แต่รู้สึกว่าจะลักไก่”

“...เขาก็เป็นเด็กเหมือนกัน ถึงจะไม่ใช้ประชากรของประเทศไทย แต่เขาก็ต้องได้รับการเรียนรู้ใช้ไหมคะ อันนั้นมันก็แล้วแต่สถานศึกษา แต่ละแห่งว่าพิจารณาในรูปไหน”

“ตรงนี้นั้นเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่เราอาจจะมีเมตตา ครูในชุมชนนั้นอาจจะมีเมตตา ”

“แต่เด็กบางคน เด็กพม่าเนี่ย ไม่มีหลักฐาน เขาก็เนียน ๆ มีก็แบ่งให้กัน ก็ให้กันเหมือนเด็กทุกคน เพราะว่ามันมีรายหัว ค่าอาหารกลางวัน เด็ก (ไทย) ก็กินไม่หมด (เด็กพม่า) ก็กินเหมือนกับเด็ก (ไทย) ทุกคน”

(ผอ. กองการศึกษา เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

3.2.2 ชุมชน

ภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ของตำบลบ้านแหลมทั้งรัฐและเอกชน แทบจะไม่มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) เลย ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมดังกล่าว จากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้ง ชุมชนไทย (ผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา อาสาสมัครหมู่บ้าน) และชุมชนพม่า หน่วยงานรัฐ (การศึกษานอกโรงเรียน) และ องค์กรพัฒนาเอกชน พบว่าองค์กรพัฒนาเอกชน มีบทบาทด้านนี้มากกว่า ภาคส่วนอื่น ๆ รายละเอียดประเด็นต่างๆจากการวิเคราะห์เป็นดังนี้

ชุมชนไทย (ความรู้เกี่ยวกับแรงงานพม่า และทัศนคติต่อชุมชนพม่า)

ชุมชนไทย แทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับแรงงานพม่าเลย ทั้งข้อมูลจำนวนเด็ก ภาษาและวัฒนธรรมพม่า จึงเหมือนต่างคนต่างอยู่โดยไม่เข้าใจกัน แต่มีความระแวง และหวาดกลัว ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมด้านการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) จึงยังไม่เกิดขึ้น ผู้นำชุมชนไทย (ผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลบ้านแหลม) สะท้อนให้เห็นถึง การขาดข้อมูลเกี่ยวกับลูกบ้านซึ่งเป็นเด็กต่างด้าว (พม่า) และการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ดังนี้

“...บางทีเนี่ย จะให้ผู้ใหญ่บ้านรับรองมันก็ไม่ใช่ว่า มันไม่มีข้อมูลอะไรตรงนี้” “ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร”

“เอาเฉพาะหมู่ 7 หมู่เดียวเป็น 100 คน”

“พวกนี้เองบที่ไหนมาให้เรียนฟรี”

“เด็กที่มาเรียนเนี่ย เอกสารอะไรก็ไม่มี แล้วสมมติว่ารัฐให้เรียน เวลาเขาจบ ป.4 รัฐจะออกวุฒิบัตร ได้ยัง ใจผมก็ไม่ทราบในส่วนนี้”

(ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์)

การที่ชุมชนไทย ขาดความสนใจที่จะเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมพม่า อีกทั้งแรงงานพม่ามาแทนที่แรงงานไทย ชุมชนไทยจึงมีทัศนคติไม่ค่อยเป็นบวกนักต่อชุมชนพม่า นอกจากนี้ การที่แรงงานพม่าเข้าใจภาษาไทย แต่คนไทยไม่รู้ภาษาพม่า เป็นปัจจัยหนึ่งที่คนไทยรู้สึกกลัวเสียเปรียบ

“พม่าเป็นคนเห็นแก่ตัว รู้มาก มาอยู่ประเทศไทยใหม่ๆก็คินะ แต่พออยู่ไปก็จจะรู้มาก เหมือนกับรู้เขารู้เรา เราไม่ได้ไปว่าเค้าหลอกนะ เหมือนกับเค้ารู้มาก แล้วเราเสียเปรียบ เค้ามีอะไรก็จะพูดภาษาพม่า เราจะไม่รู้ แต่พอเราพูดอะไรเค้าจะรู้”

“ประเด็น (การพูดคุยในที่ประชุมหมู่บ้าน) ที่ว่าพม่าเยอะเยอะไปหมด จะทำอย่างไร เคียวนี่คนข้างก็ไม่สนใจคนไทย ถือว่าข้างพม่าอย่างไรก็ได้ แต่ตอนนี้พม่าก็ไม่ใช่ออย่างนั้นแล้ว เอาเปรียบเขา เขาก็ไม่ทำ แต่ก็มีนะ คนนี้ไม่ทำแต่อีกคนทำ คนไทยก็พูดว่าไปข้างพม่าเขาหมด เพราะเอาเปรียบคนไทยไม่ได้ รายได้นะคนไทยรู้สึกจะทำไม่คุ้ม ไปข้างพม่ามาแย่งอาชีพของพวกเราหมด ถึงแม้รัฐบาลผลักดันออกไปจับออกไปก็จับไม่จริงจัง”

(ประธานชุมชน ตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“คือคนไทยเขาคิดว่า เขาก็รับจ้างอยู่แล้ว แต่ว่าพม่ามาแย่งอาชีพคนไทยทำมาหากิน ”

“...ที่ไปทำนาเกลือ ก็มีพมานะ แต่นาข้าวไม่รู้ ... นาเกลือมีทั้งพม่า แรงงานต่างด้าว มาทำเท่ากับว่าแย่งอาชีพคนไทย ”

(ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์)

นอกจาก ชุมชนไทยจะมองว่า ชุมชนแรงงานพม่าที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นภาวะคุกคามต่อ การทำมาหากินของคนไทย แล้ว ยังกังวลว่ามีผลต่อความมั่นคงของชุมชนไทย เนื่องจากคนไทยไม่รู้ภาษาพม่า หากแรงงานพมารวมตัวกัน สื่อสาร ปลุกกระดมทำผิดกฎหมาย ชุมชนไทยจะไม่สามารถป้องกันได้ อีกทั้ง แรงงานพมามักแสดงความสามัคคีเป็นหมู่คณะ ให้เห็น

จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานบุญทอดกฐินประจำปี และ การแข่งขันกีฬาฟุตบอลซึ่งเป็นกีฬาที่
แรงงานพม่าชอบมาก และจัดการแข่งขันตลอดปี ในขณะที่ชุมชนไทยมองว่า คนไทยยังขาดความ
สามัคคี เมื่อเทียบกับชุมชนแรงงานพม่า

“ก็เป็นห่วงครับว่า พม่าเขามีกันเยอะการควบคุมตอนนี้ยังไม่มี ตอนนี้พม่ายังถือว่ายังกลัว
ยังฟังคนไทยอยู่ แต่เมื่อไรที่ถ้ามั่นเยะเกิน ถ้าเขาพร้อมใจกัน เขาไม่ยอมอยู่ เขาแค้น หรือทำอะไร
โหดขึ้นมา เขาอยู่คนละจุดในบ้านแหลมหมดเลย ถึงคราวหนึ่งที่เขาสับสนทางใจที่ไปเกลี้ยเขา เกิด
เขาจุดไฟเผาจุดไหนจุดนี้ เราจะแยเลย อันนี้อาจเป็นปัญหา แต่บางคนอาจจะไม่ได้คิดถึง เมื่อไรที่
เขาเกิด ใจตรงนี้ขึ้นมา เราก็แย กลางค้ำกลางคั่นเขาโมโหว่าใคร ไปรังแกเขามาก ๆ หรือไม่ให้ความ
เป็นธรรม เขานัดกันพร้อมกัน เขาพร้อมที่จะ ไปอยู่แล้วพม่าเนี่ยเขาพร้อมที่จะ ไปอยู่แล้ว เกิดเขา
เกลี้ยจุดไฟตรงนั้นตรงนี้นะครับ”

(ผู้บริหารเทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“ถ้าเกิดเขา (พม่า) ลูกสู้ขึ้นมา จะทำอย่างไร ตอนนี้พมามั่นเยะ เดินไปทางไหนก็พม่า
ทั้งนั้น แล้วคนไทยไม่ค่อยสามัคคีกัน พม่ายังสามัคคีกัน”

(ประธานชุมชน ตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

“เขาคุยกันเขารู้เรื่อง ถ้าเขาไปทำอะไรผิดกัน เราก็ไม่รู้เรื่อง ที่นี้มันเป็นปัญหาความมั่นคง”

“ก็ไม่รู้คือ ให้มาอยู่ในไทยมาก ๆ เข้า ขยายมากเข้ากลุ่มใหญ่ขึ้นมาเนี่ย มันมีผลกระทบต่อ
ความมั่นคง”

“แล้วคนไทย พวกพม่าพูด เราฟังไม่รู้เรื่อง”

(ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์)

“...เขารวมตัวกันได้ แต่สังเกตคนไทยไม่ค่อยรวมตัวกัน ไปไหนเข้าจะเด่นคนเดียว แต่เขา
รวมตัว เขาสามารถที่จะเล่นกีฬาที่ไม่ต้องใช้ชนกลุ่มมาก ๆ ก็กลุ่มน้อย ๆ เขาก็สามารถจะจัดให้มัน
ยิ่งใหญ่ เราต้องไปดูเขาเตะ (บอล)”

(ผอ.กองการศึกษา เทศบาลตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

จากทัศนคติข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนไทยโดยทั่วไป ยังไม่มีมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) การมีส่วนร่วมเป็นในลักษณะ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อมนุษยธรรม มากกว่าส่วนร่วมด้านการศึกษา อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกลุ่มคนไทยในชุมชน ตำบลบ้านแหลมที่ สัมผัสแรงงานพม่ามาก อสม. ร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลประจำอำเภอ คูเล ประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ เรื่องการดูแลรักษาสุขอนามัย และการป้องกันโรค แก่ชุมชน เช่น การหยอดยาให้วัคซีนเด็กตามช่วงอายุ การให้ความรู้คนในชุมชน ผู้ป่วยเรื้อรังควรปฏิบัติตามแบบไหน อาหารที่มีประโยชน์สำหรับเด็ก อาหารที่ควรเลี่ยงสำหรับผู้สูงอายุ การป้องกันแหล่งลูกน้ำ ยุงลาย ใช้หวัดใหญ่ การทำงานลงพื้นที่ในชุมชน ทำให้ อสม. มีโอกาสพบปะกับแรงงานพม่ามากกว่าหน่วยงานอื่น

“โรงพยาบาลบ้านแหลมส่วนมากจะทำคลอดผู้หญิงพม่าเป็นส่วนมาก ผู้หญิงไทยจะไม่ค่อยมีแล้ว เด็กเวลาไปหยอดยาเยอะมาก”

(อสม. ตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

กรรมการสถานศึกษา

แม้ว่าประธานกรรมการสถานศึกษา จะมีบทบาทสำคัญ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในโรงเรียนไทย แต่ ยังขาดมิติด้านการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ประธานกรรมการสถานศึกษา แห่งหนึ่ง ในตำบลบ้านแหลม ในฐานะ ประธานคณะกรรมการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ระบุว่าเด็กต่างด้าว (พม่า) เข้าไม่ถึงโอกาสในการรับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทย แม้จะเห็นด้วยว่าเด็กต่างด้าว (พม่า) ก็ควรได้เรียนในโรงเรียนเหมือนเด็กไทย

“เขามาอยู่กับเราแล้วทำอย่างไรจะได้รับการศึกษา”

“จริงๆอยากให้เราได้รับความรู้เหมือนกับเด็กไทย เห็นว่าเป็นมนุษยชนคนหนึ่งเหมือนกันที่เกิดมาแล้ว”

“ให้เขาเรียนพอๆกับเด็กไทยนะครับ เพราะเกิดมาแล้วก็อย่าทิ้งขว้าง”

(ประธานกรรมการสถานศึกษา, สัมภาษณ์)

ประเด็นปัญหาอุปสรรคสอดคล้องกับที่หลายฝ่ายได้ให้ข้อมูล เช่น สถานภาพการเกิดที่ไม่มีใบแจ้งเกิดที่หน่วยงานรัฐออกให้ พ่อแม่เป็นแรงงานผิดกฎหมาย ต้องอยู่แบบไม่เปิดเผย การที่

แรงงานพม่าไม่สามารถขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวได้ เนื่องจากกรมแรงงานรับต่อทะเบียนเฉพาะแรงงานที่ขึ้นทะเบียนไว้ก่อนแล้ว ส่วนที่เข้ามาภายหลังยังไม่เปิดโอกาสให้ขึ้นทะเบียน แรงงานส่วนนี้มีจำนวนมาก และมีลูกทั้งที่เกิดในประเทศไทยและติดตามมาด้วย

“...ผมเป็นห่วงเรื่องการศึกษารื่องสถานภาพการเกิดมากกว่า”

“มันมี 2 กรณี อยู่ที่ขึ้นทะเบียนเขาก็เข้ามาสื่อสาร แต่ส่วนใหญ่เขาไม่มี (บัตรต่างด้าว) เขาก็ไม่กล้ามาเปิดเผยตรงนั้นซะই”

(ประธานกรรมการสถานศึกษา, สัมภาษณ์)

การที่แรงงานพม่าไม่สามารถขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวได้ เนื่องจากกรมแรงงานรับต่อทะเบียนเฉพาะแรงงานที่ขึ้นทะเบียนไว้ก่อนแล้ว ส่วนที่เข้ามาภายหลังยังไม่เปิดโอกาสให้ขึ้นทะเบียน แรงงานส่วนนี้มีจำนวนมาก และมีลูกทั้งที่เกิดในประเทศไทย และติดตามมาด้วย การที่เป็นแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ไม่มีโอกาสขึ้นทะเบียน ทำให้ต้องเสียค่าปรับ หรือค่าคุ้มครองรายเดือน

“ส่วนใหญ่เขาก็รู้อยู่แล้ว เขาต้องเสียให้ตำรวจอยู่แล้ว”

“ก็ต้องมีรายเดือนไปให้ตำรวจแน่นอนเลย ไม่มีใครอยู่ฟรีโดยไม่เสีย”

“นะครับมันจะเป็นแบบนี้ คนเดือนละเท่าไร 500 ถึง 1000 ค่าจะมีจริง ๆ แล้วหัวหน้านะ หัวหน้าหมายถึงคนไทยนี่แหละคอยดูแล ไม่ใช่ว่ามาอยู่โดยไม่มีใครปกป้อง”

“คนที่จกดอยู่มีโอกาสต่อได้เรื่อย ๆ ใ้รายใหม่ไม่เปิดให้จก”

“ส่วนใหญ่ที่ไม่ได้จกเยอะเยอะเลย เขาต้องซ่อนอยู่ ถ้าเขาเปิดให้จก ผมว่าได้เงินหลายพันล้าน”

“คนที่จกทะเบียนอยู่แล้ว ผมเคยมีลูกน้องจกทะเบียนต่อได้เรื่อย ๆ”

สถานภาพแรงงานผิดกฎหมายของพ่อแม่ การไม่มีใบแจ้งเกิดของเด็ก การต้องจ่ายค่าคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่รัฐประจำทุกเดือน ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่ระบบการศึกษา ของเด็กต่างด้าว (พม่า) ยังไม่มีหน่วยงานไหนของรัฐเป็นเจ้าภาพในการแก้ปัญหา นอกจากนี้การขาดข้อมูลสภาพปัญหาการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) องค์กรใดสามารถให้ความช่วยเหลือได้ ช่วยในลักษณะใด และการขาดความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติ ที่มีผลมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

“รู้ว่ามีการสอนเองในพื้นที่ แต่ว่ายังไม่ได้เจาะลึกตรงนั้น”

“แล้วเขาเอาทุนมาจากไหน”

“เด็กที่ไม่ได้เรียนจะมีองค์กรไหนเข้าร่วม”

“อย่างในข้อกำหนด หรือราชการเนี่ยเราไม่รู้ มุมมองของเขาวouldจะเอาอย่างไร อยากให้มันเรียน ที่นี้อยากทราบว่าเราไม่รู้มีกี่เปอร์เซ็นต์ เพราะเกิดมันมากเกินไป”

“เช่นถ้ามันไม่มาก โรงเรียนรับได้สัก 20 คนเนี่ยก็น่ารับนะ”

“ผมก็ต้องคุยกับผอ. อีกครั้ง ทางราชการเขามีโอกาสอะไรบ้าง แล้วเหตุผลอย่างไรจะได้ชัดเจน ตรงนี้ผมยังไม่ทราบ ว่าเขาเปิดโอกาสให้เรียนในระบบแบบมาตรฐาน”

“เอาหนังสือเซนต์มาสิ เด็กต่างด้าวในพื้นที่สามารถเรียนได้ ลงชื่อ ใครรับผิดชอบรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิบดีชอบใช้ไหม พูดไปอย่างนั้น เกิดเด็กมาเรียน อ้าวเด็กมีปัญหา”

สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอบ้านแหลม (กศน.)

กศน. มีบทบาทในการส่งเสริมผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความรู้ด้านอาชีพ โดยใช้หลักสูตรตามที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง นอกจากนี้ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น ผู้พิการ ทางสายตา ก็สามารถรับบริการทางการศึกษา ตามหลักสูตรเฉพาะของผู้พิการทางสายตา แม้รัฐบาลจะมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส

แต่ กศน. ของแต่ละอำเภอ จำเป็นต้องอาศัยหลักสูตรจากต้นสังกัด เพราะยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร แม้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ในรูปแบบของ กศน. จะมองว่า การเปิดโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ แรงงานพม่า นั้นเป็นไปได้ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ดังกล่าวสำหรับแรงงานพม่า กศน. ในเขตพื้นที่ยังไม่มีแผนงานในการดำเนินการ เนื่องจาก การให้บริการดังกล่าว ต้องเริ่มจากสำรวจความต้องการ ของแรงงานพม่าที่ต้องการเรียน เสนอชื่อไปที่กรม (การศึกษานอกโรงเรียน) ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด และให้ต้นสังกัดพัฒนาหลักสูตร จึงสามารถจัดการศึกษาแก่แรงงานพม่าได้

ดังนั้น กล่าวได้ว่า แม้ กศน. จะปฏิบัติงานภายใต้นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเด็กต่างด้าวที่ด้อยโอกาส เข้ารับการศึกษาทั้งในและนอกระบบ แต่ กศน. ยังไม่สามารถพัฒนาหลักสูตรเพื่อ เด็กต่างด้าว (พม่า) เองได้ จึงไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ชุมชนแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม

“เพราะเราก็นึกคิดว่า เอ่อ อยากให้พม่าได้รู้หนังสือไทย”

“คือมีนโยบายให้ส่งเสริมผู้ด้อยโอกาสลักษณะนี้ ที่นี้เป็นต่างด้าวจะมาเรียนหนังสือเนี่ย เอ่อคือถ้าได้เข้ามาเรียนหนังสือ คือ เขาก็เหมือนกับเป็นอีกเนื้อหาหลักสูตรหนึ่ง เช่น คนปกติ

หลักสูตร 44 เป็นรูปแบบอย่างนี้ พอถ้าเป็นพม่าก็เป็นอีกหลักสูตรหนึ่ง คือร่างหลักสูตร หรือเราร่างรายชื่อของพม่าเนี่ย เสนอไปที่กรม กรมจะรู้ว่าคนพม่าต้องการเรียน แล้วกรมก็จะคิดหลักสูตรนี้มาให้ใหม่ สำหรับผู้ค้อยโอกาสเช่นเหมือนกับ เขาพิการอะไรอย่างเนี่ยก็ต้องมีหลักสูตรใหม่”

(ครู กศน. อำเภอบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม นอกจากการให้บริการการศึกษาออกโรงเรียน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว กศน.สามารถให้บริการความรู้ โดยการจัดอบรมตามกลุ่มที่สนใจได้ แต่การให้บริการทุกอย่างต้องใช้เอกสารที่ราชการออกให้ ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำหรับแรงงานต่างด้าว (พม่า)

“ถ้าจะทำเราทำได้ แต่เรายังไม่รู้ว่ามีใครเป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาพม่า”

“ให้ความรู้เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ สุขอนามัย การปฏิบัติตนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนไทย ที่ถูกอนามัย ประเพณี วัฒนธรรม”

“ถ้าเป็นในรูปแบบกลุ่มย่อยได้ กลุ่มย่อยคือกลุ่มสนใจเหมือนกับ กลุ่มสนใจกลุ่มย่อย จัดกิจกรรมให้ได้ ในส่วนนี้เราสามารถทำได้ แต่ขณะเดียวกัน ตอนนี้เราไม่มีผู้รู้เกี่ยวกับภาษาพม่า สมมติตั้งกลุ่มสอนพม่า สอนภาษาไทยสำหรับพม่าจัดกลุ่มอย่างนี้ให้ได้ สิบชั่วโมง ยี่สิบชั่วโมง เดือนสองเดือนอย่างนี้ได้”

“...ถ้าให้พี่ตั้งกลุ่ม หรือกศน. คิดจะตั้งกลุ่มช่วยสอนพม่าก็น่าจะทำได้ แต่เราต้องหาวิทยากรมางานของกศน. เราสามารถรวมกลุ่มตามความต้องการของประชาชนทั่วไป กลุ่มเป้าหมายทั่วไป และก็หาผู้มีความรู้มาให้ความรู้ อย่างเนี่ย อย่างที่คนพม่ากลุ่มนี้ต้องการเรียนรู้ภาษาไทย เราก็ไปตั้งกลุ่มแล้วก็ไปหาวิทยากรมาให้ นี่คือหน้าที่ของเรา หรืออยากเรียนรู้การซ่อมมอเตอร์ไซค์อะไรอย่างเนี่ย”

“ถ้าเป็นกลุ่มลักษณะนี้นะ เราก็ต้องใช้หลักฐาน งบประมาณเราเนี่ยต้องมีหลักฐาน”

“เคยมีต่างชาติมาสมัครเรียนแล้วเราไม่รับ เพราะว่าหลักฐานไม่ครบ”

“มีนโยบายให้ชนกลุ่มน้อยมาเรียนหนังสือแต่เขาไม่มา”

“ถ้ามาเรียนกับเรา ก็เหมือนระบบราชการ ต้องมีหลักฐานให้เรา แต่พอหลักฐานไม่มี”

(ครู กศน. อำเภอบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

องค์กรพัฒนาเอกชน (มูลนิธิรักไทย)

องค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ได้แก่ มูลนิธิรักไทย เดิมชื่อ องค์กรแคร์นานาชาติ แต่เปลี่ยนชื่อเป็น มูลนิธิรักไทย ใน

ภายหลัง เนื่องจากชื่อเดิม ขอเงินบริจาคในประเทศไทยได้น้อย งานหลักของมูลนิธิฯ คือการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่แรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ ได้แก่ พม่า ลาว และ กัมพูชา แต่เนื่องจากแรงงานต่างด้าว มีเด็กติดตามมาด้วย ทั้งที่พ่อแม่พามาตั้งแต่แรก และเกิดในประเทศไทยในภายหลัง ชุมชนที่แรงงานต่างด้าวอยู่ จึงมีเด็กจำนวนมาก การเปิดศูนย์เรียนรู้สำหรับเด็กจากครอบครัวแรงงานข้ามชาติ จึงเป็นงานเสริมของมูลนิธิฯ ศูนย์การเรียนรู้ของมูลนิธิรักษ์ไทย ที่เปิดที่ ตำบลบ้านแหลม เปิดสอน วันจันทร์ ถึงวันศุกร์ มีเด็กมาเรียน 20 -30 คน แต่ปัจจุบันศูนย์ดังกล่าว ย้ายไปเปิดที่ ตำบลปากน้ำปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ในระยะแรก ของการเปิดศูนย์ฯ เกิดจากสมมติฐานว่า แรงงานข้ามชาติจะอยู่ในประเทศไทย เพียงชั่วคราว ดังนั้นเด็กผู้ติดตาม และเด็กต่างด้าวที่เกิดในภายหลัง ก็จะต้องกลับประเทศ การเรียนการสอน จึงเป็น การอ่าน การเขียน การพูด ภาษาพม่า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเด็กเหล่านี้ ในการกลับไปเรียน และใช้ชีวิตที่ประเทศแม่ แต่ในความเป็นจริง ทั้งพ่อแม่ที่เป็นแรงงานต่างด้าว (พม่า) และเด็กต่างด้าว (พม่า) ทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่มีแนวโน้มว่าจะกลับประเทศแม่ ดังที่ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ ให้ข้อมูลว่า

“พม่าไม่กลับ มันไม่ใช่แค่เด็กหรอก ผู้ใหญ่เขากลับไปเขาก็อยู่ไม่ได้”

ในการเปิดศูนย์ฯ เพื่อให้ความรู้ภาษาพม่า แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) แล้ว การสอนภาษาไทย ขึ้นอยู่กับงบประมาณของมูลนิธิฯ เนื่องจากงานด้านการศึกษาไม่ใช่งานหลัก จึงไม่มีความแน่นอน อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ มีบทบาทในการส่งเสริมให้เด็กต่างด้าวเหล่านี้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ เพราะแนวทางการทำงานของมูลนิธิฯ คือพยายามผลักดันให้เด็กต่างด้าว (พม่า) ได้เรียนในระบบการศึกษา แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ปกครอง และเด็ก เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ เล่าถึงการส่งเสริมดังกล่าว ที่ ตำบลปากน้ำปราณ

“ทีนี้ถามว่า เราเคยคิดพาเด็กเข้าสู่ภาครัฐมั๊ย ก็เคย เพราะผมเป็นคนทำเอง เอาเด็กในศูนย์ฯ (ปากน้ำปราณ) ก็ไปถามความพร้อมของเค้า ว่าพร้อมจะเข้าสู่โรงเรียนมั๊ย ช่วงนั้นมีอยู่ประมาณ 5-6 คน ผมก็พาไปคุยกับครูใหญ่ ผอ. ที่นั่นน่ารัก ท่านก็ไม่ใช้หลักฐานอะไรมากนัก เข้าเรียนได้เลย ก็เรียนได้ปีหนึ่งก็ออก ”

“มันขึ้นอยู่กับนโยบายของ ผอ. แต่ตอนนี้ ผอ. เขาต้องการให้พ่อแม่ถูกกฎหมาย ต้องมีบัตร ทั้งพ่อและแม่ ถึงจะเข้าเรียนได้ ผอ. คนเก่าเขาไม่เอาหลักฐานอะไรเลย ก็พาเข้าเรียนได้เลย เขาจะมีกระเป๋ามาให้ ”

การประชาสัมพันธ์ให้เด็กมาเรียนที่ศูนย์ฯ จะเป็นในเชิงรุกคือ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ จะลงพื้นที่สำรวจตามห้องแถวในชุมชนพม่า โดยมีล่ามชาวพม่าซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ ช่วยเรื่องการสื่อสาร กับผู้ปกครอง เด็กที่รับเข้าเรียนจะอายุประมาณ 4-6 ขวบ การประชาสัมพันธ์จะทำในช่วงแรกๆที่เปิดศูนย์ฯ เมื่อแรงงานพม่ารู้จักจะบอกต่อ การนำลูกมาฝากเรียนกับศูนย์ฯ ช่วยให้แรงงานสามารถทำงานได้ ไม่ต้องอยู่บ้านดูแลเด็กเล็ก

เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่าง ให้ลูกมาเรียนที่มูลนิธิรักษไทย กับ โรงเรียนของรัฐ แรงงานพม่าจะเลือกอย่างแรก เนื่องจากต้องการให้ลูกรู้ภาษาพม่า โรงเรียนไทยไม่มีการสอนภาษาพม่า ซึ่งแรงงานมองว่า ในอนาคตเมื่อได้กลับประเทศของตน ลูกจะได้ อ่าน เขียน ภาษาพม่า และใช้ชีวิตแบบคนพม่าได้

“พ่อกำลังมาเรียนกับมูลนิธิรักษไทย ไหม มา แต่พ่อบอกให้ไปเรียนกับภาครัฐเอาไหม เขาบอกว่าไม่ไป ทำไมเขาให้เรียนกับ รักษไทย เพราะอย่างน้อยเขาก็รู้ภาษาพม่า คือเขาคิดอย่างนี้สักวันหนึ่ง เขาจะกลับพม่า ลูกเขาจะใช้ชีวิตเป็นปกติ สามารถพูดภาษาพม่าได้ เขียนอ่านได้ เขาบอกอยู่ไม่นาน ไม่จริงนะ”

แม้ว่า รัฐบาลไทยจะมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี และเปิดโอกาสแก่ กลุ่มเด็กด้อยโอกาส ซึ่งรวมถึงเด็กต่างด้าว (พม่า) แต่เด็กกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยมาก ที่เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนของรัฐ เนื่องจากการส่งลูกไปโรงเรียนนั้นมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบเอง นอกจากนี้ การเป็นคนต่างด้าว ที่ไม่รู้ภาษา จึงเกิดความหวาดกลัว การถูกแบ่งแยกจาก กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เป็นกระแสหลักของสังคม ซึ่งทำให้ชนกลุ่มน้อย กลายเป็นเป้าหมายของการข่มเหงรังแก ผู้ปกครองที่เป็นแรงงานพม่า จะกลัวว่าลูกจะถูกเด็กไทยรังแกมาก

“คือมันไม่ได้เรียนฟรี มันต้องมีค่าใช้จ่าย ค่าโน่นค่านี่ แล้วภาษาก็เป็นเรื่องสำคัญ ผมคุยกับพ่อแม่เด็กทุกคนครับ 20 กว่าคนเนี่ย เขามีหลายข้อ 1 เรื่องเงิน 2 เรื่องภาษา คือกลัวว่าลูกเขาจะโดนล้อ โดนรังแก อันนี้กลัวมาก ๆ กลัวเข้าไปเรียนแล้วโดนแบ่งแยก”

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นหนทางหนึ่งใน ขยายโอกาสทางการศึกษาแบบนอกระบบ แก่ผู้ด้อยโอกาส เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ก็มีแนวคิดในการร่วมมือกับ กศน. ในการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบ

โรงเรียน ซึ่ง กศน.ก็มียโยบายส่งเสริมกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ค่านิยมของแรงงานพม่า ที่ให้ความสำคัญต่อการหารายได้ มากกว่าการศึกษา ก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า เป้าหมายหลักของแรงงานในการเข้ามาทำงานในเมืองไทย คือการหารายได้ ดังนั้นลูกที่โตแล้ว จึงเป็นตัวสร้างรายได้ การที่ส่งลูกมาเรียน นอกจากจะไม่สร้างรายได้ แล้วยังต้องเสียเงินอีกด้วย

“ผมก็เคยไปคุยกับ กศน. ว่าเด็กอายุเกิน 15 เขาบอกว่า ถ้าเกิน 15 ก็มาคุยกัน แต่เด็กพออายุ 15 ก็ทำงาน ”

“ก็อย่างที่บอกครับ แรงงานเขามาทำงาน เขาก็ต้องเห็นเงินสำคัญที่สุด เขาคิดว่าลูกโตต้องช่วยเขาทำงานอยู่แล้ว ก็เขายังคิดเรื่องแรงงานอยู่ มันก็ยาก”

“เขาก็แค่อยู่กับคนพม่า คุยกับคนพม่าก็จบ วัน ๆ ทำแต่งาน ก็เจอแต่คนพม่าด้วยกัน ไม่เคียดรื้อน เลิกงานก็ได้เงิน”

“คือเขาเข้ามาทำงาน ที่โน่นรายได้ไม่ดี เขาก็แค่คิดว่าทำยังไงให้ได้เงิน ได้เงิน แต่เรียนต้องเสียเงิน เขาคิดเข้ามาเมืองไทย เพราะอยากได้เงิน พอลูกเขาโตก็ทำงาน ได้เงิน ก็อยู่แค่นี้ ”

3.2.3 ครอบครัว

ครอบครัวแรงงานพม่าในบ้านแหลม คล้ายครอบครัวแรงงานทั่วไป ที่มีการศึกษาน้อยฐานะไม่ดี ด้วยเหตุนี้จึงอพยพเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย การหารายได้เลี้ยงชีพเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ค่อยให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของลูก แม้รัฐบาลไทยจะเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวสามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทยได้ ครอบครัวยังต้องพึ่งแรงงานเด็ก เพื่อช่วยหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ครอบครัวพม่าไม่นิยมคุมกำเนิด จึงมีลูกหลายคน ส่งผลให้ประชากรพม่าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

“หนู 1 เด็กวัยเรียนก็ประมาณเป็น 100”

“โรงพยาบาลบ้านแหลมส่วนมากจะทำคลอดผู้หญิงพม่าเป็นส่วนมาก ผู้หญิงไทยจะไม่ค่อยมีแล้ว เด็ก (พม่า) เวลาไปหยอดยาเยอะมาก”

“เนื่องจากว่าพ่อแม่ของเด็กพม่าให้ช่วยทำงาน ว่างก็ไป (โรงเรียน) ไม่ว่างก็ไม่ไป คือไม่ให้ความสำคัญ”

“...ส่วนมากก็อย่างเงี้ย ไปบ้างไม่ไปบ้าง ตอนแรกอาจจะไป พอตอนหลัง ๆ พอมีงาน ก็ให้ลูกช่วยงาน มีความสนใจเรื่องนี้ (การศึกษา) น้อย

“รัฐบาลให้โอกาสก็จริงแต่เขาไม่รู้”

(อสม. ตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

เนื่องจากครอบครัวแรงงานพม่าในบ้านแหลม ส่วนใหญ่หาเช้ากินค่ำ ไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็กเล็ก เมื่อมีลูกก็เลี้ยงดูอายุถึงประมาณ 2 ขวบ โดพอที่จะเอาไปส่งให้ปู่ย่าตายายที่พม่าเลี้ยงได้ ครอบครัวก็จะเดินทางนำเด็กไปส่ง หรือไม่มีก็มิญาติมารับไปเลี้ยงดูที่พม่า เพื่อที่พ่อแม่จะได้ทำงานหาเงินที่บ้านแหลม และส่งเงินไปให้ครอบครัวที่พม่าเพื่อช่วยเลี้ยงดูเด็ก เมื่อเด็กโตประมาณที่จะทำงานได้ ราว 8 หรือ 9 ขวบก็จะเดินทางเข้ามาบ้านแหลมอีกเพื่อช่วยครอบครัวทำงานหารายได้ เด็กบางส่วนที่พ่อแม่ไม่ได้ส่งกลับไปให้ญาติที่พม่าเลี้ยง เพราะไม่มีใครช่วยดูแลเด็ก หรือครอบครัวต้องใช้แรงงานเด็ก ก็จะไม่ส่งเด็กไป แต่เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ ไม่ได้เรียนหนังสือ งานที่เด็กอายุ 8-9 ขวบทำได้ เช่น แปลรูปปลาไส้ตัน ทำหมึก ตาก

“พอโตหน่อยก็ส่งไปให้ญาติที่พม่าเลี้ยง ที่เค้าตลอดกันเนี่ย ตัวพ่อตัวแม่ต้องอยู่ทำงาน พอลูกโตหน่อยก็ส่งกลับ น้อยคนที่จะอยู่ที่นี้ พอโตหน่อย อ้าวลูกไปไหนหมด”

“ที่ส่งกลับเนี่ยสักประมาณ ขวบครึ่งถึง สองขวบเนี่ย จะไม่ค่อยเห็นแหละน้อยคนที่เลี้ยงจนโต 4-5 ขวบเข้าโรงเรียนแล้วก็มี แต่ส่วนมากเค้าส่งไป (พม่า) แหะละ”

“พอส่งไปบ้าน (พม่า) แล้ว พออายุประมาณนี้นะจะส่งกลับมาใหม่ 8-9 ขวบจะเยอะนะเนี่ยที่บ้านแหลมมีอาชีพหาบน้ำ ทำปลา ทำหมึก”

“โอ้ เด็กเล็ก ๆ ไปนอนอยู่ข้าง ๆ แม่ (ทำงาน) พอโตหน่อย ทำได้ก็ให้ทำ”

“งานแบบนี้หรือ 5 6 7 ขวบ ทำเป็น ชั่ง นับเป็นกิโลแม่ชั่งกิโลมา 10 กิโล เอาลูกแบ่ง (ให้ลูกช่วยทำ) ”

“ที่บ้านนั้น (กิจการแปรรูปอาหารทะเล) เด็กเป็น ลีบลิบเลย ”

“(เด็กวัยเรียนที่ทำงาน ทั้งเล็ก ทั้งใหญ่ละนะ ทั้งรุ่นเล็ก รุ่นใหญ่ รุ่นกระเตาะ 15 ลงมาว่าจั้นเถอะ)”

(ประธานชุมชน ตำบลบ้านแหลม, สัมภาษณ์)

สรุป

ภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ของตำบลบ้านแหลม ทั้งภาครัฐและเอกชน แทบจะไม่มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) เลย แม้แต่ เทศบาลตำบล ซึ่งเป็นฝ่ายนโยบาย และบริการชุมชนในตำบลบ้านแหลมโดยตรง และมีบทบาท ในการจัดการศึกษาปฐมวัย

โดยเป็นเจ้าของงบประมาณสำหรับการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน และ จัดการศูนย์ดูแลเด็กเล็ก 5 ศูนย์ ตามนโยบายการศึกษาฟรี 15 ปี แต่เด็กต่างด้าว (พม่า) ยังมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับบริการ การเตรียมพร้อมก่อนวัยเรียน เพราะพ่อแม่ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของลูก และที่ผ่านมา องค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้มากกว่า เทศบาลตำบล

แม้ว่าเทศบาลจะมีหน้าที่ให้บริการการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน และให้โอกาสแก่เด็ก ผู้ด้อยโอกาสจากครอบครัวแรงงานพม่า แต่มีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้เด็กพม่าไม่ได้รับ โอกาสนี้ อาทิ ไม่มีหลักฐานใบเกิดที่โรงพยาบาลไทยออกให้ นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์แก่ครอบครัวแรงงานพม่า ทำให้ครอบครัวพม่าเข้าไม่ถึงข้อมูล และบริการของ ศูนย์เด็กเล็ก ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เทศบาลไม่สามารถให้บริการเด็กเล็ก (พม่า) ได้ ทั้งที่ควรมี สิทธิ์ได้รับโอกาสเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ยังมีผลมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษา ที่ขาด แนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้ผู้ปฏิบัติเกรงว่า ทำไปแล้วจะเกิดปัญหา ผู้รับผิดชอบศูนย์เด็กเล็ก จึงรับ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่หลักฐานไม่สมบูรณ์ตามระเบียบของโรงเรียน ด้วยความเมตตาเป็นพื้นฐาน โดยไม่ได้บันทึกรายชื่อเด็กเป็นหลักฐาน และใช้สิทธิ์แทนเด็กไทยที่ย้ายออกโดยไม่ได้แจ้งออก จากโรงเรียน ศูนย์จึงฉวยฉวยใช้วัสดุ อุปกรณ์ นม และอาหารร่วมกับเด็กไทย

ชุมชนไทย แทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับแรงงานพม่าเลย ทั้งข้อมูลจำนวนเด็ก ภาษาและ วัฒนธรรมพม่า จึงเหมือนต่างคนต่างอยู่โดยไม่เข้าใจกัน แต่มีความระแวง และหวาดกลัว ซึ่งกัน และกัน การมีส่วนร่วมด้านการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) จึงยังไม่เกิดขึ้น ผู้นำชุมชนไทย เช่นผู้ใหญ่บ้าน ก็ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับลูกบ้านซึ่งเป็นเด็กต่างด้าว (พม่า) และการเปิดโอกาสทางการ ศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้

การที่ชุมชนไทย ขาดความสนใจที่จะเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมพม่า อีกทั้งแรงงานพม่ามา แทนที่แรงงานไทย ชุมชนไทยจึงมีทัศนคติไม่ค่อยเป็นบวกนักต่อชุมชนพม่า นอกจากนี้ การที่ แรงงานพม่าเข้าใจภาษาไทย แต่คนไทยไม่รู้ภาษาพม่า เป็นปัจจัยหนึ่งที่คนไทยรู้สึกเสียเปรียบ และ กังวลว่าจะมีผลต่อความมั่นคงของชุมชนไทย หากแรงงานพมารวมตัวกัน สื่อสาร ปลุกระดม ทำผิดกฎหมาย ชุมชนไทยจะไม่สามารถป้องกันได้

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนไทยโดยทั่วไป ยังไม่มีมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็ก ต่างด้าว (พม่า) การมีส่วนร่วมเป็นในลักษณะ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อมนุษยธรรม มากกว่า ส่วนร่วมด้านการศึกษา เช่น อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกลุ่มคนไทยในชุมชน ตำบลบ้าน แหลมที่ สัมผัสแรงงานพมามาก อสม. ร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลประจำ อำเภอ ดูแล ประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ เรื่องการดูแลรักษาสุขอนามัย และการป้องกันโรค แก่ชุมชน

เช่น การหยอดยาให้วัคซีนเด็กตามช่วงอายุ เป็นต้น ซึ่งเด็กพม่าได้รับบริการด้านนี้มากกว่าด้านการศึกษา

สำหรับชุมชนไทยแล้ว กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมมากในการจัดการศึกษา แต่สำหรับการศึกษาของเด็กพม่าแล้ว ส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษายังไม่ปรากฏ แม้จะรับรู้ว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) เข้าไม่ถึงโอกาสในการรับการศึกษา ในระบบโรงเรียนไทย และเห็นด้วยว่า เด็กเหล่านี้ควรได้เรียนในโรงเรียนเหมือนเด็กไทย ประเด็นที่เป็นที่รับรู้ว่าเป็นอุปสรรคต่อโอกาสในการรับการศึกษา ได้แก่ สถานภาพแรงงานผิดกฎหมายของพ่อแม่ การไม่มีใบแจ้งเกิดของเด็ก การต้องจ่ายค่าคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่รัฐประจำทุกเดือน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ของหน่วยงานไหนของรัฐเป็นเจ้าภาพในการแก้ปัญหาอื่น อีกทั้งการขาดความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติที่มีผลมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

ครอบครัวแรงงานพม่าในบ้านแหลม มีการศึกษาน้อย ฐานะไม่ดี อพยพเข้ามาเมืองไทย เพราะต้องการขายแรงงาน การหารายได้เลี้ยงชีพจึงเป็นเรื่องสำคัญอันดับแรก และไม่คอยให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของลูก แม้รัฐบาลไทยจะเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าว สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทยโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่ครอบครัวส่วนใหญ่อาศัยแรงงานเด็กเพื่อช่วยหารายได้ ครอบครัวแรงงานพม่าไม่นิยมคุมกำเนิด ส่งผลให้ประชากรพม่า ในตำบลบ้านแหลมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ ครอบครัวแรงงานพม่าในบ้านแหลม ส่วนใหญ่หาเช้ากินค่ำ ไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็กเล็ก เมื่อมีลูกก็เลี้ยงดูอายุถึงประมาณ 2 ขวบ จากนั้นจะเอาไปส่งให้ญาติที่พม่าเลี้ยง เพื่อที่พ่อแม่จะได้ทำงานหาเงินที่บ้านแหลม เมื่อเด็กโตประมาณที่จะทำงานได้ ราว 8 หรือ 9 ขวบก็จะเดินทางเข้ามาบ้านแหลมอีก เพื่อช่วยครอบครัวทำงานหารายได้ เด็กบางส่วนที่พ่อแม่ไม่ได้ส่งกลับไปให้ญาติที่พม่าเลี้ยง เพราะไม่มีใครช่วยดูแลเด็ก หรือ ครอบครัวต้องใช้แรงงานเด็ก ก็จะไม่ส่งเด็กไป แต่เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ ไม่ได้เรียนหนังสือ

เด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่เพียงแต่โอกาสในการรับการศึกษาในระบบเท่านั้น แม้การศึกษา นอกกระบบก็ยังไม่ได้รับการส่งเสริม แม้รัฐบาลจะมีนโยบาย สนับสนุนการศึกษา แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส แต่กศน.ยังมีข้อจำกัดด้านหลักสูตร คือต้องอาศัยหลักสูตรจากต้นสังกัด จึงยังไม่มีหลักสูตรสำหรับแรงงานพม่า นอกจากนี้ กศน. ในเขตพื้นที่ยังไม่มีแผนงานในการดำเนินการ เนื่องจาก การให้บริการดังกล่าว ต้องเริ่มจากสำรวจความต้องการ ของแรงงานพม่า ที่ต้องการเรียนเสนอชื่อไปที่กรม (การศึกษานอกโรงเรียน) ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด และให้ต้นสังกัดพัฒนาหลักสูตร จึงสามารถจัดการศึกษาแก่แรงงานพม่าได้ แต่ต้องใช้เอกสารราชการในการสมัครเรียน ปัจจุบัน กศน.จึงไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ชุมชนแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม

องค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ได้แก่ มูลนิธิริรักษ์ไทย งานหลักของมูลนิธิฯ คือการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่แรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ ได้แก่ พม่า ลาว และ กัมพูชา แต่เนื่องจาก แรงงานต่างด้าว มีเด็กติดตามมาด้วย ทั้งที่พ่อแม่พามาตั้งแต่แรก และเกิดในประเทศไทยในภายหลัง ชุมชนที่แรงงานต่างด้าวอยู่ จึงมีเด็กจำนวนมาก การเปิดศูนย์เรียนรู้สำหรับเด็กจากครอบครัวแรงงานข้ามชาติ จึงเป็นงานเสริมของมูลนิธิฯ ปัจจุบันศูนย์ดังกล่าว ย้ายไปเปิดที่ ตำบลปากน้ำปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ในระยะแรก ของการเปิดศูนย์ฯ การเรียนการสอน เป็น การอ่าน การเขียน การพูด ภาษาพม่า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเด็กเหล่านี้ ในการกลับไปเรียน และใช้ชีวิตที่ประเทศแม่ เนื่องจาก สมมติฐานว่า แรงงานข้ามชาติจะอยู่ในประเทศไทย เพียงชั่วคราว แต่ในความเป็นจริง ทั้งพ่อแม่ที่เป็นแรงงานต่างด้าว และเด็กต่างด้าว ทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่มีแนวโน้มว่าจะกลับประเทศแม่

เนื่องจากงานด้านการศึกษาไม่ใช่งานหลัก จึงไม่มีความแน่นอนด้านงบประมาณสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ มีบทบาทในการส่งเสริมให้เด็กต่างด้าวเหล่านี้ เข้าเรียนใน โรงเรียนของรัฐ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ปกครอง และเด็ก การประชาสัมพันธ์ให้เด็กมาเรียนที่ศูนย์ฯ จะเป็นในเชิงรุกคือ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ จะลงพื้นที่ สํารวจตามห้องแถวในชุมชนพม่า โดยมีล่ามชาวพม่าซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ ช่วยเรื่องการสื่อสาร กับผู้ปกครอง เด็กที่รับเข้าเรียนจะอายุประมาณ 4-6 ขวบ การประชาสัมพันธ์จะทำในช่วงแรก ๆ ที่เปิดศูนย์ เมื่อแรงงานพม่ารู้ ก็จะบอกต่อ การนำลูกมาฝากเรียนกับศูนย์ฯ ช่วยให้แรงงานสามารถทำงานหารายได้

เมื่อเปรียบเทียบระหว่าง การเรียนที่มูลนิธิริรักษ์ไทย กับ โรงเรียนของรัฐ แรงงานพม่าจะเลือกอย่างแรก เนื่องจากต้องการให้ลูกรู้ภาษาพม่า ในอนาคตเมื่อได้กลับประเทศของตน ลูกจะได้ อ่าน เขียน ภาษาพม่า และใช้ชีวิตแบบคนพม่าได้ แม้ว่า รัฐบาลไทยจะมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี และเปิดโอกาสแก่ กลุ่มเด็กด้อยโอกาส ซึ่งรวมถึงเด็กต่างด้าว (พม่า) แต่เด็กกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยมากที่เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนของรัฐ เนื่องจากการส่งลูกไปโรงเรียนนั้นมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ นอกจากนี้ การเป็นคนต่างด้าว ที่ไม่รู้ภาษา จึงเกิดความหวาดกลัว การถูกแบ่งแยกจาก กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เป็นกระแสหลักของสังคม และการเป็นเป้าของการข่มเหงรังแก ผู้ปกครองที่เป็นแรงงานพม่า จะกลัวว่าลูกไปโรงเรียนแล้วจะถูกเด็กไทยรังแก

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นหนทางหนึ่งใน ขยายโอกาสทางการศึกษา แก่ผู้ด้อยโอกาส แม้องค์กรพัฒนาเอกชน ก็มีแนวคิดในการร่วมมือกับ กชน. ในการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียน แต่คำนึงของ

แรงงานพม่า ที่ให้ความสำคัญต่อการหารายได้ มากกว่าการศึกษา ก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า

3.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การจัดการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นส่วนร่วมที่สะท้อนให้เห็นความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน บนพื้นฐานบริบทของชุมชนนั้นๆ การจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว ยังเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทย การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาแก่ประชากรกลุ่มนี้ จึงยังไม่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ เช่น จังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศพม่า ในกรณีของจังหวัดตาก มีจำนวนเด็กต่างด้าวจำนวนมาก ซึ่งมีอุปสรรคในการเข้าสู่ระบบโรงเรียนของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนจะมีบทบาทสำคัญที่สุด ผู้ปกครองของเด็กต่างด้าวมียบทบาทในการอุทิศแรงงาน ช่วยกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากฐานะยากจน ในขณะเดียวกันความร่วมมือขององค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น และสื่อชุมชนก็มีบทบาทสำคัญเช่นกัน อย่างไรก็ตาม บทบาทของผู้นำชุมชน ท้องถิ่น และบุคลากรด้านการศึกษาของรัฐบาล ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้ได้มาตรฐาน

ในกรณี ของ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยเกี่ยวกับบริบททางการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในอำเภอบ้านแหลม ในการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ สามารถนำไปสู่ แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งอาศัยผลการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย และ การรายงานของ OECD (2010) ประกอบการวิเคราะห์ โดยแบ่งแนวทางการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่มีความสำคัญ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชนไทยและชุมชนพม่า และ องค์กรในชุมชน

3.3.1 ครอบครัว

ครอบครัวพม่า ในอำเภอบ้านแหลม ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน ฐานะยากจน การศึกษาระดับประถมศึกษา หรือน้อยกว่านั้น และเข้าเมืองผิดกฎหมาย หรือเป็นแรงงานผิดกฎหมาย จึงหลีกเลี่ยงที่จะข้องเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐบาล การจะพาลูกมาเข้าโรงเรียนจึงเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องเอกสารสำคัญในการลงทะเบียนเข้าโรงเรียน เด็กต่างด้าว (พม่า) บางคนที่เกิดในอำเภอบ้านแหลม ผู้ปกครองไม่ไปแจ้งเกิด ทำให้เด็กไม่มีใบแจ้งเกิด ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญ

ที่ราชการออกให้ หรือ เด็กพม่าที่ติดตามผู้ปกครองมาขายแรงงาน ในอำเภอบ้านแหลม ไม่มีใบแจ้งเกิดจากประเทศพม่า ก็ทำให้โรงเรียนไม่รับเข้าเรียน

ปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ปกครองแรงงานพม่า ไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกเลย ผู้ปกครองเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่รู้ว่ามีรัฐบาลไทย สนับสนุนการศึกษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แก่เด็กทุกคน รวมทั้งเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ที่พ่อแม่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวอย่างถูกกฎหมาย เนื่องจากเป็นสิทธิเด็ก ปัญหา อุปสรรค และความไม่รู้นี้ ควรได้รับการแก้ไขเพื่อให้ผู้ปกครองจะได้มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกมากยิ่งขึ้น

แนวทางสำหรับครอบครัวแรงงานพม่าดังกล่าวคือ

1. **สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทยแก่ผู้ปกครองพม่า** ผู้ปกครองจำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาไทย เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก หลายประเทศที่มีแรงงานอพยพมาก เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มักมีระบบและกลไกส่งเสริมให้ผู้อพยพเรียนรู้ภาษาของประเทศเจ้าบ้าน เพื่อที่ผู้อพยพสามารถสื่อสารกับพลเมืองส่วนใหญ่ในสังคมกระแสหลักได้ หากผู้ปกครองพม่าสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ก็จะรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการของรัฐ และสิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส

2. **การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบบโรงเรียนไทย** ผู้ปกครองควรต้องมีโอกาสรับรู้และเข้าถึงข้อมูล เกี่ยวกับระบบการศึกษา และโรงเรียนของไทย เพื่อที่จะลดอุปสรรคในการเข้าสู่ระบบโรงเรียนของลูก เช่นการรับรู้เกี่ยวกับ เอกสารสำคัญที่โรงเรียนต้องการในการลงทะเบียนเด็ก อาทิ ใบแจ้งเกิดเป็นต้น ซึ่งผู้ปกครองพม่าที่มีลูกเรียนอยู่ในโรงเรียน อาจช่วยประสานงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ปกครองพม่า ที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย

3. **ความร่วมมือระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน** ครอบครัวพม่า ในอำเภอบ้านแหลม ยังขาดประสบการณ์เกี่ยวกับโรงเรียนไทย เพราะรัฐบาลเพิ่งเปิดโอกาสในการศึกษาไม่กี่ปี โรงเรียนจึงยังคงต้อง เป็นฝ่ายส่งเสริมความร่วมมือ เช่นการเยี่ยมบ้านนักเรียนพม่า โดยใช้นักเรียนพม่า หรือผู้ปกครองพม่าที่สื่อสารภาษาไทยได้เป็นล่าม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างทักษะการเป็นผู้ปกครอง และ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

3.3.2 ชุมชนไทยและชุมชนพม่า

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ยังคงเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของอำเภอบ้านแหลม ซึ่งเด็กต่างด้าวกลุ่มด้อยโอกาส มีอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษามากขึ้น อีกทั้ง โรงเรียน

ที่รับเข้าเรียนก็เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีทรัพยากรจำกัด และบุคลากรของโรงเรียน ทั้งผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ ไม่สามารถสื่อสารกับชุมชนพม่า เนื่องจากไม่รู้ภาษาและวัฒนธรรมพม่า หากชุมชนไทย และชุมชนพม่าร่วมมือกัน โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) เด็กเหล่านี้จะมีโอกาสเข้าสู่ระบบโรงเรียนมากขึ้น แนวทางดังกล่าวมีดังนี้

1. สร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว ชุมชนไทยและชุมชนพม่า ในตำบลบ้านแหลม ควรสร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว ผู้ประสานงานนี้อาจเป็นคนไทย หรือคนพม่าในชุมชน ที่เข้าใจภาษา และวัฒนธรรมของทั้ง 2 ชุมชน และเป็นที่ยอมรับ และไว้วางใจ เช่น คนไทยที่เป็นเพื่อนร่วมงานของครอบครัวแรงงานพม่าที่เป็นที่คุ้นเคยกัน หรือ อาสาสมัครหมู่บ้าน ที่มีบทบาทด้านงานสาธารณสุขของโรงพยาบาลในชุมชน ซึ่ง ครอบครัวแรงงานมีปฏิสัมพันธ์มากกว่า คนไทยกลุ่มอื่น ในส่วนของชุมชนแรงงานพม่า อาจเป็นผู้ปกครองนักเรียนพม่า หรือผู้นำชุมชนพม่าที่อพยพมาอาศัยอยู่มีตำบลบ้านแหลมนานพอสมควร มีความสนใจด้านการศึกษา ผู้ประสานจากทั้ง 2 ฝ่ายนี้ ควรได้รับเชิญเป็นกรรมการสถานศึกษา ของโรงเรียนที่มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ เพื่อช่วยสะท้อน ปัญหา อุปสรรค และความจำเป็นของครอบครัวแรงงานพม่า ในการมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก อีกทั้ง ช่วยโรงเรียนวางแผนกิจกรรม ที่จะนำผู้ปกครองพม่าเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน และขั้นตอนการรับสมัครนักเรียน รวมถึงช่วยเหลือผู้ปกครองพม่าในการติดต่อสื่อสารกับโรงเรียนตั้งแต่ การนำลูกมาลงทะเบียน จนถึงการศึกษาฝึกทักษะการเป็นผู้ปกครอง

2. จัดหาทุนการศึกษาจากชุมชนพม่าสำหรับนักเรียนพม่าที่ยากจน แม้รัฐบาลไทยจะเปิดโอกาส ให้เด็กด้อยโอกาสสัญชาติพม่า เข้าเรียนในโรงเรียนไทยโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่ในความเป็นจริง มีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ทำให้ ครอบครัวแรงงานพม่า ที่ยากจนไม่สามารถส่งลูกมาโรงเรียนได้ เช่น ค่ารถรับส่ง ค่ากิจกรรมพิเศษที่โรงเรียน และอื่น ๆ โรงเรียนควรจะได้จะร่วมมือกับชุมชนพม่า ในการจัดหาทุนการศึกษาเหล่านี้เพื่อเด็กพม่า โดยอาจจัดหาในรูปแบบผ้าป่าเพื่อการศึกษา เนื่องจากคนพม่ามีความศรัทธาแรงกล้าในศาสนาพุทธ และชอบทำบุญมาก โรงเรียนขนาดเล็กในตำบลบ้านแหลม ที่มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ เป็นโรงเรียนที่ตั้งในเขตของวัด เนื่องจากเป็นโรงเรียนวัดมาก่อน เจ้าอาวาสจึงเป็นที่เคารพศรัทธาของทุกคนในชุมชน โรงเรียนจึงควรอาราธนาเจ้าอาวาสเป็นประธาน และประสานงานกับผู้นำชุมชนพม่า ในการรณรงค์ให้ครอบครัวพม่าในชุมชนบริจาคทรัพย์ กับทางวัดที่โรงเรียนตั้งอยู่ และตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษา

3. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างชุมชนไทยและชุมชนพม่า เพื่อลดความแปลกแยกระหว่างชุมชนไทย และชุมชนพม่า รวมทั้งเพิ่มทุนทางภาษาไทย และภาษาพม่า แก่เด็กและเยาวชนใน ตำบลบ้านแหลม ควรจะมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรม

ไทยและพม่าในชุมชน อาจจัดขึ้นที่วัด หรือสถานศึกษา โรงเรียนอาจจะจัดกิจกรรมด้านภาษาและวัฒนธรรมพม่า โดยเชิญผู้ปกครองพม่ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอภาษาและวัฒนธรรมของตนในชั้นเรียน นักเรียนไทย และนักเรียนพม่าจะมีโอกาสเรียนรู้ และเข้าใจคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเป็นพลเมืองอาเซียนในอนาคตอันใกล้

3.3.3 องค์การในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมาก ในการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม ซึ่งเกิดจากปัจจัยหลายด้าน เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวแรงงานพม่า ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง สถานะภาพทางกฎหมายของผู้ปกครอง การสื่อสาร การขาดแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสตามนโยบายของรัฐบาล ความร่วมมือระหว่างองค์กรในท้องถิ่น เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ เด็กด้อยโอกาสสัญชาติพม่า ในอำเภอบ้านแหลม จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากหลายองค์กรในท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวมีดังนี้

1. **หน่วยงานด้านความมั่นคง กฎหมาย และ แรงงาน** การจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม ยังขาดประสิทธิภาพ โรงเรียนเองก็ปฏิเสธเด็กพม่า ที่ผู้ปกครองไม่มีบัตรขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว แม้ระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ จะเปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มนี้ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งให้ความสำคัญต่อสิทธิมนุษยชน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กด้อยโอกาส ดังนั้นหน่วยงานด้านความมั่นคง แรงงาน และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับแรงงานต่างด้าว ควรประสานงานกันให้แรงงานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ได้ขึ้นทะเบียน เมื่อรัฐบาลมีนโยบายผ่อนผัน ให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้เด็กที่ติดตามแรงงานอพยพมา หรือเด็กที่เกิดจากแรงงานผิดกฎหมายในประเทศไทย ได้มีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษา นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานแรงงานในพื้นที่ควรร่วมมือกันป้องกันการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เพราะทำให้เด็กด้อยโอกาส ยิ่งขาดโอกาสในการรับการศึกษา

2. **นโยบายและแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ และความร่วมมือระหว่างองค์กรในท้องถิ่น** ปัญหาการขาดประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนหนึ่งเกิดจาก นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ขาดแนวปฏิบัติทำให้องค์กรการศึกษาในท้องถิ่นเกรงว่าจะเป็นการปฏิบัติงานเกินหน้าที่ แม้จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงควรกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน อันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริม

โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวที่ด้อยโอกาส เพื่อที่สำนักเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน และสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน จะได้ประสานงานไปในทิศทางเดียวกัน

3. ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน สำนักงานแรงงาน จังหวัดและ สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน ในอำเภอบ้านแหลม ควรประสานงานกับหน่วยงานเอกชน เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน และบริษัทต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อช่วยพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน และทักษะการอ่านเขียนภาษาไทยขั้นพื้นฐานแก่ แรงงานเด็กพม่าที่อายุเกิน 15 ปี แต่ขาดการศึกษา เพื่อเป็นแรงงานคุณภาพ และความมั่นคงของชุมชนในอนาคต

สรุป

ปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ปกครองแรงงานพม่า ไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกเลย ผู้ปกครองเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่รู้ว่ามีรัฐบาลไทย สนับสนุนการศึกษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แก่เด็กทุกคน รวมทั้งเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ที่พ่อแม่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวอย่างถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากเป็นสิทธิเด็ก ปัญหา อุปสรรค และความรู้นี้ ควรได้รับการแก้ไขเพื่อให้ผู้ปกครองจะได้มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกมากยิ่งขึ้น แนวทางสำหรับครอบครัวแรงงานพม่าดังกล่าวคือการส่งเสริมและสนับสนุน ดังนี้

1. สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทยแก่ผู้ปกครองพม่า
2. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบบโรงเรียนไทย
3. ความร่วมมือระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ยังคงเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของอำเภอบ้านแหลม ซึ่งเด็กต่างด้าวกลุ่มด้อยโอกาส มีอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษามาก ทั้ง โรงเรียนที่รับเข้าเรียนก็เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีทรัพยากรจำกัด และบุคลากรของโรงเรียน ทั้งผู้บริหารครู และเจ้าหน้าที่ ไม่สามารถสื่อสารกับชุมชนพม่า เนื่องจากไม่รู้ภาษาและวัฒนธรรมพม่า หากชุมชนไทย และชุมชนพม่าร่วมมือกัน โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) เด็กเหล่านี้จะมีโอกาสเข้าสู่ระบบโรงเรียนมากขึ้น แนวทางดังกล่าวมีดังนี้

1. สร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว
2. จัดหาทุนการศึกษาจากชุมชนพม่าสำหรับนักเรียนเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่ยากจน
3. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างชุมชนไทยและชุมชนพม่า

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมาก ในการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม ซึ่งเกิดจากปัจจัยหลายด้าน เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวแรงงานพม่า

ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง สถานะภาพทางกฎหมายของผู้ปกครอง การสื่อสาร การขาด
แนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสตามนโยบายของรัฐบาล ความร่วมมือ
ระหว่างองค์กรในท้องถิ่น เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความ
ร่วมมือจากหลายองค์กรในท้องถิ่น แนวทางการบูรณาการมีดังนี้

1. หน่วยงานด้านความมั่นคง กฎหมาย และ แรงงาน
2. นโยบายและแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ และความร่วมมือระหว่างองค์กรใน
ท้องถิ่น
3. ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน

บทที่ 4

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปข้อค้นพบ

4.1.1 บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับ บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม สามารถสรุปได้ 4 ประเด็นหลัก และหมวดหมู่ย่อยดังนี้

ประเด็นที่ 1 นโยบายรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย

1. การขาดระบบข้อมูลพื้นฐาน
2. การขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน
3. การใช้แรงงานเด็ก

ประเด็นที่ 2 โรงเรียน

1. ผู้บริหาร (กลยุทธ์การบริหารจัดการและทัศนคติ)
2. ครู
3. การสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์
4. การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า)

ประเด็นที่ 3 ครอบครัว

1. ความยากจน
2. ระดับการศึกษา
3. ภาษาไทยและปฏิสัมพันธ์กับคนไทย

ประเด็นที่ 4 ชุมชน

1. ชุมชนห้องแถวพม่า
2. ชุมชนไทย และทัศนคติต่อชุมชนพม่า

ประเด็นที่ 1 นโยบายรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย

1. การขาดระบบข้อมูลพื้นฐาน

แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะมีนโยบายเปิดโอกาสในการเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนไทย แก่เด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส โดยมี “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๘” แต่จำนวนนักเรียนต่างด้าว(พม่า) ของสำนักงานเขตการศึกษา 1 จังหวัดเพชรบุรี มีเพียง 32 คน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรเด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ที่เกิดและอาศัยอยู่ในอำเภอบ้านแหลม ปัญหาด้านระบบฐานข้อมูลทะเบียนชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในส่วนของแรงงานต่างด้าว ทำให้ไม่สามารถระบุจำนวนที่แท้จริงของ เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจาก ปัญหาด้านระบบฐานข้อมูลแล้ว การโยกย้ายแรงงานไปมาข้ามเขต ก็มีผลให้ไม่สามารถระบุจำนวนแรงงานต่างด้าวที่แน่นอนได้ แรงงานพม่าบางส่วนในอำเภอบ้านแหลม ทำงานก่อสร้าง เมื่อการก่อสร้างเสร็จสิ้น ก็ต้องอพยพไปหาแหล่งงานใหม่ที่อื่น เด็กต่างด้าวที่ต้องโยกย้ายตามผู้ปกครองไปตามแหล่งงานใหม่ จึงมักไม่ได้รับการศึกษา หรือ ออกจากโรงเรียนกลางคัน จำนวนเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนไทย ในอำเภอบ้านแหลมมีน้อยมากนั้น ยังมาจากปัจจัยด้านสถานะภาพทางกฎหมายของพ่อแม่ด้วย เนื่องจากแรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมายมักอยู่อย่างหลบซ่อน และพยายามที่จะไม่เกี่ยวข้องกับหน่วยราชการ ดังนั้น การมาติดต่อกับโรงเรียนเพื่อนำลูกมาเข้าเรียนจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก

2. การขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน

เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในตำบลบ้านแหลม ที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาน มีจำนวนมาก แม้รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้ เด็กต่างด้าวกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทย โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่การขาดระบบและกลไกในการควบคุมให้เป็นไปตามนโยบาย เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน ในการส่งเสริมการศึกษานของเด็กต่างด้าว ในแต่ละพื้นที่ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในการรับการศึกษานของเด็กเหล่านี้ ก็ยังคงไม่ได้รับการคุ้มครอง อีกทั้งกฎหมายไทยไม่มีผลบังคับใช้กับชาวต่างชาติ ให้มีหน้าที่ดูแลให้บุตรหลานของตน รับการศึกษานขั้นพื้นฐาน เด็กต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่จึงเข้าสู่ตลาดแรงงานเด็ก ตั้งแต่อายุน้อย เช่น 12-13 ขวบ ซึ่งผิดกฎหมายแรงงาน ที่ห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีทำงาน

3. การใช้แรงงานเด็ก

เด็กต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่จึงเข้าสู่ตลาดแรงงานเด็ก ตั้งแต่อายุน้อย เช่น 12-13 ขวบ ซึ่งผิดกฎหมายแรงงาน ที่ห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีทำงาน

ประเด็นที่ 2 โรงเรียน

1. ผู้บริหาร (กลยุทธ์การบริหารจัดการและทัศนคติ)

เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในตำบลบ้านแหลมที่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนประมาณ 120 คน นโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวสามารถเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนไทย โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย 15 ปี และโรงเรียนได้รับค่าสนับสนุนตามรายหัวของนักเรียน เท่ากับนักเรียนไทย ก็เป็นโอกาสให้ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้กลยุทธ์ในการจัดการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กอยู่ได้ แต่การใช้กลยุทธ์ก็ต้องคำนึงถึงผู้ปกครอง และครูในโรงเรียนด้วยว่า มีทัศนคติอย่างไรในการที่โรงเรียน จะรับเด็กต่างด้าว (พม่า) เข้าเรียน

แต่ความกังวลด้านความพร้อมในการเรียนของเด็กต่างด้าว (พม่า) ซึ่งต่างจากเด็กไทย อันจะมีผลกระทบต่อผลการประเมินโรงเรียนโดยรวม ทำให้ผู้บริหารบางโรงเรียน มีวิธีการจัดการต่างจากโรงเรียน ที่ไม่มีนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ศึกษาอยู่ วิธีการดังกล่าวคือ การไม่ประเมินผลการเรียนของเด็กต่างด้าว (พม่า) เพื่อเป็นการเลี่ยงไม่ให้เกิดผลกระทบ ต่อการประกันคุณภาพการศึกษา เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังศึกษาอยู่ ใน โรงเรียนขนาดเล็ก บางคนเมื่อจบการศึกษา ก็จะได้รับใบรับรองการศึกษา แต่จะไม่ได้ใบสูทหรือรับรองวุฒิการศึกษา

โอกาสในการรับการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ยังมีผลมาจากวิสัยทัศน์ เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของผู้บริหารโรงเรียนอีกด้วย ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก มีทัศนคติเป็นบวก ต่อเด็กต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม และมองเห็นโอกาส ในการจัดการศึกษาแบบสองภาษา ไทย-พม่าเพื่อคุณค่าทางการศึกษาของสองชุมชน เป็นสัญญาณที่ดี ที่จะทำให้เด็กต่างด้าว (พม่า) ในชุมชนตำบลบ้านแหลม มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น แต่ผู้บริหารโรงเรียนก็ยังคงคำนึงถึงทัศนคติของครูในโรงเรียน และผู้ปกครองของนักเรียนไทยในชุมชนด้วย เนื่องจากคนไทยในชุมชนตำบลบ้านแหลม ยังมีปฏิสัมพันธ์ น้อยมากกับแรงงานพม่า ทำให้เกิดความวิตกกังวลว่า นักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่ไม่พร้อมทางการศึกษา จะเป็นผลเสียต่อการศึกษาของนักเรียนไทย นอกจากนี้ ฐานะของผู้ปกครองไทยในชุมชน มีส่วนทำให้ผู้บริหาร โรงเรียน ต้องคำนึงถึง จำนวนนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่โรงเรียนจะรับเข้าศึกษา ผู้ปกครองของนักเรียนไทย ที่ศึกษาในโรงเรียนขนาดกลาง ที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างดี อาจไม่พึงพอใจที่โรงเรียนมีนักเรียนพม่าจำนวนมาก

2. ครู

ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) บทบาทของครูในการออกสำรวจเด็กไทยที่อายุครบเข้าเรียน (ตร. 14) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ เป็นผลพลอยได้ที่เด็กต่างด้าว (พม่า) ได้รับการสำรวจไปด้วย การสำรวจนี้ทำให้ครู มีโอกาส

พบเด็กต่างด้าว (พม่า) จำนวนมากในชุมชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ แม้การลงพื้นที่สำรวจเด็กไทย ในชุมชนใกล้โรงเรียนตามบัญชีรายชื่อ ที่โรงเรียนมีหน้าที่สำรวจ จะไม่ได้รวมถึงเด็กต่างด้าว (พม่า) แต่การลงพื้นที่นี้ และการเปิดโอกาสของกระทรวงศึกษาธิการ และวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร โรงเรียน ก็เป็นโอกาสที่ดีอย่างยิ่ง สำหรับครอบครัวแรงงานพม่า ที่จะได้รับรู้ถึงโอกาสการเข้ารับการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายตามที่รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุน

อย่างไรก็ตาม แม้ครูจะได้แสดงบทบาทสำคัญ ในการออกสำรวจเด็กไทย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้กับเด็กต่างด้าว (พม่า) โดยบังเอิญ แต่สถานะภาพของเด็กต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงาน ก็เป็นอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษา เนื่องจาก ครอบครัวแรงงานพม่าส่วนใหญ่ ขาดเอกสารสำคัญสำหรับการลงทะเบียนเข้าเรียน ซึ่งเป็นเอกสารหลักฐานสำคัญ เกี่ยวกับบุคคล เช่นเลขบัตรประจำตัวชาวต่างชาติ (ที่ขึ้นทะเบียน) ของผู้ปกครอง และใบแจ้งเกิดของเด็ก เลขรหัส ของเอกสารต่างๆเหล่านี้โรงเรียนใช้เป็นสูตรคำนวณ รหัสประจำตัวให้เด็กต่างด้าว เพื่อเข้าระบบ Smiss เพื่อรับงบประมาณสนับสนุนรายหัวของนักเรียน จากกระทรวงศึกษาธิการ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่โรงเรียนไม่สามารถรับเข้าเรียนได้ ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ไม่มีใบแจ้งเกิด ซึ่งมีทั้งเด็กที่เกิดที่พม่า และติดตามผู้ปกครองที่มาจากแรงงานในตำบลบ้านแหลม และเด็กที่เกิดที่เมืองไทย ด้วยการทำคลอดที่บ้าน และไม่มีการแจ้งเกิด

3. การสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์

ผู้ปกครองเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ส่วนใหญ่แม้จะ พูดภาษาไทยได้บ้าง หรือสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานและนายจ้างได้บ้าง แต่ยังไม่สามารถสื่อสาร เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา ของบุตรหลานกับครูไทย อีกทั้งยังไม่มี ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการศึกษาของไทย ครูไทยเอง ก็ไม่เข้าใจภาษาพม่า จึงมีปัญหาในการสื่อสารกับผู้ปกครองพม่า แต่เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เกิดและโต ในชุมชน และนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่เรียนอยู่ที่โรงเรียน ช่วยทำหน้าที่เป็นล่ามในการสื่อสาร ระหว่างครูกับผู้ปกครอง นอกจากนี้ นักเรียนต่างด้าว (พม่า) เหล่านี้ ซึ่งอ่านออกเขียนได้ ยังต้องทำหน้าที่แทนผู้ปกครองในการเซ็นชื่อในเอกสารของโรงเรียน เช่น การรับเงินช่วยเหลือทางการศึกษา ที่รัฐบาลให้กับผู้ปกครอง ดังนั้นการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียน กับผู้ปกครองเด็กพม่า ตั้งแต่การรับสมัครเข้าเรียนจนถึง เข้าเป็นนักเรียนของโรงเรียนแล้ว จำเป็นต้องอาศัยเด็กต่างด้าว (พม่า) เหล่านี้

4. การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า)

การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ซึ่งส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ มีครูที่ให้ความสนใจ ดูแลเด็กอย่างทั่วถึงเป็นรายบุคคล เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนน้อย และการปฏิบัติของครูต่อเด็กไทย และเด็กต่างด้าว

อย่างเท่าเทียมโดยไม่ถือคติ มีผลสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงาน พัฒนาการเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) เป็นที่น่าพอใจของโรงเรียน เด็กต่างด้าว (พม่า) มีความตั้งใจ และสนใจในการเรียนมากกว่าเด็กไทยที่ร่วมชั้นเรียน อาจเป็นเพราะ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวแรงงานต่างชาติดีที่ยากลำบาก เป็นแรงขับให้เด็กต่างด้าว (พม่า) มีความพยายามในการเรียนรู้ มากกว่าเด็กไทยที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่สบายกว่า

ลักษณะเด่นของเด็กนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม คือเด็กจะเข้าเรียนเมื่ออายุเกินเกณฑ์ เด็กพม่าที่มาเข้าเรียนส่วนใหญ่ ไม่เคยเข้าเรียนในระบบโรงเรียนมาก่อน แม้ว่าเด็กต่างด้าว (พม่า) จะมีอายุมากกว่าเด็กไทย ที่เริ่มเรียนชั้นอนุบาล ซึ่งปกติอายุประมาณ 5 ขวบ แต่เนื่องจากเด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่เคยเข้าโรงเรียนมาก่อน จึงเริ่มต้นเรียนรู้เหมือนเด็กอนุบาลทั่วไป แม้จะอายุ 8 ขวบ แต่เนื่องจากวุฒิภาวะสูงกว่า เด็กอนุบาลทั่วไป รวมทั้งมีความตั้งใจเรียน จึงเรียนรู้ได้ไว ทั้งทักษะในการเขียนตัวอักษร และการอ่านหนังสือ

เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุเกือบ 10 ขวบ แต่เพิ่งเข้าเรียนที่ โรงเรียนไทยเป็นครั้งแรก จะถูกจัดให้เริ่มเรียนจากชั้นประถม 1 เมื่อเรียนผ่านไปได้สัก 1 เทอม เด็กต่างด้าว (พม่า) มักเรียนรู้ได้ไว เพราะวุฒิภาวะสูงกว่านักเรียนไทยในชั้นประถม 1 และเมื่อเด็กต่างด้าว (พม่า) สอบผ่าน ก็จะเลื่อนชั้นให้ไปเรียน ประถม 2 ในเทอมที่ 2 นอกจากการเรียนรู้ที่ดีแล้ว เด็กต่างด้าว (พม่า) สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนนักเรียน และโรงเรียนได้ดี แม้จะเพิ่งเข้าเรียน และเป็นประสบการณ์ครั้งแรกในการเรียนหนังสือ

นอกจากนี้ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เคยเรียนที่พม่ามาก่อน แต่ไม่มีหลักฐานทางการศึกษา โรงเรียนจะจัดให้เริ่มต้นเรียนชั้น ป.1 เนื่องจากขาดหลักฐานคะแนนของชั้นอื่นๆ ก่อนหน้านี้ ซึ่งจะมีปัญหาในการทำหลักฐานจบการศึกษาประถมศึกษา 6 ยกเว้นเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เรียนในโรงเรียนไทยที่มีหลักฐานการศึกษารับ และย้ายโรงเรียนก็จะได้เรียนชั้นต่อเนื่อง ดังนั้นเด็กพม่าที่อายุมากกว่า 10 ปี และเคยเรียนชั้นสูงกว่า อนุบาล และ ป.1 แต่ต้องมาเรียนซ้ำชั้นกับ เด็กอนุบาล หรือ เด็กป.1 จึงเรียนรู้ได้เร็วกว่า และมักให้ข้ามชั้น จาก ป.1 ไป ป.2 ในภาคการศึกษาที่ 2 ของปีการศึกษาเดียวกัน

ประเด็นที่ 3 ครอบครัว

1. ความยากจน

ครอบครัวแรงงานพม่า ที่อพยพจากประเทศพม่า เข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การทำงานเป็นผู้ใช้แรงงาน ในกิจการประมง หรือการแปรรูปอาหารทะเล บางฤดูกาล ไม่สามารถกำหนดเวลาทำงานตายตัวได้ บางช่วงต้องทำงานหลังเที่ยงคืน บางช่วงก็ทำ

เวลากลางวัน ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลมที่ไม่ส่งลูกเข้าเรียน ระบุว่าเวลาในการทำงานเป็นอุปสรรคในการส่งลูกไปโรงเรียน นอกจากนี้บางฤดูกาลก็ไม่มีงานทำ รายได้ไม่แน่นอน ทำให้ไม่มีเงินซื้ออาหารเข้าให้ลูกรับประทานก่อนไปโรงเรียน

แม้รัฐบาลจะสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย แต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากที่รัฐให้ เช่นค่าขนม ค่ารถรับส่ง และค่ากิจกรรมต่างๆ สำหรับมาโรงเรียน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองที่ขายแรงงานบางคน ไม่สามารถจ่ายได้ จึงให้ลูกเลิกเรียนก่อนจบ ป. 6 หรือให้เรียนแค่ ป.6 เพื่อช่วยกันหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว อย่างไรก็ตาม การได้เข้าเรียนในโรงเรียนไทย โดยได้รับการสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย ทั้งค่าเสื้อผ้า อุปกรณ์การเรียน นม และอาหารกลางวัน ก็เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปกครองพม่าส่งลูกมาโรงเรียน เนื่องจากลูกได้ทานอาหารกลางวันฟรี

2. ระดับการศึกษา

ผู้ปกครองของนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่เคยเรียนหนังสือที่ประเทศพม่าในระดับประถมศึกษา มีคะแนนตั้งแต่ ป.1 ถึง ป.5 คนกลุ่มนี้อ่านภาษาพม่า และเขียนได้ แต่ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ บางคนสามารถเซ็นชื่อของตัวเองได้เพียงอย่างเดียว แม้จะสามารถอ่านเขียนภาษาแม่ได้ แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการอ่านภาษาแม่ ไม่เคยอ่านนิทานพม่าให้ลูกฟัง และไม่มีกิจกรรมการอ่านที่บ้านกับลูก ส่วนมากผู้ปกครองพม่าจะอาศัยให้ลูกอ่านข้อมูลสำคัญในชีวิตประจำวันที่เป็นภาษาไทยให้ เช่น คำอธิบายการใช้ยาในฉลากยา ใบเรียกเก็บค่าน้ำ ค่าไฟ ฯลฯ

ระดับการศึกษาของผู้ปกครองพม่า และอาชีพขายแรงงาน อาจเป็นปัจจัยให้พ่อแม่ไม่สนับสนุนการศึกษาของลูก เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน จึงอาจไม่ได้เรียนจนจบประถมศึกษา ระดับการศึกษาต่ำ หรือไม่ได้รับการศึกษาในกลุ่มครอบครัวแรงงานพม่า มีผลต่อการเพิ่มจำนวนประชากรเด็กพม่าที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา เพราะต้องขายแรงงาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นปัจจัยของการเพิ่มประชากรพม่าในชุมชน เด็กพม่าในวัยเรียนอายุ 13 เป็นต้นไป ก็เริ่มมีลูกแล้ว ซึ่งมีให้เห็นทั่วไปในชุมชน แรงงานเด็กเหล่านี้ นอกจากจะมีลูกก่อนวัยอันควรแล้ว ยังไม่มีความรู้ด้านการคุมกำเนิด ทำให้อัตราการเกิดของประชากรพม่า ในตำบลบ้านแหลมสูงขึ้นทุกปี

3. ภาษาไทยและปฏิสัมพันธ์กับคนไทย

ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม มักอาศัยรวมกลุ่มกัน ตามห้องแถวชั้นเดียว จนกลายเป็นชุมชนห้องแถวพม่า สื่อสารด้วยภาษาพม่าเป็นหลัก และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพ่อแม่พูดภาษาไทยไม่ได้ หรือพูดไม่คล่อง นักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่เกิดในตำบลบ้านแหลม ก็ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ค่อนข้างมาก จากภาษาที่ใช้ที่บ้าน และในชุมชนที่อยู่อาศัย แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวแรงงานพม่ากับคนไทย ส่วนใหญ่คือลูกจ้างกับนายจ้างไทย เนื่องจากต้องพึ่งพิงนายจ้างไทยในการติดต่อกับทางราชการ เช่น การทำบัตรทำตัว การต่ออายุบัตร การไปตรวจสุขภาพ และการเอาชื่อใส่ทะเบียนบ้านของนายจ้าง โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการเข้าเรียนของลูก หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในสถานประกอบการ การปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในชุมชนต่างๆ ไปจะมีน้อย เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยจะเกาะกลุ่มกับชาติพันธุ์ของตนเป็นหลัก

การมีปฏิสัมพันธ์ที่จำกัดระหว่างแรงงานพม่ากับชุมชนไทย ทำให้ทั้งสองชุมชนขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางภาษาไทย ของเด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า ความไม่เข้าใจ และปัญหาในการสื่อสาร กับคนไทย ทำให้แรงงานพม่าเกิดความหวาดกลัว การมีปัญหากับคนไทย หรือกลัวการถูกคนไทยรังแก นอกจากนี้ เมื่อเด็กพม่าไม่เข้าใจภาษาไทย ผู้ปกครองจึงไม่ประสงค์ที่จะส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนไทย

ประเด็นที่ 4 ชุมชน

1. ชุมชนห้องแถวพม่า

ชุมชนห้องแถวพม่า แออัดด้วยครอบครัวแรงงานพม่า เนื่องจากหลายครอบครัว เข้าห้องเช่าอยู่ด้วยกันเพียง 1 ห้อง อีกทั้งขาดการดูแลสุขอนามัยของแหล่งที่อยู่ และสภาพแวดล้อม ทำให้กลายเป็นแหล่งชุมชนแออัด และเป็นแหล่งเสื่อมโทรมของหมู่บ้าน นอกจากจะเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ชุมชนแออัด และสุขอนามัยไม่ดีแล้ว ชุมชนห้องแถวพม่า ยังเป็นแหล่งที่น้ำก๊ว และไม่ปลอดภัยสำหรับ คนไทย เนื่องจากแรงงานพม้ามักจับกลุ่มดื่มสุรา เสี่ยงดั่งอะอะ เป็นที่รบกวนผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง แรงงานพม่า จำนวนมากที่ทำงานบนเรือประมง เมื่อกลับจากทะเล ขึ้นบกและสังสรรค์กันด้วยสุราเป็นกลุ่มใหญ่ เวลาเมาก็จะมีเรื่องทะเลาะวิวาท บางครั้งถึงกับทำร้ายร่างกาย จนเสียชีวิต ครูที่ต้องพานักเรียนต่างด้าว (พม่า) ไปส่งถึงบ้านในชุมชนห้องแถวพม่า เพราะพ่อแม่ไม่มารับหลังโรงเรียนเลิก รู้สึกหวาดกลัวในการเข้าไปในชุมชนพม่า ที่มีกลุ่มแรงงานพม่ากลุ่มใหญ่ดื่มสุราตามหน้าห้องแถว

ในมุมมองของแรงงานพม่าที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนห้องแถวพม่า ในตำบลบ้านแหลม เป็นชีวิตที่มีความสะดวกสบายกว่า ชีวิตความเป็นอยู่ที่ประเทศพม่า เนื่องจากมีงานทำ นำมาซึ่งรายได้ และมีเงินออม นอกจากนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศทุนนิยมเสรี การกระจายสินค้าและบริการขั้นพื้นฐาน ทั้งถึงกว่าประเทศพม่า สินค้าในชีวิตประจำวันสามารถหาซื้อได้ ตามร้านค้าทั่วไป และ ตลาดนัดของชุมชน

2. ชุมชนไทย และทัศนคติต่อชุมชนพม่า

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตำบลบ้านแหลม ที่มีครอบครัวแรงงานพม่าเพิ่มมากขึ้น และประชากรพม่าที่เกิดที่ตำบลบ้านแหลมมากขึ้นทุกปี มีผลกระทบต่อคนไทยในชุมชนอย่างชัดเจน ทัศนคติของคนไทยต่อชุมชนพม่ามีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสถานะภาพ กลุ่มคนไทยในตำบลบ้านแหลม ที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อแรงงานพม่า อาจเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ด้านต้นทุนการผลิต นายจ้างแรงงานไทย นิยมแรงงานพม่า เพราะค่าจ้างแรงงานราคาถูก

นอกจากนี้ แรงงานพม่า ยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่ดี แก่เจ้าของห้องแถว ร้านค้าในชุมชน และตลาดนัด ความเปลี่ยนแปลงของประชากรในชุมชน อันเป็นผลมาจากแรงงานพม่าที่หนาแน่น ขึ้น ทำให้คนไทยใน ตำบลบ้านแหลม บางส่วน ที่มีที่ดิน หันมาสร้างที่อยู่อาศัยให้แรงงานพม่าเช่า เศรษฐกิจของชุมชนสะพัด ผู้ประกอบการรายย่อย เช่น ร้านค้าปลีก หรือ แผงลอยในตลาดนัด ขายสินค้าได้มากขึ้น

กลุ่มคนไทยที่ไม่ได้ผลประโยชน์จากแรงงานพม่า ในส่วนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมโลก มองว่าแรงงานพม่า และคนไทยจะกลายเป็นสังคมเดียวกัน เนื่องจากต่างก็เป็นพลเมืองของประชาคมอาเซียน อย่างไรก็ตาม คนไทยที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ด้านการหลอมรวมของกลุ่มประเทศสมาชิกของอาเซียน และรับข้อมูลเกี่ยวกับแรงงานพม่าในด้านลบ เช่น ข่าวอาชญากรรม หรือ ความกลัวโดยคิดไปเองก็มีเช่นกัน

ในส่วนของ คนไทย ที่อาศัยอยู่ในตำบลบ้านแหลม และมีอาชีพทำงานรับจ้างทั่วไป เช่นเดียวกับแรงงานพม่า มีทัศนคติในเชิงบวก ต่อความศรัทธาในพุทธศาสนาของแรงงานพม่า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแรงงานพม่าในบ้านแหลม ภาพของแรงงานพม่าที่ซื้อดอกกล้วยไม้หอบใหญ่ตามตลาดนัด เพื่อนำไปประดับหิ้งพระที่บ้าน เนื่องจากแรงงานพม่ามีความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า การสักการบูชาพระพุทธรูปซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า จึงใช้ดอกไม้อวด และเปลี่ยนดอกไม้อีกที่หิ้งพระทุกวัน แม้แรงงานพม่าจะกระเบียดกระเสียดด้านการใช้จ่าย แม้แต่อาหารการกิน หรือค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของลูก แต่แรงงานพม่าให้ความสำคัญต่อการทำตามหลักคำสอนของพุทธศาสนามาก แรงงานพม่าจึงได้รับความนับถือจากชุมชนไทยว่าเป็นคนชอบทำบุญ แรงงานพม่าจะทำบุญอุทิศกันมาก โดยมีประเพณีจัดทอดกฐินทุกวัดในตำบลฯ

แรงงานไทย ที่ทำงานประเภทเดียวกับแรงงานพม่า เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากหลังไหลเข้ามาของแรงงานพม่า และรู้สึกว่าการแรงงานพม่าเป็นภัยคุกคามต่อการประกอบอาชีพ ปัจจุบัน ผู้ประกอบการนิยมจ้างแรงงานพม่า มากกว่าแรงงานไทย การจ้างแรงงานไทยนั้น ผู้ประกอบการต้องมีค่าใช้จ่ายด้านประกันสังคม เครื่องแบบทำงาน ค่ายานพาหนะขนส่งแรงงาน ซึ่ง

ผู้ประกอบการนำไปหักจากค่าแรง ทำให้แรงงานไทย ได้ค่าแรงต่ำกว่าแรงงานพม่า ซึ่งไม่มีค่าใช้จ่ายเหล่านี้ แรงงานไทยบางส่วนจึงปฏิเสธงาน เพราะไม่ยินดีที่จะรับค่าแรงที่ต่ำกว่า

นอกจากนี้ เนื่องจาก แรงงานพม่า เป็นแรงงานอพยพไปตามแหล่งงาน ไม่ได้อาศัยอยู่ถาวร ที่ใดเป็นเวลานาน จึงหาที่พักใกล้โรงงาน แต่แรงงานไทยที่เป็นคนในพื้นที่ มักอาศัยไกลจากสถานที่ตั้งของโรงงาน ที่มักถูกกำหนดให้ตั้งไกลจากชุมชน ซึ่งผู้ประกอบการจำเป็นต้องจัดรถรับส่ง เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานอพยพพม่า ที่อาศัยอยู่รอบๆ โรงงาน โดยที่ผู้ประกอบการไม่ต้องเสียค่าขนพาหนะรับส่งแรงงาน แรงงานพม่าจึงถูกเลือกแทนที่แรงงานไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานที่ทำในช่วงเวลากลางคืน ทำให้แรงงานไทยสูญเสียรายได้

ชุมชนไทยในท้องถิ่น ยังคงมองว่า แรงงานพม่าเป็นกลุ่มล่างของสังคม การอยู่อาศัยในแหล่งแออัด การขาดการดูแลเรื่องสุขอนามัย และสภาพแวดล้อม การไม่รู้ภาษาไทย และการขาดความกลมกลืนกับสังคมไทย ทำให้การเปิดโอกาสให้นักเรียนต่างด้าว (พม่า) จากครอบครัวแรงงานเข้าเรียนในโรงเรียนในชุมชนจำนวนมาก อาจสร้างความไม่พอใจแก่ผู้ปกครองนักเรียนไทย ประเด็นที่ผู้ปกครองไทยเป็นกังวล จนอาจย้ายบุตรหลานจากโรงเรียนที่มีนักเรียนต่างด้าว (พม่า) จำนวนมาก ไปเรียนที่อื่น อาทิ ภิรียมารยาทของนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่ต่างจากคนไทย และการเข้าใจภาษาที่ครูสอนในโรงเรียนของเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อาจช้ากว่าเด็กไทย จนครูอาจต้องสอนซ้ำ จนมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กไทย ที่อาจช้าไปด้วย

4.1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม สรุปได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นที่ 1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลบ้านแหลม)

ประเด็นที่ 2 ชุมชน

ประเด็นที่ 3 ครอบครัว

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบล)

ภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ของตำบลบ้านแหลม ทั้งภาครัฐและเอกชน แทบจะไม่มีบทบาทหรือส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) เลย แม้แต่ เทศบาลตำบล ซึ่งเป็นฝ่ายนโยบาย และบริการชุมชนในตำบลบ้านแหลมโดยตรง และมีบทบาท ในการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยเป็นเจ้าของงบประมาณสำหรับการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน และ จัดการศูนย์ดูแลเด็กเล็ก 5 ศูนย์ ตามนโยบายการศึกษาฟรี 15 ปี แต่เด็กต่างด้าว (พม่า) ยังมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับบริการ

การเตรียมพร้อมก่อนวัยเรียน เพราะพ่อแม่ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของลูก และที่ผ่านมาองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้มากกว่า เทศบาลตำบล

แม้ว่าเทศบาลจะมีหน้าที่ให้บริการการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน และให้โอกาสแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสจากครอบครัวแรงงานพม่า แต่มีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้เด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่ได้รับโอกาสนี้ อาทิ ไม่มีหลักฐานใบเกิดที่โรงพยาบาลไทยออกให้ นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องการสื่อสารประชาสัมพันธ์แก่ครอบครัวแรงงานพม่า ทำให้ครอบครัวพม่าเข้าไม่ถึงข้อมูล และบริการของ ศูนย์เด็กเล็ก ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เทศบาลไม่สามารถให้บริการเด็กเล็ก (พม่า) ได้ ทั้งที่ควรมีสิทธิ์ได้รับโอกาสเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ยังมีผลมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษา ที่ขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้ผู้ปฏิบัติเกรงว่า ทำไปแล้วจะเกิดปัญหา ผู้รับผิดชอบศูนย์เด็กเล็ก จึงรับเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่หลักฐานไม่สมบูรณ์ตามระเบียบของโรงเรียน ด้วยความเมตตาเป็นพื้นฐาน โดยไม่ได้บันทึกรายชื่อนักเรียนเป็นหลักฐาน และใช้สิทธิ์แทนเด็กไทยที่ย้ายออกโดยไม่ได้แจ้งออกจากโรงเรียน ศูนย์จึงกลัวเฉลี่ยใช้วัสดุ อุปกรณ์ นม และอาหารร่วมกับเด็กไทย

ชุมชน (กรรมการสถานศึกษา /อสม./กศน./องค์กรพัฒนาเอกชน/ชุมชนไทย/ชุมชนพม่า)

ชุมชนไทย แทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับแรงงานพม่าเลย ทั้งข้อมูลจำนวนเด็ก ภาษาและวัฒนธรรมพม่า จึงเหมือนต่างคนต่างอยู่โดยไม่เข้าใจกัน แต่มีความระแวง และหวาดกลัว ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมด้านการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) จึงยังไม่เกิดขึ้น ผู้นำชุมชนไทย เช่นผู้ใหญ่บ้าน ก็ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับลูกบ้านซึ่งเป็นเด็กต่างด้าว (พม่า) และการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้

การที่ชุมชนไทย ขาดความสนใจที่จะเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมพม่า อีกทั้งแรงงานพมามาแทนที่แรงงานไทย ชุมชนไทยจึงมีทัศนคติไม่ค่อยเป็นบวกนักต่อชุมชนพม่า นอกจากนี้ การที่แรงงานพม่าเข้าใจภาษาไทย แต่คนไทยไม่รู้ภาษาพม่า เป็นปัจจัยหนึ่งที่คนไทยรู้สึกเสียเปรียบ และ กังวลว่าจะมีผลต่อความมั่นคงของชุมชนไทย หากแรงงานพม่ารวมตัวกัน สื่อสาร ปลูกกระดุม ทำผิดกฎหมาย ชุมชนไทยจะไม่สามารถป้องกันได้

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนไทยโดยทั่วไป ยังไม่มีมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) การมีส่วนร่วมเป็นในลักษณะ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อมนุษยธรรม มากกว่าส่วนร่วมด้านการศึกษา เช่น อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกลุ่มคนไทยในชุมชน ตำบลบ้านแหลมที่สัมผัสแรงงานพม่ามาก อสม. ร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลประจำอำเภอ ดูแลประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ เรื่องการดูแลรักษาสุขอนามัย และการป้องกันโรค แก่ชุมชน เช่น การ

หยอดยาให้วัคซีนเด็กตามช่วงอายุ เป็นต้น ซึ่งเด็กต่างด้าว (พม่า) ได้รับการด้านนี้มากกว่าด้านการศึกษา

สำหรับชุมชนไทยแล้ว กรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมมากในการจัดการศึกษา แต่สำหรับการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) แล้ว ส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษายังไม่ปรากฏ แม้จะรับรู้ เด็กต่างด้าว (พม่า) เข้าไม่ถึงโอกาสในการรับการศึกษา ในระบบโรงเรียนไทย และเห็นด้วยว่า เด็กเหล่านี้ควรได้เรียนในโรงเรียนเหมือนเด็กไทย ประเด็นที่เป็นที่รับรู้ว่าเป็นอุปสรรคต่อโอกาสในการรับการศึกษา ได้แก่ สถานภาพแรงงานผิดกฎหมายของพ่อแม่ การไม่มีใบแจ้งเกิดของเด็ก การต้องจ่ายค่าคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่รัฐประจำทุกเดือน แต่ยังไม่มีความหมายไหนของรัฐเป็นเจ้าภาพในการแก้ปัญหาอื่น อีกทั้งการขาดความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติที่มีผลมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษา

เด็กต่างด้าว (พม่า) ไม่เพียงแต่ขาดโอกาสในการรับการศึกษาในระบบเท่านั้น แม้การศึกษานอกระบบ ก็ยังไม่ได้รับการส่งเสริม แม้รัฐบาลจะมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส แต่กสน.ยังมีข้อจำกัดด้านหลักสูตร คือต้องอาศัยหลักสูตรจากต้นสังกัด จึงยังไม่มีหลักสูตรสำหรับแรงงานพม่า นอกจากนี้ กสน. ในเขตพื้นที่ยังไม่มีแผนงานในการดำเนินการ เนื่องจาก การให้บริการดังกล่าว ต้องเริ่มจากสำรวจความต้องการ ของแรงงานพม่าที่ต้องการเรียน เสนอชื่อไปที่กรม(การศึกษานอกโรงเรียน) ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด และให้ต้นสังกัดพัฒนาหลักสูตร จึงสามารถจัดการศึกษาแก่แรงงานพม่าได้ ปัจจุบัน กสน.จึงไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ชุมชนแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม

องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ได้แก่ มูลนิธิรักไทย งานหลักของมูลนิธิ ฯ คือการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่แรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ ได้แก่ พม่า ลาว และ กัมพูชา แต่เนื่องจาก แรงงานต่างด้าว มีเด็กติดตามมาด้วย ทั้งที่พ่อแม่พามาตั้งแต่แรก และเกิดในประเทศไทยในภายหลัง ชุมชนที่แรงงานต่างด้าวอยู่ จึงมีเด็กจำนวนมาก การเปิดศูนย์เรียนรู้สำหรับเด็กจากครอบครัวแรงงานข้ามชาติ จึงเป็นงานเสริมของมูลนิธิฯ ปัจจุบันศูนย์ดังกล่าว ย้ายไปเปิดที่ ตำบลปากน้ำปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ในระยะแรก ของการเปิดศูนย์ฯ การเรียนการสอน เป็น การอ่าน การเขียน การพูด ภาษาพม่า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเด็กเหล่านี้ ในการกลับไปเรียน และใช้ชีวิตที่ประเทศแม่ เนื่องจาก สมมติฐานว่า แรงงานข้ามชาติจะอยู่ในประเทศไทย เพียงชั่วคราว แต่ในความเป็นจริง ทั้งพ่อแม่ที่เป็นแรงงานต่างด้าว (พม่า) และเด็กต่างด้าว (พม่า) ทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยไม่มีแนวโน้มว่าจะกลับประเทศแม่

เนื่องจากงานด้านการศึกษาไม่ใช่งานหลัก จึงไม่มีความแน่นอนด้านงบประมาณสนับสนุน ศูนย์การเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ มีบทบาทในการส่งเสริมให้เด็กต่างด้าวเหล่านี้ เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ปกครอง และเด็ก

การประชาสัมพันธ์ให้เด็กต่างด้าว (พม่า) มาเรียนที่ศูนย์ฯ จะเป็นในเชิงรุกคือ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ จะลงพื้นที่ สํารวจตามห้องแถวในชุมชนพม่า โดยมีล่ามชาวพม่าซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ ช่วยเรื่องการสื่อสาร กับผู้ปกครอง เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่รับเข้าเรียนจะอายุประมาณ 4-6 ขวบ การประชาสัมพันธ์จะทำในช่วงแรกๆที่เปิดศูนย์ เมื่อแรงงานพม่ารู้ก็จะบอกต่อ การนำลูกมาฝากเรียน กับศูนย์ฯ ช่วยให้แรงงานสามารถทำงานหารายได้

เมื่อเปรียบเทียบระหว่าง การเรียนที่มูลนิธิริคส์ไทย กับ โรงเรียนของรัฐ แรงงานพม่าจะเลือกอย่างแรก เนื่องจากต้องการให้ลูกรู้ภาษาพม่า ในอนาคตเมื่อได้กลับประเทศของตน ลูกจะได้ อ่าน เขียน ภาษาพม่า และใช้ชีวิตแบบคนพม่าได้ แม้ว่า รัฐบาลไทยจะมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี และ เปิดโอกาสแก่ กลุ่มเด็กด้อยโอกาส ซึ่งรวมถึงเด็กต่างด้าว (พม่า) แต่เด็กกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยมากที่ เข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนของรัฐ เนื่องจากการส่งลูกไปโรงเรียนนั้น มีค่าใช้จ่ายอื่นๆ นอกจากนี้ การเป็นคนต่างด้าว ที่ไม่รู้ภาษา จึงเกิดความหวาดกลัว การถูกแบ่งแยกจาก กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เป็นกระแสหลักของสังคม และการเป็นเป้าของการข่มเหงรังแก ผู้ปกครองที่เป็นแรงงานพม่า จะกลัวว่าลูกไปโรงเรียนแล้วจะถูกเด็กไทยรังแก

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นหนทางหนึ่งใน ขยายโอกาสทางการศึกษา แก่ผู้ด้อยโอกาส แม้องค์กรพัฒนาเอกชน ก็มีแนวคิดในการร่วมมือกับ กชน. ในการเปิด โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียน แต่ถ้านิยมของ แรงงานพม่า ที่ให้ความสำคัญต่อการหารายได้ มากกว่าการศึกษา ก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในการ ส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า

ครอบครัว

ครอบครัวแรงงานพม่าในบ้านแหลม มีการศึกษาน้อย ฐานะไม่ดี อพยพเข้ามาเมืองไทย เพราะต้องการขายแรงงาน การหารายได้เลี้ยงชีพจึงเป็นเรื่องสำคัญอันดับแรก และไม่ค่อยให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของลูก แม้รัฐบาลไทยจะเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าว สามารถเข้าเรียนใน ระบบโรงเรียนไทยโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่ครอบครัวส่วนใหญ่อาศัยแรงงาน เด็กเพื่อช่วยหารายได้ ครอบครัวแรงงานพม่าไม่นิยมคุมกำเนิด ส่งผลให้ประชากรพม่า ในตำบลบ้านแหลมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ ครอบครัวแรงงานพม่าในบ้านแหลม ส่วนใหญ่หาเช้ากินค่ำ ไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็กเล็ก เมื่อมีลูกก็เลี้ยงดูอายุถึงประมาณ 2 ขวบ จากนั้นจะเอาไปส่งให้ญาติที่พม่าเลี้ยง เพื่อที่พ่อแม่จะได้ทำงานหาเงินที่บ้านแหลม เมื่อเด็กโตประมาณที่จะทำงานได้ ราว 8 หรือ 9 ขวบก็จะเดินทางเข้ามาบ้านแหลมอีก เพื่อช่วยครอบครัวทำงานหารายได้ เด็กบางส่วนที่พ่อแม่ไม่ได้ส่งกลับไปให้ญาติที่พม่าเลี้ยง เพราะไม่มีใครช่วยดูแลเด็ก หรือ ครอบครัวต้องใช้แรงงานเด็ก ก็จะไม่ส่งเด็กไป แต่เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ ไม่ได้เรียนหนังสือ

4.1.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบ การจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนารูปแบบ การจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม สามารถสรุปได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ครอบครัว

ประเด็นที่ 2 ชุมชนไทยและชุมชนพม่า

ประเด็นที่ 3 องค์กรในชุมชน

ครอบครัว

ครอบครัวพม่า ในอำเภอบ้านแหลม ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน ฐานะยากจน การศึกษาระดับประถมศึกษา หรือน้อยกว่านั้น และเข้าเมืองผิดกฎหมาย หรือเป็นแรงงานผิดกฎหมาย จึงหลีกเลี่ยงที่จะข้องเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐบาล การจะพาลูกมาเข้าโรงเรียนจึงเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ ผู้ปกครองเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่รู้ว่ารัฐบาลไทย สนับสนุนการศึกษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแก่เด็กทุกคน รวมทั้งเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ที่พ่อแม่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องจากเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน อุปสรรค และความไม่รู้นี้ ควรได้รับการแก้ไข เพื่อให้ ผู้ปกครองจะได้มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกมากยิ่งขึ้น แนวทางสำหรับครอบครัวแรงงานพม่ามีดังนี้

1. สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทยแก่ผู้ปกครองพม่า ผู้ปกครองจำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาไทย เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก หากผู้ปกครองพม่าสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ก็จะรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการของรัฐ และสิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส

2. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบบโรงเรียนไทย ผู้ปกครองควรต้องมีโอกาสรับรู้และเข้าถึงข้อมูล เกี่ยวกับระบบการศึกษา และ โรงเรียนของไทย เพื่อที่จะลดอุปสรรคในการเข้าสู่ระบบโรงเรียนของลูก

3. ความร่วมมือระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน โรงเรียนยังคงต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมความร่วมมือ เช่นการเยี่ยมบ้านนักเรียนต่างด้าว (พม่า) โดยใช้นักเรียนต่างด้าว (พม่า) หรือผู้ปกครองพม่าที่สื่อสารภาษาไทยได้เป็นล่าม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างทักษะการเป็นผู้ปกครอง และ การร่วมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

ชุมชนไทยและชุมชนพม่า

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ยังคงเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของ อำเภอบ้านแหลม ซึ่งเด็กต่างด้าวกลุ่มด้อยโอกาส มีอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษา อีกทั้ง โรงเรียนที่รับเข้าเรียนก็เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีทรัพยากรจำกัด และบุคลากรของโรงเรียน ทั้งผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ ไม่สามารถสื่อสารกับชุมชนพม่า แนวทางดังในการส่งเสริมให้ชุมชนไทยและพม่าในตำบลบ้านแหลมมีส่วนร่วมมากขึ้นในการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) มีดังนี้

1. สร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว ชุมชนไทยและชุมชนพม่า ในตำบลบ้านแหลม ควรสร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว ผู้ประสานงานนี้อาจเป็นคนไทย หรือคนพม่าในชุมชน ที่เข้าใจภาษา และวัฒนธรรมของทั้ง 2 ชุมชน และเป็นที่รู้จัก และไว้วางใจ ผู้ประสานจากทั้ง 2 ฝ่ายนี้ ควรได้รับเชิญเป็นกรรมการสถานศึกษา ของโรงเรียนที่มีนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ศึกษาอยู่ เพื่อช่วยโรงเรียนวางแผนกิจกรรม ที่จะนำผู้ปกครองพม่าเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน และขั้นตอนการรับสมัครนักเรียน รวมถึงช่วยเหลือผู้ปกครองพม่าในการติดต่อสื่อสารกับโรงเรียน

2. จัดหาทุนการศึกษาจากชุมชนพม่าสำหรับนักเรียนพม่าที่ยากจน การจัดหาทุนการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว (พม่า) อาจทำในรูปผ้าป่าเพื่อการศึกษา เนื่องจากคนพม่ามีความศรัทธาแรงกล้าในศาสนาพุทธ และชอบทำบุญมาก โรงเรียนขนาดเล็กในตำบลบ้านแหลม ที่มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ เป็นโรงเรียนที่ตั้งในเขตของวัด และเจ้าอาวาสเป็นที่เคารพศรัทธาของทุกคนในชุมชน โรงเรียนจึงควรอาราธนาเจ้าอาวาสเป็นประธาน และประสานงานกับผู้นำชุมชนพม่า ในการรณรงค์ให้ครอบครัวพม่าในชุมชนบริจาคทรัพย์ กับทางวัดที่โรงเรียนตั้งอยู่ และตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษา

3. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างชุมชนไทยและชุมชนพม่า เพื่อลดความแปลกแยกระหว่างชุมชนไทย และชุมชนพม่า รวมทั้งเพิ่มทุนทางภาษาไทย และภาษาพม่า แก่เด็กและเยาวชนใน ตำบลบ้านแหลม ควรจะมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทยและพม่าในชุมชน อาจจัดขึ้นที่วัด หรือสถานศึกษา โรงเรียนอาจจะจัดกิจกรรมด้านภาษาและวัฒนธรรมพม่า โดยเชิญผู้ปกครองพม่ามีส่วนร่วม ในการนำเสนอภาษาและวัฒนธรรมของตนในชั้นเรียน นักเรียนไทย และนักเรียนต่างด้าว (พม่า) จะมีโอกาสเรียนรู้ และเข้าใจคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเป็นพลเมืองอาเซียนในอนาคตอันใกล้

องค์กรในชุมชน

การส่งเสริมให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือ จากหลายองค์กรในท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวมีดังนี้

1. หน่วยงานด้านความมั่นคง กฎหมาย และ แรงงาน หน่วยงานด้านความมั่นคง แรงงาน และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับแรงงานต่างด้าว ควรประสานงานกันให้แรงงาน ที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ได้ขึ้นทะเบียนเมื่อรัฐบาลมีนโยบายผ่อนผันให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้เด็กที่ติดตามแรงงานอพยพมา หรือเด็กที่เกิดจากแรงงานผิดกฎหมายในประเทศไทย ได้มีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษา นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานแรงงานในพื้นที่ ควรร่วมมือกันป้องกันการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. นโยบายและแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ และความร่วมมือระหว่างองค์กรในท้องถิ่น นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ขาดแนวปฏิบัติทำให้องค์กรการศึกษาในท้องถิ่น เกรงว่าจะเป็นการทำผิดกฎหมาย ในการรับเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่ผู้ปกครองเป็นแรงงานผิดกฎหมาย ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงควรกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน อันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวที่ค้อยโอกาส เพื่อที่สำนักเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน โรงเรียนในพื้นที่ และ สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนจะได้ประสานงานไปในทิศทางเดียวกัน

3. ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน สำนักงานแรงงาน จังหวัดและ สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน ในอำเภอบ้านแหลม ควรประสานงานกับหน่วยงานเอกชน เช่นองค์กรพัฒนาเอกชน และบริษัทต่างๆในชุมชน เพื่อช่วยพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน และทักษะการอ่านเขียนภาษาไทยขั้นพื้นฐานแก่ แรงงานเด็กพม่าที่อายุเกิน 15 ปี แต่ขาดการศึกษา เพื่อเป็นแรงงานคุณภาพ และความมั่นคงของชุมชน ในอำเภอบ้านแหลมในอนาคต

4.2 อภิปรายผล

4.2.1 บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

การขาดระบบข้อมูลพื้นฐาน เช่นทะเบียนต่างด้าวที่มีประสิทธิภาพ ของอำเภอบ้านแหลม ทำให้การส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส จากครอบครัวแรงงานต่างด้าว ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเป็นไปได้ยาก ปัญหาการไม่สามารถระบุจำนวนเด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในอำเภอบ้านแหลมได้นั้น สอดคล้องกับการรวบรวมสถิติของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี 2542 ที่ระบุว่า เด็กไร้สัญชาติในประเทศไทยจำนวนมาก ไม่ได้ขึ้นทะเบียนและไม่ได้เรียนในโรงเรียนไทย นอกจากนี้ เด็กต่างด้าวที่เป็นผู้ติดตามแรงงาน ต้องย้ายแหล่งที่อยู่ตามแหล่งงาน และ สถานภาพการเข้าเมืองที่ผิดกฎหมายของผู้ปกครองแรงงานพม่าก็เป็นอุปสรรคต่อการ เข้ารับการศึกษา ซึ่ง สอดคล้องการศึกษาของ นัยน์ปพร ลิมปภาส (2552)

แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะมีประกาศ “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐาน วัน เดือน ปี เกิด ในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548 (การจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย)” เพื่อคุ้มครองสิทธิการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรแรงงานต่างด้าว แต่การขาด แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมให้เด็กต่างด้าวที่ด้อยโอกาส ได้เข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทย ทำให้สิทธิดังกล่าวของเด็กต่างด้าวจากครอบครัวแรงงานพม่า ยังไม่ได้รับการคุ้มครอง ยังไม่มีหน่วยงานใดใน อำเภอบ้านแหลมในการทำหน้าที่ส่งเสริมให้ นโยบายมีผลในเชิงปฏิบัติ

ข้อค้นพบนี้ สอดคล้องการศึกษาของ Chawandhorn Muangmee (2005) ที่พบว่า หน่วยงานในท้องถิ่นขาดการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับสิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าว รวมทั้ง ผู้ปกครองของเด็กต่างด้าวเอง ก็ละเลยต่อการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การขาด แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมให้เด็กต่างด้าวที่ด้อยโอกาส ได้เข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทย นี้มีผลให้ เกิดการใช้แรงงานเด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ในอำเภอบ้านแหลม ในกิจการต่อเนื่อง ประมง ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ และมีจำนวนมากกว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) ในระบบโรงเรียน ซึ่ง สอดคล้องกับแนวโน้มของแรงงานเด็กต่างด้าว (พม่า) นอกระบบที่ไม่ขึ้นทะเบียน จากการศึกษาของ เปรมใจ วังศิริไพศาล (2553)

สอดคล้องกับแนวคิดของ Green (2003) ที่ว่าผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญมากในการ กำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ใน ตำบลบ้านแหลม ใช้กลยุทธ์ในการจัดการศึกษา เพื่อดำรงสถานะภาพของโรงเรียนขนาดเล็กให้คง

อยู่ได้โดยไม่โดนยุบรวม ด้วยการใช้ออกาสที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศนโยบายส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสจากครอบครัวแรงงานต่างด้าว รับเด็กกลุ่มนี้เข้าเรียน

แต่เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็ก ในตำบลบ้านแหลม ยังขาดประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) อีกทั้งไม่ได้รับแนวปฏิบัติที่ชัดเจนจากกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้ยังไม่มีวิธีการเตรียมความพร้อมของเด็กเหล่านี้เพื่อให้เรียนในชั้นเรียนร่วมกับเด็กไทยได้ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่ไม่พร้อมหรือเอกสารหลักฐานไม่ครบ จึงไม่ถูกนับรวม เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งเด็กเหล่านี้ก็จะไม่ได้รับใบสุทธินับรองวุฒิการศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา

สอดคล้องกับการศึกษาของ **Kirowa & Adams (2006)** ที่พบว่าจำนวนประชากรผู้อพยพในประเทศสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่อัตราการเกิดของพลเมืองอเมริกันลดลง ทำให้ประชากรในโรงเรียนรัฐบาล ในประเทศสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยจึงเสนอให้โรงเรียนในปัจจุบันและอนาคตปรับวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้บริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพต่อเด็กอพยพ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้อพยพ

นอกจากนี้ ผลการค้นพบการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ซึ่งยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนัก อาจเกิดจากความไม่พร้อมด้านนโยบาย และหลักสูตร ตามที่ Hernandez และคณะ (2007) ได้กล่าวไว้ว่า การที่โรงเรียนในประเทศที่มีเด็กอพยพเรียนอยู่ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา จะประสบความสำเร็จในการให้การศึกษาแก่เด็กอพยพได้นั้น โรงเรียนจะต้องพัฒนานโยบาย และหลักสูตร จากพื้นฐานงานวิจัยที่มุ่งเน้นความหลากหลายของผู้เรียนที่รวมถึงเด็กจากครอบครัวอพยพด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ในตำบลบ้านแหลม จะยังไม่ค่อยมีความพร้อมนักในการจัดการศึกษาแก่ นักเรียนต่างด้าว (พม่า) แต่ก็เป็ก้าวแรกในการเปิดโอกาสในการรับการศึกษาในระบบโรงเรียนของรัฐ ผู้บริหารโรงเรียนบางคนก็มีทัศนคติในเชิงบวก ในการรับเด็กต่างด้าว (พม่า) เข้ามาเรียน เช่นแนวคิดในการพัฒนาโรงเรียนสองภาษา ไทย-พม่า ซึ่งสอดคล้องกับคำแนะนำของ Kirowa & Adams (2006) ที่ให้มองว่าการเปลี่ยนแปลงของประชากรนักเรียน ที่มีเด็กต่างด้าว (พม่า) เพิ่มขึ้น เป็นโอกาสสำหรับการเรียนรู้สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ปกครอง ครู ชุมชน และสังคม

ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ในตำบลบ้านแหลม แม้จะไม่เคยมีประสบการณ์สอนเด็กต่างด้าวมาก่อน และไม่เคยผ่านหลักสูตรอบรมการสอนนักเรียนต่างชาติ แต่ด้วยพื้นฐานครูไทยที่มีความเมตตา และไม่มีอคติ หรือการรังเกียจเชื้อชาติอื่น ทำให้การดูแลเอาใจใส่ต่อนักเรียนต่างด้าว (พม่า) เท่าเทียมกับนักเรียนไทย มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนต่างด้าว (พม่า) ที่มีพัฒนาการดี ข้อค้นพบนี้

สอดคล้องกับคำกล่าวของ DebBurman (2005) ที่ว่าหลักสูตรการผลิตครูมีผลต่อ ความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และความเชื่อของครู ที่ว่าเด็กทุกคนมีสิทธิ์ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

การสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์เป็นปัญหาสำคัญระหว่าง โรงเรียนขนาดเล็ก ในตำบลบ้านแหลม กับครอบครัวแรงงานต่างด้าว แม้โรงเรียนเหล่านี้จะยินดีต้อนรับนักเรียนต่างด้าว (พม่า) แต่ยังคงขาดการสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ เช่น Green (2003) ได้แนะนำให้โรงเรียนอธิบายแก่ ผู้ปกครอง ครู และเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติที่มีผลต่อเด็กต่างด้าว และเด็กที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย โดยจัดทำระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนเป็นภาษาแม่ของผู้ปกครองเด็กต่างด้าวด้วย

นโยบายเรียนฟรี 15 ปี และการเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ได้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ เพิ่งเริ่มต้นได้ไม่กี่ปี เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ในตำบลบ้านแหลม จึงยังไม่จบประถมศึกษาที่ 6 อีกทั้งจำนวนนักเรียนต่างด้าว พม่าก็มีจำนวนน้อยมาก และบางส่วนโรงเรียนไม่นำมาประเมินรวมกับนักเรียนไทย ทำให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนของเด็กต่างด้าว (พม่า) ยังไม่กระทบต่อการประเมินคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียนโดยรวม

นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็ก ไม่มีชั้นเรียนที่เตรียมความพร้อมเด็กต่างด้าว (พม่า) เพื่อส่งผ่านไปเรียนตามชั้นเรียนตามอายุจริง เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่อายุเกินเกณฑ์ และเคยเรียนที่พม่ามาแล้ว ต้องเริ่มเรียนใหม่ที่ชั้นอนุบาล หรือ ป.1 ซึ่งเป็นการเรียนที่ต่ำกว่าพัฒนาการจริงของเด็ก จึงไม่พบปัญหาการเรียนรู้อย่างเหมือนงานวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่เด็กอพยพจะต้องเรียนตามระดับอายุจริง และผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการถูกประเมินรวมกับนักเรียนอเมริกัน ซึ่งเป็นที่มาของงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาตามที Vidali & Adams (2006) อ้างว่าเด็กชนกลุ่มน้อยมีปัญหาด้านการศึกษามากกว่าเด็กชนกลุ่มใหญ่ เนื่องจากปัญหาด้าน ภาษา และพื้นฐานการศึกษา

ปัญหาการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ที่เด่นชัด ในปัจจุบัน ยังไม่ใช่ปัญหาด้านการเรียนรู้อย่างเป็นปัญหา ของความยากจนของครอบครัวแรงงานที่ไม่สามารถส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Hernandez และคณะ (2007) ที่อธิบายถึงความยากจน การขาดที่อยู่อาศัยที่ดี เสื้อผ้า และอาหารของเด็กในครอบครัวผู้อพยพ และส่งผลต่อพัฒนาการของเด็ก ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม ส่วนหนึ่งส่งลูกมาเข้าโรงเรียนไทย อาจเนื่องมาจากการได้รับอาหาร และเสื้อผ้าชุดนักเรียนฟรี มากกว่าต้องการให้รับการศึกษาอย่างจริงจัง พอลูกเริ่มโต ก็ให้ออกจากโรงเรียนกลางคัน และทำงานหารายได้ช่วยครอบครัว มากกว่าที่จะส่งเสริมให้เรียนจนจบประถมศึกษา เพราะการไปโรงเรียนมีค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่นอกเหนือจากที่รัฐบาลสนับสนุน

ผู้ปกครองเด็กต่างด้าว (พม่า) ในตำบลบ้านแหลม ส่วนใหญ่เคยเรียนระดับประถมศึกษา อ่าน เขียนภาษาพม่าได้ แต่ไม่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ ยกเว้นเซ็นชื่อตนเองเป็นภาษาไทย ครอบครัวแรงงานพม่าไม่มีกิจกรรมการอ่านในครอบครัว พ่อแม่ไม่สามารถช่วยลูกเรื่องการทำการบ้านได้ เด็กต่างด้าว (พม่า) แม้จะมีโอกาสได้รับการศึกษา แต่ก็มักจะออกกลางคัน เพื่อช่วยครอบครัวหารายได้ และเป็นแรงงานเด็กราคาถูก สอดคล้องกับการศึกษาทางสังคมวิทยาว่า 4 ทศวรรษของ Hernandez และคณะ (2007) ที่พบว่า เด็กที่มีพ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาต่ำ หรือเรียนน้อย ส่วนใหญ่จะเรียนน้อยเช่นกัน และเมื่อเข้าสู่วัยแรงงาน ก็มักเป็นแรงงานราคาถูก

ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม อาศัยเกาะกลุ่มในชุมชนห้องแถวพม่า ที่ส่วนใหญ่เป็นชาวพม่า ใช้ภาษาพม่าและปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นหลัก สอดคล้องกับการศึกษาของ Dustmann (1994 อ้างถึงใน DebBurmman, 2005) ที่พบว่าการใช้แต่ภาษาชาติพันธุ์ในกลุ่มผู้อพยพที่มีอายุ และการศึกษาต่ำ ทำให้ขาดความคล่องแคล่วในภาษาของประเทศที่อพยพไปอยู่ เกิดจากการที่อยู่อาศัยแต่ในกลุ่มชาติพันธุ์ และไม่มีปฏิสัมพันธ์ กับสังคมประเทศเจ้าบ้าน ซึ่งพบในผู้อพยพเชื้อสายตุรกี ในประเทศเยอรมัน

ในกรณี ของชุมชนแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม การเกาะกลุ่มกันอยู่ในชุมชนชาติพันธุ์ และการใช้ภาษาไทย และปฏิสัมพันธ์กับชุมชนไทยน้อย อาจเนื่องมาจาก มีแรงจูงใจและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจน้อยในการเรียนรู้ภาษาไทย ตามที่ Evans (1986, อ้างถึงใน DebBurmman, 2005) ตั้งข้อสังเกตจากแนวคิดด้านทุนภาษา แรงงานพม่าในตำบลบ้านแหลม ปกติพึ่งพาอาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ในการดำรงชีวิตประจำวัน งานที่ทำเป็นงานใช้แรงงาน เช่น แกะหอย บีบปลา ลากอวนบนเรือประมง หรือ ก่อสร้าง ซึ่งการพูดภาษาไทยไม่ได้ก็ไม่เป็นอุปสรรคในการทำงาน แต่มีผลกระทบต่อพัฒนาการทางภาษาไทยของเด็กต่างด้าว (พม่า) และโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียนไทย เนื่องจากพ่อแม่ก็สื่อสารกับทางโรงเรียนไม่ได้ และกลัวลูกที่พูดภาษาไทยไม่ได้ จะมีปัญหาถูกแบ่งแยกที่โรงเรียน

ปัญหาการหลั่งไหลของแรงงานพม่า เข้ามาในตำบลบ้านแหลม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไม่ถูกกฎหมาย และอัตราการเกิดของประชากรพม่าที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วการควบคุม มีผลให้แหล่งที่อยู่อาศัยในชุมชนพม่า เป็นแหล่งชุมชนแออัด และเลื่อมโทรม สอดคล้องกับคำกล่าวของ Friedmann (2002) ที่ว่า ปัจจุบันจำนวนผู้อพยพเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อาศัยในเขตชนบท ชุมชนชนบทที่ไม่มีประสบการณ์กับประชากรผู้อพยพ มักขาดบริการชุมชนที่ตอบสนองประชากรกลุ่มนี้ ทักษะคิดของสังคม และนโยบายรัฐมีผลต่อความเป็นอยู่ของผู้อพยพ

จาก การที่หน่วยงานบริการในชุมชน ยังไม่สามารถจัดการกับ ปัญหาแหล่งเลื่อมโทรมในชุมชนแรงงานพ ม่าในตำบลบ้านแหลม สะท้อนให้เห็นว่า นโยบายรัฐ ยังไม่ชัดเจน ในการพัฒนา

ความเป็นอยู่ของแรงงานพม่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่ สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ อ่านเขียนไม่ได้ การประชาสัมพันธ์ หรืออบรมให้ความรู้เรื่องการรักษาสภาพแวดล้อม และสุขอนามัยในแหล่งที่อยู่อาศัยแก่แรงงานพม่า จึงไม่เกิดขึ้น

ทัศนคติของชุมชนไทยต่อการเกิดขึ้นของชุมชนพม่า เนื่องจากการหลั่งไหลของแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม มีทั้งบวก และลบ ขึ้นอยู่กับการได้ หรือเสียประโยชน์จากแรงงานพม่าในชุมชน กลุ่มผู้ได้ผลประโยชน์ ได้แก่ ผู้ประกอบการที่ใช้แรงงานราคาถูก เจ้าของห้องเช่า ร้านค้า และผู้ให้บริการต่างๆ แก่ชุมชนพม่า ชุมชนไทยส่วนใหญ่ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลมมองว่า ชุมชนแรงงานพม่าเป็นภัยคุกคาม สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดในสหรัฐอเมริกา ตามที่ Hernandez และคณะ(2007) อธิบายว่าผู้มาใหม่หรือผู้อพยพถูกมองว่า เป็นภัยคุกคามต่อความเป็นอยู่ของชุมชน และประเทศชาติโดยรวม

ในด้านที่เกี่ยวข้องกับโอกาสทางการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ผู้ปกครองเด็กไทยมองว่า เด็กต่างด้าว (พม่า) มาจากกลุ่มล่างของสังคม แหล่งที่อยู่อาศัยแออัด เสื่อมโทรม การอบรมบ่มนิสัย กิริยามารยาทต่างจาก ครอบครัวไทย อีกทั้งการเข้าใจภาษาไทยไม่สมบูรณ์ ทำให้เกิดความวิตกว่า หากโรงเรียนรับนักเรียนต่างด้าว (พม่า) จำนวนมาก จะมีผลกระทบต่อกรอบรรวม และการเรียนรู้ของเด็กไทย แม้ความวิตกกังวลของผู้ปกครองเด็กไทย ในตำบลบ้านแหลม จะเป็นความคิดเห็นส่วนตัว แต่ก็สอดคล้องกับ งานวิจัยด้านทักษะภาษาของผู้อพยพ และ การศึกษาของผู้อพยพของ Sweetman (1998 อ้างถึงใน DebBurmann, 2005) ที่พบว่า ทักษะทางภาษาของเด็กอพยพมีผลต่อคะแนนเฉลี่ยด้านภาษาของโรงเรียนโดยรวม กล่าวคือ โรงเรียนที่มีสัดส่วนของเด็กอพยพมาก หรือเด็กที่พูดภาษาแม่ต่างจากภาษาที่ใช้ในโรงเรียน จะมีคะแนนลดลง อีกทั้งภูมิหลังการศึกษาของผู้ปกครองก็สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กอพยพด้วย

4.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

เทศบาลตำบลบ้านแหลม เป็นหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับแรงงานพม่า ตั้งแต่ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม สุขอนามัย ของชุมชน จนถึงการพัฒนาเด็กเล็ก ในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชน เทศบาลตำบลบ้านแหลม มีบทบาทในการจัดการศูนย์เด็กเล็ก 5 ศูนย์ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษา

เทศบาลตำบลบ้านแหลม แสดงบทบาทดังกล่าวชัดเจน สำหรับชุมชนไทย แต่สำหรับชุมชนพม่า ยังไม่มีบทบาท เนื่องจากอุปสรรคด้านการ สื่อสาร และประชาสัมพันธ์ อีกทั้งยังไม่มีแผนเชิงรุก ในการพัฒนาเด็กเล็กจากกลุ่มด้อยโอกาสแรงงานพม่า แม้รัฐบาลจะเปิดโอกาสแก่เด็กกลุ่ม

นี้ แต่การยึดแนวปฏิบัติเดิมในการกำหนดให้ แสดงหลักฐานใบแจ้งเกิด และเอกสารขึ้นทะเบียน
แรงงานของพ่อแม่ ทำให้เด็กกลุ่มนี้ขาดโอกาส ซึ่งขัดต่อประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ

ความเป็นจริง ที่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในตำบลบ้านแหลม จำนวนมาก ไม่สามารถ
เข้าระบบการศึกษาในโรงเรียนไทยได้ เพราะขาดความพร้อมด้านภาษาไทย และความกลมกลืนกับ
สังคมไทย ครอบครัวแรงงานพม่าเองก็กลัวในสิ่งนี้ จึงไม่ส่งลูกมาับการศึกษา โอกาสในการเรียนรู้
ในศูนย์เด็กเล็ก จะช่วยให้เด็กต่างด้าว (พม่า) มีพัฒนาการทางภาษาไทย และมีปฏิสัมพันธ์กับ
สังคมไทย เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าโรงเรียน ตามที่งานวิจัยด้าน เด็กปฐมวัย ของ Meisels
& Shonkoff (2000 อ้างถึงใน De Feyter & Winster, 2010) กล่าวว่า การศึกษาก่อนวัยเรียนเป็น
เครื่องมือหลอมรวมเด็กอพยพให้เข้ากับสังคมอเมริกัน และส่งเสริมการเรียนรู้ในระยะยาว

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ แต่เมื่อเกี่ยวข้องกับแรงงานต่าง
ด้าว ที่ต่างภาษา และวัฒนธรรม รวมทั้งประเด็นสถานภาพทางกฎหมาย ทำให้ภาคส่วนต่างๆ ของ
ชุมชนในตำบลบ้านแหลมยังไม่ค่อยมีบทบาท ผู้นำชุมชนบางระดับก็ยังขาดข้อมูล และความเข้าใจ
เกี่ยวกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสจาก
ครอบครัวแรงงานต่างด้าว เด็กกลุ่มนี้จึงยังไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในการ
รับการศึกษา แต่โอกาสในการรับการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ ในตำบลบ้านแหลมขึ้นอยู่กับความเมตตา
ของผู้ที่มีโอกาสได้รับรู้ ซึ่งเป็นเรื่องของความโชคดีของเด็กบางคน มากกว่าสิทธิมนุษยชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนพม่า ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ก็ไม่ปรากฏใน
ตำบลบ้านแหลม ซึ่งต่างจากงานวิจัยของ อมรทิพย์ อมราภิบาล และ จิราพร วรเสน (2544) ที่พบว่า
แรงงานย้ายถิ่นสัญชาติพม่า ได้จัดตั้งโรงเรียนเฉพาะสำหรับเด็กพม่าขึ้นเองภายในชุมชน อีกทั้ง
พยายามประสานงานกับหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
จุดเริ่มต้น ที่เด็กพม่า ในตำบลบ้านแหลม มีโอกาสได้เรียนรู้ จึงมาจาก การมีส่วนร่วมของชุมชนใน
การจัดการศึกษา สำหรับเด็กต่างด้าว (พม่า) โดยองค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิรักไทย ซึ่งบทบาทที่
สำคัญมาก งานวิจัยจึงสอดคล้องกับงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแก่เด็กจากครอบครัว
แรงงานพม่า ที่พบว่า องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทมากที่สุด

การมีส่วนร่วมของครอบครัวแรงงานพม่า ต่อการศึกษาของลูก มีน้อยมาก ครอบครัว
แรงงานพม่าส่วนใหญ่ อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ จึงไม่ค่อยรับรู้เกี่ยวกับโอกาสทางการศึกษา ที่
รัฐบาลเปิดโอกาสแก่เด็กต่างด้าว แม้บางครั้งครอบครัวจะส่งลูกมาเรียน แต่พ่อแม่ก็ช่วยเหลือตัวเองได้
ก็ให้เลิกเรียนกลางคันเพื่อ ช่วยหารายได้เลี้ยงครอบครัว สอดคล้องกับการศึกษาด้านการลงทุนของ
พ่อแม่ในการศึกษาของลูก โดย Chiswick (1988 อ้างถึงใน DebBurman, 2005) ที่ว่าการลงทุน หรือ

การมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก กำหนดโดยปัจจัย หลัก 4 ประการคือ การศึกษาของพ่อแม่ รายได้ของครอบครัว ขนาดของครอบครัว และเวลาของแม่

4.2.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเด็กต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่ ไม่ได้ขึ้นทะเบียนต่างด้าว โรงเรียนจึงไม่ยินดีรับเด็กกลุ่มนี้เข้าเรียน แม้กระทรวงศึกษาจะมีนโยบายเปิดโอกาสแก่เด็กกลุ่มนี้ จึงควรศึกษาทัศนคติของ ผู้กำหนดนโยบายระดับกระทรวง และ แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสกลุ่มนี้ในอนาคต
2. ควรศึกษาสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา (Academic achievement) ของ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังศึกษาอยู่ในตำบลบ้านแหลม เมื่อจบการศึกษาระดับประถมศึกษา และโอกาสทางการศึกษา อุปสรรค และปัญหาในการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่อไป
3. ควรศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาแบบ 2 ภาษา (ไทย-พม่า) ที่ชุมชนไทย และชุมชนพม่าต่างได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย
4. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรภาษาไทย เพื่อเตรียมความพร้อมทางวิชาการ (Academic readiness) แก่เด็กต่างด้าวจากกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งจะกลายเป็นพลเมืองอาเซียน ที่พูดภาษาแม่หลากหลาย และกำลังจะหลั่งไหลเข้ามาเรียนในโรงเรียนไทย ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาราชการ และเรียนร่วมชั้นกับเด็กไทย ที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ จากการรวมเป็นประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า)
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน — กรณีศึกษา อำเภอบ้านแหลม
จังหวัดเพชรบุรี

ชื่อนักวิจัย ดร.กมลทิพย์ พลบุตร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ปีงบประมาณ 2554

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาบริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
2. ศึกษาบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า)
อำเภอบ้านแหลมจังหวัดเพชรบุรี
3. พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) อำเภอบ้านแหลม
จังหวัดเพชรบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

1. กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ได้จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับ เด็กต่างด้าวกับการศึกษา
การศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในประเทศไทย การจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์ได้ เป็น 4 ด้าน คือ

- 1.1 นโยบายรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย
- 1.2 โรงเรียน
- 1.3 ครอบครัว
- 1.4 ชุมชน

2. นิยาม

เด็กต่างด้าว (พม่า) หมายถึง เด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย และพ่อแม่เป็นผู้อพยพมาขายแรงงานจากประเทศพม่า

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

1. รวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และเอกสารหลักฐานต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
2. สัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
3. ตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ในพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชนไทย และพม่าในตำบลบ้านแหลม ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน

4. ขอบเขตการวิจัย

เด็กต่างด้าว (พม่า) ในขอบเขตการศึกษา คือ เด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี มีพ่อแม่เป็นแรงงานอพยพมาจากประเทศพม่า ซึ่งเด็กกลุ่มนี้อาจเกิดที่ประเทศพม่า และติดตามผู้ปกครองเข้ามาอาศัยในตำบลบ้านแหลม และเด็กที่เกิดที่ประเทศไทยหลังจากที่ผู้ปกครองเข้ามาทำงานในตำบลบ้านแหลม

ผลการวิจัย

อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ประสบปัญหาประชากรพม่าเพิ่มมากขึ้นทุกปี ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน และเข้าเมืองผิดกฎหมาย จำนวนแรงงานพม่าที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายไม่ได้สะท้อนจำนวนพม่าทั้งหมดที่มีอยู่จริงใน อำเภอบ้านแหลม การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรแรงงานพม่า ในช่วง 5 – 10 ปี มีผลต่อจำนวนประชากรเด็กพม่าด้วย ทั้งเด็กที่ติดตามผู้ปกครองจากประเทศพม่าเข้ามาขายแรงงานในอำเภอบ้านแหลม และเด็กที่เกิดในอำเภอบ้านแหลม หลังจากที่ถูกผู้ปกครองอพยพเข้ามาอยู่ในอำเภอบ้านแหลม เด็กพม่าเหล่านี้กว่า 90% ไม่อยู่ในระบบการศึกษา และเป็นแรงงานเด็ก ในอำเภอบ้านแหลม จึงอาจกล่าวได้ว่า สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของเด็กกลุ่มนี้ ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังถูกละเลย

แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะมีนโยบายเปิดโอกาสในการเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนไทย แก่เด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส โดยมี “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียน นักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548” แต่จำนวนเด็กต่างด้าว (พม่า) ของสำนักงานเขต การศึกษา 1 จังหวัดเพชรบุรี มีเพียง 32 คน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากร เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ที่เกิดและอาศัยอยู่ในอำเภอบ้านแหลม

ผลการศึกษาริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม การมีส่วนร่วม ของชุมชนในการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ และแนวทางการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) โดย กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. บริบทการศึกษาของเด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม บริบทการศึกษาของเด็ก ต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม มีประเด็นหลักที่เกี่ยวข้อง 4 ประเด็นได้แก่

1.1 ประเด็นที่ 1 นโยบายรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย นโยบายของรัฐบาล ด้านการเปิด โอกาสในการเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนไทย แก่เด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส ยังไม่ค่อยมีผลมากนัก อีกทั้งการคุ้มครองสิทธิเด็กในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังคงถูกละเลย

1.1.1 การขาดระบบข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาด้านระบบฐานข้อมูลทะเบียนชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในส่วนของแรงงานต่างด้าว ทำให้ไม่สามารถระบุจำนวนที่แท้จริงของ เด็กต่างด้าว สัญชาติพม่าในวัยเรียน เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ได้มีประสิทธิภาพ

1.1.2 การขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในตำบลบ้าน แหลม ที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา มีจำนวนมาก แม้รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้ เด็กต่างด้าวกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาส ได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทย โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่การขาดระบบและกลไกใน การควบคุมให้เป็นไปตามนโยบาย เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน ในการส่งเสริมการศึกษาของ เด็กต่างด้าวในแต่ละพื้นที่ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในการรับการศึกษาของเด็กเหล่านี้ ก็ยังคงไม่ได้ รับการคุ้มครอง อีกทั้งกฎหมายไทย ไม่มีผลบังคับใช้กับชาวต่างชาติ ให้มีหน้าที่ดูแลให้บุตรหลาน ของตน รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1.3 การใช้แรงงานเด็ก เด็กต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่ ที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา เข้าสู่ตลาดแรงงานเด็ก ตั้งแต่อายุยังน้อย เช่น 12-13 ขวบ ซึ่งผิดกฎหมายแรงงาน ที่ห้ามเด็กอายุต่ำ กว่า 15 ปีทำงาน ซึ่งอาจเกิดจากหลายปัจจัย เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ระดับการศึกษา ของพ่อแม่ ค่านิยมในการศึกษา การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานเด็ก

1.2 ประเด็นที่ 2 โรงเรียน เด็กต่างด้าว (พม่า) ในวัยเรียน ในตำบลบ้านแหลมที่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนประมาณ 120 คน เนื่องจาก นโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวสามารถเข้ารับการศึกษารัฐบาลไทย โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย 15 ปี และโรงเรียนได้รับค่าสนับสนุนตามรายหัวของนักเรียน เท่ากับนักเรียนไทย

1.2.1 ผู้บริหาร (กลยุทธ์การบริหารจัดการและทัศนคติ) ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กในตำบลบ้านแหลม ใช้กลยุทธ์ในการจัดการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กอยู่ได้ ด้วยการเปิดรับนักเรียนพม่า แต่ความกังวลด้านความพร้อมในการเรียนของเด็กพม่า ซึ่งต่างจากเด็กไทย อันจะมีผลกระทบต่อผลการประเมินโรงเรียนโดยรวม ทำให้ผู้บริหารบางโรงเรียน มีวิธีการจัดการต่างจากโรงเรียน ที่ไม่มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ วิธีการดังกล่าวคือ การไม่ประเมินผลการเรียนของเด็กพม่า เพื่อเป็นการเลี่ยงไม่ให้เกิดผลกระทบ ต่อการประกันคุณภาพการศึกษา

ทัศนคติเชิงบวกของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ต่อเด็กต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม และมองเห็นโอกาส ในการจัดการศึกษาแบบสองภาษา ไทย-พม่า เพื่อคุณค่าทางการศึกษาของสองชุมชน เป็นสัญญาณที่ดี ที่จะทำให้เด็กพม่า ในชุมชนตำบลบ้านแหลม มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น แต่ผู้บริหารโรงเรียนก็ยังคงคำนึงถึงทัศนคติของครูใน โรงเรียน และผู้ปกครองของนักเรียนไทยในชุมชนด้วย เนื่องจากคนไทยในชุมชนตำบลบ้านแหลม ยังมีปฏิสัมพันธ์ น้อยมากกับแรงงานพม่า ทำให้เกิดความวิตกกังวลว่า นักเรียนพม่าที่ไม่พร้อมทางการศึกษา จะเป็นผลเสียต่อการเรียนของนักเรียนไทย

1.2.2 ครู ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาแก่เด็กพม่า บทบาทของครูในการออกสำรวจเด็กไทยที่อายุครบเข้าเรียน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ เป็นผลพลอยได้ที่เด็กพม่าได้รับการสำรวจไปด้วย การสำรวจนี้ทำให้ครู มีโอกาสพบเด็กพม่าจำนวนมากในชุมชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งเป็น โอกาสที่ดี สำหรับครอบครัวแรงงานพม่า ที่จะได้รับรู้ถึงโอกาสการเข้ารับการศึกษาก่อนพื้นฐานตามที่รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุน

แต่สถานะภาพของเด็กพม่า จากครอบครัวแรงงาน ก็เป็นอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษ เนื่องจาก ครอบครัวแรงงานพม่าส่วนใหญ่ ขาดเอกสารสำคัญสำหรับการลงทะเบียนเข้าเรียน ซึ่งเป็นเอกสารหลักฐานสำคัญ เกี่ยวกับบุคคล เช่นเลขบัตรประจำตัวชาวต่างชาติ (ที่ขึ้นทะเบียน) ของผู้ปกครอง และใบแจ้งเกิดของเด็ก เลขรหัสของเอกสารต่างๆเหล่านี้โรงเรียนใช้เป็นสูตรคำนวณ รหัสประจำตัวให้เด็กต่างด้าว เพื่อเข้าระบบ Smiss เพื่อรับงบประมาณสนับสนุนรายหัวของนักเรียน จากกระทรวงศึกษาธิการ

1.2.3 การสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์ ผู้ปกครองเด็กพม่า ในตำบลบ้านแหลม ส่วนใหญ่แม้จะ พูดภาษาไทยได้บ้าง หรือสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานและนายจ้างได้บ้าง แต่ยังไม่สามารถสื่อสาร เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของบุตรหลานกับครูไทย อีกทั้งยังไม่มี ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการศึกษาของไทย ครูไทยเอง ก็ไม่เข้าใจภาษาพม่า จึงมีปัญหาในการสื่อสารกับผู้ปกครองพม่า แต่เด็กพม่าที่เกิดและโตในชุมชน และนักเรียนที่เรียนอยู่ที่โรงเรียน ช่วยทำหน้าที่เป็นล่ามในการสื่อสารระหว่างครูกับผู้ปกครอง

1.2.4 การเรียนรู้ของเด็กต่างด้าว (พม่า) การเรียนรู้ของเด็กพม่าในตำบลบ้านแหลม ซึ่งส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ มีครูที่ให้ความสนใจ ดูแลเด็กอย่างทั่วถึงเป็นรายบุคคล เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนน้อย และ การปฏิบัติของครูต่อเด็กไทย และเด็กต่างด้าวอย่างเท่าเทียม โดยไม่มีอคติ มีผลสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กพม่าจากครอบครัวแรงงาน พัฒนาการเรียนรู้ของเด็กพม่าเป็นที่น่าพอใจของโรงเรียน

เด็กนักเรียนพม่า ในตำบลบ้านแหลม เข้าเรียนเมื่ออายุเกินเกณฑ์ ส่วนใหญ่ ไม่เคยเข้าเรียนในระบบโรงเรียนมาก่อน แม้ว่าเด็กพม่าจะมีอายุมากกว่าเด็กไทย ที่เริ่มเรียนชั้นอนุบาล ซึ่งปกติอายุประมาณ 5 ขวบ แต่เนื่องจากเด็กพม่าไม่เคยเข้าโรงเรียนมาก่อน จึงเริ่มต้นเรียนรู้เหมือนเด็กอนุบาลทั่วไป แม้จะอายุ 8 ขวบ แต่เนื่องจากวุฒิภาวะสูงกว่า เด็กอนุบาลทั่วไป รวมทั้งมีความตั้งใจเรียน จึงเรียนรู้ได้ไว ทั้งทักษะในการเขียนตัวอักษร และการอ่านหนังสือ

เด็กพม่าที่อายุเกือบ 10 ขวบ แต่เพิ่งเข้าเรียนที่ โรงเรียนไทยเป็นครั้งแรก จะถูกจัดให้เริ่มเรียนจากชั้นประถม 1 เมื่อเรียนผ่านไปได้สัก 1 เทอม เด็กพม่าก็เรียนรู้ได้ไว เพราะวุฒิภาวะสูงกว่านักเรียนไทยในชั้นประถม 1 และเมื่อเด็กพม่าสอบผ่าน ก็จะเลื่อนชั้นให้ไปเรียน ประถม 2 ในเทอมที่ 2 นอกจากนี้ เด็กพม่าที่เคยเรียนที่พม่ามาก่อน แต่ไม่มีหลักฐานทางการศึกษา โรงเรียนจะจัดให้เริ่มต้นเรียนชั้น ป.1 เนื่องจากขาดหลักฐานคะแนนของชั้นอื่นๆ ก่อนหน้านี้ ซึ่งจะมีปัญหาในการทำหลักฐานจบการศึกษาประถมศึกษา 6

1.3 ประเด็นที่ 3 ครอบครัว

1.3.1 ความยากจน ครอบครัวแรงงานพม่า ที่อพยพจากประเทศพม่าเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การทำงานเป็นผู้ใช้แรงงาน แม้รัฐบาลจะสนับสนุนรายหัวเท่าเทียมเด็กไทย แต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากที่รัฐให้ เช่นค่าขนม ค่ารถรับส่ง และค่ากิจกรรมต่างๆ สำหรับมาโรงเรียน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองที่ขายแรงงานบางคน ไม่สามารถจ่ายได้ จึงให้ลูกเลิกเรียนก่อนจบ ป. 6 หรือให้เรียนแค่ ป.6 เพื่อช่วยกันหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว

1.3.2 ระดับการศึกษา ผู้ปกครองของนักเรียนพม่า ส่วนใหญ่เคยเรียนหนังสือที่ประเทศพม่าในระดับประถมศึกษา แต่ ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ แม้จะสามารถอ่านเขียนภาษาแม่ได้ แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการอ่านภาษาแม่ และไม่มีกิจกรรมการอ่านที่บ้านกับลูก ระดับการศึกษาของผู้ปกครองพม่าและอาชีพขายแรงงาน อาจเป็นปัจจัยให้พ่อแม่ไม่สนับสนุนการศึกษาของลูก ระดับการศึกษาต่ำ หรือไม่ได้รับการศึกษาในกลุ่มครอบครัวแรงงานพม่า มีผลต่อการเพิ่มจำนวนประชากรเด็กพม่าที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นปัจจัยของการเพิ่มประชากรพม่าในชุมชน แรงงานเด็กเหล่านี้ นอกจากจะมีลูกก่อนวัยอันควรแล้ว ยังไม่มีความรู้ด้านการคุมกำเนิด ทำให้อัตราการเกิดของประชากรพม่า ในตำบลบ้านแหลมสูงขึ้นทุกปี

1.3.3 ภาษาไทยและปฏิสัมพันธ์กับคนไทย ครอบครัวแรงงานพม่า ในตำบลบ้านแหลม สื่อสารด้วยภาษาพม่าเป็นหลัก และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นส่วนใหญ่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวแรงงานพม่ากับคนไทย ส่วนใหญ่คือลูกจ้างกับนายจ้างไทย หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในสถานประกอบการ การปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในชุมชนทั่ว ๆ ไปจะมีน้อย เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยจะเกาะกลุ่มกับชาติพันธุ์ของตนเป็นหลัก การมีปฏิสัมพันธ์ที่จำกัดระหว่างแรงงานพม่ากับชุมชนไทย ทำให้ทั้งสองชุมชนขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการทางภาษาไทย ของเด็กจากครอบครัวแรงงานพม่า ความไม่เข้าใจ และปัญหาในการสื่อสาร กับคนไทย ทำให้แรงงานพม่าเกิดความหวาดกลัว การมีปัญหากับคนไทย หรือกลัวการถูกคนไทยรังแก นอกจากนี้ เมื่อเด็กพม่าไม่เข้าใจภาษาไทย ผู้ปกครองจึงไม่ประสงค์ที่จะส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนไทย

1.4 ประเด็นที่ 4 ชุมชน

1.4.1 ชุมชนห้องแถวพม่า ชุมชนห้องแถวพม่า กลายเป็นแหล่งชุมชนแออัด และเป็นแหล่งเสื่อมโทรมของหมู่บ้าน ในตำบลบ้านแหลม นอกจากจะเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ชุมชนแออัด และสุขอนามัยไม่ดีแล้ว ชุมชนห้องแถวพม่า ยังเป็นแหล่งที่นรกแล้ว และไม่ปลอดภัยสำหรับคนไทย เนื่องจากแรงงานพมามักจับกลุ่มดื่มสุรา เสี่ยงดั่งเอะอะ เป็นที่รบกวนผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ แรงงานพม่า เวลาเมาก็จะมีเรื่องทะเลาะวิวาท บางครั้งถึงกับทำร้ายร่างกายกันจนเสียชีวิต สภาพชุมชนดังกล่าวจึงไม่ส่งผลดีต่อการศึกษาศึกษาของเด็กพม่า

1.4.2 ชุมชนไทย และทัศนคติต่อชุมชนพม่า ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตำบลบ้านแหลม เมื่อมีแรงงานพม่าเพิ่มมากขึ้น และประชากรพม่าที่เกิดที่ตำบลบ้านแหลมมากขึ้นทุกปี มีผลกระทบต่อคนไทยในชุมชนอย่างชัดเจน ทัศนคติของคนไทยต่อชุมชนพม่ามีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสถานะภาพ คนไทย ที่อาศัยอยู่ในตำบลบ้านแหลม และมีอาชีพทำงานรับจ้างทั่วไป เช่นเดียวกับ

แรงงานพม่า มีทัศนคติในเชิงบวก ต่อความศรัทธาในพุทธศาสนาของแรงงานพม่า แต่ แรงงานไทย กลุ่มนี้ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากหลังไหลเข้ามาของแรงงานพม่า และรู้ดีกว่าแรงงานพม่า เป็นภัยคุกคามต่อการประกอบอาชีพ เนื่องจากปัจจุบัน ผู้ประกอบการนิยมจ้างแรงงานพม่า มากกว่าแรงงานไทย

ชุมชนไทยในตำบลบ้านแหลม ยังคงมองว่า แรงงานพม่าเป็นกลุ่มล่างของ สังคม การอยู่อาศัยในแหล่งแออัด การขาดการดูแลเรื่องสุขอนามัย และสภาพแวดล้อม การไม่รู้ ภาษาไทย และ การขาดความกลมกลืนกับสังคมไทย ทำให้การเปิดโอกาสให้นักเรียนพม่า จาก ครอบครัวแรงงาน เข้าเรียนในโรงเรียนในชุมชนจำนวนมาก อาจสร้างความไม่พอใจแก่ผู้ปกครอง นักเรียนไทย ประเด็นที่ผู้ปกครองไทยเป็นกังวล จนอาจย้ายบุตรหลานจากโรงเรียนที่มีนักเรียนพม่า จำนวนมาก ไปเรียนที่อื่น อาทิ ภิรียมารยาทของนักเรียนพม่า ที่ต่างจากคนไทย และการเข้าใจภาษา ที่ครูสอนในโรงเรียนของเด็กพม่าที่อาจช้ากว่าเด็กไทย จนครูอาจต้องสอนซ้ำ จนมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กไทย ที่อาจเข้าไปด้วย

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม อยู่ในระดับตื้นแต่ไม่น้อยมาก จนถึงไม่มีเลย เนื่องมาจากหลายปัจจัยที่ซับซ้อน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ และสังคม การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ของชุมชน ในตำบลบ้านแหลม จำแนกเป็น ดังประเด็นต่อไปนี้

2.1 ครอบครัว ครอบครัวแรงงานพม่าในบ้านแหลม ส่วนใหญ่หาเช้ากินค่ำ ไม่มีเวลา เลี้ยงดูเด็กเล็ก เมื่อมีลูกก็เลี้ยงดูอายุถึงประมาณ 2 ขวบ จากนั้นจะเอาไปส่งให้ญาติที่พม่าเลี้ยง เพื่อที่พ่อแม่จะได้ทำงานหาเงินที่บ้านแหลม เมื่อเด็กโตประมาณที่จะทำงานได้ ราว 8 หรือ 9 ขวบ ก็จะเดินทางเข้ามามันแหลมอีก เพื่อช่วยครอบครัวทำงานหารายได้ เด็กบางส่วนที่พ่อแม่ไม่ได้ ส่งกลับไปให้ญาติที่พม่าเลี้ยง เพราะไม่มีใครช่วยดูแลเด็ก หรือ ครอบครัวต้องใช้แรงงานเด็ก ก็จะ ไม่ส่งเด็กไป แต่เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ ไม่ได้เรียนหนังสือ ครอบครัวจึงไม่มีส่วนร่วมในการศึกษา ของเด็กพม่า

2.2 ชุมชน ชุมชนไทย แทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับแรงงานพม่าเลย ผู้นำชุมชนไทย เช่นผู้ใหญ่บ้าน ก็ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับลูกบ้านที่เป็นเด็กต่างด้าว (พม่า) และการเปิดโอกาส ทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ การที่ชุมชนไทย ขาดความสนใจที่จะเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมพม่า อีกทั้งแรงงานพมามาทแทนที่แรงงานไทย ชุมชนไทยจึงมีทัศนคติไม่ค่อยเป็นบวกนักต่อชุมชนพม่า

อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนไทยโดยทั่วไป ยังไม่มีมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวสัญชาติพม่า การมีส่วนร่วมเป็นในลักษณะ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อมนุษยธรรม มากกว่าส่วนร่วมด้านการศึกษา เช่นด้านสาธารณสุข นอกจากนี้ หน่วยงานด้านการศึกษา ในชุมชน เช่น การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีบทบาทในการจัดการศึกษาแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ก็ยังไม่มีแผนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กพม่า เนื่องจากข้อจำกัดด้านการพัฒนาหลักสูตร องค์กรพัฒนาเอกชน (มูลนิธิรักไทย) เคยมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แต่ปัจจุบันปิดศูนย์การเรียนรู้ และย้ายไปจังหวัดอื่นแล้ว

2.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลบ้านแหลม)

แม้ว่าเทศบาลจะมีหน้าที่ให้บริการการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน และให้โอกาสแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสจากครอบครัวแรงงานพม่า แต่มีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้เด็กพม่าไม่ได้รับโอกาสนี้ อาทิ ไม่มีหลักฐานใบเกิดที่โรงพยาบาลไทยออกให้ นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องการสื่อสารประชาสัมพันธ์แก่ครอบครัวแรงงานพม่า ทำให้ครอบครัวพม่าเข้าไม่ถึงข้อมูล และบริการของ ศูนย์เด็กเล็ก ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เทศบาลไม่สามารถให้บริการเด็กเล็กชาวพม่าได้ ทั้งที่ควรจะมีสิทธิ์ได้รับโอกาสเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ยังมีผลมาจากนโยบายของกระทรวงศึกษา ที่ขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้ผู้ปฏิบัติเกรงว่า ทำไปแล้วจะเกิดปัญหา

3. แนวทางการพัฒนารูปแบบ การจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม

ในกรณี ของ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยเกี่ยวกับบริบททางการศึกษาของเด็กต่างด้าวสัญชาติพม่า และการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอบ้านแหลมในการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ สามารถนำไปสู่ แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวสัญชาติพม่า โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งอาศัยผลการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย และ การรายงานของ OECD (2010) ประกอบการวิเคราะห์ โดยแบ่งแนวทางการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่มีความสำคัญ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชนไทยและชุมชนพม่า และ องค์กรในชุมชน

3.1 แนวทางสำหรับครอบครัวแรงงานพม่าคือ

3.1.1 สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทยแก่ผู้ปกครองพม่า ผู้ปกครองจำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาไทย เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก หากผู้ปกครอง

พม่าสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ก็จะรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการของรัฐ และสิทธิทางการศึกษาของเด็กต่างด้าวผู้ด้อยโอกาส

3.1.2 ส่งเสริมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบบโรงเรียนไทย ผู้ปกครองควรต้องมีโอกาสรับรู้ และเข้าถึงข้อมูล เกี่ยวกับระบบการศึกษา และโรงเรียนของไทย เพื่อที่จะลดอุปสรรคในการเข้าสู่ระบบโรงเรียนของลูก ซึ่งผู้ปกครองพม่าที่มีลูกเรียนอยู่ในโรงเรียน อาจช่วยประสานงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ปกครองพม่า ที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย

3.1.3 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน โรงเรียนยังคงต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมความร่วมมือ ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียนพม่า โดยอาศัยนักเรียนพม่า หรือผู้ปกครองพม่าที่สื่อสารภาษาไทยได้เป็นล่าม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างทักษะการเป็นผู้ปกครอง และการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

3.2 แนวทางสำหรับชุมชนไทยและชุมชนพม่า

3.2.1 สร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว ชุมชนไทยและชุมชนพม่า ในตำบลบ้านแหลม ควรสร้างเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว ผู้ประสานงานนี้อาจเป็นคนไทย หรือคนพม่าในชุมชน ที่เข้าใจภาษา และวัฒนธรรมของทั้ง 2 ชุมชน และเป็นที่รู้จัก และไว้วางใจ ผู้ประสานจากทั้ง 2 ฝ่ายนี้ ควรได้รับเชิญเป็นกรรมการสถานศึกษา ของโรงเรียนที่มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ เพื่อช่วยสะท้อน ปัญหา อุปสรรค และความจำเป็นของครอบครัวแรงงานพม่า ในการมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก อีกทั้ง ช่วยโรงเรียนวางแผนกิจกรรม ที่จะนำผู้ปกครองพม่าเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน รวมถึงช่วยเหลือผู้ปกครองพม่าในการติดต่อสื่อสารกับโรงเรียนตั้งแต่ การนำลูกมาลงทะเบียน จนถึงการศึกษา การเป็นผู้อุปการะ

3.2.2 จัดหาทุนการศึกษาจากชุมชนพม่าสำหรับนักเรียนพม่าที่ยากจน โรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชนพม่า ในการจัดหาทุนการศึกษาจากชุมชนพม่าเพื่อเด็กพม่า โดยอาจจัดหาในรูปแบบผ้าป่าเพื่อการศึกษา เนื่องจากคนพม่ามีความศรัทธาแรงกล้าในศาสนาพุทธ และชอบทำบุญมาก โรงเรียนขนาดเล็กในตำบลบ้านแหลม ที่มีนักเรียนพม่าศึกษาอยู่ เป็นโรงเรียนที่ตั้งในเขตของวัด เนื่องจากเป็นโรงเรียนวัดมาก่อน เจ้าอาวาสจึงเป็นที่เคารพศรัทธาของทุกคนในชุมชน โรงเรียนจึงควรอาราธนาเจ้าอาวาสเป็นประธาน และประสานงานกับผู้นำชุมชนพม่า ในการรณรงค์ให้ชุมชนและภาคธุรกิจ ในชุมชนพม่าบริจาคทรัพย์ กับทางวัดที่โรงเรียนตั้งอยู่ และตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษา

3.2.3 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างชุมชนไทยและชุมชนพม่า เพื่อลดความแปลกแยกระหว่างชุมชนไทย และชุมชนพม่า รวมทั้งเพิ่มทุนทางภาษาไทย และภาษาพม่า แก่เด็กและเยาวชนใน ตำบลบ้านแหลม ควรจะมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทยและพม่าในชุมชน อาจจัดขึ้นที่วัด หรือสถานศึกษา โรงเรียนอาจจะจัดกิจกรรมด้านภาษาและวัฒนธรรมพม่า โดยเชิญผู้ปกครองพม่ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอภาษาและวัฒนธรรมของตนในชั้นเรียน นักเรียนไทย และนักเรียนพม่าจะมีโอกาสเรียนรู้ และเข้าใจคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเป็นพลเมืองอาเซียนในอนาคตอันใกล้

3.2.4 แนวทางสำหรับองค์กรในชุมชน

3.2.4.1 หน่วยงานด้านความมั่นคง กฎหมาย และ แรงงาน การจัดการศึกษา แก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ในอำเภอบ้านแหลม ยังขาดประสิทธิภาพ โรงเรียนเองก็ปฏิเสธเด็กพม่าที่ผู้ปกครองไม่มีบัตรขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว ซึ่งไม่สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ด้านการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กกลุ่มด้อยโอกาส และเป็นการละเลยสิทธิมนุษยชนในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นหน่วยงานด้านความมั่นคง แรงงาน และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับแรงงานต่างด้าว ควรประสานงานกันให้แรงงานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ได้ขึ้นทะเบียนเมื่อรัฐบาลมีนโยบายผ่อนผันให้ไปเป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้เด็กที่ติดตามแรงงานอพยพมา หรือเด็กที่เกิดจากแรงงานผิดกฎหมายในประเทศไทย ได้มีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษา นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานแรงงานในพื้นที่ควรร่วมมือกันป้องกันการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เพราะทำให้เด็กด้อยโอกาส ยิ่งขาดโอกาสในการรับการศึกษา

3.2.4.2 นโยบายและแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ และความร่วมมือระหว่างองค์กรในท้องถิ่น

ปัญหาการขาดประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวสัญชาติพม่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนหนึ่งเกิดจาก นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ขาดแนวปฏิบัติทำให้องค์กรการศึกษาในท้องถิ่น เกรงว่าจะเป็นการปฏิบัติงานเกินหน้าที่ แม้จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงควรกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน อันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กต่างด้าวที่ด้อยโอกาส เพื่อที่สำนักเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน และสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน จะได้ประสานงานไปในทิศทางเดียวกัน

3.2.4.3 ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน สำนักงานแรงงาน จังหวัดและ สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน ในอำเภอบ้านแหลม ควรประสานงานกับหน่วยงานเอกชน เช่นองค์กรพัฒนาเอกชน และบริษัทต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อช่วย

พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน และทักษะการอ่านเขียนภาษาไทยขั้นพื้นฐานแก่ แรงงานเด็กพม่าที่อายุเกิน 15 ปี แต่ขาดการศึกษา เพื่อเป็นแรงงานคุณภาพ และความมั่นคงของชุมชนในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างด้าว (พม่า) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเด็กต่างด้าว (พม่า) ส่วนใหญ่ ไม่ได้ขึ้นทะเบียนต่างด้าว โรงเรียนจึงไม่ยินดีรับเด็กกลุ่มนี้เข้าเรียน แม้กระทรวงศึกษาจะมีนโยบายเปิดโอกาสแก่เด็กกลุ่มนี้ จึงควรศึกษาทัศนะของผู้กำหนดนโยบายระดับกระทรวง และ แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสกลุ่มนี้ในอนาคต
2. ควรศึกษาสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา (Academic achievement) ของ เด็กต่างด้าว (พม่า) ที่กำลังศึกษาอยู่ในตำบลบ้านแหลม เมื่อจบการศึกษาระดับประถมศึกษา และโอกาสทางการศึกษา อุปสรรค และปัญหาในศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่อไป
3. ควรศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาแบบ 2 ภาษา (ไทย-พม่า) ที่ชุมชนไทย และชุมชนพม่าต่างได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย
4. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรภาษาไทย เพื่อเตรียมความพร้อมทางวิชาการ (Academic readiness) แก่เด็กต่างด้าวจากกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งจะกลายเป็นพลเมืองอาเซียนที่พูดภาษาแม่หลากหลาย และกำลังจะหลั่งไหลเข้ามาเรียนในโรงเรียนไทย ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาราชการ และเรียนร่วมชั้นกับเด็กไทย ที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ จากการรวมเป็นประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2542. **จอมปราชญ์นักการศึกษา: สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์แนวพระราชดำริด้านการศึกษาและการพัฒนาคน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซส มีเดีย.
- ชำนาญ ปาณางษ์. 2544. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร: การศึกษาพหุกรณี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. 2540. **การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัยน์พร ลิ้มปภาส. 2552. **ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา: ศึกษากรณีบุตรแรงงานต่างด้าวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นาวัน พรหมใจสา. 2545. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุบผา เมฆศรีทองคำ. 2547. **การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปรมใจ วังศิริไพศาล. **เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องสถานการณ์และอนาคตเด็กอพยพและเด็กต่างด้าวในประเทศไทย: มุมมองด้านการศึกษาและความมั่นคง** จัดโดย ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา ร่วมกับ Jusuit Rescue Committee, World Education และ ZOA Refugee Care วันที่ 11-12 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ที่ศูนย์สารนิเทศจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- เปรมใจ วังศิริไพศาล. 2551. **ความหลากหลายกับสัณฐานความมั่นคงของมนุษย์ เอเชียปริทัศน์ (29) (มกราคม-มิถุนายน)**. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- เปรมใจ วังศิริไพศาล. 2553. **รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว: กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก**. ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่น

- แห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- พรทิพา จุลสุคนธ์. 2542. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดศิรินาครัตนาราม ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มัทธนา เป้งจันทร์. 2543. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ การค้นคว้าอิสระ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันชัย รุจนวงศ์. ลิขสิทธิ์ (ออนไลน์). 2549. แหล่งที่มา: [HTTP://GOTOKNOW.ORG](http://gotoknow.org)
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. 2542. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2548. ศูนย์การเรียนรู้สถานศึกษาทางเลือกบนความหลากหลายและการมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด.
- สุนทร ชอบทำดี. 2534. บทบาทของคณะกรรมการการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดอ่างทอง วิทยานิพนธ์ปรัชญามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรทิพย์ อมราภิบาล. 2542. การใช้เทคนิคสนทนากลุ่มและระเบียบวิธีคิดในการประเมินความต้องการของเด็กต่างชาติพม่า: กรณีศึกษาชุมชนผู้ย้ายถิ่นชาวพม่าในจังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อมรทิพย์ อมราภิบาล และ จิราพร วรเสน. 2544. การประเมินความต้องการของเด็กต่างชาติ: กรณีศึกษาเด็กพม่าในจังหวัดระนอง. ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิสราภรณ์ ธรรมโยโก. 2545. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร. วิทยานิพนธ์ปรัชญามหาบัณฑิต สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. 2540. ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาอังกฤษ

- Adams, D. Leah & Kirowa, A. 2006. Introduction: Global migration and the education of children. In Adams, D. Leah & Kirowa, A. (Eds). **Global migration and education: Schools, children, and families**. (pp. 1-12). New York: Routledge.
- Adams, D. L., & Shambleau, M. K. 2006. Teachers', Children's, and Parents' Perspectives on Newly Arrived Children's Adjustment to Elementary School. In Adams, D. Leah & Kirowa, A. (Eds). **Global migration and education: Schools, children, and families**. (pp. 87-102). New York: Routledge.
- Adams, D. Leah & Kirowa, A. 2006. Lessons learned and implications for the future. In Adams, D. Leah & Kirowa, A. (Eds). **Global migration and education: Schools, children, and families**. (pp. 321-326). New York: Routledge.
- Becker, G. S. (1964). Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education. Cited In DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Becker, G. S., & Lewis, H. G. 1973. On the interaction between the quantity and quality of children. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Camerota, S. A. 2002. Immigrant in the United States. Cited in Adams, D. Leah & Kirowa, A. (2006). **Global migration and education: Schools, children, and families**. (pp. 1-12). New York: Routledge.
- Cartar, T. P., & Segura, R. D. 1979. Mexican Americans in Schools: A Decade of change. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Chawandhorn Muangmee. 2005. **Educational opportunities of Burmese migrant children in Samut Sakhon Province**. Thesis Master of Arts Program in Southeast Asian Studies Chulalongkorn University
- Chiswick, B. R. 1988. Differences in education and earnings across racial and ethnic groups:

- Taste, discrimination, and investments in child quality. Cited in DebBurman, N. (2005) Ed.) **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Chiswick, B. R. 1998. English language proficiency among immigrants in the United States. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- DebBurman, N. 2005. **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Dicks, G., & Sweetmean, A. 1999. Education and ethnicity in Canada: An Intergenerational perspective. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Dustmann, C. 1997. The effects of education, parental background, and ethnic concentration on language. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Evans, M.D. R. 1986. Sources of immigrant's language proficiency: Australian results with comparisons to the Federal Republic of Germany and the United States of America. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Fan, C. S. 1997. The value of time and the interaction of the quantity and the quality of children. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Fix, M., & Passel, J. 2003. U.S. immigration-Trends and implications for schools. Cited in Adams, D. Leah & Kirowa, A. (2006). **Global migration and education: Schools, children, and families**. (pp. 1-12). New York: Routledge.
- Friedlander, M. 1991. The newcomer program: Helping immigrant students succeed in U.S. schools. Cited in Adams, D. Leah & Kirowa, A. (2006). **Global migration and education: Schools, children, and families**. (pp. 87-102). New York: Routledge.
- Friedmann, J. 2002. The prospect of cities. Cited in Adams, D, L., & Kirowa, A. (2006).

- Introduction: Global migration and the education of Children. In Adams, D, L., & Kirowa, A. (Eds.). **Global migration and education**. New York: Routledge.
- Gang, I. N., & Zimmerman, K. F. (1996). Schooling, parents, and country. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Green, P.E. 2003. The Undocumented. Educating children of migrant workers in America. **Bilingual Research Journal** 27, 1 (Spring 2003). 51-71.
- Hernandez, D. 2004. Children and youth in immigrant families: Demographic, social, and educational issues. Cited in Adams, D. Leah & Kirowa, A. (2006). **Global migration and education: Schools, children, and families**. (pp. 87-102). New York: Routledge.
- Hernandez, D. J., Denton, N.A., & Macartney, S. 2007. Children in immigrant families: The U.S. and 50 states: national origins, language, and early education. Cited in Bates, L., & Glick, E. J. (2010). In Grigorenko, L. E., & Takahashi, R. (Eds.) **Immigration, Diversity, and Education**. New York: Routledge.
- Kao, G., Tienda, M. & Schneider, B. (1996). Racial and ethnic variation in academic performance research. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Meisels, S. J., & Shonkoff, P. J. 2000. Early childhood intervention: A continuing evolution. Cited in De Feyter, J., & Winster, A. (2010). In Grigorenko, L. E., & Takahashi, R. (Eds.) **Immigration, Diversity, and Education**. New York: Routledge.
- Miller, P.W., Volker, P. 1989. Socioeconomic influences on educational attainment: Evidence and implications of the tertiary education finance debate. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin**. New York: LFB Scholarly Publishing LLC
- Organization for Economic Co-Operation and Development. (OECD). 2010. **Closing the gap for immigrant students: Policies, practice, and performance**.
www.oecd.org/publishing/corrigenda.
- Perlmann, J. 1988. Ethnic differences Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education:**

Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin. New York:
LFB Scholarly Publishing LLC

Rong, X. L., & Grant, L. (1992). Ethnicity, generation, and school attainment of Asians, Hispanics and non-Hispanic whites. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education:**

Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin. New York:
LFB Scholarly Publishing LLC

Sanford, J., & Seeborg, J. 2003. The effects of ethnic capital and age of arrival on the standard of living of young immigrants. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin.** New York: LFB Scholarly Publishing LLC

Schiff, Den., & Ozden, C. 2005. International migration, Remittance, and the brain drain. Cited in Adams, D. Leah & Kirowa, A. (Eds). **Global migration and education: Schools, children, and families.** (pp. 1-12). New York: Routledge.

Schultz, T. W. 1961. Investment in human capital. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin.** New York: LFB Scholarly Publishing LLC

Sweetman, A. (1998). Immigrant children in grade school: An international perspective. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin.** New York: LFB Scholarly Publishing LLC

Trueba, H. 1987. Success of Failure? Learning and the language minority students. Cited in DebBurman, N. (2005). **Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin.** New York: LFB Scholarly Publishing LLC.

United Nations High Commission for Refugee (UNHCH). 1994. Refugee Children: Guidelines and protection. Cited in Introduction: Global migration and the education of children. In Adams, D. Leah & Kirowa, A. (2006). **Global migration and education: Schools, children, and families.** (pp. 1-12). New York: Routledge.

Vidali, L. E., & Adam, D. L. 2006. A Challenge of Transnational Migration: Young Children Start School. In Adams, D. Leah & Kirowa, A. (Eds). **Global migration and education: Schools, children, and families.** (pp. 121-134). New York: Routledge. Adams, D. Leah & Kirowa, A. (2006).

White, J. J., & Kaufman, G. (1997). Language usage, social capital, and school completion among immigrants and native-born ethnic groups. Cited in DebBurman, N. (2005).

Immigrant education: Variations by generation, age-at-immigration, and country of origin. New York: LFB Scholarly Publishing LLC

Zeya Thu. 2006. **Migrant Children' Access to Education in Thailand: A Case Study of Myanmar Children in Samut Sakhon Province.** Thesis Master of Program in International Development Studies Chulalongkorn University.